

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ BİLİM DALI
PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI

Doktora Tezi

TÜRKİYE'DE HÖYÜK YERLEŞMELERİNİN
KORUNMASI, DEĞERLENDİRİLMESİ VE
DEVAMLILIĞIN SAĞLANMASI SORUNU: TİLMEN
HÖYÜK ARKEOLOJİK PARK ÖRNEĞİ

Müge Savrum Kortanoğlu

2502070248

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Gülsün Umurtak

İstanbul 2012

DOKTORA

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Müge SAVRUM KORTANOĞLU Numarası : 2502070248

Anabilim/Bilim Dalı : Arkeoloji Anabilim Dalı / Danışman Öğretim Üyesi: Prof.Dr.Gülsüm UMURTAK
Protohistorya ve Önasya Arkeoloji Bilim Dalı

Tez Savunma Tarihi : 02.04.2012 Tez Savunma Saati : 15:00

Tez Başlığı : "Türkiye'de Höyük Yerleşmelerinin Korunması, Değerlendirilmesi ve Devamlılığın Sağlanması Sorunu: Tilmen Höyük Arkeolojik Park Örneği"

TEZ SAVUNMA SINAVI. Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 35. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABUL'NE** OYBİRLİĞİ / GÜÇÜKLETTİĞİYLE karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Gülsüm UMURTAK		Kabul
2- Prof.Dr. Ashhan YENER		Kabul
3- Prof.Dr. Aykut KARAMAN		Kabul
4- Doç.Dr. Serket DÖNMEZ		Kabul
5- Doç.Dr. Mustafa ÖZER		Kabul

“Türkiye’de Höyük Yerleşmelerinin Korunması, Değerlendirilmesi ve Devamlılığın Sağlanması Sorunu: Tilmen Höyük Arkeolojik Park Örneği”,
Müge Savrum Kortanoğlu

ÖZ

Ülkemiz zengin kültürel varlıklarıyla önemli bir yere sahiptir. Anadolu, tarih öncesinden itibaren çeşitli uygarlıkların doğup geliştiği bir yer olmuştur. Yerli ve yabancı bilim heyetlerince kazılan çok sayıda arkeolojik alan, elde edilen somut varlıklarıyla Türk ve dünya bilim platformunda tartışılmaktadır.

Her biri tekil nitelikli olan, kültürel tabakalarla arkeolojik mirasın önemli belgelerini barındıran, insan yaşamına ve kültürüne ışık tutan höyük yerleşmeleri bu tez çalışmasında özel olarak ele alınmıştır. Höyüklerin bilim, eğitim, turizm gibi birçok nedenle korunarak gelecek kuşaklara aktarılması, arkeolojik park olarak düzenlenerek modern yaşamın içine katılması, devamlılığın sağlanması ve tüm bu işlemler sırasında karşılaşılan sorunlar incelenmiştir.

Öncelikle konunun öznesi olan höyük yerleşmeleri çeşitli yönleriyle tanıtılmıştır. Tahrip sorunları, çevresel ve yapısal koruma, devamlılığın sağlanması, kayıt altına alınmaları ve mülkiyet sorunları gibi birçok boyutuyla ele alınmıştır. Örnek model olarak seçilen Tilmen Höyük tanıtılmış, mevcut durumu belirtilerek, çevresiyle birlikte koruma geliştirme önerileri sunulmuştur.

Höyükleri de içine alan tüm arkeolojik alanlar, kamusal değeri olan, yasa ve ilgili idari düzenlemelerle, disiplinler arası yaklaşımla kamu denetiminde yönetilen, bütüncül koruma yaklaşımıyla ele alınarak, yönetim planları dahilinde sürdürülebilir koruma kullanma dengesinin uygulanması gereken değerlerdir. Bu bağlamda çalışmayla ilgili mevzuat ve uluslar arası anlaşmalar incelenmiştir. Tez çalışması süresince koruma değerlendirme çalışmalarının yapıldığı bazı arkeolojik alanlara ziyaretler sonucu elde edilen deneyimler ve tüm elde edilen veriler ışığında değerlendirmeler yapılmış ve sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur.

“The Problem of Preservation, Evaluation and Sustainability of the Mound Settlements in Turkey: Tilmen Höyük Archeological Park Example “

Müge Savrum Kortanoğlu

ABSTRACT

Turkey is of real importance with its rich cultural assets. Anatolia has been the place for various civilizations that have emerged and prospered since prehistoric times. Due to their solid finds, many archeological sites excavated by the teams of native and foreign scientists are discussed in the Turkish and World scientific platforms.

In this study, the priority is given to the mound settlements of which each has a singular quality and with their cultural layers possessing important documents of archeological heritage shedding light on human life and culture. The things that are examined here are the problems arising during the process of the preservation of the mounds with many reasons such as scientific, instructive and touristic ones and the safe transfer of these sites to the future generations; their inclusion into modern life by being organized as an archeological park and their sustainability.

First of all mound settlements, the subject of this study, are described with their different aspects. Destruction problems have been dealt in multiple dimensions comprising the issues concerning environmental and constructional conservation, sustainability, documentation and ownership. Tilmen Höyük, as a sample model, is introduced in its current situation and suggestions about the preservation and improvement of the site together with its environment that are presented.

All archaeological sites that also include mounds, are the assets which possess public values; which are administered under public control with laws and related administrative regulations in an inter-disciplinary approach consisting of an integrated approach, the sustainable balance of preservation and usage that should be applied within the framework of administrative plans. In this sense the regulations and international agreements associated with the work have been analysed. During this study, under the light of experiences and data obtained as a result of visits to some archeological sites where preservation and assessment activities are being conducted, therefore some evaluations have been made and some solutions for the problems have been suggested.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının konusunu, Türkiye’de bulunan höyük yerleşmelerinin korunması, değerlendirilmesi ve devamlılığın sağlanması sorunu oluşturmaktadır. Örnek model olarak Tilmen Höyük seçilmiştir. Konunun teknik, kuramsal, yasal açıdan birçok yönü incelenmiştir.

Höyük yerleşmelerinde yapılan bilimsel kazılarla açığa çıkartılan mimari kalıntıların korunması, sunumunun yapılarak hem bilimsel platformlarda tartışılması hem de toplum yaşamına katılması oldukça önemlidir. Bu bağlamda gerek kalıntıların korunmasının gerekse sunumu için gerçekleştirilen faaliyetlerin (gezi yolu, bilgilendirme levhaları gibi) devamlılığının sağlanması, çeşitli zorlukları barındırmaktadır. Özellikle höyük yerleşimlerinde mimari kalıntıların malzemesinin dayanıksızlığı, görsel yönden uzman olmayan kişilere anlatımının zorluğu, uzun geçmişleriyle toplumun bilmediği dönemleri kapsamı başlıca zorluklardandır. Ayrıca koruma ve sunuma yönelik yapılan tüm çalışmaların devamlılığı için, düzenli olarak bakımını sağlayan bir yapılanma gerekmektedir.

Arkeolojik kalıntıların yerinde (*in situ*) korunması ve sunumuna yönelik çalışmaların yapılması, her zaman tercih edilen bir yaklaşım olmakla birlikte, farklı uzmanlık alanlarını ilgilendiren bir çalışmayı gerektirmektedir. Kalıntıların malzemesine uygun koruma yönteminin seçilmesi, ziyaretçilere yönelik alanın düzenlenmesi gibi faaliyetler bu kapsamdadır. Doğası gereği çok tabakalı höyüklerde hangi tabakanın korunacağı veya kaldırılacağı ayrı bir sorundur. Özellikle sergilenecek dönem, daha çok kazı stratejisiyle gelişen, kazı başkanının belirleyeceği bir konudur.

Koruma kavramı uygarlık ile koşut olarak ortaya çıkmaktadır. Şehirleşen ve bunun getirdiği yüksek uygarlık düzeyine ulaşan toplumlar giderek korumanın önemini farkına varmışlardır. Konu ile ilgili yasal belirleyicilerin kapsamı ve uygulama aşaması, toplumun eğitim ve bilinç düzeyi, yetişmiş eleman sayısı bulunulan noktayı işaret eden unsurlardır.

Geçmişte büyük ölçüde tahribata uğrayıp günümüzde bir arkeolojik park haline getirilen, tez çalışmasının örnek modeli olan Tilmen Höyük kazılarının ışığında, konunun çeşitli boyutlarını ele alarak, çözüm önerileri sunarak soruna bir katkı sağlanacağını düşünmekteyim. Tilmen Höyük'te 1959-1964, 1969-1972 yılları arasında toplam 10 mevsim İstanbul Üniversitesi adına Prof. Dr. U. Bahadır Alkım başkanlığında kazılar yapılmıştır. 2002 yılında Prof. Dr. Refik Duru tarafından hazırlanan "Tilmen Höyük Onarım ve Çevre Düzenleme Projesi" gerçekleştirilmiştir. 2005-2007 yıllarında ise İtalya Bologna Üniversitesi'nden Dr. Nicolò Marchetti kazılar yapmıştır. 2006 yılı kazı çalışmaları kapsamında yapılmasına başlanan arkeolojik park projesinin uygulamaları bitirilerek, 24.10.2007 tarihinde açılışı yapılmıştır.

İlgi ve çalışma alanımı gözeterek, bu tez konusu üzerinde çalışmamı sağlayan, değerli görüşleri ile her zaman yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Gülsün Umurtak'a, değerli bilgi birikimi ile beni yönlendiren hocam Sayın Prof. Dr. Refik Duru'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez İzleme Komitesinde yer alan, çalışmamın aşamalarını izleyerek katkı sağlayan Sayın Prof. Dr. Aslıhan Yener'e, Sayın Doç. Dr. Şevket Dönmez'e teşekkür ederim.

Tilmen Höyük ile ilgili verileri kullanmama izin vererek, yapmış oldukları çalışmaları bizzat yerinde tanıtan Sayın Dr. Nicolò Marchetti'ye teşekkürlerimi sunarım.

Doktora çalışmalarımın her aşamasında beni destekleyen, gerek ulusal gerekse uluslar arası kimi toplantılara katılmamı sağlayan, İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürü Sayın Günseli Aybay'a, Aphrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı Çalışmalarına katılmamı sağlayıp, alan yönetimi hakkında deneyimlerini paylaşan Sayın Prof. Dr. Aykut Karaman'a, koruma konusunda kaynaklara ulaşmamı sağlayan Sayın Prof. Dr. Zeynep

Ahunbay'a, destekleriyle hep yanımda olan, fikirleriyle yol gösteren iş arkadaşım Rahmi Hızır'a, tüm alan çalışmalarına katılan sevgili dostum Pınar Vançin'e ve yardımlarını benden esirgemeyen eşim Dr. R. Eser Kortanoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, beni başından itibaren yüreklendirip, duyduğu gururla güçlü kılan, özverileri ve emeği ile hep yanımda olan annem Gülsen Sunar'a en içten sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Müge Savrum Kortanoğlu
İstanbul, Mart 2012

İÇİNDEKİLER

ÖZ / ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	viii
RESİM LİSTESİ	xv
EK LİSTESİ	xx
KISALTIMA LİSTESİ	xxii
GİRİŞ	1
A. AMAÇ VE KAPSAM	1
B. İZLENEN YÖNTEM	2
I. BÖLÜM: HÖYÜK YERLEŞMELERİ	5
A. HÖYÜKLERİN TANIMLANMASI	5
B. HÖYÜK KAZILARININ TARİHÇESİNE GENEL BAKIŞ	6
C. HÖYÜKLERİN TAHRİP EDİLMESİ SORUNU	11
1. TAHRİP ETKENLERİ	11
a. İNSAN ETKENİ	11
(1) Bayındırlık ve Tarım Faaliyetleri	12
i. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Çalışmaları	14
(2) İzinsiz Kazılar	15
(3) İzinli Definecilik Kazıları	15
(4) Sosyal Toplumsal Olgular	16
b. DOĞAL ETKENLER	16
2. TAHRİBİN SAPTANMASI	17
D. HÖYÜKLERDE KAZILAN ALANLARIN KORUNMASI, ARKEOLOJİK PARK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ VE KORUMANIN DEVAMLILIĞI	18
1. KORUMA	18
a. YAPI KALINTILARININ KORUNMASI	19

b. ÇEVRESEL ETKENLERDEN KORUMA	26
(1) Koruma Çatıları	26
(2) Koruyucu Çit	33
2. DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI VE KORUMANIN DEVAMLILIĞI	34
3. ARKEOLOJİK ALANLAR VE TURİZM İLİŞKİSİ	44
4. TÜRKİYE’DE KORUMA VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI YAPILAN BAZI HÖYÜK YERLEŞMELERİ	45
a. TROYA	46
b. ÇATALHÖYÜK	57
E. HÖYÜKLERDE TESPİT, TESCİL, SİT VE MÜLKİYET SORUNU	66
1. Tespit Tescil ve Sit Sorunu	66
2. Mülkiyet Sorunu	68
II. BÖLÜM: GAZİANTEP BÖLGESİ VE TİLMEN HÖYÜK’ÜN TANITILMASI	69
A. BÖLGENİN TANITILMASI	69
1. COĞRAFİ DURUM	69
2. BÖLGEDE YAPILAN ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR VE KAZILAR	70
B. TİLMEN HÖYÜK’ÜN TANITILMASI	71
1. COĞRAFİ DURUM	71
2. TİLMEN HÖYÜK’TE YAPILAN KAZI VE ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ	73
a. U.BAHADIR ALKİM BAŞKANLIĞINDA YAPILAN KAZI ÇALIŞMALARI	74
(1) 1959-1964 Yılları Arasındaki Çalışmalar	74
(2) 1969-1972 Yılları Arasındaki Çalışmalar	78

b. REFİK DURU BAŞKANLIĞINDA YAPILAN TİLMEN HÖYÜK ONARIM VE ÇEVRE DÜZENLEME PROJESİ	80
c. NİCOLÒ MARCHETTI BAŞKANLIĞINDA YAPILAN KAZI, KORUMA, RESTORASYON VE ARKEOLOJİK PARK ÇALIŞMALARI	84
3. TABAKALAŞMA VE MİMARİ	85
a. GEÇ KALKOLİTİK ÇAĞ YERLEŞMELERİ	86
b. İLK TUNÇ ÇAĞ YERLEŞMELERİ	86
c. ORTA TUNÇ ÇAĞ YERLEŞMELERİ	89
(1) SAVUNMA SİSTEMİ	90
(2) KENT KAPILARI	93
(3) SARAYLAR	96
i. 1. Evre Sarayları	96
ii. 2. Evre Sarayları	101
(4) TAPINAKLAR	104
d. DEMİR ÇAĞ YERLEŞMELERİ	106
e. ROMA BİZANS VE İSLAMİ DÖNEM YERLEŞMELERİ	106
III. BÖLÜM: TİLMEN HÖYÜK'ÜN YASALAR KARŞISINDAKİ DURUMU, SULAMA BARAJI VE FİZİKİ DURUM	107
A. YASAL DURUM	107
1. SİT VE TESCİL DURUMU	107
2. KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULUNCA ALINAN KARARLAR	107
B. SULAMA BARAJI VE FİZİKİ DURUM	109

IV. BÖLÜM: TİLMEN HÖYÜK'DE YAPILAN KORUMA, RESTORASYON VE ÇEVRE DÜZENLEME/ARKEOLOJİK PARK ÇALIŞMALARI VE SURİYE'DEKİ EBLA'DA (TELL MARDIKH) YAPILAN BENZER ÇALIŞMALAR 111

A. KORUMA VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI	113
B. ÇEVRE DÜZENLEME/ARKEOLOJİK PARK ÇALIŞMALARI	120
C. ARKEOLOJİK PARK'IN MEVCUT DURUMU	124
D. EBLA'DA (TELL MARDIKH-SURİYE) YAPILAN KORUMA, ARKEOLOJİK PARK ÇALIŞMALARI	135

V.BÖLÜM: TİLMEN HÖYÜK ARKEOLOJİK PARKI'NIN DEVAMLILIĞINA YÖNELİK KORUMA-GELİŞTİRME ÖNERİLERİ 142

A. AMAÇLAR VE HEDEFLER	142
B. KORUMA VE BAKIM	142
C. ZİYARETÇİ YÖNETİMİ	143
1. Alana Ulaşım	143
2. Gerekli Tesisler ve Hizmetler	143
D. BİLGİLENDİRME VE EĞİTİM	144
1. Alan İçi Bilgilendirme	144
2. Alan Dışı Bilgilendirme	144
E. GÜVENLİK	145
F. TURİZM	145
1. GAZİANTEP HAKKINDA GENEL BİLGİ	145
2. GAZİANTEP'DE TURİZM	146
3. ALAN BÜTÜNLÜĞÜNDE TİLMEN HÖYÜK'ÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	147
G. YEREL KATKI	152

VI. BÖLÜM: ARKEOLOJİK ALAN KORUMA VE DEĞERLENDİRME OLGUSU İÇİNDE TÜRKİYE'DEKİ YASAL YAPI VE ULUSLAR ARASI UNSURLAR	153
A. TÜRKİYE'DEKİ YASAL YAPI	154
1. KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU	154
2. DİĞER KANUNLAR	155
3. İDARİ DÜZENLEMELER	156
a. Yönetmelikler	157
b. Yönergeler	158
c. Genelgeler	158
d. İlke Kararları	159
B. MEVCUT YASAL YAPIDAKİ BAZI TEMEL KAVRAMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	160
1. KÜLTÜR VARLIKLARI	160
2. SİT	161
3. ÖREN YERİ	163
4. DEVLET MALİ NİTELİĞİ VE KAMULAŞTIRMA	164
5. TESPİT VE TESCİL	165
6. YETKİ	166
7. KORUMA VE DEĞERLENDİRME	168
8. ALAN ÖLÇEĞİNDE KORUMA/PLANLAMA	172
a. Koruma Amaçlı İmar Planı	172
b. Alan Yönetimi Planı	173
c. Ören Yeri Çevre Düzenleme Projesi	176
C. KURUM VE KURULUŞLAR	176
1. Merkezi Birimler ve Bağlı Kuruluşlar	176
2. Mahalli İdareler	177
3. Sivil Toplum Kuruluşları	178

D. ULUSLAR ARASI KURUMLAR VE BELGELER	178
1. KURUMLAR	179
a. UNESCO	179
b. Avrupa Konseyi	179
c. Avrupa Birliği	180
d. ICOMOS	180
e. EUROPA NOSTRA	181
f. ICCROM	181
2. ULUSLAR ARASI BELGELER	182
SONUÇ	187
KAYNAKÇA	198
EKLER	
Ek 1, Tilmen Höyük Tescil Fişii	218
Ek 2, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü'nün 29.08.1988 gün ve 110 sayılı kararı	219
Ek 3, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 30.04.1998 gün ve 3038 sayılı kararı	220
Ek 4, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 30.06.1998 gün ve 3114 sayılı kararı	221
Ek 5, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 27.02.2004 gün ve 5551 sayılı kararı	222
Ek 6, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 27.06.2007 gün ve 2761 sayılı kararı	223
Ek 7, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 01.08.2007 gün ve 3025 sayılı kararı	224
Ek 8, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 26.09.2007 gün ve 3125 sayılı kararı	225
Ek 9, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	226

Ek 10, Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	267
Ek 11, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik	279
Ek 12, Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik	288
Ek 13, Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge	295
Ek 14, Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge	301
Ek 15, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 gün ve 658 sayılı İlke Kararı	323
Ek 16, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 15.04.2005 gün ve 702 sayılı İlke Kararı	327
Ek 17, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 03.05.2006 gün ve 714 sayılı İlke Kararı	329
Ek 18, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 03.05.2006 gün ve 715 sayılı İlke Kararı	331
Ek 19, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 22.07.2008 gün ve 745 sayılı İlke Kararı	332
Ek 20, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 22.04.2010 gün ve 765 sayılı İlke Kararı	333
Ek 21, Venedik Tüzüğü	337
Ek 22, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi	340
Ek 23, ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü 1990	350
Ek 24, Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin (Gözden Geçirilmiş) Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun	355

ÖZGEÇMİŞ

RESİM LİSTESİ

Resim 1, Troya Tabakalaşması

Resim 2a, Zincirli Höyük

Resim 2b, Zincirli Höyük

Resim 3, Değirmentepe (Muş/Bulanık)

Resim 4a, Alacahöyük, Sfenksli Kapı

Resim 4b, Alacahöyük, Sfenksli Kapı

Resim 4c, Alacahöyük, Hitit İmparatorluk Çağı Yapısı

Resim 4d, Alacahöyük, Hitit Dönemi Kapısı

Resim 4e, Alacahöyük, Hitit Dönemi Kapısı

Resim 5a, Boğazköy-Hattuşa, Sur Rekonstrüksiyonu

Resim 5b, Boğazköy-Hattuşa, Sur Rekonstrüksiyonu

Resim 5c, Boğazköy-Hattuşa, Sur Rekonstrüksiyonu

Resim 5d, Boğazköy-Hattuşa, Sur Rekonstrüksiyonu

Resim 6a, Karatepe Aslantaş, Güney Kapı Koruma Çatısı

Resim 6b, Karatepe Aslantaş, Güney Kapı Koruma Çatısı

Resim 7a, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı

Resim 7b, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı

Resim 8a, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı

Resim 8b, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı

Resim 8c, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı

Resim 9a, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı

Resim 9b, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı

Resim 10a, Boğazköy-Hattuşa, Tapınaklar Mahallesi Koruma ve Sunum Çalışmaları

Resim 10b, Boğazköy-Hattuşa, Büyükkale Sur Koruma ve Sunum Çalışmaları

Resim 11a, Karatepe Aslantaş, Sergileme Yapıları

Resim 11b, Karatepe Aslantaş, Sergileme Yapıları

Resim 11c, Karatepe Aslantaş, Sergileme Yapıları

Resim 12a, Tilmen Höyük, Gezi Broşürü Ön Yüzü

Resim 12b, Tilmen Höyük, Gezi Broşürü Arka Yüzü

Resim 13a, Taşlıgeçit Höyük, Gezi Broşürü Ön Yüzü

- Resim 13b**, Taşlıgeçit Höyük, Gezi Broşürü Arka Yüzü
- Resim 14a**, Troya, Ziyaretçi Merkezi
- Resim 14b**, Troya, Ziyaretçi Merkezi
- Resim 15a**, Troya, Gezi Yolu
- Resim 15b**, Troya, Gezi Yolu
- Resim 16a**, Troya, Bilgilendirme Panoları
- Resim 16b**, Troya, Yönlendirme İşaretleri
- Resim 17a**, Troya, Koruma Çatısı
- Resim 17b**, Troya, Kerpiç Sur Rekonstrüksiyonu
- Resim 18**, Troya, Toprak Konisi
- Resim 19a**, Troya VI Suru, Restorasyon Çalışması
- Resim 19b**, Troya VI Suru, Restorasyon Çalışması
- Resim 20a**, Troya II Rampası, Restorasyon Çalışması
- Resim 20b**, Troya II Rampası, Restorasyon Çalışması
- Resim 21a**, Çanakkale Merkez, Troya Tanıtım Merkezi Alanı
- Resim 21b**, Çanakkale Merkez, Troya Tanıtım Merkezi Alanı
- Resim 22a**, Çatalhöyük, Deney Evi
- Resim 22b**, Çatalhöyük, Deney Evi
- Resim 23a**, Çatalhöyük, Ziyaretçi Merkezi
- Resim 23b**, Çatalhöyük Ziyaretçi Merkezi
- Resim 24a**, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı
- Resim 24b**, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı
- Resim 24c**, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı
- Resim 25**, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı Drenaj Sistemi
- Resim 26a**, Çatalhöyük, 4040 Alanı Koruma Çatısı
- Resim 26b**, Çatalhöyük, 4040 Alanı Koruma Çatısı
- Resim 26c**, Çatalhöyük, 4040 Alanı Koruma Çatısı
- Resim 27a**, Çatalhöyük, 4040 Alanı Koruma Çatısı Betonarme Temeller
- Resim 27b**, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı Betonarme Temeller
- Resim 27c**, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı Betonarme Temeller
- Resim 28**, Tilmen Höyük Haritası
- Resim 29a**, Tilmen Höyük Planı

- Resim 29b**, Tilmen Höyük Planı
- Resim 30**, Tilmen Höyük
- Resim 31**, Tilmen Höyük'ün Kazılara Başlanan Yıllarda Görünümü
- Resim 32a**, Tilmen Höyük, K-5 Kapısı'nın 2002 Çalışmalarına Başlanırken Görünümü
- Resim 32b**, Tilmen Höyük, K-5 Kapısı'nın 2002 Çalışmalarından Sonraki Görünümü
- Resim 33a**, Tilmen Höyük, K-2 Kapısı'nın 2002 Çalışmalarına Başlanırken Görünümü
- Resim 33b**, Tilmen Höyük, K-2 Kapısı'nın 2002 Çalışmalarından Sonraki Görünümü
- Resim 34**, Tilmen Höyük, L Yapısı
- Resim 35**, Tilmen Höyük, Derinlik Açması
- Resim 36a**, Tilmen Höyük, Derinlik Açması İlk Tunç Çağı III g-f
- Resim 36b**, Tilmen Höyük, Derinlik Açması İlk Tunç Çağı III e-d
- Resim 37a**, Tilmen Höyük, İlk Tunç Çağı Sandık Mezar
- Resim 37b**, Tilmen Höyük, İlk Tunç Çağı Sandık Mezar
- Resim 38**, Tilmen Höyük, Dış Kent Kuzey Suru
- Resim 39**, Tilmen Höyük, Q Yapısı
- Resim 40**, Tilmen Höyük, H Yapısı
- Resim 41**, Tilmen Höyük, K1-K6 Kapılarının Kent İçinden Görünümü
- Resim 42**, Tilmen Höyük, K-2 Kapısı
- Resim 43**, Tilmen Höyük, K-3 Kapısı
- Resim 44**, Tilmen Höyük, K-5 Kapısı
- Resim 45a**, Tilmen Höyük, A Yapısı
- Resim 45b**, Tilmen Höyük, A Yapısı'nın Kapısı
- Resim 45c**, Tilmen Höyük, A Yapısı'nın Ortostatları
- Resim 45d**, Tilmen Höyük, A Yapısı
- Resim 46**, Tilmen Höyük, E Yapısı
- Resim 47**, Tilmen Höyük, B Yapısı
- Resim 48a**, Tilmen Höyük, C Yapısı
- Resim 48b**, Tilmen Höyük, C Yapısı

- Resim 48c**, Tilmen Höyük, C Yapısı
Resim 49, Tilmen Höyük, D Yapısı
Resim 50, Tilmen Höyük, G Yapısı
Resim 51a, Tilmen Höyük, M Yapısı
Resim 51b, Tilmen Höyük, M Yapısı
Resim 52, Tilmen Höyük, Sulama Barajı
Resim 53, Tilmen Höyük, Baraj Gölü Suları Altında Kalan Kuzey Dış Suru
Resim 54, Tilmen Höyük, Restorasyon Müdahalelerinin Kaydedildiği Form
Resim 55a, Tilmen Höyük, A Kraliyet Sarayı Epoksi Reçinesi Uygulaması
Resim 55b, Tilmen Höyük, A Kraliyet Sarayı Epoksi Reçinesi Uygulaması
Resim 56, Tilmen Höyük, Onarılan Ortostat
Resim 57, Tilmen Höyük, Taş Duvar Arasına Harç İşlemi
Resim 58a, Tilmen Höyük, K-3 Kapısı
Resim 58b, Tilmen Höyük, K-3 Kapısı
Resim 59, Tilmen Höyük, K-5 Yapısı
Resim 60a, Tilmen Höyük, K-5 Alanı Koruma Çatısı
Resim 60b, Tilmen Höyük, K-5 Alanı Koruma Çatısı
Resim 61a, Tilmen Höyük, Arkeolojik Bilgilendirme Panosu
Resim 61b, Tilmen Höyük, Doğa Bilgilendirme Panosu
Resim 61c, Tilmen Höyük, Bilgi Panoları ve Oturma Bankı
Resim 62a, Tilmen Höyük, Arkeolojik Park Planı
Resim 62b, Tilmen Höyük, Arkeolojik Park Planı
Resim 63, Tilmen Höyük, Yönlendirme Tabelası
Resim 64, Tilmen Höyük, Tanıtım Panosu
Resim 65, Tilmen Höyük, Prefabrik Yapı
Resim 66a, Tilmen Höyük, Gezi Yolu Girişi 2009 Yılı
Resim 66b, Tilmen Höyük, Gezi Yolu Girişi 2011 Yılı
Resim 67a, Tilmen Höyük, Gezi Yolu
Resim 67b, Tilmen Höyük, Gezi Yolu
Resim 67c, Tilmen Höyük, Gezi Yolu
Resim 68a, Tilmen Höyük
Resim 68b, Tilmen Höyük

- Resim 69a**, Tilmen Höyük, Yönlendirme İşaretleri
Resim 69b, Tilmen Höyük, Uyarı İşaretleri
Resim 70a, Tilmen Höyük, Oturma Bankı
Resim 70b, Tilmen Höyük, Bilgilendirme Levhaları
Resim 70c, Tilmen Höyük, Bilgilendirme Levhaları
Resim 71, Tilmen Höyük, Tel Örgü
Resim 72, Ebla (Tell Mardikh), Bilgilendirme Levhası
Resim 73, Ebla (Tell Mardikh), Bilgilendirme Levhası
Resim 74a, Ebla (Tell Mardikh), Gezi Yolları
Resim 74b, Ebla (Tell Mardikh), Gezi Yolları
Resim 75a, Ebla (Tell Mardikh)
Resim 75b, Ebla (Tell Mardikh)
Resim 76a, Ebla (Tell Mardikh)
Resim 76b, Ebla (Tell Mardikh)
Resim 76c, Ebla (Tell Mardikh)
Resim 77a, Taşlıgeçit Höyük
Resim 77b, Taşlıgeçit Höyük, Arkeolojik Park Giriş Yolu
Resim 77c, Taşlıgeçit Höyük, Oturma Bankı
Resim 77d, Taşlıgeçit Höyük, Bilgilendirme Levhası
Resim 77e, Taşlıgeçit Höyük, Bilgilendirme Levhası
Resim 78a, Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi
Resim 78b, Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi
Resim 78c, Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi, Bilgilendirme Levhaları

EK LİSTESİ

Ek 1, Tilmen Höyük Tescil Fişi

Ek 2, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü'nün 29.08.1988 gün ve 110 sayılı kararı

Ek 3, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 30.04.1998 gün ve 3038 sayılı kararı

Ek 4, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 30.06.1998 gün ve 3114 sayılı kararı

Ek 5, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 27.02.2004 gün ve 5551 sayılı kararı

Ek 6, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 27.06.2007 gün ve 2761 sayılı kararı

Ek 7, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 01.08.2007 gün ve 3025 sayılı kararı

Ek 8, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 26.09.2007 gün ve 3125 sayılı kararı

Ek 9, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Ek 10, Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Ek 11, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik

Ek 12, Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik

Ek 13, Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge

Ek 14, Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge

Ek 15, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 gün ve 658 sayılı ilke kararı

Ek 16, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 15.04.2005 gün ve 702 sayılı ilke kararı

Ek 17, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 03.05.2006 gün ve 714 sayılı ilke kararı

Ek 18, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 03.05.2006 gün ve 715 sayılı ilke kararı

Ek 19, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 22.07.2008 gün ve 745 sayılı ilke kararı

Ek 20, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 22.04.2010 gün ve 765 sayılı ilke kararı

Ek 21, Venedik Tüzüğü

Ek 22, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi

Ek 23, ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü 1990

Ek 24, Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin (Gözden Geçirilmiş) Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirme
ICAANE	International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı
km.	Kilometre
MÖ	Milattan Önce
m.	Metre
Res.	Resim
RG	Resmi Gazete
s	Sayfa
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
TÜBA-KED	Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vd	ve devamı

GİRİŞ

A. AMAÇ VE KAPSAM

Bilimsel kazılarla açığa çıkartılan arkeolojik kalıntıların korunarak, topluma sunumuna yönelik düzenlemelerin yapılması, böylelikle tüm evrensel kültür varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılması, günümüzde daha çok önem kazanan bir konu olmuştur.

Arkeolojik alanlar içinde özellikle tarih öncesi dönemi temsil eden kalıntıların korunması, yapı malzemesinin doğası gereği oldukça hassas olması sebebiyle güç bir iştir. Uygun ve gerekli koruma yöntemlerinin seçilmesi ve uygulanması ile birlikte, alanın ziyaretçi ihtiyaçlarına ve bilgilendirilmelerine yönelik düzenlenmesi gerekmektedir. Höyüklerin temsil ettikleri uzak geçmişi, uygun sergileme yöntemleriyle topluma aktarmak oldukça güç ancak yapılması gereken bir çalışmadır. Bunun dışında sergileme ve yapılan tüm çalışmaların sürekliliğinin sağlanması da çeşitli sorunları barındırır. Disiplinlerarası çalışma sisteminin uygulanması, uzman personel ve maddi kaynak eksikliği gibi sorunlar bunlardan en önemli birkaçıdır. Uygun bir planlama içinde ele alındığında tarih öncesi yerleşmelerde de rahatlıkla uygulanan alan yönetimi, alanın bütünü için yukarıda bahsedilen dinamiklerde sürdürülebilir korumayı sağlamaktadır.

Höyük yerleşmeleri, içerdikleri taşınır ve taşınmaz buluntularla, konumlandıkları bölgelere ait kültür özelliklerini vermelerinin yanı sıra, başka yerleşmelerde ele geçen buluntularla yapılan karşılaştırmalar sonucunda bölgeler arası önemli bağlantılar kurulmasını da sağlamaktadırlar. Uzman olmayan gözlerin belki de bir tepe olarak algılayacağı höyük yerleşmelerinden ülkemizde çok sayıda bulunmaktadır. Höyükler, ülkemiz için sahip olduğu değer ile birlikte evrensel anlamda da ortak miras niteliğindedir. Bu önemli kültür rezervlerinin kazılarının tamamlanmasının ardından bilimsel amaçlar için korunması dışında, topluma aktarılması amacıyla kalıntıların bulunduğu yerde korunarak sergilenmesi

gerekmektedir. Bu durum hem çağdaş toplum olmanın gereklerinden biri olup, hem de ulusal mevzuatın ve uluslar arası anlaşmaların temel unsurlarındandır.

Günümüzde tüm diğer arkeolojik alanlarda olduğu gibi höyüklerde de hem doğa hem de insan kaynaklı tahribat yaşanmaktadır. Çeşitli bayındırlık faaliyetleri, her geçen gün artan yapılaşma, makineli tarım, izinsiz kazılar gibi pek çok uygulama, ciddi boyutta tahribata ve hatta kayıplara neden olmaktadır. Bir yandan da doğa kaynaklı etkiler, oldukça kırılgan nitelikteki kalıntıların zarar görmesinde etkindir. Böyle bir kayıp söz konusu iken korunan veya yitirilen varlıkları bilmek adına, höyüklerin tümünün kayıt altına alınmaları oldukça önemlidir. Ayrıca yapılacak bayındırlık faaliyetleri öncesinde varlıklarımızdan haberdar olmak, çalışmaların yönünü değiştirmede etkili olabilmektedir.

Bu tez çalışması ile Tilmen Höyük’de gerçekleştirilen çalışmalar örneklendirilerek, konunun kuramsal, hukuksal pek çok yönü değerlendirilecek ve öneriler sunulacaktır. Bu bağlamda günümüzde çeşitli bilim dallarının konusu olmaya başlayan arkeolojik alan koruma, değerlendirme ve devamlılığın sağlanması olgusu höyükler üzerinden tartışılacaktır.

B. İZLENEN YÖNTEM

Alan Çalışmaları:

Koruma ve değerlendirme uygulamalarını yerinde izlemek amacıyla seçilen birçok arkeolojik alana ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Troya, Tilmen Höyük, Zincirli Höyük, Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi, Boğazköy Hattuşa, Hitit Yazılıkaya’sı, Alacahöyük, Karatepe-Aslantaş, Çatalhöyük gibi önemli arkeolojik alanlara gidilerek, yapılan koruma ve değerlendirme çalışmaları yerinde incelenmiş, belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

İlgili Kamu Kurumlarına Yapılan Ziyaretler:

Gaziantep Kùltür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne gidilerek Tilmen Höyük'ün işlem dosyası incelenmiş, Kurulca alınan kararlardan edinilmiştir. Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ne yapılan ziyarette de Tilmen Höyük işlem dosyası incelenmiştir. Gaziantep İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü'ne, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne ve Belediyeye bağılı Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü'ne (KUDEB) gidilerek, kentin genel kùltür ve turizm faaliyetleri hakkında bilgi ve doküman alınmıştır. Gaziantep Valiliğı İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ziyareti gerçekleştirilerek Gaziantep 2010 Yılı İl Çevre Durum Raporu edinilmiştir. Gaziantep İl Özel İdaresi'ne gidilerek Gaziantep ve ilçelerine ait Kùltür Envanterleri alınmıştır. Gaziantep İli, İslahiye İlçesi Belediye Başkanlığı'na gidilmiş ve Tilmen Höyük'ün de bulunduğu ilçedeki kùltür turizm faaliyetleri hakkında görüşmeler yapılmıştır.

Kütüphane Çalışmaları:

Çalışılan konu, arkeoloji ile birlikte koruma, değerlendirme ve hukuk gibi birçok konu ile ilgili olduğu için, kapsamlı kütüphane çalışmaları yapılmış ve ilgili yayınlara ulaşılmıştır.

Gerçekleştirilen Katılımlar:

Tez çalışmasının konusu ile bağlantılı birçok ulusal ve uluslar arası toplantıya katılım gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında 3. Avrupa Miras Forumu ve Avrupa Miras Günleri Ulusal Koordinatörler Toplantısı, Tarihi Kentler Birliğı'nin "Koruma Alanlarının Planlanmasında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Sorumluluğı" konulu Burdur semineri, Aphrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı Çalışmalarına ilişkin gerek arkeolojik alanın bulunduğu Aydın ili Karacasu İlçesi Geyre Köyü'nde, gerekse Mimar Sinan Üniversitesi'nde yapılan toplantılar, Kùltür ve Turizm Bakanlığı'nın çeşitli koordinasyon toplantıları sayılabilir. Ayrıca Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde Batı Akdeniz Doğa Bilimleri Sempozyumu'nda

gerçekleştirilen “Bademağacı Höyüğü’nde Arkeolojik Mirasın Korunması Değerlendirilmesi ve Sürdürülebilirliğine Yönelik Sorunlar” konulu bildirim yayınlanmıştır.

Uzmanlarla Kişisel Görüşmeler:

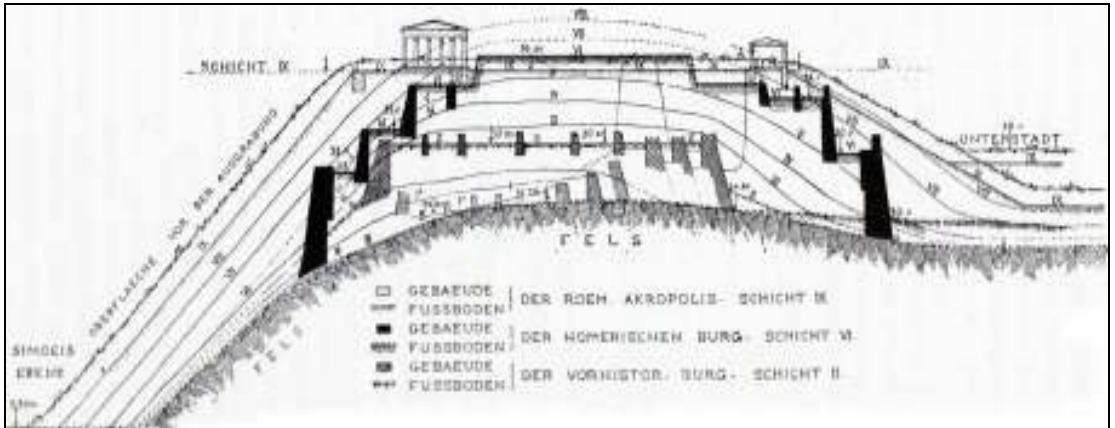
Tez çalışması hakkında bilgilerinden yararlanılacak uzmanlarla kişisel görüşmeler yapılmıştır. Öncelikle, Tilmen Höyük’te kazı ve arkeolojik park çalışmalarını gerçekleştiren Dr. Nicolò Marchetti ile görüşülmüş, birlikte Tilmen Höyük’e gidilerek, yapılan çalışmalar hakkında bilgi alınmıştır. Çatalhöyük’te koruma çatısı projelerini gerçekleştiren Mimar Sinan Omacan ile görüşülerek, izlenen yöntem değerlendirilmiştir. Boğazköy Hattuşa’da kazı başkanlığını sürdüren Dr. Andreas Schachner ile görüşülmüştür. Alana birlikte gidilerek, yapılan tüm koruma, restorasyon, sunum çalışmaları hakkında bilgi edinilmiştir. Sur rekonstrüksiyonunun içine girilerek detaylı bilgi alınmıştır. Prof. Dr. Aykut Karaman ile alan yönetimi konusunda görüşmeler yapılmıştır. Tez çalışmasının hukuksal boyutu ile ilgili bazı konularda Doç. Dr. Nusret İlker Çolak ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yapılan Gaziantep ziyaretlerinde, turizmciler Erkan Özsvağ ile görüşülerek, kentin turizm faaliyetleri ve ilginin Tilmen Höyük’e ne şekilde yönlendirilebileceği konularında fikirler alınmıştır.

I. BÖLÜM: HÖYÜK YERLEŞMELERİ

Bu bölümde höyükler kısaca tanımlanarak, Türkiye'deki höyük kazılarının tarihçesine kısaca değinilecektir. Daha sonra höyüklerin tahrip olmasına etken olan unsurlar açıklanarak, koruma ve değerlendirmeleri ele alınacak ve örnekler verilecektir. Yasal açıdan tespit, tescil, sit ve mülkiyet sorunları üzerinde durulacaktır.

A. HÖYÜKLERİN TANIMLANMASI

Höyükler, insan topluluklarına ait yerleşmelerin aynı alanda uzun zaman boyunca üst üste kurulup yıkılmasıyla oluşan yapay tepelerdir. İnsanların inşa ettikleri yapıların, yangın, istila, doğal vb. çeşitli nedenlerle yıkılmasının ardından, yıkılan kalıntıların üzerine yeni yapılar inşa edilmektedir. Yerleşme taban seviyesinin zamanla yükselmesine neden olan kültür katları, üstten alta doğru, geç dönemlerden erken dönemlere dek tabakalaşmayı (stratigrafi) temsil eder (Res. 1). Bölgelere göre, höyük, hüyük, tepe, tell, til, tumba, magula gibi adlar verilen bu tür yerleşmelerin yapıları iklim şartları ve yapı malzemeleriyle ilintili olarak bölgeden bölgeye farklılık gösterirler. Örneğin Anadolu'da yaygın olan taş temel kerpiç duvar sistemi Trakya'ya bakıldığında dal örgü sistemi olarak göze çarpmaktadır (Sevin, 1999:71).

Res. 1, Troya Tabakalaşması (Dörpfeld 1902: res.6)

Höyüklerde yerleşmenin bir öncekiyle aynı alanda kurulmasının en önemli nedenleri; su kaynaklarına yakınlık, uygun iklim, stratejik konum gibi unsurların yanı sıra yapı malzemesini taşımak yerine var olan eskiyi değerlendirmek olmalıdır.

Höyükler, insanlığın geçmişi ile ilgili bilgileri günümüze aktaran en somut bilgi kaynakları olup, erken dönemlerin yaşam şeklini ayrıntılarıyla sunmaktadırlar. Höyükler, içerdikleri tabakalaşma ile yerleşmenin zaman dizimini de vermektedirler. Bu bağlamda kazısı yapılan diğer höyüklerle de verilere ulaşılması ve buluntu sonuçlarının karşılaştırılması bakımından da ayrıca önemlidir. Höyükler sahip oldukları tabakalarla tekil ve özgün nitelikli yerleşmelerdir.

B. HÖYÜK KAZILARININ TARİHÇESİNE GENEL BAKIŞ

Ülkemizde gerçekleştirilen höyük kazıları Cumhuriyet öncesi dönemden başlayıp, günümüze kadar artarak sürmektedir.

Cumhuriyet öncesi dönemde arkeolojiye yeterince önem verilmemiştir. Bu ilgisizliğe karşılık Anadolu, Avrupalı gezginlerin dikkatini 16. yüzyıldan itibaren çekmeye başlamıştır. Osman Hamdi Bey ise, birkaç ülke dışında geçmişe karşı ilginin çok az olduğu bir dönemde ulusal arkeoloji ve korumacılık gibi yeni kavramları getirmiş, Türk arkeolojisinin sağlam temeller üzerinde kurulmasını sağlamıştır (Özdoğan, 1993: 192). 1874 yılından itibaren yürürlükte olan ve istismara müsait Asar-ı Atika Nizamnamesi, Osman Hamdi Bey tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Yerine 1884 yılında da anahatlarıyla 1960'lara kadar uygulanacak olan yeni bir nizamname çıkarılarak ülkemizdeki arkeolojik çalışmaların belli bir düzene sokulması amaçlanmıştır. Bilimsel amaçtan uzak ve sorumsuzca devam etmekte olan tahribatı durdurarak, arkeolojik kazıların yapılabilmesi ruhsata bağlanmıştır. Arkeolojik eserlerin sadece devlete ait olduğu belirtilmiş, ülkemizde ele geçen buluntuların yurt dışına çıkarılması engellenmiştir (Esin, 1993: 180; Gerçek,1999: 115).

Bu dönemde arkeolojinin ilgi odağı çoğunlukla Yunan ve Roma dönemlerini kapsamaktaydı. Anadolu’da yapılan en yoğun çalışmalar klasik arkeologlar tarafından sürdürülmekteydi¹ (Özdoğan, 2006a: 52).

Cumhuriyet öncesi dönemin sonlarına doğru iki bilimsel yabancı arkeoloji enstitüsü kurulmuştur. 1895-1914 yıllar arasında İstanbul Rus Arkeoloji Enstitüsü ve 1917-1918 yılları arasında İstanbul Macar Arkeoloji Enstitüsü faaliyet göstermiş olup, I. Dünya Savaşı yıllarında kapanmışlardır (Arsebük, 1983: 71).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra Atatürk, bir ulus kimliğini oluşturma ve bunu bir geçmişe bağlama isteği ile yeni ulusun tarihsel kimliğini Anadolu’ya bağlamış ve buna yönelik adımlar atmıştır (Özdoğan, 2006a: 53). Arkeolojik kazı seferberliği ulus devletin kendini yaratma ve tanımlama döneminde gerçekleştirilmiş, kazılarla açığa çıkartılan uygarlıklar ve onlara ait olan kalıntılar ulusal kimliğin tanımlanmasında önemli bir araç olmuştur. Arkeoloji ve arkeolojik çalışmalarla elde edilen sonuçlar devletlerin sahip olduğu toprakların yasallığını kanıtlamak amacıyla değerlendirilmiştir (Pulhan, 2007: 78). Cumhuriyetle birlikte ülke arkeolojisinin yeni bir atılım gücü kazandığı izlenmektedir. Atatürk, üzerinde yaşadığımız toprakların gerçek sahibi olunabilmesi için, geçmişte bu topraklarda yaşayan uygarlıkların tanınması gerektiği görüşünü benimseyerek, bu yönde politikalar geliştirmiştir (Yaldız, 1993: 301).

Modern Türkiye arkeolojisinin temelleri, Atatürk tarafından Cumhuriyet Dönemi’nde atılmıştır. Atatürk’ün 1931 yılında Konya’dan Başbakan İsmet İnönü’ye çektiği telgraf çok önemli bir adımdır. Telgrafta; “Memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerine ve hafiyat işlerinde kullanılmak üzere

---

¹ Osman Hamdi Bey Döneminde gerçekleştirilen kazılar hakkında detaylı bilgi için bakınız: Mustafa Cezar, **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1971.

arkeoloji mütahassıslarına kat'î lüzum vardır” denilmiştir (Sevin, 1997: 10). İlk Türk arkeologları Avrupa’da eğitime gönderilmiştir. 1931 yılında Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. 1960’lı yılların sonlarına kadar devam eden İlk Cumhuriyet Dönemi kazıları daha çok Türk Tarih Kurumu’nun destekleriyle gerçekleştirilmiştir (Sevin, 2003: 25). Atatürk, Türk Tarih Kurumu’nun tarih konusundaki incelemelerini arkeolojik araştırmalardan ayrı görmemiş, Türk Tarih Kurumu’na tarih araştırmalarının yanı sıra kazı yapma görevini de vermiştir. Bu konuda Türk Tarih Kurumu tüzüğüne, “Türk tarihinin aydınlatmaya yarayacak vesaik ve malzemeyi elde etmek için icab eden yerlere taharri, hafır ve keşif heyetleri göndermek” olarak belirtilen 4-C hükmü eklenmiştir (Özgüç, 1975: 114).

1934 yılında İstanbul Üniversitesi’ne bağlı Türk Arkeoloji Enstitüsü, 1936 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Nazi Almanya’sından gelen arkeolog, eskiçağ tarihçisi ve dilbilimcilere Türkiye üniversitelerinde görev verilmiştir (Sevin, 2003: 25). Türk arkeolojisine güç ve hız kazandıran ve ülke arkeolojisi için temel taşı niteliğindeki bazı kazıların gerçekleştirilmesi bu döneme rastlamaktadır (Arsebük, 1983: 72).

Atatürk’ün arkeolojik çalışmalara verdiği önemin bir diğer göstergesi ise, 1 Kasım 1936 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin V. dönem, 2. yasama yılını açış konuşmasında değindiği Alacahöyük kazıları göstermektedir. Bu konuşmada; “..Başlarında değerli Eğitim Bakanımız bulunan, Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumunun her gün yeni ufuklar açan, ciddi ve aralıksız çalışmalarını övgü ile anmak isterim. Bu iki ulusal kurumun, tarihimizin ve dilimizin, karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründe başlangıç temsil ettiklerini, kabul edilebilir bilimsel belgelerle ortaya koydukça, yalnız Türk ulusunun değil, bütün bilim dünyasının ilgisini ve uyanmasını sağlayan, kutsal bir görev yapmakta olduklarını güvenle söyleyebilirim. Tarih Kurumu’nun Alacahöyük’te yaptığı kazılar sonucunda, ortaya çıkardığı beş bin beş yüz yıllık maddi Türk tarih belgeleri, dünya kültür tarihinin yeni baştan incelenmesini ve derinleştirilmesini gerektirecektir..” demiştir (www.tbmm.gov.tr).

Hamit Zübeyr Koşay'ın 1932 yılında Ankara Gazi Orman Fidanlığı'nda yaptığı sondaj çalışması ile 1933 yılında Atatürk'ün direktifiyle Ahlatlıbel'de gerçekleştirdiği kazı, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk resmi arkeolojik çalışmalarıdır (Başgelen, 2011: 19). Atatürk, Ahlatlıbel kazı alanını ziyaret ederek, ilk milli kazıya verdiği önemi göstermiştir.

Cumhuriyet Dönemiyle birlikte Anadolu'daki eserlerle ilgilenen ve çeşitli kazılar, araştırmalar yapan ülkeler bazı bilimsel enstitüler kurmuşlardır. Alman Arkeoloji Enstitüsü (1930), Fransız Arkeoloji Enstitüsü (1930), İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (1948), Hollanda Arkeoloji Enstitüsü (1958) gibi kurumlar çalışmalarını günümüzde de sürdürmekte olup, bilimsel açıdan önemli katkıları bulunmaktadır (Arsebük, 1983: 72).

Keban Projesi kazıları 1968-1975 yılları arasında yapılmıştır. ODTÜ'nün girişimi ve maddi desteği ile gerçekleştirilmiş olup, uluslar arası bir kurtarma projesi niteliğindedir. İnşa edilmekte olan Keban Barajı'nın sularla kaplayacağı alanda gerçekleştirilmiştir (Sevin, 2003: 25)². Karakaya ve Atatürk barajlarının inşasına başlanınca ODTÜ Keban Projesinin yerini 1978'de Aşağı Fırat Projesi almıştır. 1982 yılından sonra bu proje ODTÜ TEKDAM Uluslar arası Aşağı Fırat Projesi olarak sürdürülmüştür. Keban, Karakaya, Atatürk barajları göl alanlarında sular altında kalan alanlarda yapılan bu kurtarma kazıları, Doğu Anadolu'da birçok verinin elde

---

² Keban Projesi Çalışmaları hakkında bakınız:

1968 Yaz Çalışmaları, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, No:1, 1970; Sevim Pekman (Ed.), **Keban Projesi 1969 Çalışmaları**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları No:2, 1971; Sevim Pekman (Ed.), **Keban Projesi 1970 Çalışmaları**, Ankara ODTÜ Keban Projesi Yayınları, No:3, 1972; Sevim Pekman (Ed.), **Keban Projesi 1971 Çalışmaları**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, No:4, 1974; Sevim Pekman (Ed.), **Keban Projesi 1972 Çalışmaları**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, No:5, 1976; Sevim Pekman (Ed.), **Keban Projesi 1973 Çalışmaları**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, No:6, 1979; Sevim Pekman (Ed.), **Keban Projesi 1974-1975 Çalışmaları**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, No:7, 1982; Hamit Zübeyr Koşay, **Keban Projesi Pulur Kazıları 1968-1970**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri III, No:1, 1976; Refik Duru, **Keban Projesi Değirmentepe Kazıları 1973**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri:3, No: 2, 1979; Hayri Ertem, **Keban Projesi Han İbrahim Şah Kazıları 1970-1971**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, 1982.

edilmesine neden olmuştur³ (Esin, 2006: 93-94). 1998 yılından itibaren Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde yapılmakta olan Ilısu ve Karkamış Barajları ile ilgili olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı, ODTÜ Tarihsel Çevre ve Değerlendirme Araştırma Merkezi (TAÇDAM) ve Devlet Su İşleri'nin işbirliği ile Ilısu ve Karkamış Kurtarma Projesi kazı çalışmaları başlatılmıştır. 2002 yılı itibariyle Karkamış Barajı inşaatının bitmemiş ve Ilısu Barajı'nın henüz başlamamış olması, kazıların bir süre daha sürmesine olanak sağlamıştır (Tuna, 2010: 41)⁴. Türkiye'de baraj yapımları, oluşturduğu olumsuzluklarla birlikte birçok tartışmayı beraberinde getirmektedirler. Ancak etki alanlarında yapılan arkeolojik kazılar sayesinde pek çok bilinmeyen ortaya konulmasına da araç oldukları görülmektedir.

Ülkemizde 1983 yılından itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sonuçları Toplantıları yapılmaktadır. Aynı zamanda yayınlanan, Türkiye'deki kazı ve yüzey araştırmalarının sonuçlarını duyurmayı amaçlayan, dünyada bir benzeri daha olmayan bu toplantılar dizisi, arkeolojinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Türkiye'de Atatürk'ün temellerini attığı arkeolojik kazı çalışmaları, her geçen gün artarak yerli ve yabancı bilim heyetlerince sürdürülmektedir. Elde edilen sonuçlar ulusal ve uluslar arası alanda tartışılmakta ve yayınlanarak geniş kitlelere ulaşılmaktadır.

---

³ Aşağı Fırat Projesi Çalışmaları hakkında bakınız:

Ümit Serdaroğlu, **Aşağı Fırat Havzası'nda Araştırmalar 1975**, Ankara, ODTÜ Aşağı Fırat Projesi Yayınları, No:1, 1977; Mehmet Özdoğan, **Aşağı Fırat Havzası 1977 Yüzey Araştırmaları**, Ankara, ODTÜ Aşağı Fırat Projesi Yayınları, No:2, 1977; **Aşağı Fırat Projesi 1978-1979 Çalışmaları**, ODTÜ Aşağı Fırat Projesi Yayınları, No:3, Ankara.

⁴ Ilısu ve Karkamış Projesi Çalışmaları için bakınız:

Numan Tuna, Jean Öztürk (Eds.), **Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi,1998 Yılı Çalışmaları**, Ankara, 1999; Numan Tuna, Jean Öztürk, Jale Velibeyoğlu (Eds.), **Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi,1999 Yılı Çalışmaları**, Ankara, 2000; Numan Tuna, Jale Velibeyoğlu (Eds.), **Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi, 2000 Yılı Çalışmaları**, Ankara., 2002; Numan Tuna, Jean Öztürk, Jale Velibeyoğlu (Eds.), **Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi, 2001 Yılı Çalışmaları**, Ankara, 2004.

C. HÖYÜKLERİN TAHRİP EDİLMESİ SORUNU

Bu başlık altında höyüklerin maruz kaldıkları tahrip etkenlerine ve tahribin saptanmasına yönelik çalışmalara değinilecektir.

1. TAHRİP ETKENLERİ

Höyük yerleşmeleri, henüz kazıları yapılmadan veya kazıların tamamlanmasından sonra birçok nedenle tahribata maruz kalmaktadır. Toprak altında değişmeyen şartlarda korunagelen kalıntılar, açığa çıkartıldığında farklılaşan iklim ve diğer olumsuz etkenler nedeniyle tahribata uğramaktadırlar. Kimi zaman ise henüz bilimsel kazıları yapılmadan, gerçekleştirilen bayındırlık faaliyetleri ile tamamen yok edilebilmektedirler.

Yasaların belirlediği çerçevede gerçekleştirilen bilimsel arkeolojik kazıların kendisi bile bir tahribat unsuru olmakla birlikte, uzman olmayan kişilerce, maddi kaygılarla yapılan kazıların tahribi kaçınılmazdır.

Tahrip etkenlerini en temel şekilde insan ve doğa kaynaklı olarak sınıflandırabiliriz.

a. İNSAN ETKENİ

İnsan tarafından bilinçli veya bilinçsiz olarak yapılan tahribatın çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bayındırlık faaliyetleri ile kültürel varlıkların korunması arasındaki dengenin sağlanması sorunu, tarımsal faaliyetler, define bulmak amacıyla yapılan izinli veya izinsiz kazılar, sosyal-toplumsal olgular insan kaynaklı tahribatı ortaya çıkarmaktadır. Bu etkenlerde kimi zaman kurumsal-yasal yaklaşımlardaki eksiklikler, ulusal ve uluslar arası belirleyicilerin uygulamaya geçirilememesi gibi unsurlar rol oynamaktadır.

(1) Bayındırlık ve Tarım Faaliyetleri

Arkeolojik yerleşmelerin bulunduğu alanlarda, modern yaşamın ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirilen bayındırlık çalışmaları-alt yapı faaliyetleri sonucu verilen kayıpların boyutu çok büyük olmaktadır (Duru, 2006: 46). Çağdaş gelişmenin gereği gerçekleştirilen her türlü yatırım, özellikle önceden planlayıp gerekli önlemler alınmadığında, kültürel miras için bir tehdit oluşturmaktadır. Yakın dönemde Allionoi Antik Kenti'nin üzerinin harç ve kumla kaplanmasının bir koruma önlemi olduğu düşünülmüş ama Yortanlı Barajı Projesinin hayata geçirilmesiyle Antik kent sular altında kalmıştır⁵. Bir diğer örnek ise İnandıktepe'nin rastlantı sonucu bulunması ile verilebilir. Ankara-Çankırı karayolunun 109. km.'sinde yapılan köprü'nün ayaklarının toprakla doldurulmak üzere İnandık Köyü'nün kuzeyindeki sırtlardan biri buldozerle kazılmıştır. Bu işlem sırasında Acemhöyük kazılarını gören bir teknisyen tarafından renkli vazo parçalarının tanınması ve ilgili kişilere haber verilmesi ile buradan haberdar olunmuş ve sistemli kazılara başlanmıştır (Özgüç, 1988-içinde Temizer: XX-XXI).

Tarih öncesi çağlarda yerleşime en uygun yerlerin, baraj göl alanlarının kapladığı akarsu vadileri olduğu düşünüldüğünde, baraj göl alanları ve tesisleri, çok geniş alanlarda tahribata neden olmaktadır. Ayrıca son yıllarda artan makineli tarım ile tahribat oluşmakta, derin pulluk ve traktör kullanımı nedeniyle kültür katları yok olmaktadır. Sulama amaçlı yapılan barajlar ve göletler ise, tarım alanına getirilen suyun kullanımı için arazinin belli bir eğimde düzleştirilmesini gerektirmektedir. Bu durum kültür varlıklarından arınmış yeni bir toprak ortaya çıkarmaktadır. Doğalgaz, petrol ve su için yapılan boru hatları, yükselti sebebiyle höyüklerin üstüne kurulan su depoları, sanayi-turistik tesis ve konut tipi yapılaşma faaliyetleri (Res. 2a-2b), karayolları, otoban, kavşak, liman ve havaalanları gibi alt yapı tesisleri önemli oranda tahribata neden olmaktadır (Özdoğan, 2001b: 287-292).

---

⁵ Tilmen Höyük'ün sulama barajı nedeniyle uğradığı tahribata, 3. Bölüm'de değinilecektir.

Res. 2a, Zincirli Höyük (Marchetti, 2011: s.13)

Res.2b, Zincirli Höyük (Müge Savrum Arşivi, 2010)

Koruma ile ilgili faaliyetler ve çağdaş yaşamın gereği projeler birbirinin karşıtı olarak algılanmayıp, birbirini zenginleştirici olarak değerlendirmenin yollarına ulaşıldığında her iki açıdan da olumlu sonuçlar elde edilebilmektedir.

i. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Çalışmaları

Bayındırlık çalışmaları, alt yapı girişimlerinde Arkeolojik Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) çalışmalarının yapılması gerekliliğine ülkemizin de taraf olduğu uluslar arası sözleşmelerde değinilmiştir. Temel ilke olarak kent planları, gelişme ve alt yapı projeleri, her düzeyde plan proje çalışmalarında kültürel mirasın en az düzeyde etkilenmesi, bütüncü olarak yer alması temel alınmaktadır. Bu bağlamda arkeolojik kültür mirasının korunması ile ilgili şartların kalkınma planları ile uyumuna yönelmeye çalışılmalıdır. Söz konusu yatırımların hazırlık aşamalarında, etkilenebilecek arkeolojik alanın göz önüne alınması ve değerlendirme/uygulama aşamalarında arkeologlarla işbirliği yapılması gerekmektedir. Projelerin uygulama aşamasında ortaya çıkan değişikliklerde arkeolojik kalıntıların zarar görebileceğinin düşünülmesi gerekmektedir. Bu kalıntıların bilimsel araştırılması ile sonuçların yayınlanması için gereken maddi kaynağın ve zamanın yeterli olması sağlanmalıdır. Büyük yatırım projeleri için hazırlanan ÇED çalışmaları kimi zaman arkeolojik varlıkların yitirilmesine neden olabileceği gibi, ortaya çıkarılıp korunması yönünde de imkanlar sağlamaktadır. Projelerin ön değerlendirmelerinde arkeolojik alanların etkilenme düzeyi öncelikli olarak incelenmeli, ÇED içinde gerçek anlamda olmaları sağlanmalıdır (Tuna, 1998: 42-43,45).

Keban Havzasında kazı ve araştırmalar baraj inşaatı bitme aşamasında başlamış, saptanan merkezlerin küçük bir kısmı belgelenebilmiştir. Atatürk ve Karakaya Baraj alanında saptanan 580 arkeolojik merkezden 19 tanesinin baraj inşaatı başladıktan sonra kısmen kazısı gerçekleştirilebilmiştir. Birecik Barajı'nda 4, Aslantaş-Karatepe Barajı'nda 2, Batman Barajı ile Tahtalı Barajı'nda birer merkezin kazısı yapılabilmektedir. Samsat ve Zeugma örneklerinde ise inşaat bitim aşamasında kurtarma çalışmalarına başlanmıştır. Bu barajların yapımına ilişkin kararlar çok önceden bilinmekle birlikte, projelendirme döneminde arkeolojik varlıklara etkinin de göz önünde bulundurulmasının önemi görülmektedir. Baraj projeleri için yapılan kurtarma kazıları sınırlı sayıda merkezin belgelenmesini sağlamaktadır. Barajların

işlevleri sona erdiğinde kazı yapılamamış olan merkezlerde çalışmalara devam edilemeyeceği bazı örnekler ile anlaşılmıştır (Tuna, 2010: 37).

Bayındırlık projeleri ile ilgili projelendirme çalışmaları aşaması oldukça önemlidir. Kültürel varlıklara duyarlı olarak hazırlanan bir proje korumaya katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra uygulama aşamasında karşılaşılan kültür varlıkları, çalışmanın yönünü değiştirebilmektedir. Bu aşamada varlıkların lehine alınacak kararlar önemlidir (Tekeli, 2000: 170-171).

(2) İzinsiz Kazılar

Kültür varlıklarının maddi değerleri olmamakla birlikte, onların evrensel bilgi birikimi içerisindeki konumları, nitelikleri ve sosyal/kültürel yaşam içerisindeki konumlarının anlaşılması en önemli unsurdur. Bu bağlamda kültür varlıklarının tahribine neden olan etkenlerden biri izinsiz kazılardır. Uzman olmayan kişilerce, maddi değeri olan eserleri bulmak adına yapılan tahribat, önemli görülmeyen arkeolojik tabakalara zarar verildiği için geri dönüşümü olmayan bir bilgi kaybına sebep olmaktadır.

(3) İzinli Definecilik Kazıları

Define aramak isteyenlere 2863 sayılı Kanun'un 50. maddesi ile, korunması gereken taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının olduğu yerler, tespit ve tescil edilen sit alanları ile mezarlıklar dışında define arama ruhsatnamesi verilmektedir. Ayrıca bir yönetmelikle teknik detaylar belirlenmiştir. Bu kazılar izinli olmasına rağmen, bilimsel amaçlar dışında yapıldığı için ve uzman kişilerce yapılmadığından dolayı geri dönüşümü olmayan tahribata neden olabilmektedir (Res. 3).

Res. 3, Değirmentepe (Muş/Bulanık), (Tanındı vd. 2003: s.21)

(4) Sosyal-Toplumsal Olgular

İdeolojik düşünsel sebeplerden dolayı zarar vermek veya yok etmek amacıyla meydana gelen tahribat veya kimi zaman savaş ve silahlı çatışma kaynaklı tahrip ise sosyal-toplumsal olgulardan dolayı oluşan bir diğer insan kaynaklı tahrip faktörlerindendir (Pulhan, 2007: 79). 1991 yılında 1. Körfez Savaşı döneminde ve 2003 yılında 2. Körfez Savaşı'nda Irak'ta bulunan pek çok arkeolojik alan tahribata uğramıştır. Afganistan'da Taliban hareketi, Bamiyan'da bulunan Buda heykellerini 2001 yılında yıkmıştır.

b. DOĞAL ETKENLER

Çeşitli yağış türleri, zemin sularının etkisi, sel ve heyelan, hava kirliliği, rüzgar erozyonu, ısı farklılaşmaları, bitki örtüsü, doğal olarak zamanla meydana gelen aşınmalar bu başlık altında sayılabilecek tahribat faktörlerindendir.

Kalıntıların maruz kaldığı ıslanma, kuruma, donma, erime döngüleri ve toprakta bulunan tuzların niteliğine ve miktarına bağlı olarak meydana gelen tahribatın boyutu değişmektedir. Topraktaki tuzlanma hareketleri koruma uygulamalarının başarısız olmasına, bozulmanın devam etmesine, zemin ve duvarların nemi ise yapısal ayrışmaya neden olmaktadır. Su ve ışık biyolojik aktiviteye de neden olarak; mantar, yosun, bakteri, bitki oluşumuna yol açmaktadır. Bu oluşumlar yapı malzemelerine zarar vermektedir. Ayrıca rüzgar, beraberinde getirdiği parçacıkların etkisiyle aşındırıcı bir etki sağlar, biyolojik aktiviteye sebep olan toz toprak gibi maddelerin birikmesine etken olur. Güneş ışınları da oluşturduğu aşırı sıcaklık ile yıpratıcı etkiye sahiptir. Bu etkenlerin tamamı ortamda doğal olarak gelişmekte olup, kalıntıların bulunduğu alanlarda gerekli önlemlerin alınmasını gerektirmektedir (Dikilitaş, 2010: 45-47).

Höyükler arkeolojik kazıların tamamlanmasından sonra genellikle sahipsiz kalarak doğanın yıkıcı tahribatına maruz kalmaktadır. Höyük yerleşmelerinde yapılar çoğunlukla kerpiçten yapılmıştır. Dayanaksız bir yapı malzemesi olan kerpiçin bozulma eğilimi fazladır. Bu tür yapıların özellikle maruz kaldığı yağmur ve sonucunda oluşan yüksek nem tahribata neden olmaktadır (Grover-Schaffer, 2007: 40).

2. TAHRİBİN SAPTANMASI

Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri Projesi'nin (TAY) arazi çalışmaları sırasında höyük, mağara gibi tarihöncesi çağlara ait yerleşmelerin yoğun olarak tahrip edildiği görülmesi üzerine her yıl araştırma yapılan bölgeyi kapsayan, Türkçe ve İngilizce olarak “Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu” hazırlanmıştır. Böylece tahribatın nedenleri, çeşitliliği ve dağılımı hakkında elde edilen veriler düzenlenmiş olarak

kamuoyuna, bilim dünyasına ve yetkililere duyurulmuş, aynı zamanda internet ortamında sunulmuştur⁶.

D. HÖYÜKLERDE KAZILAN ALANLARIN KORUNMASI, ARKEOLOJİK PARK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ VE KORUMANIN DEVAMLILIĞI

1. KORUMA

18. yüzyılın ikinci yarısında Pompei ve Herculaneum kazıları, arkeolojik koruma alanında önemli gelişmelere neden olmuştur. 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başında fen bilimciler, eski eser onarımında özgün malzemenin bozulma nedenleri üzerine çalışmışlar ve bu alanda ilk defa kimyanın arkeoloji ile olan ilişkisi ortaya çıkmıştır (İzmirligil, 2008: 649). Kültür varlıklarının korunması bilinci ise, dünya savaşları ve ardından gelişen modernizmin ortaya çıkarttığı yıkımlara karşı oluşan tepkiler ile toplumların ulusal kimlik arayışlarının sonucu artmıştır (Tuna, 1998: 39).

Türkiye’de koruma kendiliğinden varolan bir konu olmayıp, devlet eliyle kamu yararı adına yasal düzenlemelerle ve yaptırımlarla hayata geçirilmeye çalışılan bir olgudur (Gültekin, 2001: 213). Bu olgunun içselleştirilmemesi, uygulamada sorunlara neden olmaktadır. Bu konuda eğitimin en düşük yaş gruplarından yönetim kadrolarına kadar uzanması gereklidir.

---

⁶ Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporları için bakınız:

Oğuz Tanındı, Mihriban Özbaşaran vd., **Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2000 – Marmara ve Ege Bölgeleri**, İstanbul, TASK Vakfı Yayınları 1, 2001; Oğuz Tanındı, O. Şenay Seba vd., **Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2001 – Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu**, İstanbul, TASK Vakfı Yayınları 8, 2002; Oğuz Tanındı, Semiha Okan vd., **Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2002 – İç Anadolu Bölgesi**, İstanbul, TASK Vakfı Yayınları 13, 2003; Oğuz Tanındı, Ayşe Dilsiz vd., **Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2003 – Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri**, İstanbul, TASK Vakfı Yayınları 15, 2004.

<http://www.tayproject.org>

Korumada yapı kalıntılarının malzemesine yönelik koruma çalışmaları ve çevresel etkenlerden korumaya yönelik önlemler bulunmaktadır.

a. Yapı Kalıntılarının Korunması

Arkeolojik yapı kalıntıları çoğunlukla çok hassas bir yapıda, kolayca yok olabilecek bir durumdadır. Bilimsel kazılar sonucu ortaya çıkartılan arkeolojik kalıntıların, temel yapı maddesine göre en uygun yöntemlerle sağlamlaştırılarak korunması ve sergilenmesi, kalıntıya yapılacak müdahalelerin deneyimli uzmanlar tarafından gerçekleştirilmesinin sağlanması gereklidir.

Kalıntı üzerinde gerçekleştirilecek koruma çalışmaları, eser ve bulunduğu ortam üzerinde bir araştırma yapıldığında başarıya ulaşabilmektedir. Koruma ve restorasyon gibi eylemler çeşitli disiplinlerin işbirliğini gerektirmektedir. Kimyasal, fiziksel, biyolojik, hidrolojik, jeolojik, topografik değerlendirmeler yapılarak, bu sebeplere dayalı bir sorun olup olmadığı araştırılmalı, ortam koşullarına uygun uygulamalar gerçekleştirilmelidir (Dikilitaş, 2010: 48). Herhangi bir arkeolojik alan ile ilgili geliştirilen çözüm, başka bir alanda yetersiz kalabilmekte veya zarar verici olabilmektedir. Bu nedenle her alan kendi mevcut şartlarına göre değerlendirilerek, uygun çözümler uygulanmalıdır.

Arkeolojik kazılarla açığa çıkartılan kalıntıların benzersiz yapısı sebebiyle büyük bir sorumluluk bulunmaktadır. Konservasyon eksikliği veya uygulanan yetersiz metodlar yüzünden bir alan ya da kalıntıyı korumakta başarısız olmak, telafisi olmayan bir kayıpla sonuçlanabilmektedir (Marchetti, 2008b: 13). Kazısı yapılarak açığa çıkartılan evrelere ait, belge değerine sahip kalıntıların koruma ve restorasyon gibi önlemlerle güvenlik altına almak esastır. Her türlü kalıntı, yapı katları önemli belgeler olduğundan en özenli biçimde korunmaları gerekmektedir. Höyük kazılarının en büyük sorunu ise zor korunabilen ve kolay yıpranabilen kerpiç duvar ve taban gibi yapı kalıntılarının korumanın güç olmasıdır. Kazı sonrası koruma oldukça özenli bir çalışma gerektirmektedir (Hueber, 1991: 38-41). Her bir yapıya

yağmur, kar ve rüzgar etkilerine karşı yeterli koruma ortamı yaratılmalıdır. Öncelikle duvarlarda ve kazı açmalarında su birikintisi yaratan zemin suyunun ve yüzey suyunun duvarlardan uzaklaştırılması yönünde önlemler alınmalıdır. Korumada duvarların üst kısmı ve taban kısmı öncelikle ele alınmaktadır. Dikey yüzeylerde koruma genellikle ikincil önemde kabul edilmektedir. Bu yüzeylerde malzeme kaybı daha yavaş devam eder, kısa vadede kayıplar daha azdır. Hava ile temas eden yüzeylerde, pürüzler ve çatlamlar meydana gelebilir. Bu yüzeyler korunmadığı sürece duvar resimleri ve çeşitli dekoratif unsurlar kaybolabilir. Kazılan alanların üzerinin polietilen veya benzer bir malzeme ile koruma altına alınması yoğunlaşmaya yol açabileceği için kaçınılmalıdır (French, 1987: 80).

Kerpiç kalıntılarının korunmasına ilişkin çeşitli teknikler bulunmaktadır. Kerpiç korumada yaklaşım, araştırmayı koordine etmek için bir organizasyon oluşturulmasından önce, sentetik reçinelerle konsolide ederek aşınmasını önlemek için izole girişimlerden oluşmaktaydı. Kerpiç malzemenin bileşimi, kullanılan reçineler, uygulama metodu, işlem sırasında mevsim koşulları hakkındaki bilgi eksikliği nedeniyle sonuçları genellikle verimsiz olmaktaydı. Akrilik reçineleri, stabiliteyi, bazı organik solventlerde çözünebilirlikleri, güçlendirme yetenekleri, su geçirmezliği ve geri dönüşülebilirliği ile kerpiç ve sıva güçlendirmesinde kullanılmaktadırlar. Ayrıca çamur sıva ve kerpice su geçirmezlik sağlamak için silikon ester ve alkoxy silane gibi materyaller kullanılmaktadır. Güçlendirme ile ilgili bir diğer konu da, güçlendiricinin yeterli korumayı sağlamak için kerpiç veya sıvaya nüfuz etmesi gereken derinlikle ilgilidir. Restore etmek ve su geçirmezliği arttırmak için uygun materyal bulmaya yönelik çalışmalar gerek alan üzerinde gerekse laboratuvarlarda devam etmektedir (French, 1987).

Arkeolojik alanlarda restorasyon çalışmaları ise yine çeşitli disiplinlerin analiz ettiği sonuçları barındırmalıdır. Yapılan eklemeler eski yapıdan ayırt edilebilmelidir. Kalıntının bakımı kolay olmalıdır, bu bağlamda restorasyon sonrası bakımı en aza indirecek bir yöntem seçilmelidir. Korumanın mümkün olmadığı şartlarda Demircihöyük örneğinde olduğu gibi kerpiç duvar gibi kalıntıların tekrar toprak ile örtülmesi yöntemi de bulunmaktadır. Bir restorasyon yöntemi olan

anastylosis ise yapı birimlerinin anlaşılmasını sağlayarak düşerek dağılan mimari elemanların yerine yerleştirilmesiyle birlikte tahrip olmadan önceki özgün durumu ortaya çıkartmaktadır (Hueber, 1991: 38-41). Bu yöntemde birleştirme işinin özgün parçalarla yapılması önemsenmektedir (Alsaç, 1995: 72-73). Arkeolojik alanlarda yapılması uygun görülen bir yöntem olan anastylosis’de bazı parçaların eksikliği düşünülerek, mevcut parçaların birleşmesini sağlayacak oranda yeni parça yapılabilir. Ancak yeni parça oranının eskiye göre fazla olmaması ve fark edilebilir olması gerekmektedir. Ayrıca eski yapı malzemeleriyle daha uyumlu olan geleneksel malzemelerin kullanımı, uyumlu bir davranış göstermektedir (Günay, 2007: 9-10). Arkeolojik kalıntıların sağlamlaştırılması için geçmişte daha fazla eğilim olan çimento bazlı harçların kullanımının kalıntılara zararı olduğu kanıtlanmıştır. Bu tür malzemeler arkeolojik alanlarda bulunan taş, kerpiç ve sıva gibi malzemelere göre çok sert ve geçirimsizdir. Çimento kullanımı, zararlı tuzları, geçirimsiz yüzeyler ile çürümeye neden olmakta ve estetik açıdan da olumsuz bir görünüm vermektedir (Grover-Schaffer, 2007: 39). Bu bağlamda Alacahöyük’de uygulanan çimentonun ortaya çıkardığı olumsuzluklar kolaylıkla izlenebilmektedir (Res. 4a-4b-4c-4d-4e).

Res. 4a, Alacahöyük, Sfenksli Kapı (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 4b, Alacahöyük, Sfenksli Kapı (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 4c, Alacahöyük, Hitit Dönemi Yapısı
(Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 4d, Alacahöyük, Hitit Dönemi Kapısı (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 4e, Alacahöyük, Hitit Dönemi Kapısı (Müge Savrum Arşivi 2009)

Arkeolojik kalıntıları korumada konservasyon, sağlamlaştırma ve anastylosis gibi müdahaleler önde gelmekle birlikte, rekonstrüksiyon-yeniden yapım yaklaşımları ise benimsenmemektedir⁷.

Bir höyük yerleşmesi olmayıp, Hitit başkentinin sıra dizinini veren bir yerleşme olan Boğazköy-Hattuša'da, Hitit kent surlarının bir kısmında rekonstrüksiyon uygulaması gerçekleştirilmiştir (Res. 5a-5b-5c-5d). Boğazköy kent surunun kerpiç üst yapısına ait bir kalıntı günümüze ulaşmamıştır. Ancak surların üst yapısına ilişkin bilgi veren, mazgal dişlerinin tasvir edildiği çeşitli kil modeller ele geçmiştir. Bu modeller ve Hitit mimarlığı ile ilgili çeşitli araştırmaların ardından iki kule ve üç sur bedeninden oluşan 65 m. uzunluktaki bir bölüm ayağa kaldırılmıştır (Seeher, 2007: 23-26). Kil örneklerden yola çıkılarak yapılan rekonstrüksiyon uygulaması, doğrudan orijinal temel kalıntılarının üzerine inşa edilmiştir⁸.

Res. 5a, Boğazköy-Hattuša, Sur Rekonstrüksiyonu (Müge Savrum Arşivi 2009)

⁷ Venedik Tüzüğü'nde bütün yeniden yapım işlemlerinden vazgeçilmesi öngörülmektedir. ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde ise yeniden yapımların mevcut arkeolojik kalıntılara zarar vermemeleri için çok özenle yapılması, özgün nitelikleri yakalayabilmek için bütün kaynaklardan mevcut bilgilere ulaşılması ve doğrudan arkeolojik kalıntıların üzerine yapılmaması gerektiği belirtilmiştir.

⁸ Boğazköy Hattuša'da sur rekonstrüksiyonunu incelememi sağlayan, gerek sur rekonstrüksiyonunda gerekse alanın tümünde yapılan çalışmaları yerinde anlatıp, ziyaretime eşlik eden Dr. Andreas Schachner'e teşekkürlerimi sunarım.

Res. 5b, Boğazköy-Hattuša, Sur Rekonstrüksiyonu (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 5c, Boğazköy-Hattuša, Sur Rekonstrüksiyonu (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 5d, Boğazköy-Hattuşa, Sur Rekonstrüksiyonu (Müge Savrum Arşivi 2009)

b. ÇEVRESEL ETKENLERDEN KORUMA

Çevresel etkenlerden koruma önlemleri, alanın yağmur, kar, rüzgar gibi olumsuz doğa şartları, bitki örtüsü ve hayvan sürüleri gibi etkenlerin yaratacağı zararlardan korunmasına yönelik tedbirleri kapsamaktadır. Arkeolojik alanlarda kalıntılara yapılan sağlamlaştırma gibi koruma çalışmalarının devamlılığı, çevresel etkenleri denetim altına almakla mümkün olabilmektedir.

(1) Koruma Çatıları

Arkeolojik kazılar sonrasında açığa çıkartılan kalıntıların yerinde korunarak sergilenebilmesi için kimi zaman koruma çatılarına ihtiyaç duyulmaktadır. Geçici veya uzun süreli koruma amaçlanarak uygulanan koruma çatıları, insanın ve doğanın yıpratıcı etkilerine karşı imkanlar sunmaktadır. Kalıntılara sağlamlaştırma uygulamaları yapıldıktan sonra koruyucu çatı ile kapatılması ve çatının oluşturduğu

mekana gezi yolları ve tanıtıcı panolar yapılarak, ziyaretçilere sunulması genellikle izlenen bir yöntemdir.

Korunması istenen arkeolojik kalıntıların üzerine koruma çatısının yapılabilmesi için iklim, arazi koşulları gibi çevresel etkenlerin araştırılması, maddi kaynak yaratmak, projelendirme, projenin koruma bölge kurulu onayından geçmesi gibi birçok koşulun yerine getirilmesi gerekmektedir. Koruma çatısının içinde oluşacak yeni iklim ve ışık dikkate alındığında, uygulamada kullanılacak malzemeye dikkat edilmelidir. Güneş ışınlarını geçirmeyen, içeride oluşacak yoğunlaşmayı çözümleyen bir sistem üretilmelidir. Ankraj noktalarının, zeminin hemen altında olabilecek kalıntılara zarar vermemesi için özenli bir şekilde yerleştirilmesi gerekmektedir.

Koruma çatıları koruma problemleri için çoğunlukla iyi bir çözüm sunmaktadır. Koruma çatısı kullanmak, çatının biriktirdiği suyun sebep olabileceği su yoğunluğundan kaçınmak için bir drenaj sistemini gerektirmektedir. Çatılar alana yeni bir görünüş getirerek baskın bir öge katmaktadır. En hafif bir strüktür bile alanın karakterini veya algılanmasını değiştirmektedir. Bu bakımdan çok özenle tasarlanmaları gerekmektedir (Ahunbay, 2010: 112; Grover-Schaffer, 2007: 39; Kinzel, 2008: 332).

Bir höyük yerleşmesi olmayıp, Geç Hitit Dönemi Kalesi olan Karatepe-Aslantaş'da Halet Çambel tarafından arkeolojik yapı kalıntılarının yerinde korunarak sergilenmesi kapsamında gerçekleştirilen projede koruma çatısı uygulaması gerçekleştirilmiştir. Öncelikle dağınık durumda bulunan taş eserler birleştirilip onarılmıştır. Bu eserlerin güneş, yağmur gibi doğa şartlarının olumsuz etkilerine maruz kalıp zarar görmemesi için üzerlerine öncelikle geçici bir çatı yapılmıştır. Daha sonra eserin önüne geçmeyecek nitelikte, hafif, mimari kaygıdan uzak bir saçak sistemine karar kılınarak, Türkiye'nin ilk brüt beton örneği olan saçaklar uygulanmıştır (Res. 6a-6b) (Çambel, 2001:139; Çambel, 2010: 132).

Res. 6a, Karatepe-Aslantaş, Güney Kapı Koruma Çatısı
(Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 6b, Karatepe-Aslantaş, Güney Kapı Koruma Çatısı
(Müge Savrum Arşivi 2009)

Malatya Arslantepe’de MÖ 4. binyıla tarihlenen saray kompleksinde koruyucu çatıdaki amaç, her bir kerpiç yapının kendi çatısı olacağı gerçeğinden hareketle, yalnızca koruma amacıyla değil, aynı zamanda mekanları, hacimleri, ışığı, renkleri belirleyerek mümkün olduğunca orijinaline yakın bir atmosferi yeniden yaratıp sunmak olmuştur. Koruyucu çatı, kazı alanının tek bir örtüsü şeklinde değil, terasların zemin yüksekliğine bağlı farklı yüksekliklerle, tek tek binalarla ilgili bir çatılar serisinin yapısı olarak düşünülmüştür. Bu sebeple çatı, kazılar devam ederken ihtiyaç duyulacak gelecekteki değişiklikler için eklenebilen ya da çıkarılabilen modüllerden oluşmaktadır (Res. 7a-7b) (Frangipane-Mangano, 2010: 206-207).

Res. 7a, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı
(Frangipane-Mangano 2010: fig 3a)

Res. 7b, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı
(Frangipane-Mangano 2010: fig 4a)

Arslantepe Saray Kompleksi çatı sistemi, duvarların etrafından geçen bir çeşit dar metal köprülere dayandırılan ve zeminin düzensiz yüzeyine birleştirilmek için doğrudan orada inşa edilen küçük betonarme kaideler üzerinde duvarın her iki tarafından yere sabitlenmiş dikey kolonları olan bir metal strüktürü kapsamaktadır. Bu yöntemle deliklerin içeri gömülerek alttaki arkeolojik katmanlara zarar vermesi engellenmiştir. Daha sonra metal köprüler duvarların üstüne asılmış olan ve çatı kaplama kirişleriyle birlikte strüktürün bütün parçalarını birleştirerek onu stabil hale getiren yatay demir kirişlerle birbirine bağlanmaktadır. Çatıyı tutan dikey destekler odaları boş bırakarak duvarlar boyunca gider ama doğrudan duvarlara değil metal köprülere dayanır. Böylelikle strüktürün tüm ağırlığı daha iyi dağıtılmaktadır. Mevcut çatı kaplaması dışarıdan çok katmanlı bir izolasyon materyaliyle örtülü ahşap panolardan yapılmıştır ve çatı kaplamasındaki tüm metal strüktürler aynı zamanda kereste kaplıdır. Bu düzenlemeyle ziyaretçilere geleneksel çatıların renk, materyal ve karakteristikleri verilmektedir (Res. 8a-8b-8c). Çatıların yükseklikleri, kullanıldıkları dönemde sahip oldukları anıtsallık duygusunu vererek, bazen iki katlı olmakla birlikte yüksek olmaları gerekliliği doğmuştur. Çatı, ışık ve güneş geçirmez olduğundan, özellikle sıvalı-boyalı kısımlarda daha iyi bir koruma sağlamaktadır.

Ancak korunan alanın doğal bir ışıklandırmasından hareketle çözüm aranmıştır. Bu sebeple havanın girdiği kompleksin etrafındaki açık alanlara ilaveten eskiden açık olduğu düşünülen sarayın içindeki noktalardan (geniş orta avlu ve giriş koridorunun orta kısmı) ışığın girmesi için kırılmaz camla kaplanmıştır (Res. 9a-9b) (Frangipane-Mangano, 2010: 206-207).

Res. 8a, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı
(Frangipane-Mangano 2010: fig 6a)

Res. 8b, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma Çatısı
(Frangipane-Mangano 2010: fig 5a)

Res. 8c, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma atısı
(Frangipane-Mangano 2010: fig 5b)

Res. 9a, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma atısı
(Frangipane-Mangano 2010: fig. 8)

Res. 9b, Arslantepe, Saray Kompleksi Koruma atısı
(Frangipane-Mangano 2010: fig. 8)

Arslantepe’de koruma çatısının doğal çevreye en az etki prensibiyle, Şekli ve boyutu dikkatli tasarlanmıŐ, çevreye yksekliliğinin höyüğün kontur çizgisini aŐmaması sağlanmış, kolay yapım ve bakım, az uzman gücü, yerel iş gücü hedeflenmiŐtir. Bununla, maliyeti düŐürmekle birlikte dış ihtiyaı ortadan kaldıarak işi hızlandırmak amalanmıŐtir. Ankraj noktalarının kck olması, kalıntılara zarar vermemesi açısından dŐnlmŐtir. Çatının Şekil ve büyüklüğü ile evre içinde hoŐ bir vizyon oluŐturması amalanmıŐtir. İçinde ziyaretçiler için gezi yolu, yazılı ve illstrasyonlu paneller tasarlanmıŐtir⁹(Restelli, 2002: 46-48).

(2) Koruyucu it

Alanı korumak için etrafının çitle çevrilmesi yöntemi kullanılmaktadır. it, hem hayvanlar hem de insanların sebep olabileği zararları engellemek için yararlı olabilmektedir. Ancak bazen gerek direklerin gerekse çitlerin sökülerek zarar verildiği görülmektedir.

⁹ Koruma çatıları hakkındaki diğer örnekler, koruma değerlendirme çalışmalarının yapıldığı yerleşmelerden söz edilirken ve Tilmen Höyük bölümünde ele alınacaktır.

2. DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI VE KORUMANIN DEVAMLILIĞI

Bilimsel kazılarla açığa çıkartılan arkeolojik kalıntıların yerinde (*in situ*) korunması, değerlendirilmesi ve sunulması tercih edilen bir yöntemdir. Bu metot disiplinler arası çalışılan ve karmaşık bir yönetimi olan, aynı zamanda yüksek bütçeli bir projeyi gerektirir. Resmi kurumların izin onayı ile gerçekleştirilebilen arkeolojik alanların korunması ve değerlendirilmesine yönelik tüm çalışmaların devamlılığının sağlanması çoğu zaman önemli bir sorun olabilmektedir.

Höyük yerleşmelerinde açığa çıkartılan kalıntıların doğası gereği hassas ve kırılgan nitelikte olması, görsel çekiciliğinin sınırlı algılanabilmesi, kültür tabakalarının uzman olmayanlarca anlaşılabilmesinin güçlüğü, kültürel peyzaj alanının çevre ile uyumlu bir şekilde konumlandırılmasının ve görsel bütünlük oluşturabilmesinin zorluğu gibi sorunlar bulunmaktadır (Orbaşlı, 2007: 69).

Arkeolojik kazılarda ortaya çıkartılan kalıntıların, kültür tarihi içerisinde konumlarının ortaya konulması ve bu eserlerin sergilendikleri eş zamanlı bir projeye yerleştirilmesi ana temayı oluşturmaktadır. Bununla ulaşılabilecek amaçlardan biri de, arkeolojik alanları düzenlemek için uygun ve doğal bir genel tasarım sağlamak olmalıdır. Bu çalışmaların ardından, araştırma sonuçlarından gelen tarihi içeriğin sergilenmesi ve arkeolojik mirasın korunmasına yönelik bir yol alınabilmektedir. Başarılı bir projede stratejik planlama, süreç boyunca koordinasyon çok önemlidir. Uzmanların ve yapacakları çalışmaların doğru yönlendirilmesi önem taşır. Bu nedenle koordinasyonu sağlayacak yöneticilerin doğru zamanda doğru kararları vermeleri gerekir. Uzun yıllara yayılan bir bilimsel kazı planlarken, kronolojideki belirli bir dönem daha iyi anlayabilmek için kazı başkanı derinleşmeden ziyade yatay bir sistem benimseyebilir. Bu durumda arkeoloji parkı projesinde, sorumlu başkanın bu stratejisi dikkate alınmak durumundadır. Tüm bu nedenlerle koordinasyonun merkezinde bir arkeolog olması da en doğal karar gibi görünmektedir (Marchetti, 2008b: 11-12).

Bilimsel kazıları gerçekleştirilen çok tabakalı yerleşmelerin, korunarak uzman olmayan ziyaretçilerce rahatça anlaşılacak şekilde sergilenmesine ilişkin çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Örneğin, çok tabakalı bir Hitit kenti olan Boğazköy-Hattuša'da Hitit İmparatorluk Dönemi sergilenmek üzere seçilmiştir. Söz konusu alanın bazı kısımlarında (Res. 10a-10b), yapı kalıntıları koruma amacıyla örtülmüş olup, üzerlerine aynı boyutta modelleri yapılmıştır (Neve 1998). Benzer bir uygulama Çayönü'nde de gerçekleştirilmiştir. Höyüğün sergilenmesinde, önemli ve kolay anlaşılabilir üç tabaka seçilmiştir. Orijinal kalıntıların gömülerek doğa ve insan etkisinden korunması, üzerlerine aynı ölçekte modellerinin yapılarak mimarinin sergilenmesi yöntemi uygulanmıştır (Özdoğan vd., 1992: 104-107; Özdoğan, 2010). Aşıklı Höyük örneğinde de kerpiç yapıların onarım ve koruma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın erken safhalarında duvarların sadece üstleri kerpiç bloklarla kapatılarak korunmaya çalışılmış, ancak bu yöntemle duvarların orta ve alt kısımlarında aşınma devam ettiği gözlemlenmiştir. Buradan hareketle orijinal kerpiç duvarların üst, iç ve dış kısımları, orijinal kerpiçlere benzer ölçüde hazırlanan kerpiç bloklarla kapatma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kullanılan bu yöntemle hem koruma sağlanmış hem de görsel uyum yakalanmıştır (Dede, 1999).

Res. 10a, Boğazköy-Hattuša, Tapınaklar Mahallesi Koruma ve Sunum Çalışmaları (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 10b, Boğazköy-Hattuša, Büyükkale Sur Koruma ve Sunum Çalışmaları
(Müge Savrum Arşivi 2009)

Koruma ve değerlendirmede nitelikli tanıtım ve sunum için ziyaretçi ve tanıtım merkezlerine gereksinim duyulmaktadır. Bu merkezlerde alanın ziyaretçilere tanıtımına yönelik gerekli teknolojilerin kullanımı sağlanmalıdır. Karatepe-Aslantaş'da oluşturulan Açık Hava Müzesi'nde video salonu ve bilgilendirme panolarıyla desteklenen sergi salonları ziyaretçi merkezi haline getirilmiş olup, Domuztepe'nin eserleriyle birlikte sergilenmektedir (Res. 11a-11b-11c).

Res. 11a, Karatepe Aslantaş, Sergileme Yapıları (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 11b, Karatepe Aslantaş, Sergileme Yapıları (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 11c, Karatepe Aslantaş, Sergileme Yapıları (Müge Savrum Arşivi 2009)

Arkeolojik alanlarda, geziyi ziyaretçiler için kolaylaştıracak bir broşürün/kitapçığın verilmesi anlaşılabilirliği, dolayısıyla kişilerin arkeoloji ile daha yakın bir bağ kurabilmelerini sağlayacaktır. Bu bağlamda Tilmen Höyük ve Taşlıgeçit Höyük'te, alanı tanıtan broşürler hazırlanmıştır (Res. 12a-12b-13a-13b). Ziyaretçiler tarafından gezilmesi planlanan arkeolojik alan içinde, mimari kalıntılara zarar vermeyecek şekilde, tanıtılması planlanan kalıntıların yakınından geçirilen gezi yolu en önemli unsurlardan biridir. Bu gezi yolunun en önemli tamamlayıcıları, gösterilmek istenen mimari unsurları her seviye ziyaretçi için anlaşılabilir kılan ve kazı tarihçesini anlatan bilgilendirme panoları, oturma alanları, yönlendirme ve uyarı işaretleridir. Bilgilendirme panolarının Türkçe ve İngilizce olmak üzere en az iki dilde ve her türlü mevsim koşuluna dayanacak nitelikte olması gerekir. Ayrıca ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik olarak, alana ulaşımı sağlayan yol, arkeolojik alanın dışında otopark, tuvalet, gölgelik alan, yeme-içme üniteleri gerekmektedir. Alanda yapılacak tüm yeni düzenleme çalışmaları, alanın dokusuna uygun tasarımda olmalıdır. Değerlendirmeye yönelik tüm çalışmalarda bilimsellik-popülarite dengesinin kurulması önemlidir. Alanda gerçekleştirilecek sunumdaki “maksimum

minimalizm", arkeolojik kalıntıları alanın en önemli unsuru haline getirir. Özetle, sunuma ve hizmete yönelik yapılacak tüm uygulamalar, alanın temel öznesi arkeolojik kalıntıların önüne geçmemelidir.

- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
İRFERDİ - Öğretim Üyesi & Araştırma
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- İZSA - Öğretim Üyesi & Araştırma
Prof. Dr. Aliye İzzetova
- İZSART - Öğretim Üyesi & Araştırma
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)

- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)
- Ankara İktisat ve Ticaret Üni. - İktisat Bölümü
Doç. Dr. Feriye (gsm: 0531 222 22 22)

Res. 12a, Tilmen Höyük Gezi Broşürü Ön Yüz

The park offers two itineraries:
one for spring and autumn (1), one for summer (2).
The site cannot be visited from mid-April to mid-June.

Opening dates and times:
The site is open every day, from 8.00 to 17.00.
Useful telephone numbers:
Gaziantep Archaeological Museum (+90)-(0)342-3248809
İsahıye Kaymakamlığı (+90)-(0)342-8621406

Parkta iki güzergah sunuluyor:
bir adet ilkbahar ve sonbahar için (1), bir adet yaz için (2).
Park Nisan ortasından Haziran ortasına kadar ziyaret edilemez.

Ziyaret saatleri:
Alan, her gün 08.00'den 17.00'ye kadar ziyarete açıktır.
Yararlı telefon numaraları:
Gaziantep Arkeoloji Müzesi 0342-3248809
İsahıye Kaymakamlığı 0342-8621406

Il parco propone due percorsi di visita:
uno per la primavera e l'autunno (1), uno per l'estate (2).
Il sito non è visitabile da metà aprile a metà giugno.

Orari di apertura:
Il sito è visitabile tutti i giorni, dalle ore 8 alle 17.
Numeri telefonici utili:
Museo archeologico di Gaziantep (+90)-(0)342-3248809
İsahıye Kaymakamlığı (+90)-(0)342-8621406

© Turkish-Italian Archaeological Expedition at Taşlı Geçit Höyük
Taşlı Geçit Höyük Türk-İtalyan Kazı Ekibi
Missione Archeologica Italo-Turca a Taşlı Geçit Höyük

TAŞLI GEÇİT HÖYÜK

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Kültür Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü - Ankara

T.C. Gaziantep Valiliği
İsahıye Kaymakamlığı

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü - Gaziantep

Gaziantep Müzesi Müdürlüğü

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
Müdürlüğü - Gaziantep

Gaziantep İl Özel İdarası

İsahıye Belediye Başkanlığı

Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanlığı

Gaziantep Üniversitesi

Gaziantep Sanayi Odası

İsahıye Ticaret Odası

Ambasciata d'Italia ad Ankara / Ankara Italia
Büyükelçiliği

Ministero degli Affari Esteri - DG/CC V

Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca
PRIN 2007

Alma Mater Studiorum - Università di Bologna
Dipartimento di Archeologia

Istituto Italiano di Cultura / Italian Kultur Merkezi
Ankara

Abet Laminati

Mapei

Maccacferri

Gaziantep Sabah Gazetesi

Kanaat Biber

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TURSAB)

Res. 13a, Taşlıgeçit Höyük Gezi Broşürü Ön Yüzü

Res. 13b, Taşlıgeçit Höyük Gezi Broşürü Arka Yüzü

Arkeolojik alanlarda koruma ve gerekli hizmetlerin verilebilmesi için, hizmet yapıları, doğru yer seçimi, uygun mimari tasarım, uzman personel gereklidir. Koruma ve değerlendirme işlemleri için gerekli alt ve üst yapı tesislerinin yapımı, genellikle parasal kaynak yetersizlikleri, projelendirme sorunu, kimi zaman yerel yönetimlerin katılım eksikliği gibi nedenlerle zorlukla gerçekleştirilmektedir. Alana beklenen hizmetin daha hızlı ulaşabilmesi için ise yerel yönetimlerin konuyla ilgili uzman personel istihdam ederek merkezi ve yerel yönetimlerin koordinasyon içinde olması önem göstermektedir (Madran, 1991: 43-44).

Sergileme amacına ve ziyaretçi ihtiyacına yönelik tüm uygulamaların devamlılığının sağlanması arkeolojik alanların başlıca sorunlarından biridir. Zamanın ve doğanın aşındırıcı etkisinin yanı sıra insanların yarattığı tahribat, yetersiz bekçi sayısı ve dolayısıyla alan kontrolünün tam olamaması, devamlılığın sağlanmasının sorumluluğu gibi unsurlar, tartışılan konular arasında yer almaktadır. Alanın korunup, gelecekte de bakımlarının düzenli olarak yapılabilmesi, bütüne yönelik planların yapılıp uygulanabilmesiyle ilintilidir.

3. ARKEOLOJİK ALANLAR VE TURİZM İLİŞKİSİ

Kazı sonrası sergilemede, daha önce de değinildiği gibi ziyaretçilerin talepleri ile bilimsel potansiyel arasında, ama her zaman bilimsel yaklaşım lehine hassas bir denge sağlanarak, arkeolojik mirasın özgün değerinin zarar görmesinin engellenmesi gerekmektedir. Arkeolojik kalıntıların geniş kitlelere tanıtılması ve turizm gelirlerinin ekonomiye katkısı yararlı olmakla birlikte hassas malzeme üzerinde oluşturduğu aşırı yüklenme, yıpratma ve aşındırma etkileri doğal olarak tartışmalara sebep olmaktadır. Satış birimleri, otopark, yeme-içme ve tuvalet gibi tesislerin alanın çok yakınında ve görsel kirlilik yaratacak boyut ve beğenide tasarlanması, arkeolojik alanın kendine özel görsel dokusunu olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Arkeolojik alanların turizm amaçlı değerlendirilmesi aşamasında, kültür varlıklarının bilgi kaynağı olarak değil de turistlerin ilgisini çeken bir araç olarak

görülmesi, koruma için olumsuz bir bakış açısını beraberinde getirmektedir. Bu durum, görsel cazibesi daha az olan bazı arkeolojik alanların sahip olduğu kültürel değerlerin yeterince korunamamasına veya yok olmasına neden olabilmektedir (Özdoğan, 2001b: 288).

Kitle turizmi içinde, kültür turlarının da gelişmesinin ekonomik dinamiklere katkısı yadsınamaz. Fakat eğitim düzeyi veya başka kişisel nedenlerle bağlantılı olarak ziyaret edilen arkeolojik alandaki kalıntılara zarar verme amaçlı eğilimler mevcuttur (Palumbo, 2002:6). Bu aşamada turizmin amaç mı yoksa araç mı olacağı akla gelmektedir. Bilimsel koruma yaklaşımlarında kültür varlıklarının korunmasına ekonomik katkı sağlayacak bir araç olarak görülen turizm, salt ekonomik amaç olarak görüldüğünde rahatlıkla tahribatlara neden olabilmektedir.

Kuşkusuz turizmin, araştırma, kazı, koruma, sunum, sürekli bakım gibi konularda arkeolojik alanlara önemli katkı sağlaması ve bunu herhangi bir tahribata neden olmadan yapabilmesi de rahatlıkla mümkündür. Burada eğitim, sosyo-kültürel politikalar, bilinçlenme ve sahiplenmeden doğan doğal koruma gibi kavramlar önem kazanır. Ayrıca, yerel dinamikler üzerinden konu ele alınacak olursa, turizm ile oluşan ekonomik hareketlenme, yerel halkın kazandıkları gelirden dolayı alanı sahiplenmesine de neden olabilmektedir.

4. TÜRKİYE'DE KORUMA VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI YAPILAN BAZI HÖYÜK YERLEŞMELERİ

Bu başlık altında, ziyaret edilerek uygulamaların yerinde izlendiği Troya ve Çatalhöyük hakkında bilgiler verilecektir.

a.TROYA

Anadolu'nun kuzeybatısında, Çanakkale Boğazı'nın güney girişinde, Karamenderes ve Dümrek ırmaklarının vadileri arasındaki kalkerli bir platonun eteğinde yer alan Troya kenti UNESCO Dünya Miras Komitesi'nin hazırladığı Dünya Miras Listesi'ne 1998 tarih ve 849 numara ile kayıtlıdır¹⁰. Troya Kenti'nin Unesco Dünya Miras Listesi'ne kabul edilmesinden önce Dünya Miras Alanı sınırlarını da kapsayan daha geniş bir alan 1996 yılında Bakanlar Kurulu tarafından Tarihi Milli Park olarak ilan edilmiştir. Troya, 13 Mayıs 1968 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 3925 sayılı kararıyla koruma altına alınmıştır¹¹ (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Somut Kültürel Miras İhtisas Komitesi, 2009: 2-6).

Troya'da çok tabakalılığı tanıtmaya yönelik bir düzenleme yapılmış, ziyaretçi ihtiyaçlarına yönelik bazı uygulamalarda da bulunulmuştur. Alanda, gezi yoluna girilmeden önce, daha önce kazı evi olarak, günümüzde tanıtım amaçlı olarak kullanılan bir ziyaretçi merkezi bulunmaktadır. Bu merkezin iç ve dış duvarlarında Troya'nın bulunuş ve kazı tarihçesi, sahip olduğu stratigrafi gibi açıklamaların verildiği bilgi levhaları bulunmaktadır. Ayrıca yapının içinde Troya kentinin maketi, bazı çanak çömlek buluntularının replikaları sergilenmektedir. Troya hakkında bazı yayınlar da yine bu merkezde tanıtılmaktadır (Res. 14a-14b). Ziyaretçi yoğunluğu

---

¹⁰ Troya'nın Dünya Miras Listesi'ne kabul edilme ölçütleri kültürel (ii), (iii) ve (iv)'tür; "(ii) Teknolojide veya mimaride, anıtsal sanatlarda, şehir planlamada veya belli bir kültürel çağın önemini sergilemek için, (iii) Yaşamakta olan veya kaybolmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete eşsiz ya da en azından sıra dışı bir tanıklık için, (iv) Olaylara veya yaşayan geleneklerle, fikirlerle veya inançlarla, evrensel ölçekte önem arz eden sanatsal ve edebi eserlerle doğrudan veya somut olarak bağlantılı olmak için" olarak belirlenmiştir.

¹¹ Troya'da 1863'ten itibaren başlayarak küçük çaplı kazılar yapan Frank Calvert'i aralıklarla Heinrich Schliemann, Wilhelm Dörpfeld, Carl W. Blegen, Manfred O. Korfmann izlemiştir. 1988 yılında başlayıp 2005 yılına kadar kazılara devam eden Manfred O. Korfmann çalışmalarında kazı ile birlikte onarım ve belgelemeye de önem vermiştir. Günümüzde kazıları 2006 yılından itibaren Ernst Pernicka sürdürmektedir. 3000 yıl yerleşim gören Hisarlık Tepesi'nin ilk yedi yerleşme katı olan Troya I-Troya VII İlk Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na kadar sayısı elliye geçen yapı evresi içermektedir. Bunların üzerinde Antik Yunan'ı temsil eden Troya VIII ve Roma Kenti Troya IX, en üstte ise Bizans Dönemi yerleşmesi Troya X yer almaktadır (Aslan, 2009: 444-450; Bayram, 2008: 254-255).

düşünüldüğünde, Troya'nın daha geniş bir ziyaretçi merkezine ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

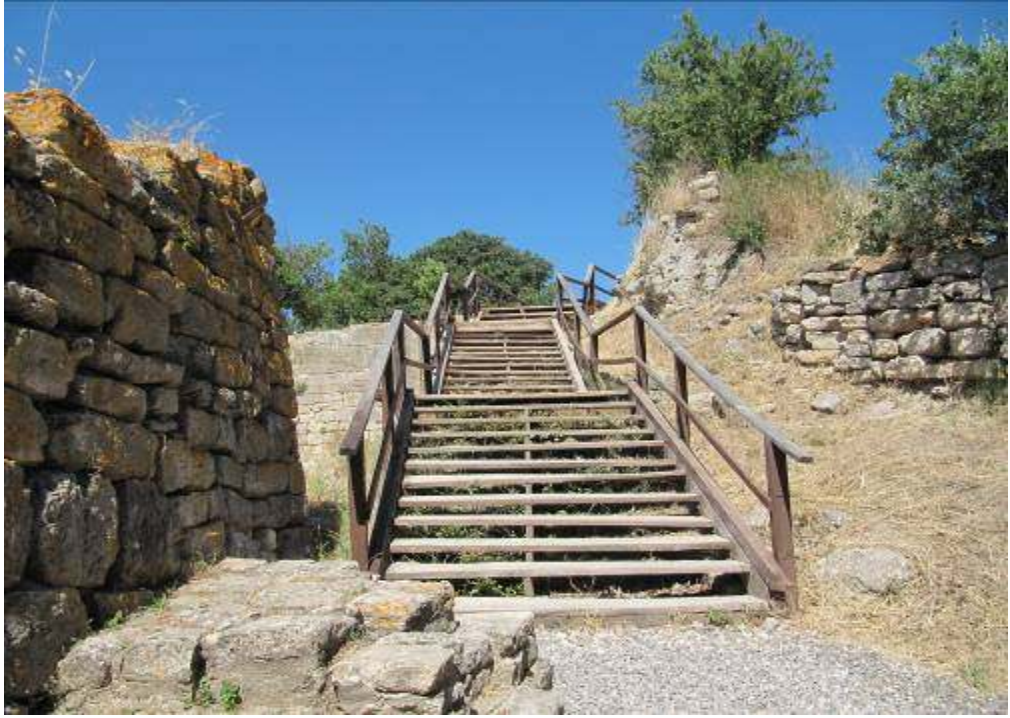

Res. 14a, Troya, Ziyaretçi Merkezi (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 14b, Troya, Ziyaretçi Merkezi (Müge Savrum Arşivi 2010)

Troya'da gezi yolu ise, ziyaretçilerin görmesi için seçilen kalıntıların yakınından geçirilmiştir. Güzergah dışına çıkılamayan ve başlangıç noktasına geri götüren bu hat üzerinde ahşap köprüler, merdivenler ve yollar vardır (Res. 15a-15b). Bu gezi yolu üzerinde Türkçe-Almanca-İngilizce olmak üzere üç dilde bilgilendirme panoları bulunmaktadır. Bulunulan yerdeki mimari buluntular hakkında özet bilgi ve rekonstrüksiyonlara yer verilmiştir. Bu bilgilerin geliştirilerek zamanla güncellenmesi gerekmektedir. Gezi yolu boyunca yönlendirme tabelaları bulunmaktadır. Bu tabelalar hangi tabakaya gidildiğinin ve otopark, tuvalet gibi mekanların yönünü vermektedir (Res. 16a-16b).

Res. 15a, Troya, Gezi Yolu (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 15b, Troya, Gezi Yolu (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 16a, Troya, Bilgilendirme Panoları (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 16b, Troya, Yönlendirme İşaretleri (Müge Savrum Arşivi 2010)

Troya'da ortaya çıkarılan yapı kalıntılarının orijinal taban seviyelerinin kazı ya da toprakla örtülerek yeniden oluşturulması, tamamlama yapılan kısımlarda uygulamanın ayırt edilebilmesinin sağlanması, eski veya yeni kazılarda çıkan atık toprakların dönem ve yılına göre tanımlanması, bu amaçla Schliemann Yarması'nın açıkta bırakılarak sergilenmesi, açık hava koşullarından etkilenebilecek yapı kalıntılarının toprakla örtülmesi, dış etkenlere karşı hassas kalıntıların koruma çatısı altına alınması gibi uygulamalar yapılmıştır. 2001 yılında yapılan çelik konstrüksiyon koruma çatısı Troya II/III dönemi surunu ve surun hemen gerisindeki megaronu korumaktadır (Aslan, 2010: 179). Buradaki surda kerpiç tuğlalarla rekonstrüksiyon çalışması yapılarak, duvarın iç kısmındaki özgün kerpiç dokuyu korumak amaçlanmıştır (Res. 17a-17b).

Res. 17a, Troya, Koruma atısı (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 17b, Troya, Kerpiç Sur Rekonstrüksiyonu (Müge Savrum Arşivi 2010)

H. Schliemann, Troya'da birçok alanda, belge niteliği taşıyan kazılmamış toprak koni bırakmıştır. Bu konilerden sadece birkaçı günümüze ulaşabilmiş, bazıları araştırmacılarca kazılmış, bazıları ise tamamen kaybolmuştur. Kaybolmakta olan bir koninin korunması amacıyla etrafı moloz taşla örülüp, çamur ile kaplanmıştır. Çevrede yetişen yabancı otların tohumları ekilerek, bir tepeye dönüştürülmüş, böylelikle tahribattan korumak amaçlanmıştır (Res. 18) (Hueber, 1997: 218-219).

Res. 18, Troya, Toprak Konisi (Müge Savrum Arşivi 2010)

Troya'da gezi yolu boyunca yapılan restorasyon çalışmalarından örnekler de görülmektedir. Troya VI suru (Res. 19a-19b) ve Troya II rampasındaki restorasyon (Res. 20a-20b) bu çalışmalara örnek olarak verilebilir. Orijinal büyük taş bloklarda, küçük taşların birleştirilmesiyle meydana getirilen tamamlamaların ayırt edilerek anlaşılması sağlanmıştır. Alanda yapılan bazı restorasyon çalışmaları ise, modern tuğla ve harçla sınırlandırılarak belirtilmiştir.

Res. 19a, Troya VI Suru, Restorasyon alışması (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 19b, Troya VI Suru, Restorasyon alışması (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 20a, Troya II Rampası, Restorasyon Çalışması (Müge Savrum Arşivi 2010)

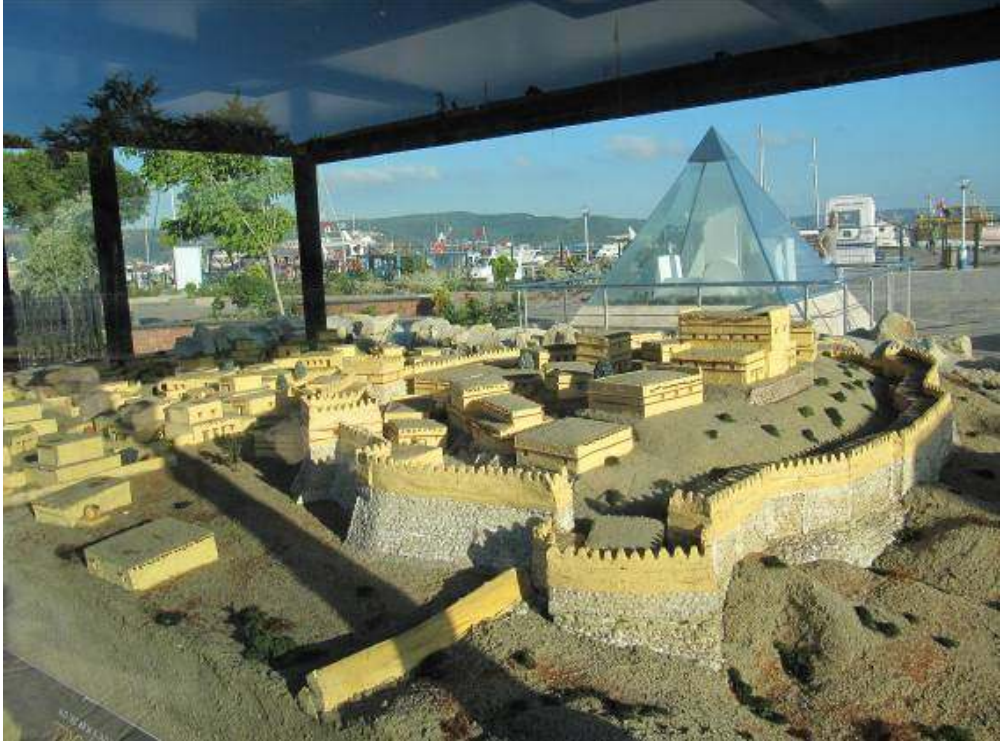
Res. 20b, Troya II Rampası, Restorasyon Çalışması (Müge Savrum Arşivi 2010)

Troya'daki uygulamalar işletmecilik açısından ele alındığında ise, alana girişte nitelikli olmayan hediyelik eşyaların satıldığı sıralı baraka dükkanların bulunduğu görülmektedir. Gişe ve turnikelerin bulunduğu alanın hemen gerisinde de otopark olarak kullanılan bir alan vardır. Ayrıca arkeolojik alanın dışında tuvaletler bulunmaktadır. Yiyecek-içecek satış yeri olarak hizmet veren mekan aynı zamanda Troya'nın sembolü olan nitelikli ürünlerin satışını yapmaktadır. Aynı mekanın bahçesi dinlenme ihtiyacına yönelik düzenlenmiştir.

Çanakkale il merkezinde Troya'yı tanıtıcı maketlerin, çanak çömlek buluntularının ve bilgi levhalarının bulunduğu, camerkanlarla çevrili bir tanıtım merkezi bulunmaktadır. Bu merkezin Troya'nın tanıtımına katkısı olduğu, il merkezinde bulunan ziyaretçilerin Troya'ya yönlendirilmesinde etkili olduğu izlenebilmektedir (Res. 21a-21b). Ancak Troya'ya ulaşım, tur dışı, münferit ziyaretçiler için zorluklar içermektedir. Çanakkale il merkezinden, Troya kentine ulaşımın daha kolay sağlanmasına yönelik düzenli seferlerin yapılması gerekir. Bu konuda Belediye tarafından gerekli düzenlemelerin yapılması, Troya'ya erişilebilirliği kolaylaştıracaktır.

Res. 21a, Çanakkale Merkez, Troya Tanıtım Alanı (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 21b, Çanakkale Merkez, Troya Tanıtım Alanı (Müge Savrum Arşivi 2010)

Troya’da gerek gezi yolu ve ziyaretçilere yönelik diğer hizmetlerde, gerekse arkeolojik kalıntılarda zamanın oluşturduğu aşınmalar göze çarpmaktadır. Sadece kazı sezonu ya da yaz mevsiminde değil, bütün bir yıl boyunca bakımın devam etmesi ve bu sayede olabilecek herhangi bir tahribata karşı önlem alınması gereklidir. Troya’da, gerek kazı öncesi gerekse kazı sırasında korumaya yönelik kimi çalışmaların devam ettiği belirtilmektedir (Korfmann, 1991: 35). Gerek kazı öncesi gerekse kazı sırasında korumaya yönelik kimi çalışmalar devam etmektedir. Bunlar; gezi yollarının eskiyen ve tehlike arz eden kısımlarının yenilenmesi, ahşap oturma banklarının tamir edilmesi, Son Tunç Çağı savunma duvarları ve saray binalarının olduğu alanlarda bitki temizliği yapılarak kolay algılanabilmesinin sağlanması gibi işlemlerdir (Riorden-Aslan, 2009: 167).

Alanın sürdürülebilir bir plan dahilinde ele alınması amacıyla bir yönetim planı, Troya Projesi ekibi tarafından hazırlanmıştır (Aslan, 2010: 179).

Troya'da, uzun yıllardır yapılması planlanan müze için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ulusal mimari proje yarışması düzenlenmiş ve belirlenen proje ile somut bir adım atılmıştır. Yapılacak müze sayesinde Troya kazılarında elde edilen buluntular yerinde sergilenecektir. Böylelikle ziyaretçilerin müze ziyaretinde, buluntular ve ele geçtiği alan arasında daha güçlü bir bağ kurması alana gelen ziyaretçilerin gerçekleştireceği müze ziyareti ile, buluntular ve ele geçtiği alan arasında bağ kurması ve ziyaretlerin artması sonucu doğacaktır¹².

b. ÇATALHÖYÜK

Çatalhöyük, Konya'nın 52 km. güneydoğusunda, Çumra İlçesi'nin yaklaşık 11 km. kadar kuzeyinde yer alır. Doğuda ve batıda yan yana bulunan iki höyükten doğudaki Neolitik Çağ'da, batıdaki ise Kalkolitik Çağ'da iskan görmüştür. Alan ilk olarak 1950'lerde keşfedilmiş ve 1961-1965 yılları arasında James Mellaart tarafından kazı çalışmaları yapılmıştır. 1993 yılından bu yana Ian Hodder başkanlığında uluslar arası arkeoloji ekibi ile kazılar ve araştırmalar yapılmaktadır. Temper (Training, Education, Management, Prehistory in the Mediterranean) bünyesinde, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen yönetim planı hazırlanmıştır¹³.

Arkeolojik alan, çeşitli canlandırma ve bilgilendirmelerle ziyaretçilere aktarılmaktadır. Alana, gezi sırasında uyulması gereken kuralların belirtildiği bir tabela ile alana girilmektedir. Giriş bölümünde kazı evi, ziyaretçi merkezi, bekçi barınağı ve deney evi yer almaktadır. Deney evinde Çatalhöyük'ün Neolitik Dönem yapılarının mimari unsurları canlandırılarak görsel etki yaratılmıştır (Res. 22a-22b). Ziyaretçi merkezinde ise, video gösterimleri yapılmakta olup, duvar resimlerinin ve buluntuların kopyaları duvarlarda sergilenmektedir. Ayrıca Çatalhöyük ile ilgili

---

¹² Troya Müzesi Ulusal Mimari Projesi Yarışması'nda Asli Seçici Kurul Üyesi olan Yüksek Mühendis Mimar Cafer Bozkurt ile yapılan sözlü görüşmeye dayanılarak verilen bilgiler için kendisine teşekkürlerimi sunarım.

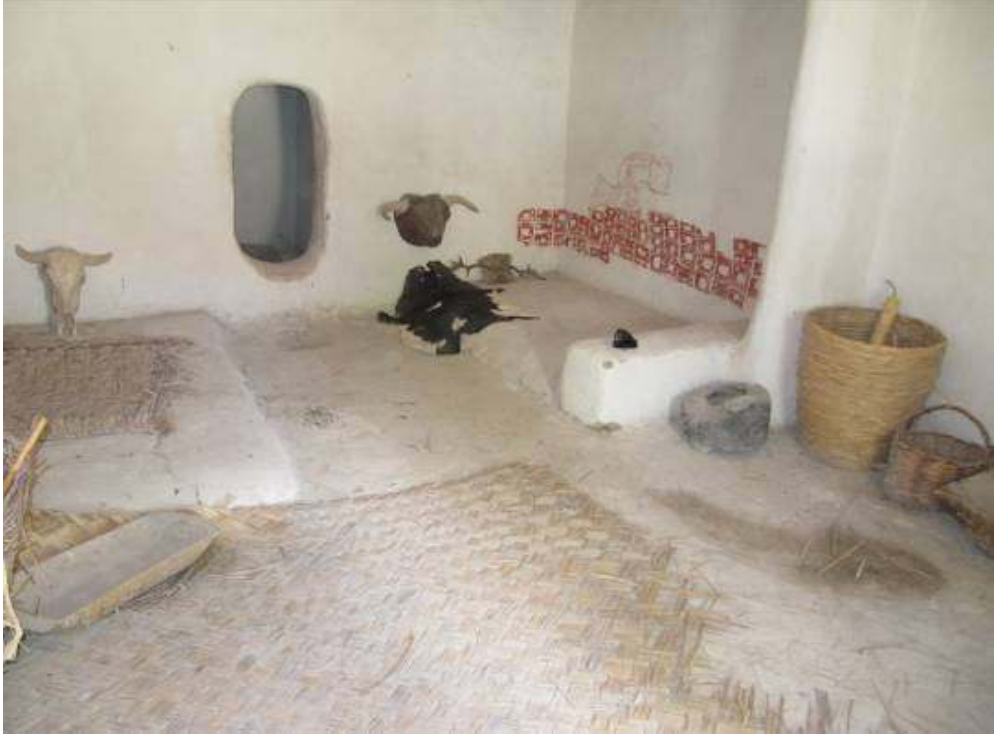
¹³ Çatalhöyük yönetim planı tam metni için bakınız: www.catalhoyuk.com/pdfs/Catal_SMP_TR.doc

çeşitli bilgilerin verildiği panolar bulunmaktadır (Res. 23a-23b). Ziyaretçi Merkezi ve deney evinde sergilenen görseller, her seviye ve yaş grubunda insan için, höyüğün anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Res. 22a, Çatalhöyük, Deney Evi (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 22b, Çatalhöyük, Deney Evi (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 23a, Çatalhöyük, Ziyaretçi Merkezi (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 23b, Çatalhöyük, Ziyaretçi Merkezi (Müge Savrum Arşivi 2010)

Çatalhöyük'te duvar resimleri dışında bazı evlerde boğa kafatasları veya boynuzlar, alçak kabartma örnekleri bulunmaktadır. Bu buluntuların yerinde korunması oldukça zor gözükmetedir. Çünkü toprak sıva tabakaları çatlama ve dökülme eğilimindedir. İklim, su ve tuz, kalıntılar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle alanda uzun vadeli koruma önlemleri gerekmektedir. Kerpiç duvarları ve sıvaları korumak için kazı alanları üzerine koruma çatıları gerçekleştirilmiştir. Bu çatılar yapı kalıntılarını korumanın dışında arkeolog ve konservatörlere uygun çalışma ortamı ve ziyaretçiler için kazı alanlarınının açık kalmasına olanak sağlamıştır. İlk koruma çatısı olan güney alanında bulunan çatı bir çelik çerçeve ve polikarbondan oluşturulmuştur (Res. 24a-24b-24c). Diğer koruma çatısı olan 4040 çatısı ise ahşap çerçeve ve polikarbondan oluşturulmuştur. Her iki çatıda da yaz aylarında hava akışını arttırmak ve iç sıcaklıkları azaltmak için kaldırılabilir kısımlar bulunmaktadır. Ayrıca yağmur ve kardan kaynaklanan su akışını yönlendirmek ve yönetmek için çatıların çevresine drenaj sistemi oluşturulmuştur (Res. 25) (Atalay vd., 2010: 157-158).

Res. 24a, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 24b, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 24c, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 25, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı Drenaj Sistemi
(Müge Savrum Arşivi 2010)

Her iki çatıyla kaplı alanda çeşitli bilgilendirme panoları bulunmaktadır. Ahşap strüktürlü 4040 kazı alanında ise bilgilendirme panolarının yanı sıra kalıntıların çevresinden geçirilen gezi yolu bulunmaktadır¹⁴ (Res. 26a-26b-26c). Çatıların yerleştirildiği büyük kütleli betonarme temeller, arkeolojik alanla uyum farklılığı göstermektedir (Res. 27a-27b-27c).

Res. 26a, Çatalhöyük, 4040 Alanı Koruma Çatısı (Müge Savrum Arşivi 2010)

---

¹⁴ Çatalhöyük Koruma Çatılarının projelerini hazırlayan Mimar Sinan Omacan ile yapılan sözlü görüşmeye dayanılarak verilen bilgiler için kendisine teşekkürlerimi sunarım.

Res. 26b, Çatalhöyük, 4040 Alanı Koruma Çatısı (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 26c, Çatalhöyük, 4040 Alanı Koruma Çatısı (Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 27a, Çatalhöyük, 4040 Alanı Koruma Çatısı Betonarme Temeller
(Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 27b, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı Betonarme Temeller
(Müge Savrum Arşivi 2010)

Res. 27c, Çatalhöyük, Güney Alanı Koruma Çatısı Betonarme Temeller
(Müge Savrum Arşivi 2010)

E. HÖYÜKLERDE TESPİT, TESCİL, SİT VE MÜLKİYET SORUNU

1. Tespit Tescil ve Sit Sorunu

Höyüklerin tüm diğer arkeolojik alanlarda olması gerektiği gibi, tam olarak tespitlerinin yapılarak kültür envanterinin oluşturulması, korumanın temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Tescillerinin gerçekleştirilerek sit sınırlarının belirlenmesi ise devletin koruması altına alınmasını sağlamaktadır. Baraj vb. bayındırlık faaliyetlerinin proje aşamasında veya her türlü fiziki uygulamanın yapılacağı alanda kültür varlıklarının olduğunun önceden bilinmesi, projenin planlanmasında oldukça önemlidir.

Yapılan tespitler sonucu hazırlanan envanterlerin, elde edilen yeni verilerle zaman içinde geliştirilmesi, hem bayındırlık projelerinin çevresel etki değerlendirilmesinde (ÇED) hem de kayıt alınmış bilgilerin güncellenmesi için gereklidir. Arkeolojik Sit alanlarının belirlenmesinde ve sit derecelendirilmesinde ise tespit ve belgelemenin bilimsel esaslara dayandırılması, toprak üstünde görülebilen kalıntılara göre belirlenmiş sınırların da mutlaka yeniden değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Özellikle arkeolojik kalıntıların üzerinde bulunan modern yerleşim alanlarında, turizmin geliştiği bölgelerde ve alt yapı çalışmaları ile bayındırlık projelerinin bulunduğu alanlarda sınırların belirlenerek derecelendirmenin yapılması gereklidir. Kırsal alanlarda bulunan arkeolojik sitlerde derecelendirme genellikle yapılmamıştır. Kentsel sitlerde ise zorunlu kentsel gelişmenin etkisi altında bulunmasından dolayı III. derece olarak belirlenen alanlarda koruma kullanma şartları belirlenebilmektedir.

Kalıntıları yüzeyde izlenebilen kale, tapınak, kemer gibi geç dönem mimari unsurlarının tespitinde yaygın yöntemler kolaylıkla uygulanabilirken, höyüklerin tespitinde ise belli bir uzmanlık gerekmektedir. Ülkemizde bunların tam bir dökümü, sayımı yapılmamıştır. Doğal tahribat nedeniyle ve daha birçok nedenle henüz belgelenmeden çok sayıda höyük yok olmaktadır (Özdoğan, 2006b: 50).

Tespit, tescil ve envanter oluşturma işlemleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yetki alanında bulunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye Bilimler Akademisi'nin 2001 yılında başlattığı Türkiye Kültür Sektörü (TÜKSEK) kapsamında Türkiye Kültür Envanteri Çalışmaları yapılmakta, arkeolojik alanlar ve unsurlar belgelenerek kayıt altına alınmaktadır. Yapılan çalışmalar yılda bir kez TÜBA Kültür Envanteri Dergisi'nde (TÜBA KED) olarak yayınlanmıştır.

Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri Projesi (TAY), Türkiye'de 1800'lerden bugüne saptanan tüm arkeolojik alanların kronolojik olarak kayıt altına alınması amacıyla 1993 yılında başlamıştır. Arkeolojik mirasın öncelikle elektronik olarak korunmaya alınması, basılı ve elektronik ortamda yayınlanması, Türkiye'nin sistemli biçimde taranarak bilgilerin doğrulanması, Anadolu ve Trakya topraklarındaki gerek

doğa gerekse insan eliyle gerçekleştirilen tahribatın izlenerek kamuoyunun uyarılması, TAY projesinin stratejik yaklaşımları arasında bulunmaktadır (Özbaşaran-Tanıdı, 2001: 284-285).

Günümüzde belgeleme çalışmalarında çağdaş teknolojilerden de yararlanılmaktadır. Bu çalışmalar üç gruba ayrılır: “Bilgi sistemleri ve veri madenciliği”, “Uzaktan algılama sistemleri” ve “Çağdaş fotogrametri sistemleri”. En sık kullanılan bilgi sistemleri, “Coğrafi Bilgi Sistemleri” ve “Özgün Belgeleme Bilgi Sistemleri”dir. Bu sistemlerle oluşturulan veritabanları koruma konusunda önemli bir destek sağlar. Bir diğer sistem olan “Uzaktan algılama sistemleri” ise ulaşılması zor arkeolojik alanların uydu ve hava fotoğraflarıyla saptanmasına, daha çok kırsalda yer alan ve tehdit altında bulunan arkeolojik alanların gözlemlerinin yapılarak, tehdit unsurlarının zamanında saptanması gibi durumlarda kullanılmaktadır (Ünal, 2010).

2. Mülkiyet Sorunu

Arkeolojik varlıkların bulunduğu alanların mülkiyet durumu, kazı ve koruma çalışmalarını doğrudan ilgilendirmektedir. Gerekli kamulaştırmanın yapılması veya takas gibi çözümlere gidilerek mülkiyet sorunlarının giderilmesi gerekmektedir. Özel mülklerde, mülkiyet sahibinin izni olmadan veya kamulaştırma işlemi gerçekleştirilmeden kazı ve araştırma yapmak çeşitli zorluklar içermektedir. Aynı zamanda özel mülkiyette olan höyüklerde, mülk sahibi tarafından çeşitli kullanımlara yönelik zararlar verilebilmektedir. Arkeolojik alanların üzerlerinde yerleşme olması kazı ve koruma çalışmalarını zorlaştıran bir diğer unsurdur. Kimi zaman arkeolojik sitler üzerinde bulunan mahalle veya köylerin taşınması gündeme gelebilmektedir.

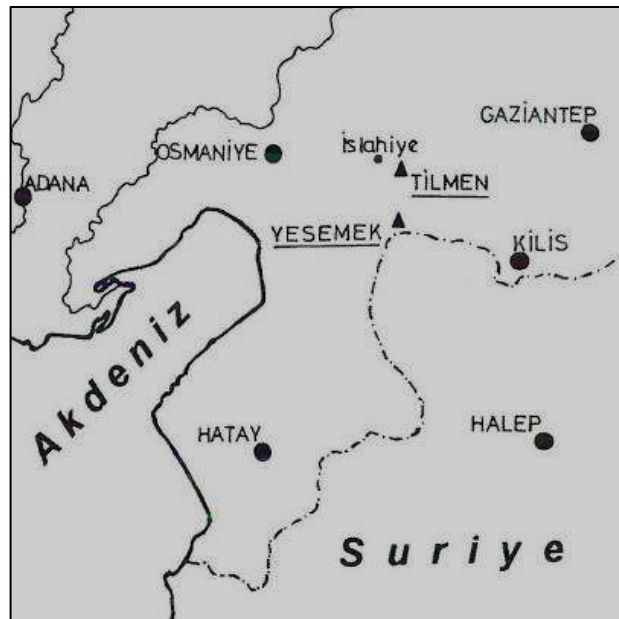
II.BÖLÜM: GAZİANTEP BÖLGESİ VE TİLMEN HÖYÜK'ÜN TANITILMASI

Bu bölümde öncelikle bölgenin, daha sonra Tilmen Höyük'ün coğrafi konumu ve özellikleri hakkında bilgi verilecek, daha sonra yapılan arkeolojik araştırmalar ve kazılar ele alınacaktır.

A. BÖLGENİN TANITILMASI

1. COĞRAFİ DURUM

Tilmen Höyük'ün yer aldığı İslahiye Ovası Gaziantep sınırları içindedir ve coğrafi olarak Osmaniye, Maraş, Gaziantep, Kilis ve Hatay illeri ile sınırlanmış, Amanus Dağları ile Kurt Dağları arasında bir fay hattı çöküntüsü niteliğinde, güneybatı-kuzeydoğu yönünde gelişen, yaklaşık 80 m. uzunluğunda dar bir arazi şerididir. Bölgede güneyden kuzeye doğru Hassa, Altıntop, İslahiye, Zincirli ve Sakçagözü olarak isimlendirilen küçük ovalar bulunmaktadır (Res. 28) (Duru, 2003: 7).

Res.28, (Duru 2003: s. 88, Lev.1)

2. BÖLGEDE YAPILAN ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR VE KAZILAR

Bölgedeki arkeolojik araştırmalar, 1883 yılında Osman Hamdi Bey'in Zincirli Höyükte, çok sayıda ortostat bulmasıyla başlamıştır. İlk bilimsel kazılar da Zincirli Höyük'de yapılmıştır. Berlin Kraliyet Müzeleri (Königlich Preussischen Museen zu Berlin) adına Carl Humann, Felix R.E. von Luschan, Robert Koldewey ve Franz Winter'den oluşan bilim kurullarının 1888-1891 yılları arasında sürdürdüğü kazılarda, buranın MÖ 2. binyılı sonları ve 1. binyılı başlarında, bölgede oldukça güçlü bir devlet olan Sam'al Krallığı'nın başkenti olduğu anlaşılmıştır. Çalışmalarda, MÖ 6. binyılına kadar eskiye giden kültürlere ait arkeolojik bulgular da ele geçmiştir. Bu araştırmalar sırasında, yörede bazı geziler ve yüzey araştırmaları yapılmış, 1890'daki bir gezi sırasında, İslahiye'nin 20 km. kadar güneydoğusundaki Yesemek Köyü yakınında bir heykeltıraşlık işliği saptanmıştır. 20. yüzyıl başlarında, bölgenin kuzey kesimindeki Sakçagözü Ovası'nda küçük bir höyük olan Coba Höyük'te, John Garstang kazılara başlamış ve 1907-1911 arasında devam eden çalışmalarda Neolitik Çağ'dan Geç Hitit Çağı sonlarına kadar dönemlere ait yerleşmeler tespit edilmiştir. Coba Höyük'teki ilk dönem araştırmalarından uzunca bir süre sonra, 1952'de bir İngiliz bilim kurulu burada ikinci bir kazı yaparak Garstang kazılarının sonuçlarını irdelemiştir. Bu araştırmaların yanı sıra, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk yarısında Maraş'tan Hassa'ya kadar olan kesimde genellikle Geç Hitit Çağı'na ait pek çok kabartma stel bulunmuştur. 1955-1972 yılları arasında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Eski Önasya Dilleri ve Kùltürleri Bölümü Başkanı Prof. Dr. U. Bahadır Alkım'ın yönetimindeki bir bilim kurulu, İslahiye Bölgesinde çok yönlü bir arkeolojik araştırma projesi yürütmüştür. Önce 1955-1958 yıllarında, güneyde Kırıkhan'dan (Hatay), kuzeyde Türkođlu'na (Kahramanmaraş) kadar olan bölgedeki hemen tüm ören yerlerinde yüzey araştırması yapılmış, gidilen 50 civarındaki höyük ve diğer tür yerleşmelerin arkeolojik belgelerinin toplanmasına çalışılmıştır. Bu araştırmalar sırasında Yesemek Heykeltıraşlık Atölyesi de gezilmiş ve Tilmen Höyük görölmüştür. Yüzey araştırmalarını izleyen yıllarda, 1958-1961 arasında Yesemek'te araştırmalar

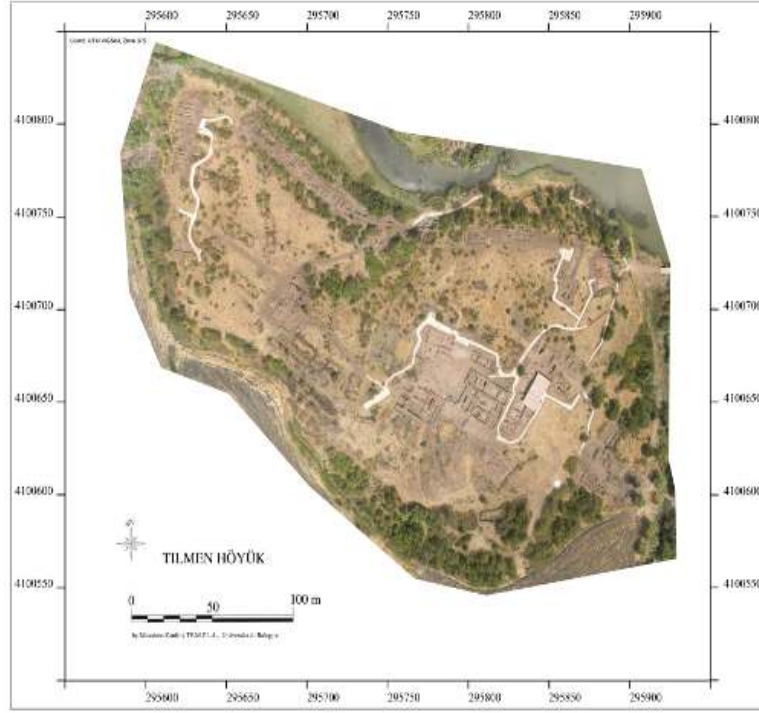
geliştirilmiş, sonra Tilmen Höyük’de ve daha sonra da Gedikli-Karahöyük ile Kırıskal Höyük’te kazılara başlanmıştır (Duru, 2003: 7-8).

Bölgede yapılan araştırmalar ve kazı çalışmaları, çeşitli bilim heyetlerince günümüze kadar sürdürülmüştür. 2002 yılında, Prof. Dr. Refik Duru tarafından, Tilmen Höyük kazı, onarım ve çevre düzenleme projesi gerçekleştirilmiştir. 2009-2010 yıllarında, bölgede yer alan Taşlıgeçit Höyük’te Gaziantep Müze Müdürlüğü başkanlığında, İtalya Bologna Üniversitesi işbirliği ile Nicolò Marchetti tarafından kazılar yapılmıştır. 2011 yılında ise Karkamış’da Nicolò Marchetti başkanlığında kazılara başlanmıştır.

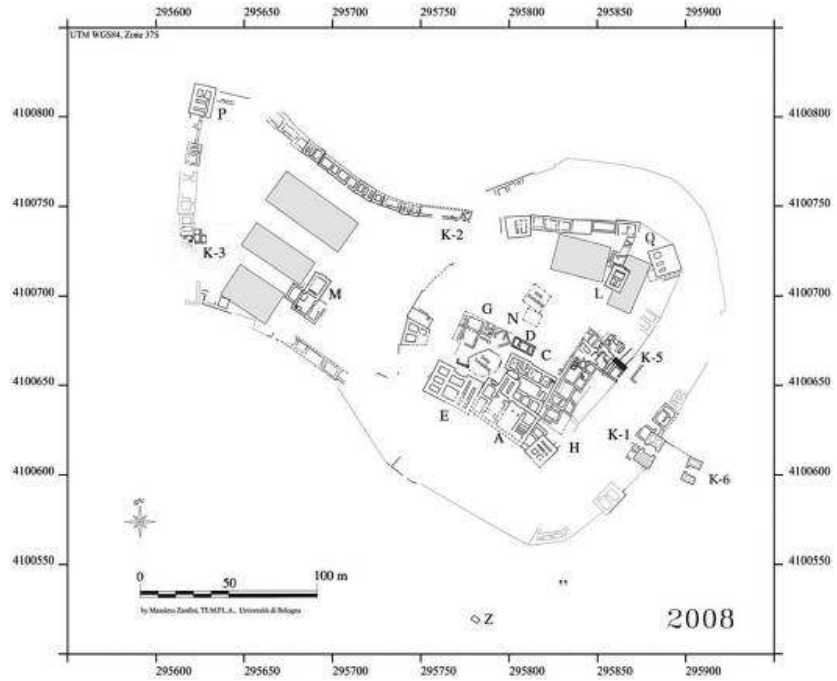
B. TILMEN HÖYÜK’ÜN TANITILMASI

1. COĞRAFİ DURUM

Tilmen Höyük, Gaziantep’in İslahiye İlçesinin 10 km doğusunda, Yeliburun Köyü’nün 2 km. batısında, volkanik bazalt damarları ve tepecikleri ile kaplı çok engebeli bir ova içinde 21 m. yüksekliğinde, uzun çapı 220, kısa çapı 150 m. olan oval tabanlı bir höyük ile batıya doğru uzanan, 160 m. uzunlukta, 110 m. genişlikte ve 4 m. yükseklikte bir uzantıdan oluşmaktadır. Höyüğün zirve noktasının denizden yüksekliği 442 m.’dir. Höyük her yandan su kanalları ve bataklık alanlar ile çevrilmiştir (Res. 29a-29b) (Duru, 2003: 8).

Res.29a, Tilmen Höyük Planı (Nicolò Marchetti Arşivi)

Res.29b, Tilmen Höyük Planı (Nicolò Marchetti Arşivi)

Tilmen Höyük, Anadolu'nun bu bölgesinde, şimdiye kadar araştırılan yerleşmeler arasında mimarlık kalıntıları açısından en önemli merkezlerin başında gelmektedir. Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'nin çok önemli kentlerinden biri olduğu anlaşılan Tilmen Höyük, MÖ 2. binyılında önemli bir krallık merkezidir (Res. 30). Höyük, akropol görünümünde olup, etrafı çok kalın bir sur sistemi ile koruma altındadır. Refik Duru, bazı yerlerde 3-4 tonluk iri taşlarla, bazı yerlerde de özenli işçilikle örülmüş taşların bulunduğu surlarla, Anadolu'nun dönemi için en gösterişli sur sistemi özelliğinde olduğunu söylemektedir (Duru, 2004: 290-291).

Res.30, Tilmen Höyük (Müge Savrum Arşivi 2011)

2. TİLMEN HÖYÜK'TE YAPILAN KAZI VE ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ

Zincirli ve İslahiye Ovalarının uzun süre bataklık altında kalışı Tilmen Höyüğü gizlemiş, bataklığın kuruması, buranın keşfine yol açmıştır. 1958 yılı yazında İslahiye Bölgesi yüzey araştırması çerçevesinde Prof. Dr. U. Bahadır Alkım başkanlığındaki bir heyet tarafından tespit edilmiştir (Alkım, 1959: 693). Yesemek Heykeltraşlık Atölyesi'ndeki araştırmalara devam edilirken, 1959 yılında Tilmen Höyük'te de kazılara başlanmış ve 1964'e kadar çalışılmıştır. Aynı yıl kazılara ara verilerek Gedikli-Karahöyük'te kazılara geçilmiş, 1967 yılında bu höyükte ve

yakınındaki Kırıskal Höyük'teki çalışmalar bitirilerek, 1969'da tekrar Tilmen Höyük'e dönülmüştür. 4 yıl daha Tilmen'de çalışan kazı kurulu, 1972'de bölgedeki araştırmalarına son vermiştir (Duru, 2003: 9).

2002 yılında ise Prof. Dr. Refik Duru başkanlığında "Tilmen Höyük Onarım ve Çevre Düzenleme Projesi" gerçekleştirilmiştir. 2005 yılından itibaren İtalya Bologna Üniversitesi'nden Nicolò Marchetti Tilmen Höyük'te kazılara başlamış ve 2007 yılında resmi olarak kazı çalışmaları sonlandırılmıştır. 2006 yılı kazı çalışmaları kapsamında yapılmasına başlanan arkeolojik park projesinin uygulamaları bitirilerek, 24.10.2007 tarihinde açılışı yapılmıştır.

a. U. BAHADIR ALKIM BAŞKANLIĞINDA YAPILAN KAZI ÇALIŞMALARI

(1) 1959-1964 Yılları Arasındaki Çalışmalar

Bu dönem, Prof. Dr. U. Bahadır Alkım'ın başkanlığında 1959-1964 yılları arasında 6 sezon yapılan çalışmaları kapsamaktadır (Res. 31).

Res. 31, Tilmen Höyük'ün Kazılara Başlanan Yıllarda Görünümü
(Duru 2003: s.90, Lev.2-1)

İlk çalışma yılı olan 1959'da, geniş çaplı bir kazıya başlayabilmek için ilk hazırlık sondajları yapılmıştır. Höyüğün topografik planı alınmış, iç kale surunun ve dış kale surunun toprak üstü kalıntıları plana işlenmiştir. Monumental doğu "dış sur kapısı" ve dış surun güneydoğu kesimindeki büyük kulelerden biri açılmıştır. Bunlardan doğuda olanı tamamen açılmış ve bu dış kapının dış yönüne düşük bir durumda bulunan bazalt kapı aslan parçası doğrultulmuştur. Höyüğün kültür katlarını belirleyebilmek için açılan, zirvesindeki 10x10 m. boyutundaki sondajda 5,60 m. derinliğe inilmiş ve ana kayaya rastlanmamış olup, dört kültür katı tespit edilmiştir. Ele geçen buluntulardan, kültür katlarının temsil ettiği çağlar belirlenmiştir. Demir Çağı kültürünü temsil eden I. katta (I a ve I b) bol sayıda bu devri karakterize eden keramik parçaları meydana çıkarılmıştır. I b'de yuvarlak planlı kaba taştan örülmüş 6 silo bulunmuştur. I b'den sonra bir yangın tabakası ve onun altında II. kat duvar kalıntıları tespit edilmiştir. I b katı silolarının temelleri II. katı delip bu katın bitimine kadar inmektedir. II. katta MÖ II. binyılı temsil eden buluntular ele geçmiştir. II. katın altında bir yangın tabakası ile ayrılan III. kat tespit edilmiştir. Bu katta sandık mezar tipinde iki çocuk mezarı meydana çıkarılmıştır. III. katın altında IV. kat gelmektedir. Bu katta bulunan keramiklerin çoğu boyalı olup, Obeid ve Yumuktepe keramiği ile ilişkilendirilmiştir. (Alkım, 1960a: 715-716; Alkım, 1960b: 8-9).

1960 yılında höyüğün tepe kesiminde 25x30 m boyutunda sondaj açılmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru; en üst yüzeyde 19. yüzyıl sonunda terk edilmiş olan köye ait evlerin kalıntıları ve Türkmenlerin çadır yerleri, bunların altında ise iki safhalı Roma katına ait olup plan vermeyen temel duvar yıkıntıları tespit edilmiştir. Roma katlarının altında kalın bir yangın molozuna rastlanmıştır. Höyüğün bu kesiminin tahribe maruz kalması sebebiyle Demir Çağ yapıları ele geçmemiştir. Bu moloz ve yangın tabakasının altında II. katın düzenli plan veren monumental mimarlık kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Büyük bir binanın bazalt ortostatlı batı kesimi, iç avlusunun bir kısmı ve organik avlu kapısı açılmıştır. Meydana çıkarılmış olan 12x12 m.'lik kısmı içinde ışık avlucuğu, merdiven alt yapısı ve batı odası gibi kısımları tespit edilen ve höyüğün zirvesinden 4 m. derinlikte olan bu saray Tell Açıana'nın (Alalah) VII. katındaki Yarım Lim Sarayı ile plan ve mimari teknik

bakımından ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Yarım Lim Sarayında görülen, daha sonra Tell Açana'da rastlanmayan beyaz çimentoya benzeyen tazyik edilmiş toprak döşemeye rastlanmıştır. Bu bulguların yanı sıra küçük buluntular da Tell Açana'nın VII. katındaki buluntulara fazlasıyla benzeştiğinden Tilmen Höyüğün II. kat sarayının MÖ 18. yüzyıla tarihlendirmesi yapılabilmektedir. Bu bağlamda bu sarayın Yamhad Birliğine dahil yirmi kraldan birine ait olduğu tahmini oluşmuştur (Alkım, 1961: 525-526; Alkım, 1962a: 456-463; Alkım, 1962 c: 5-6).

1961 yılında II. kat sarayındaki tamamlayıcı kazı ve III. kat mezarı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sarayda birbirine yaslanan iki esas bina bloğunun bulunduğu tespit edilmiştir. Bu dönem çalışmalarında ayrıca II. kat sarayının Eski Hitit Devleti Kralı I. Hattuşili'nin Kuzey Suriye seferi sırasında tahrip edildiği görüşü oluşmuştur. II. kat sarayının kuzey-doğu kesimindeki yapı bloğunun büyük avlu zemininin 1,50 m. altında III. kültür katının son safhasına ait dörtgen planlı, üstü bazalt levhalarla örtülü bir mezar meydana çıkarılmıştır. Plan ve küçük buluntuları ile Tell Ahmar'da (Till Barsip) bulunan ve MÖ III. binyılın son yıllarına ve MÖ 2. binyılın başına tarihlendirilen mezarla ilişkilendirilmiştir (Alkım, 1962b: 626-627; Alkım, 1962d: 5-7; Alkım, 1964c).

1962 yılı çalışmalarında ise; II. kat sarayında kazı, saray avlusunda sondaj ve III. kat mezarında araştırmalar yapılmıştır. II. kattaki bu sarayın üç safha geçirdiği anlaşılmıştır (IIa-IIb-IIc). Bu çalışma yılında ayrıca sarayda elde edile küçük buluntular arasında ilk yazılı belge olarak çivi yazısı lejantlı bir bulla bulunmuştur. MÖ II. binyılından önceki kültürlerini araştırmak amacıyla sarayın dış avlusu içinde 12x15 m.'lik bir alanda sondaj yapılmıştır. Ana toprağa ulaşılmamış olup, IIIa, IIIb, IIIc, IIId, IIIe, IIIf, IIIg olmak üzere yedi mimari seviye saptanmıştır. IIIa seviyesi, II c sarayının avlu zemininin 15 cm. kadar altındadır. Kot uygunluğu, bir önceki senede (1961) II. kat sarayının avlu zemininin altında bulunan M-3 mezarının bu seneki sondajda tespit edilen III d katına ait olduğunu göstermiştir. Bu dönem çalışmalarının bir diğeri ise III. kat mezarındaki tamamlayıcı çalışmalardır (Alkım, 1964b: 5-7).

1963 yılında, II. kat sarayında geliştirilen kazı ve D sondajında devam edilen çalışmalardan söz edilebilir. 1962 döneminde saray üç esas evre (IIa, IIb, IIc) tespit edilmiş olmakla birlikte 1963 yılındaki çalışmalarda ise IIc'nin üç (IIc3, IIc2, IIc1) ve IIa'nın ise iki (IIa2, IIa1), safha içerdiği anlaşılmıştır. Bu çalışmaların dışında saray kesiminde iki yapı ile bir bina kalıntısı açılmıştır. Birinci yapı sarayın 4 m. kadar kuzeyinde olup dikdörtgen planlı (14x6 m.) ve müstakil bir binadır. İkinci yapı IIc binasının batı duvarına yaslanan bir bina görünümündedir. Saray müstemilatına ait bir yapı kalıntısı ise anıtsal sarayın 14 m. kadar kuzeybatısında ortaya çıkarılmıştır. İçinde ele geçen buluntulardan buranın sarayın mutfak dairesi olduğu ve IIb evresi ile çağdaş olduğu düşünülmektedir. Sur kalıntısı ise sarayın IIc evresinin 6 m. kadar güneyinde ortaya çıkarılmıştır. Surun alt yapısı dış yönde dikdörtgen prizması şeklinde düzgün bazalt bloklarıyla örülüdür. Güneydoğu kuzeybatı yönünde 7,5 m. kadar devam ettikten ve bir kule köşesi teşkil ettikten sonra sur, doğu batı doğrultusuna yöneldiği anlaşılmıştır. Surun dış yönünde testerevari dişler yaparak devam etmektedir. Mimari işçilik Tell Açana VII'nin tekniğine benzetilmektedir. Bir önceki yıl, Tilmen Höyüğün MÖ II. binyılından önceki kültürlerini araştırmak amacıyla sarayın dış avlusu içinde açılan ve yedi mimari seviye tespit edilen D Sondajında bu dönemde hem genişliğine hem derinliğine çalışılmıştır. Birbirinden ayrılan seviyelerde çeşitli mimari unsurlar açığa çıkartılmıştır. (Alkım, 1964a: 564-567; Alkım, 1965b: 5-9).

Tilmen Höyük'de altıncı dönemi oluşturan 1964 yılı çalışmaları özellikle II. kat sarayının "c" evresi ile çağdaş surun üzerinde toplanmıştır. 1963 yılında açılmaya başlanan sur ile aynı teknik inşa sistemi gösteren bu sur höyüğün doğu yamacında takip sondajları yapılarak bulunmuştur. Surun ilerleyiş yönü geçen seneki sura yöneldiği için onunla birleşip höyük üzerindeki MÖ XVIII. yüzyıl kralî binalarını kuşattığı tahmin edilmiştir (Alkım 1965a: 556; Alkım 1967: 69-72).

(2) 1969-1972 Yılları Arasındaki Çalışmalar

Tilmen Höyük'teki çalışmalara 1965'den itibaren ara verilip, 1968 yılına kadar Gedikli'de (Karahöyük) kazı yapılmasının ardından 1969 yılında tekrar başlanmıştır. Anıtsal sarayın batı bitişiğindeki E Alanında ve D Sondajında çalışılmıştır. 1963'de başlanan, anıtsal sarayın hemen batı bitişiğinde olan E Alanında sarayın IIc3 evresinin batı duvarına yaslanan bir yapı kalıntısının açılmasına bu yıl da devam edilmiştir. 1963'de sınırları belirlenebilen bu yapının durumu biraz daha aydınlatılabilmiş ancak çalışmalar tamamlanamamıştır. Anıtsal yapıda olan bu binanın üst temel kalıntlarına göre Bit-Hilani tipini andıran bu binanın Tilmen Sarayına ait krali bir ikamet yapısı olarak inşa edildiği düşünülmüştür. E binasının orta kesimindeki oda 1 ve oda 2 döşemesinde sondaj çukurları açılmış, Tunç Çağlarına ilişkin buluntular ele geçmiştir. Bu dönemde; önceki yıllarda açılan D sondajında önce IIIg ve IIIh alanları genişletilmiş, sonra da IIIi, IIIj, IIIk, IVa, IVb, IVc ve IVd evrelerine inilmiş, ana kayaya ulaşılamamıştır (Alkım, 1970a: 29-32; Alkım, 1970b: 490-491).

1970 yılında ise beş kesimde çalışılmıştır. Sur sisteminde; dış ve iç sur sisteminin ayrıntılı açıklanması mümkün olmuştur. Dış surda K-1, K-2, K-3 olmak üzere üç giriş ortaya çıkarılmıştır. K-1'in kuzey bitişiğinde bir yönü dış sura dayalı, iki evreli F Binası ortaya çıkarılmıştır. K-1 ve F Binası kesimlerinde rastlanan çeşitli buluntular bu yapıların MÖ II. binyılın ilk yarısında kullanıldığını göstermektedir. K-6 girişi geç evreye aittir. 1959 döneminde aydınlatılmış olup K-1 ile bağlantısını sağlayan kuzey ve güney duvarları iki giriş arasında bir geçit suru teşkil etmektedirler. Batı girişi olan K-3 ise aşağı şehirdedir. İç surun doğu kesiminde doğu iç girişi K-5 ortaya çıkarılmıştır. E Binasında yapılan çalışmalarda ise bu anıtsal yapının mimarlık ayrıntıları ile ilgili çalışmalar geliştirilerek, eski ve yeni evrelerinin planının açıklanmasına çalışılmıştır. E binasının geçen yıl başlanan 1 ve 2 numaralı odalarındaki sondaj çukurları genişletilip derinleştirilmiştir. Aşağı Şehirde ise G, H ve İ sondajları açılmış, buluntulara göre Orta ve Geç Bronz Çağlarında iskan gördüğü düşünülmüştür. Böylece Tilmen'in Aşağı Şehrinin M.Ö. II. binyılı

başlarından itibaren yerleşme gördüğü, daha eski iskanların ise höyükte olduğu anlaşılmıştır. D Sondajında ise IVd evresi tamamen açılmış ve höyüğün tepesine göre 19.50 m. derinlikte ana kayaya ulaşılmıştır. Tilmen Höyük'ün en eski yerleşmesinin Geç Kalkolitik Çağ olduğu ve bunun dört evre (IVa-IVd) içerdiği anlaşılmıştır. Tilmen Höyüğün kuş uçuşu 600 m. kuzeydoğusundaki tepe düzlüğünde mezarlar bulunduğu dair haberler üzerine ufak çapta bir araştırma yapılmıştır. Yapılan sondajlarda hepsi soyulmuş ve tahrip edilmiş birkaç sandık mezar çıkarılmıştır (Alkım, 1972: 39-50).

1971 yılı çalışmalarında ise; sur sisteminde dış surun kuzey kesiminde kuzey dış girişin (K-2) batı bitişiğindeki dış sur boyunca 50 m. uzunluğundaki bir kısımda yapılan kazı sonucunda sur inşası sisteminde mekanların bir kısmının kazemat niteliği gösterdikleri, bazılarının ise sandık duvar görünümünde buldukları anlaşılmıştır. Söz konusu kesimde sekiz mekandan dördü açılmıştır. Bunlardan ikisi (C-1 ve C-2) kuzey dış girişin (K-2) hemen güney bitişiğinde ve öteki ikisi de aynı girişin 38 m. kadar güneyinde olup C-7 ve C-8 olarak adlandırılmıştır. Dış surun güney kesiminde (K-4) tamamen açıldığında bu kesime bir girişin bulunmadığı ancak üç kazematın yer aldığı (N-1, N-2, N-3) tespit edilmiştir. 1970 yılında açılmasına başlanan K-1'in kuzey yanındaki dış sura bitişik F binasının kazısı tamamlanmıştır. Kuzey dış girişte (K-2), 1970'de açılan K-2'nin kale içi ile olan bağlantısını aydınlatmak amacıyla arka kısımda kazı yapılmıştır. İç surun merdivenli doğu kapısı (K-5) kesiminde yapılan tamamlayıcı kazıda K-5'in tahrip görmüş olan kuzey kulelerinin ve kendisini daha iyi koruyan güney yönlerindeki kulelerinin planı aydınlatılmaya çalışılmıştır. K-5'in hemen doğu önündeki sondajda ise merdivenli girişin kronolojisini incelemek amaçlanmıştır (Alkım, 1974a: 5-9).

Son kazı sezonu olan 1972 yılında dış surun kuzey kesiminde (J Sondajı), gerek iç kaleyi, gerek dış kaleyi çeviren ve sandık duvar sisteminde inşa edilen surun takip sondajları ile açıklanması tamamlanmıştır. Sur boyunca K-2 kapısından itibaren batı doğrultusunda 200 m.'lik bir kesimde 23 mekan açılmıştır. K-5 kapısında, merdivenli girişin çok harap olmuş olan kuzey yönü açılmış ve eski ve daha yeni mimarlık evrelerinin saptanmasına çalışılmıştır. İç kale surunun batı kesiminde (K

Sondajı) iç duvarı ile dış duvarı arasında 4 metrelik bir kot farkı bulunan dört mekanlı, anıtsal nitelikteki kazemat yapısı çıkarılmıştır (Alkım, 1974b: 23-26).

b. REFİK DURU BAŞKANLIĞINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN TILMEN HÖYÜK KAZI, ONARIM VE ÇEVRE DÜZENLEME PROJESİ

Büyük ölçüde tahrip edilen mimarlık kalıntılarının ve ortaya çıkan olumsuz bazı gelişmelerin olanaklar ölçüsünde onarım ve düzeltilmesi çalışmalarının yapılması konusunda, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği'nin (TÜRSAB) önerisi ve parasal desteği ile Gaziantep Müzesi Müdürlüğü'nün idari denetiminde, Prof. Dr. Refik Duru'nun bilimsel yönetiminde Tilmen Höyük Kazı, Onarım ve Çevre Düzenleme Projesi'nin uygulama çalışmaları 2002 yılında 18-30 Haziran ve 9-29 Ekim tarihleri arasında iki dönem olarak gerçekleştirilmiştir. Bir yandan izinsiz kazılar ve doğal nedenler sonucu oluşmuş tahribatın giderilmesi için sınırlı ölçüde kazı ve düzenlemeler yapılmış, diğer yandan höyük yüzeyini ve özellikle de kazı alanındaki mimari kalıntıların üzerini örten yoğun bitki ve ağaç örtüsünün kaldırılmasına çalışılmıştır (Res. 32a-32b-33a-33b). Höyüğü ana yola bağlayan bozuk durumdaki tarla yolunun onarılması için karayolları tarafından bir çalışma başlatılmış, yol bir oranda düzeltilmiştir. Höyüğü ziyaret edecekler için, önemli mimari kalıntılara doğru ve kestirme yoldan ulaşımı sağlamak için doğu yamaçtan başlayarak tepedeki saraylar kompleksine gidişi belirleyecek olan gezi yollarının açılmasına başlanmıştır. Aynı yol sistemi batı kesim ile aşağı kenti de içine alacak şekilde yapılması için hazırlıklar yapılmış ve bu yolların da bir kısmı tamamlanmıştır. Höyük üzerinde ağaç, çalı ve otlardan oluşan yoğun bitki örtüsü, mimarlık kalıntılarını görünmez hale getirdiğinden, doğu yamacı ve batı yamacında kapsamlı bir temizleme gerçekleştirilmiştir. Höyüğün doğu ve kuzey yamacındaki iç surun iri taşlarla örülen bir bölümünün görülmesini engelleyen ağaçlar kesilerek surun görünmesi sağlanmıştır. Tepe kısmındaki kazı alanlarını tamamen kaplayan ağaç ve bitki örtüsü de büyük oranda kaldırılmıştır. Mimari kalıntıların onarımı ile

ilgili çalışmalarda; DSİ tarafından höyük çevresindeki sulama kanallarının yapımı ve ıslahı amacıyla sürdürülen çalışmalar sırasında büyük oranda tahrip edilen dış kapı (K-6) binasının kuleleri üzerinde yığılmış olan taş ve toprak birikiminin kaldırılmasına öncelik verilmiş, kulelerin büyük kısmının bozulmuş olan ön kısımları düzeltilmiş ve restore edilmiştir. K-1 kapısı ile K-6 arasındaki avlu da kısmen temizlenmiştir. Bu çalışmalarla çok önemli olan giriş sistemi anlaşılır hale getirilmiştir. İç kent'e girişte yer alan K-5 merdivenli kapısı temizlenmiş, düşen ve bozulan basamaklar onarılmıştır. Kentin kuzeyindeki K-2 kapısının yakın çevresi ağaç, çalı ve taş yığınlarından temizlenmiş, yıkılmış olan iri kesme taş bloklarla yapılmış duvarlar yeniden ayağa kaldırılmış ve kapının iç tarafında yapılan tamamlayıcı kazı ile bu alan da eski görünümüne getirilmeye çalışılmıştır. En kapsamlı çalışmalar ise saray kompleksinin bulunduğu tepe kısmında yapılmıştır; sarayın dış duvarlarını kaplayan yıkık durumdaki kalın taş levhalar yerlerine yerleştirilerek, kılımlı olanlar onarılmıştır. Ana Kapı'nın yıkılan kaplama levhaları ve eşik taş levhaları yerine konulmuştur. Sarayın her iki evresine ait yıkık duvarları ve bazalt levhaları ile yapılmış kapı söveleri düzenlenmiştir. Sarayın odaları içindeki yıkıntı molozu kaldırılmıştır. Saray avlusunun taş levhalarla kaplı tabanı üzerindeki toprak tabakası kaldırılmıştır. E yapısı, D yapısı ve G yapısı olarak tanımlanan yapıların yıkılmış olan duvarları orijinal taşları ile yükseltilmiştir. Saray kompleksinin güneybatısında yer alan anıtsal H yapısının bazı duvarları izlenerek, daha önce açılmayan bazı duvarları açılmıştır. Saray avlusunun kuzeybatı kenarında bulunan bir binanın araştırma ve düzenlemesi büyük ölçüde tamamlanmıştır. Saray avlusunun ortasındaki kısmen dolmuş olan derinlik açmasının kenarları düzeltilerek bir ölçüde küçültülmüştür (Duru, 2004: 289-291).

Res. 32a, Tilmen Höyük, K-5 Kapısı'nın 2002 Çalışmalarına Başlanırken Görünümü (Duru 2003: s.140, Lev.52-1)

Res. 32b, Tilmen Höyük, K-5 Kapısı'nın 2002 Çalışmalarından Sonraki Görünümü (Duru 2003: s.140, Lev.52-2)

Res. 33a, Tilmen Höyük, K-2 Kapısı'nın 2002 Çalışmalarına Başlanırken Görünümü (Duru 2003: s.141, Lev.53-1)

Res. 33b, Tilmen Höyük, K-2 Kapısı'nın 2002 Çalışmalarından Sonraki Görünümü (Duru 2003: s.141, Lev.53-2)

c. NİCOLÒ MARCHETTI BAŞKANLIĞINDA YAPILAN KAZI, KORUMA, RESTORASYON VE ARKEOLOJİK PARK ÇALIŞMALARI

Nicolò Marchetti Başkanlığındaki Türk-İtalyan kazı heyeti, 2003 yılında Tilmen Höyük'te arkeolojik kazılara başlamıştır. Bu dönem araştırmalarının amacı; MÖ II. binyıla ait bir başkentini örgütlenmesini anlayabilmek için kentsel yapıyı araştırmak, bölgedeki diğer sit alanları için başvuru olabilecek maddi kültür bütününe tanımlamak, sit alanıyla çevre arasındaki bağları incelemek, Tilmen ve İslahiye Vadisi arkeolojik parkını gerçekleştirmektir (Marchetti, 2005a: 43-44). 2003 yılında E, A,C ve H yapılarında araştırmalar yapılmıştır. Önceki araştırmalardan ve yorumlardan farklı olarak bu dönemde E yapısının Anadolu tipi bir tapınak olabileceği belirtilmiştir (Marchetti, 2005b: 129-130). 2003-2004 yılı kazılarında, akropolün güneydoğu köşesinde kule-kale (H) bulunmuştur. Akropolün 2004 yılında araştırılan kuzey bölümünde üç yapı evresi geçiren büyük bir yapı (L) açığa çıkarılmıştır (Res. 34). 2004 yılında Aşağı Kent'in batısında yapılan çalışmalarda tapınak olarak nitelenen yapı (M) ortaya çıkarılmıştır (Marchetti, 2005a: 46). 2004 yılındaki bu yeni yapıların yanı sıra, geçmiş yıllarda çalışılan A, C, H, E yapılarında araştırmalar sürdürülmüştür (Marchetti, 2006: 200-202). Tilmen Höyük'de 3. dönem çalışmaları olan 2005 yılında akropolün güney kesimindeki keşifleri büyütmek için G, N ve K-5 alanlarında araştırmalar yapılmıştır. Ayrıca L ve M alanlarındaki çalışmalara devam edilmiştir. K-3 alanı ile batı kazematları arasındaki ilişki incelenmeye başlanmıştır (Marchetti, 2007a: 355). 2006 yılı çalışmalarının temel hedefleri ise akropolün güney kesimindeki A, E, G, H ve K-5'de keşfi büyütmek, batı kazematları (P) ve aşağı şehirle olan ilişkilerin incelenmesi, bunlarla birlikte ana kent kapısı alanı olan K1-K6'da çalışmaların sürdürülmesi olmuştur (Marchetti, 2008a: 389).

Res. 34, Tilmen Höyük, L Yapısı (Nicolò Marchetti Arşivi)

Kazılarla birlikte Tilmen Höyük Arkeolojik Park çalışmalarına başlanmıştır. Restorasyon çalışmalarıyla birlikte ziyaretçiler için donanımlı yollar yapılması gibi konularda planlamalar gerçekleştirilmiştir.

3. TABAKALAŞMA VE MİMARİ

Tilmen Höyük tabakalaşması yapılan kazılar sonucunda aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Duru, 2003: 10).

Roma-Bizans ve İslami Dönemler
Demir Çağı (MÖ 1. Binyılı)
Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1500)
İlk Tunç Çağı III (MÖ 3. Binyılı)
İlk Tunç Çağı II (MÖ 3. Binyılı)
İlk Tunç Çağı I/II (MÖ 3. Binyılı)
İlk Tunç Çağı I (MÖ 3. Binyılı)
Geç Kalkolitik Çağ (MÖ 3400-3000)

Karışık Birim
I a,b yapı katları
II a-c ve III a,b yapı katları
III c-f yapı katları
III g,h yapı katları
III j yapı katı
III j,k yapı katları
IV a-d yapı katları

a. GEÇ KALKOLİTİK ÇAĞ YERLEŞMELERİ

IV d yapı katında Geç Kalkolitik Çağ temsil eden, höyüğün en eski yerleşmesinin kalıntlarına, tepe kesimde saray kalıntıları arasındaki alanda açılan derinlik sondajında rastlanmıştır (Res. 35). -19.50 m. derinlikteki bazı ev tabanı izlerinden oluşmaktadır. M.Ö. 3400 yıllarına tarihlenen bu ilk yerleşme ve onu izleyen üç yerleşmenin yıkıntıları, toplam 3 m.'yi aşan kalınlıkta moloz birikimi oluşturmuştur. Geç Kalkolitik Çağ yerleşmeleri, kısıtlı bir alanda incelenebildiğinden, dönemin mimarisi ve planlaması hakkında yeterli bilgiler sağlanamamıştır. Ancak evlerin kerpiç duvarlı olduğu anlaşılmıştır (Duru, 2003: 11).

Res. 35, Tilmen Höyük, Derinlik Açması (Duru 2003: s.93, Lev.5-1)

b. İLK TUNÇ ÇAĞ YERLEŞMELERİ

III k-c olmak üzere 9 yapı katıyla, 4,5 m.'lik birikimde bulunan İlk Tunç Çağ yapıları, Geç Kalkolitik Çağ'ın tespit edildiği aynı derinlik sondajında araştırılmıştır (Res. 36a-36b). M.Ö. yaklaşık 3000-2000 yılları arasında bin yıl kadar süren bu dönem yerleşmelerinin ilk 5 yapı evresi olan III k-j'de bir önceki dönem

yerleşmelerinde olduğu gibi yapılar kerpiç duvarlı iken, daha sonraki III f-c katlarındaki değişiklikle duvarlar 50-90 cm yüksekliğe kadar taştan yapılmaya başlanmıştır. Planı tam olarak belirlenebilmiş bir yapı kazılmamış olup, bazen oldukça karmaşık planlı oldukları görülmüştür. Oldukça sık görülen, çapları 2 m. civarındaki taş duvarlı yuvarlak planlı yapılar depo/silo olarak yapılmışlardır. Ayrıca bu döneme ait 3 mezar bulunmuştur. Bunlardan biri oda mezar, diğer ikisi ise sandık mezardır (Res. 37a-37b) (Duru, 2003: 12).

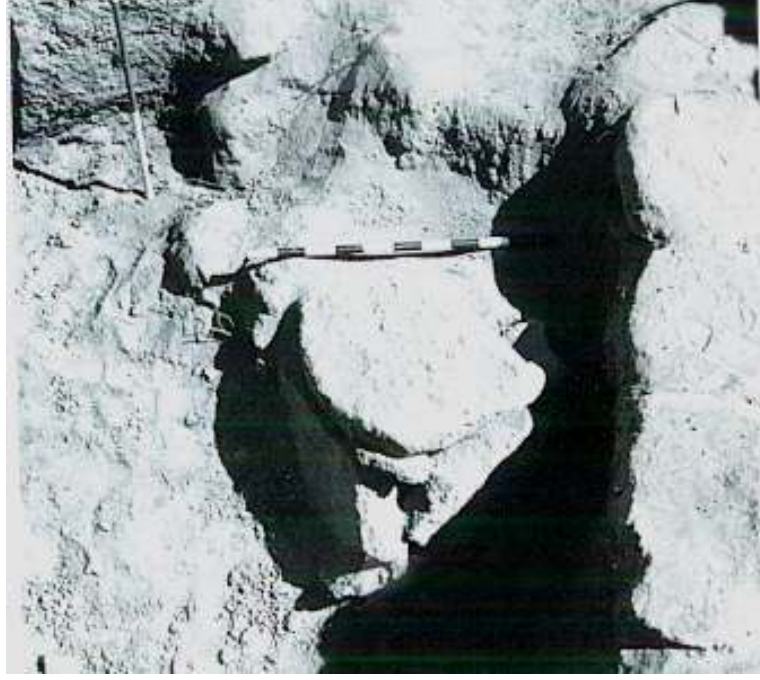
Res. 36a, Tilmen Höyük, Derinlik Açması İlk Tunç Çağı III g-f
(Duru 2003: s.94, Lev.6-1)

Res. 36b, Tilmen Höyük, Derinlik Açması İlk Tunç Çağı III e-d
(Duru 2003: s.94, Lev.6-2)

Res. 37a, Tilmen Höyük, İlk Tunç Çağı Sandık Mezar
(Duru 2003: s.95, Lev.7-2)

Res. 37b, Tilmen Höyük İlk Tunç Çağı Sandık Mezar
(Duru 2003: s.95, Lev.7-2)

c. ORTA TUNÇ ÇAĞ YERLEŞMELERİ

Tilmen Höyük'te III b,a ve II c-a olmak üzere 5 ayrı yerleşim katı halinde olan Orta Tunç Çağı yerleşmeleri, M.Ö. 2000'lerden başlayarak 400-500 yıl kadar devam ettiği tahmin edilen bir dönemi kapsamaktadır. Orta Tunç Çağ'ın en eski dönemleri olan III b ve III a yapı katları, saray yapılarının arasındaki dar bir alanda araştırıldığından mimarlık açısından yeterince incelenememiştir. Bu sebeple Orta Tunç Çağ'ın başlarına ait yapıların plan özellikleri ve yapım yöntemleri tam olarak anlaşılamamıştır. Ancak İlk Tunç Çağ'ın küçük planlı yapılarının yerini çok daha büyük ve gelişmiş planda yapıların aldığı, mimaride önemli gelişmelerin olduğu kesindir. Uzunlukları 5 m.'yi aşan ve temelden 3 m. yüksekliğe kadar taşla örülmüş ev duvarları vardır. Bu buluntular ışığında III a yapı katını takip eden II c yerleşmesindeki anıtsal mimarinin başlangıcını III a'da aramak yerinde olacaktır. Orta Tunç Çağ'ın en iyi araştırılmış dönemi Tilmen'in en gösterişli ve zengin dönemi olan II c ve II b yapı katlarıdır. Bugün toprak üzerinde görülen kalıntıların hemen tümü II c ve II b yapı katlarına aittir. Orta Tunç Çağ'ın sonuna ait olan II a'da

genellikle II b katının bazı yapılarının değiştirilerek kullanıldığı anlaşılmıştır, anlaşılabilir mimarlık kalıntısı vermemiştir. II. tabakanın c, b, a olarak ayrımı saray yapılarına göre belirlenmiştir. Savunma sistemi ve kapıları ile diğer yapıların II. tabakanın hangi evresine tarihleneceği kesin olarak belli değildir. Ancak anıtsal yapılar II c ve II b'de olduğundan gösterişli savunma uygulamaları bu dönemlerle ilişkilendirilmektedir (Duru, 2003: 14).

(1) SAVUNMA SİSTEMİ

II c ve II b yapı evreleri iç kent ve dış kentten oluşan iki kısımlı bir yerleşmedir. Höyüğün 15.000 m² genişliğindeki tepe düzlüğünün güneyine büyük, gösterişli yapılar/saraylar inşa edilmiş ve bu kesim höyüğün yüksek yamaçlarını çeviren yaklaşık 500 m. uzunluğundaki güçlü bir sur sistemi ile koruma altına alınmıştır. Dış kentin büyük kısmını batıdaki uzantı, teras oluşturmakta olup dış kent höyüğü her yönden sarmaktadır, iç kenti yerleşimin ortasına almaktadır. Dış kentin çevresi de yaklaşık 900 m. uzunluğunda bir sur ile çevrilmiştir. Her iki surun da yapım yöntem ve tekniğinin birbirine benzediği, her ikisine de zaman içinde bazı onarım ve eklerin yapıldığı, sistemin önceden planlandığı anlaşılmaktadır. Surların temelden 3-4 m. yüksekliğe kadar olan alt kısımları genellikle kiklopik denebilecek iri taşlardan 1- 1,5 m. kalınlıkta örülmüştür. Kapı kenarları ve surları oluşturan blokların köşelerinin çok özenli bir işçilikle, yüzeyleri düz kesilmiş ve köşeleri 90 derece olan taşlarla örülmüştür. İç sur daha özenli olmakla birlikte, her iki surda da özenli işçilikle inşa edilmiştir. Özellikle iç kentin güneybatıya bakan surları çok özenli işlenmiş taşlarıyla en gösterişli sur sistemidir. Surlar bağımsız bloklar halinde oluşturulmuş ve bloklar düzensiz aralıklarla açı değişikliği yaparak höyüğü çevirmiştir (Res. 38). Dış surda 42 tanesi kesin olarak belirlenmiş yaklaşık 50 bağımsız blok, iç surda ise 18 kadar blok bulunmaktadır. Blokların uzunlukları 7 m. ile 15 m. arasında olup, içlerinde 1 ile 5 arasında değişen oda vardır. İç ve dış surlar yerleşmenin etrafını çeviren bir kazemat blokları zinciri görünümündedir. Sur sistemini oluşturan bloklar içinde iki blok çok farklı plan özellikleri veren doğu dış kapının (K-1) kuzey bitişiğinde bulunan blok F Yapısı ile iç kent doğu merdivenli K-

5 yapısı bulunmaktadır. F Yapısı'nın kullanım amacı ile ilgili karar verebilmek için herhangi bir kanıt bulunmamakla birlikte, kapı kenarları kesme taş levhalarla kaplanan ve özenli işçilikle inşa edilen bu yapının önemli bir işlevi olduğu düşünülmektedir. Ancak blok içindeki mekanlar içinde oturulamayacak kadar çok küçüktür. Burada sadece surun kalınlaşması istenerek bir sandık duvar yönteminin gerçekleştirildiği düşünülmektedir (Duru, 1987:39-42; Duru, 2003: 14-16).

Res. 38, Tilmen Höyük Dış Kent Kuzey Suru
(Duru 2003: s.104, Lev.16-1)

Daha sonraki yıllarda Nicolò Marchetti tarafından açığa çıkartılan yapılar ise kule-kale olarak nitelendirilmiş, H, Q, P, P2 olarak isimlendirilmiştir (Res. 39)

Res. 39, Tilmen Höyük, Q Yapısı (Nicolò Marchetti Arşivi)

H kalesi güneydoğu köşede bulunmaktadır (Res. 40). 4,5 m. yüksekliğe kadar koruna gelen bu yapının yaklaşık 3 m.ye ulaşan duvar kalınlığı, yüksekliğinin büyük olmasıyla açıklanmıştır. H kalesinin planı, güneyde iki küçük kare oda, kuzeyde iki paralel dar odadan oluşur (Marchetti, 2005a:46; Marchetti 2005b:130). En kuzeydeki P alanında ve batı kazematlarında yapılan çalışmalarda kuzeybatı köşedeki sur sistemi incelenmiştir. P2 kalesinde iki basamaklı merdiven ile tek bir kare odaya girilmektedir. Büyük bir kale olan P kalesi ise kuzey köşede koruma sağlamaktadır. Ana kapı, bir koridorla baştan sona erişim sağlamakta, iki basamaklı merdivene, iki odalı kısma açılmaktadır (Marchetti, 2008a: 392).

Res. 40, Tilmen Höyük, H Yapısı (Nicolò Marchetti Arşivi)

(2) KENT KAPILARI

Kente giriş için dış surda doğu, kuzey ve batı yönlerde üç kapı bulunmaktadır. Doğu kapısı olan K-1, şehrin ana girişidir ve iki kulemsi blok arasına alınmış, ön ve arka eşikleri arasında bir kapı odası olan basit planlı bir kapıdır. Bu girişte, bir süre sonra önemli bazı değişiklikler yapılarak K-1'in 22 m. doğusuna ikinci bir kapı binası, K-6 eklenmiştir (Res. 41). Çok büyük taş bloklarıyla yapılmış olan kulelerin dış tarafına aslan protomlu iki iri tasvir konulmuştur. K-1 ile K-6'yı kuzey ve güneyden birleştiren duvarlarla kapılar arasındaki geniş alan koruma altına alınmıştır. Bu anıtsal kapılara yaklaşmak, 50-60 m.'den başlayarak çok iri ve düzensiz taşlarla döşenerek, özellikle güçlendirilmiş olduğu izlenimi doğmaktadır.

Res. 41, Tilmen Höyük, K1-K6 Kapılarının Kent İçinden Görünümü
(Müge Savrum Arşivi, 2010)

Kente bir diğer bir giriş ise, tümüyle kesme taşlarla yapılan kuzey kapısı K-2'dir (Res. 42). Küçük ve ikincil olarak nitelenen bu kapı, özenli işçilikle yapılmış olup, iç ve dış eşikler arasında bir kapı içi odası oluşturulmuştur. K-1 ve K-6 kapılarına göre plan açısından bazı farklılıklar vardır. Bu küçük kapının çok özenli yapım tekniği, özel bir giriş olabileceğini düşündürmektedir.

Res. 42, Tilmen Höyük, K2 Kapısı (Müge Savrum Arşivi, 2010)

Aşağı kentin batı ucunda bulunan üçüncü kapı ise K-3 kapısıdır (Res. 43). K-2 kapısı gibi ikincil giriş niteliğindedir. K-2'nin plan özelliğinde olmakla birlikte kesme taşlarla yapılmıştır. Farklı olarak K-3'ün iç avlusundaki dört basamaklı bir merdivenle yan bloğa geçilebilmektedir.

Res. 43, Tilmen Höyük, K3 Kapısı
(Nicolò Marchetti Arşivi)

İç sura geçiş için ise sadece K-5 kapısı bulunmaktadır (Res. 44). Alt kısımda merdivenli, iki eşikli, iç odalı bir kapı geçidi ve dik açı yaparak gelişen bir koridordan oluşan K-5, höyüğün sert bir eğimle yükseldiği doğu yamaçta yer alır. K-1 ile saray yapıları avlusu arasındaki 13 m.'lik kod farkı bu kapı ile giderilmiştir. Öncelikle yamaçtaki ilk 5 m.'lik yükseklik bir yokuş ile çıkılıp K-5'in önündeki merdivene gelinmekte, 17 basamaklı merdivenle 8,5 m.'ye ulaşılmakta, geri kalan 4,5 m.'lik fark da, kapı odası ve koridordaki hafif rampa ile geçilmektedir. Kapı içi odasında devam eden rampalı yol, iç eşikten sonra güneye saraylar yönüne dönmektedir (Duru, 2003: 16-20).

Res. 44, Tilmen Höyük, K5 Kapısı
(Müge Savrum Arşivi, 2010)

(3) SARAYLAR

Doğu yamaçtaki merdivenli K-5 kapısından höyüğün tepe kesimine ulaşıp, güneyde 65-80 m.'lik alandaki saray ve ona bağlı yapılara gelinmektedir. Höyüğün en yüksek kesimindeki saray yapıları oldukça karışık bir yapım süreci ve plan süreci göstermektedir. Birbirinden ayrılan önemli farklılıklarla, 1. Evre Sarayları ve 2. Evre Sarayları olarak tanıtılmaktadırlar (Duru, 2003: 20).

i. 1. Evre Sarayları

1. Evre Sarayları, 4 bağımsız yapıdan oluşmakta olup, kronolojik olarak eskidir. A Yapısı, iç kentin güney surlarının teras haline getirdiği geniş alanda, 21x36 m. boyutunda anıtsal nitelikli bir yapıdır (Res. 45a-45b-45c-45d). Yer yer 50-1.80 cm. arasında değişen kalınlıktaki duvarların 80-100 cm yüksekliğe kadar olan alt

kısımları irice taşlardan masif şekilde yapılmış olup, üst yapının kerpiç ile tamamlandığı düşünülmektedir. Yapının önemli kesimleri özenli şekilde kesilmiş çok düzenli bazalt ortostatlarla kaplıdır. Bunlar yassı taş kaideler üzerine oturtulmuş ve diğer ortostatlarla birleştirilmiştir. A Yapısı, bir çıkıntı dışında dikdörtgen planlıdır. Girişi kuzeybatı köşededir. Etkileyici bir görünüme sahip olan ve çok sağlam durumda olan kapının basamakları, kenarlar ve eşik çok büyük taş levhalarla kaplanmıştır. Kapıdan tabanı kireç sıvalı, kare planlı iç avluya (1 numaralı mekan) girilip, oradan doğu kenarındaki bir kapıdan sarayın iç kesimlerine geçilmektedir. Sarayın orta kesimindeki 4 numaralı odaya ulaşabilmek için önce 2, sonra 3. odadan geçmek gerekmektedir. 3. odadan yukarı merdivenle çıkılabilirdi. 4 numaralı mekan, sarayın en büyük ve önemli salonudur. Salona açılan kapıların kenarları ve duvarların alt kısımları otostatlarla kaplıdır. Salonun ortasındaki ağaç dikmelerin altlık taşları yerinde bulunmuştur. 5., 6., ve 7. odalara bu büyük odadan geçilmektedir. A yapısının iki katlı olduğunu düşündüren bazı deliller bulunmaktadır; kuzeybatı köşeye eklenen iki dar mekanlı kısmın merdiven için yapıldığı düşünülmektedir. Dış kısmı ortostatlarla kaplıdır (Duru, 1990: 124-126; Duru, 2003: 20-25).

Res. 45a, Tilmen Höyük, A Yapısı (Duru 2003: s.115, Lev.27-1)

Res. 45b, Tilmen Höyük, A Yapısı'nın Kapısı (Duru 2003: s.115, Lev.27-1)

Res. 45c, Tilmen Höyük, A Yapısı'nın Ortostatları (Duru 2003: s.115, Lev.27-1)

Res. 45d, Tilmen Höyük, A Yapısı (Nicolò Marchetti Arşivi)

1.evre sarayların ikinci binası dikdörtgen planlı E Yapısıdır (Res. 46). A yapısına batıda bitişik olarak yapılmış olup, yaklaşık 20x30 m. ölçüsündedir. Geniş cephesiyle kuzeydeki açık avluya bakan, 2 m.'ye yakın kalınlıkta iri taşlardan örülmüş masif duvarlı bir yapıdır. Dış duvarların bir kısmı burada da ortostatla kaplıdır. E yapısında yapılan sondajlardan, duvarlardan bazılarının en az iki evreli olduğu anlaşılmıştır. Ana girişten 4. odaya ve oradan da yapının en büyük odası olan 5. odaya geçilmektedir. Doğu kenarda masif bir merdiven kovası boşluğu vardır. Merdiven altı ünitesi ve duvarlarının çok kalın olması yapının iki katlı olduğunu düşündürmektedir. E yapısı bir Hilani'ye benzetilmiştir (Duru, 1990: 124-126; Duru, 2003: 20-25).

Res. 46, Tilmen Höyük, E Yapısı (Duru 2003: s.115, Lev.27-1)

Bu evrenin üçüncü binası ise B Yapısıdır (Res. 47). 2,5x9 m. ölçülerinde olup, A yapısının kuzeyinde ve ondan 3 m. genişliğinde bir sokakla ayrılmıştır. Duvarların alt yüzeyleri A Yapısı'na göre çok daha iri ortostatlarla kaplanmıştır. Yapı iki odalı olmakla birlikte, 2. Evre Sarayları döneminde değişikliğe uğradığı için ayrıntılar anlaşılammaktadır. B Yapısı'nın bir tapınak olabileceği düşünülmektedir (Duru, 1990: 124-126; Duru, 2003: 20-25).

Res. 47, Tilmen Höyük, B Yapısı (Duru 2003: s.112, Lev.24-2)

1. Evre saraylarının sonuncu ünitesi olarak ise H yapısı belirtilmektedir. A Yapısı'nın doğu bitişiğindedir. Yapı akropolün güneydoğu köşe bloğunu oluşturmaktadır. En hakim noktada yer alır. Güneybatıya bakan ve A ve E yapılarını taşıma görevi de yapan görkemli dış duvarları, Tilmen'in en yüksek düzeyde işçilik gösteren duvarlarıdır (Duru, 1990: 124-126; Duru, 2003: 20-25). Daha önce savunma sistemi ve kulelerin anlatıldığı başlıkta belirtildiği gibi H yapısı, daha sonra kazıları gerçekleştiren Nicolò Marchetti tarafından kule olarak değerlendirilmiştir.

ii. 2. Evre Sarayları

Eski saray yapılarının yangın sonucu yıkılmasından sonra, eski yapılardan yararlanılarak, A Yapısı'nın kuzey bitişiğinde yeni bir yapılanma başlamıştır. Duvar yapım yöntemi değişmiştir. Duvar kalınlıkları ve taş örgü tekniği daha eski uygulamalara benzemekle birlikte, duvarlarda kullanılan taşlar bazen kiklopik ölçüdedir. Bu evrede üç yapı bulunmaktadır. 24x30 m.'lik ölçüleriyle C Yapısı en büyük binadır (Res. 48a-48b-48c). 1. Evre'nin A Yapısı'nın merdiven altı bloku ile B Yapısı'da, yeni yapılaşmanın içine alınmıştır. C Yapısı'nın doğu kenarda basit bir girişi bulunmaktadır. Ortasında dikdörtgen planlı 6 no'lu mekan vardır. Avlunun güney kenarında 8, 9 ve 10 numaralı odalar yer alır. Batı kenarda 1. Evre'nin B Yapısı ile A Yapısı'nın doldurularak oda haline getirilmiş merdiven altlığı boşluğu vardır. B Yapısı'nın 1 no'lu odası bu evrede olasılıkla işlik olarak kullanılmış, diğer odası ise bir antre ile (3 no'lu mekan) ikinci kata çıkmak için hazırlanmış bir merdivenaltı boşluğu haline getirilmiştir. 3 no'lu koridordan doğuya geçişi sağlayan ortostatlı bir kapı ile 4. odaya ve oradan 5. odaya geçilmektedir. Kuzeydoğudaki 5. odanın doğu duvarının dibine bazalt kayasından oyulmuş bir banyo yalağı konulmuştur. Atık su için ise kanal açılmıştır (Duru, 1990: 126-127; Duru, 2003: 25-26).

Res. 48a, Tilmen Höyük, C Yapısı (Duru 2003: s.118, Lev.30-2)

Res. 48b, Tilmen Höyük, C Yapısı (Nicolò Marchetti Arşivi)

Res. 48c, Tilmen Höyük, C Yapısı (Nicolò Marchetti Arşivi)

Bu evrenin ikinci yapısı ise D Yapısı'dır (Res. 49). C Yapısı'ndan bir sokakla ayrılan bu yapı, önceleri iki odalı, sonra batı tarafa bir oda daha eklenerek üç odalı hale getirilmiştir. Kapı yeri doğu dar kenardadır duvarlar ince ve özensizdir. Tapınak olabileceği düşünülmektedir (Duru, 1990: 126-127; Duru, 2003: 25-26).

Res. 49, Tilmen Höyük, D Yapısı (Duru 2003: s.121, Lev.33-1)

İkinci evre saraylarının sonuncu yapısı ise G Yapısı'dır (Res. 50). Birden çok odalı olan yapının saraya bakan kapısının kenarlarında bazalt levhalardan yapılmıştır. G Yapısı'nın, sarayın mutfağı ve depo odaları olabileceği düşünülmektedir. Bu evrede E Yapısı'nın durumu kesin şekilde anlaşılamamıştır. 1. Evre Sarayları'nın terkinden sonra kullanılmamış olabileceği düşünülmektedir. C Yapısı'nın büyük olasılıkla resmi ve özel işlerin birlikte yürütüldüğü bir bina olduğu düşünülmektedir. Kuzeydoğudaki mekanlar özel işlere ayrılmış gibi görünmektedir. Girişlerin dolaylı olması ve 5 numaralı odadaki banyo yalağı bu görüşü desteklemektedir (Duru, 1990: 126-127; Duru, 2003: 25-26).

Res. 50, Tilmen Höyük, G Yapısı (Duru 2003: s.121, Lev.33-2)

(4) TAPINAKLAR

Tilmen Höyük'te 2004 yılında yapılan kazılarda Aşağı Kent'in batısında tapınak olarak nitelendirilen M yapısı açığa çıkartılmıştır (Res. 51a-51b). Tapınak önünde bazalt ritüel havuzlarıyla taş döşeli bir avlu vardır. Cella içinde kent kralını silahlı fırtına tanrısı önünde betimleyen görkemli bir kabartma stel bulunmuştur

(Marchetti, 2005a: 46-47; Marchetti, 2007a: 357)¹⁵. Daha önceki araştırmalarda idari amaçlı kullanıldığı belirtilen Hilani planlı E Yapısı ise Nicolò Marchetti tarafından tapınak olarak nitelendirilmiştir (Marchetti, 2005a: 44). Daha önceki 1. Evre ve 2. Evre Sarayları başlıklarında değinildiği gibi, B Yapısı'nın 1. Evre Saraylarında, D Yapısı'nın ise 2. Evre Saraylarında tapınak olabileceği belirtilmiştir.

Res. 51a, Tilmen Höyük, M Yapısı (Nicolò Marchetti Arşivi)

---

¹⁵ Söz konusu stel hakkında detaylı bilgi için bakınız: Nicolò Marchetti, “A Late Old Syrian Stela from Tempel M at Tilmen Tilmen Höyük”, **Refik Duru'ya Armağan**, Eds. Gülsün Umurtak, şevket Dönmez, Aslıhan Yurtsever, İstanbul, Ege Yayınları, 2007, s.153-169.

Res. 51b, Tilmen Höyük, M Yapısı (Müge Savrum Arşivi)

d. DEMİR ÇAĞ YERLEŞMELERİ

Ia-Ib olmak üzere en az iki mimari evre halinde, II. tabaka'nın üzerindeki birikimde, bozuk durumda bir hayli duvar parçası bulunmuş, fakat 40-60 cm. yüksekliğe kadar olan alt kısımları taşla örülü olan bu duvarlardan hiç birinin ait olduğu yapıların planı öğrenilememiştir. Çanak çömlek buluntularına göre Demir Çağı saptaması yapılmıştır (Duru, 2003: 29).

e. ROMA BİZANS VE İSLAMİ DÖNEM YERLEŞMELERİ

Roma ve Hristiyanlık Dönemlerine ait birçok çanak çömlek parçası, höyüğün en üst katmanında ele geçmiştir. Uzun zaman araları ile geç antik çağlara ait önemsiz yerleşmelerinin bulunduğu anlaşılmıştır (Duru, 2003: 29).

III. BÖLÜM: TİLMEN HÖYÜK'ÜN YASALAR KARŞISINDAKİ DURUMU, SULAMA BARAJI VE FİZİKİ DURUM

A. YASAL DURUM

1. SİT VE TESCİL DURUMU

Tilmen Höyük, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü'nün 29.8.1988 gün ve 110 sayılı kararı ile tescillenerek I. ve III. derece arkeolojik sit alanı olarak belirlenmiştir (Ek 1).

2. KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULUNCA ALINAN KARARLAR

Tilmen Höyük hakkında, alanın tescili, korunması ve arkeolojik park çalışmaları kapsamında yapılacak işlemlerin izni gibi konularda ilgili koruma bölge kurulunca alınan çeşitli kararlar bulunmaktadır.

Sit ve tescil durumu başlığı altında belirtildiği gibi Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü'nün 29.8.1988 gün ve 110 sayılı kararı, Tilmen Höyük'ün tescillenmesinin dışında höyükteki doğa ve insan tahribinin önlenmesi için bir bekçi tayini, tahrip edilen yerlerin restorasyonu ve korumaya alınması, höyük yolunun yapılması ve köprüsünün tamiri ile höyüğün etrafının tel örgü ile çevrilmesinin önerilmesi hükümlerini de içermektedir (Ek 2).

Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 30.04.1998 gün ve 3038 sayılı kararında, Tilmen Höyük'te Devlet Su İşleri Müdürlüğü tarafından yapılan izinsiz uygulamaların, Kurul uygulamaları görüşüp, proje onaylanıncaya kadar durdurulması, Devlet Su İşleri Müdürlüğünden konuyla ilgili projelerin ve teknik raporun istenmesi belirtilmiştir (Ek 3). 30.06.1998 gün ve

3114 sayılı Kurul kararında ise; D.S.İ. Müdürlüğü tarafından yapılmak istenilen regülatör köprü inşaatının 19.4.1996 gün ve 416 sayılı Yüksek Kurul ilke kararının 1. madde, (f) bendi doğrultusunda göl oluşturmayacak şekilde, eski toprak bende dokunulmamak koşulu ile ekli projesinin uygulanabileceğine karar verilmiştir (Ek 4).

Kurulun 27.02.2004 gün ve 5551 sayılı kararında; 30.06.1998 gün ve 3114 sayılı Kurul kararına aykırı olarak, Tilmen Höyüğün kuzeyinde oluşturulan göl alanının önlenmesi, göl oluşmaması için gerekli önlemlerin alınması, Karasu Çayı yatağında hafriyat ve tarama yapılarak sit alanı içinde Karasu Çayı kenarına yığılan malzemenin Müze Müdürlüğü uzmanları denetiminde kaldırılması ve sit dışına taşınması gibi konular hakkında karar alınmıştır (Ek 5).

Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 27.06.2007 gün ve 2761 sayılı kararında; mimari kalıntıların restore edilebileceğine, höyüğün girişinde bulunan mevcut park alanı, beton yaya köprüsü ve höyüğü çevreleyen çitte iyileştirme çalışmaları yapılabileceğine, yapılmak istenen erişim sistemi, parmaklık ve destek yapıları, açıklayıcı bilgi tabelaları, dinlenme alanları, kerpiç duvarların korunmasına yönelik örtü yapısı, parkın yönetimi için geçici yapılar ve çöp kutuları için 1/500 ölçekli çevre düzenleme projesi ve alt ölçekli detay projelerinin hazırlanarak Kurula getirilmesine karar verilmiştir (Ek 6). Aynı Kurulun 01.08.2007 gün ve 3025 sayılı kararında ise, karar eki 1/500 ölçekli Çevre Düzenleme Projesi ve detay projelerin uygun bulunduğuna karar verilmiştir (Ek 7). Yine aynı Kurulunun 26.09.2007 gün ve 3125 sayılı kararında; Tilmen Höyüğün III. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırları içinde kalan bölümünde, müzesi denetiminde, karar eki mimari çizimlerde gösterilen prefabrik, hafriyat gerektirmeyen bilet gişesi, tuvalet ve büfe ünitelerinin kurulabileceğine karar verilmiştir (Ek 8).

B. SULAMA BARAJI VE FİZİKİ DURUM

U. Bahadır Alkım başkanlığında gerçekleştirilen kazıları izleyen ilk yıllarda Tilmen Höyük'te ortaya çıkarılan kalıntıların korunması için bir bekçi atanmıştı. Ancak 1982 yılından sonra alanın bekçisiz kalması ile, sağlama yakın durumda olan saray yapılarının dış duvarları, anıtsal girişin alt kısımlarını kaplayan bazalt levhaların çoğunluğu yıkılmış, bazı mimarlık kalıntıları da izinsiz kazılarla tahrip edilmiştir. 1980'li yılların sonlarında höyüğün etrafında akan derenin yatağı genişletilerek, doğu taraftaki doğal kanal sistemi bozulmuştur. 2002 yılından itibaren yapılan kazı ve onarım çalışmalarıyla olumsuzlukların giderilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır (Duru, 2011: 359).

1998 yılında höyüğün doğu kenarına yapılan sulama amaçlı barajın (regülatör) gövdesi höyüğün ortalarına kadar yükselmiş ve üzerinden bir de yol geçirilmiştir (Res. 52). Barajın ayaklarının temel kazısı, baraj seti üzerinden geçirilen yol ve arkada oluşan göl nedeniyle höyüğün bu kesiminde büyük bir tahribat oluşmuştur. Sağlam durumdaki kuzey surlarının büyük kısmı yok olmuştur (Res. 53). Ayrıca yaz aylarında barajda su biriktiği için höyüğün kuzeydoğu ve kuzey kenarlarına geçmek ve bu kısımdaki mimari kalıntıları görmek olanaksızlaşmaktadır (Duru, 2003: 37-38).

Koruma Kurulu kararlarının açıklandığı başlık altında değinildiği gibi barajın (regülatör) yapımına Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 30.06.1998 tarih ve 3114 sayılı kararıyla izin verilmiştir. Söz konusu kararla bir barajın göl oluşturmayacağı düşünülmüş olsa da, doğal olarak göl oluşmuş ve höyükteki etki alanını tahribata uğratmıştır.

Res.52, Tilmen Höyük, Sulama Barajı (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 53, Tilmen Höyük Baraj Gölü Suları Altında Kalan Kuzey Dış Suru
(Duru 2003: s.95, Lev.7-2)

IV. BÖLÜM: TİLMEN HÖYÜK'DE YAPILAN KORUMA, RESTORASYON VE ÇEVRE DÜZENLEME/ARKEOLOJİK PARK ÇALIŞMALARI

Tilmen Höyük'te mimari kalıntıların korunması ve restorasyonu çalışmalarının ardından arkeolojik park planlaması, gerçekleştirilmesi ve idaresi için bir model hayata geçirilmiştir. Arkeolojik park projesi bölgedeki diğer arkeolojik yerleşmelere de rahatlıkla uyarlanabilir. Tarihi, arkeolojik, teknolojik, kimyasal-fiziksel, çevre ve sosyal bilimlerin temel gereksinimlerinin bir kalite testi olduğu düşünülerek geliştirilmiştir. Erişilebilirlik ve kullanımla ilgili olarak arkeolojik yerleşmeleri kapsamak için düşük maliyetle diğer alanlarda da faydalanılabilen ve parkın doğru kullanımı için sabit veya taşınabilir tüm gerekli unsurların bulunduğu bir sistem oluşturulmuştur. Uluslar arası işbirliği içinde, sosyal, ekonomik, teknik ve çevresel bakış açısı altında ekolojik uyum ve sürdürülebilirlik temalarına önem verilerek, sürekli geliştirilen bir disiplinler arası ve çok disiplinli çalışmanın sonucudur (Musso, 2008: 319). Bu esnada yerel yetkililer ve yaşayanlarla yapılan verimli iletişim, arkeolojik parkın hayata geçirilmesinde etkili olmuştur. Yapılan bu çalışmalar alanın yaşayan bir yer olmasına katkıda bulunmuştur (Marchetti, 2008b: 13).

İtalya Eğitim Bakanlığı tarafından finanse edilen bir araştırma programı içinde, üniversiteler ve araştırma -FIRB 2003 programı-, Genoa'daki araştırma birimi kalıntıların korunması ve restorasyonundan başlayarak arkeolojik parkın planlanarak oluşturulmasını sağlamıştır. Genoa Üniversitesi araştırma birliğinin çeşitli teknik konularla ilgili mimar üyeleri katkıda bulunmuşlardır (restorasyon çalışmaları ve arkeoloji parkından sorumluluk, park ve ekipmanları ile ilgili proje, restorasyon çalışmaları dizaynı ve alan üzerindeki müdahaleler, iletişim grafikleri ve 3D detayları). Arkeolojik bakış açıları için İstanbul Üniversitesi ile, çevre konuları için Çukurova Üniversitesi ile, dizayn ile ilgili Marmara Üniversitesi ile, restorasyon

projeleri için Ankara Üniversitesi ile çalışıldığı bildirilmektedir ¹⁶ (Musso, 2008: 319).

Arkeolojik park projesi bazı prensipler çerçevesinde ele alınmış ve sonuçlandırılmıştır. Eko-çevresel anlamda taş, odun, kireç harcı gibi yerel malzemelerin seçilmesi ve kullanılması, “sürdürülebilirlik” kavramının altını güçlü bir şekilde çizer. Bu bağlamda, hem bütçenin ekonomik kullanımı sağlanmış hem de yüksek teknolojinin alanda kullanılmasının önüne geçilmiştir. Yerel ve geleneksel malzemeler ve inşaat tekniklerinin seçimi ile kalıntılara uyum ve geri dönüşülebilirlik amaçlanmıştır. Paneller, parmaklıklar gibi ziyarete yönelik uygulamaların sınırlı yükseklikte yapılması, kalıntıların algılanabilirliğini sağlayarak uygulamada düşük etki yaratılmıştır. Uzun yıllardır bölgede yaşayıp, aynı zamanda bu projede çalışanlarca, genel özellikleri ve bu açıdan dayanıklılığı çok iyi bilinen yerel malzemenin kullanımı ile hem fizibilite ve korunabilirlik hedeflenirken yapıların fonksiyonlarının kaybolmasının önüne geçilmiştir. Seçilen malzeme, teknoloji ve inşaat teknikleri sayesinde kalıntıların doğal unsurlara sahip olması sağlanmış olup, ayrıca her türlü abartıdan kaçınılarak alanla bütünleştirilmesi sağlanmıştır. Minimum müdahale ilkesine göre, arkeolojik kalıntılarla tam anlamıyla uyum içinde olacak materyal, restorasyon tekniklerinin ve dizaynın seçimi ile doğal bütünlük sağlanmıştır. Uygulamanın sürdürülebilirliği ve alan idaresi, çevrenin iklim ve yer ölçümleri yoluyla kontrolü gerekliliği ve arkeolojik bölge ile dikkat çekici bir doğal ilgi odağı olan yeşil alanlar için bir yönetim modeli ile birlikte bazı bitki örtüsü kontrolü planlarının uygulanmasının gerekliliğinden dolayı bu özellikleri uzaktan izlemek için GSM bağlantılı bir iletişim ağı kullanılmaya başlanmıştır. Sistem, park içine yerleştirilen sensorlar tarafından toplanan verilerin okunabileceği bir web sitesi aracılığıyla uzaktan kontrol edilmektedir (Musso, 2008: 319-320).

---

¹⁶ Çalışan gruplar: Roma I (Paolo Matthiae, ulusal koordinatör); Bologna I (Nicolò Marchetti, Tilmen Projesi direktörü); Bologna 2 (Paola Rossi, Maria Speranza, Marco Bittelli); Genoa (Benedetta Spadolini, Stefano F. Musso); Ecosearch s.r.l. (Vincenzo Fortunati).

A. KORUMA VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

Kalıntıların korunması ve restorasyonu için sorumlu olan Genoa Araştırma Birimi, dünya kültür mirası anıtları üzerine yapılan müdahaleler için kültürel ve teknik referans olarak uluslar arası organizasyonlar tarafından çıkarılan metinleri esas almıştır. Minimum müdahale prensibi ile hareket edilerek, geri dönüşümü olmayan değişikliklerden kaçınılmış, zamanın tahrip edici etkileri giderildikten sonra kalıntıları korumaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ön incelemeler ve veri toplama aşamasının sonuçları üzerine, en etkili ve en az restorasyona yönelmek için yinelenen tahribatlar ve çürüme olgusuna odaklanılmıştır. Etrafı saran bitki örtüsü temizlenerek sağlamlaştırma yapılmış, uygun ve geri dönüşümü mümkün malzeme kullanılarak güçlendirme ve onarım gerçekleştirilmiş, aşırı rekonstrüksiyondan ve var olanla yeni yapılmış kısımlar arasındaki herhangi bir karışıklıktan sakınılmıştır. Alanda sürekliliği olan sorunlar çoğunlukla aşırı biyolojik etkiler ve hava korunakları ya da yağmur suyu drenajının olmamasıdır. Aynı zamanda alanın çevresel olumsuzluklara maruz kalması ve erozyon yapı elemanlarının kısmi olarak yıkılmasına ya da kaybedilmesine neden olmuştur. Söz konusu etkenler göz önüne alınarak, sürdürülebilir bir sonuç alma amacıyla bazı müdahaleler seçilmiş ve uygulanmıştır. Bu müdahaleler kayıt altına alınarak tanımlanmıştır (Res. 54). Dağılmış ve tozlaşmış bir yüzey gösteren K-5 alanındaki kerpiç kalıntılara mekanik yüzey temizlemesi, biyosidler ve bu kırılabilir elemanların yeni bir kaplamayla korunabileceği bilindiğinden etil silikat sağlamlaştırma yapılmıştır. Aşırı çatlama ile kötü durumda bulunan K-5 yapısı ve A yapısının duvarlarını oluşturan orthostatlar, epoksi reçinesiyle veya gerekli olduğunda çelik iğne güçlendirmesiyle çatlakları kapama ve ayrılmış ya da yarı ayrılmış parçaları onarma işlemi seçilmiştir (Res. 55a-55b-56) (Musso, 2008: 322).

<p>Università degli Studi di Firenze - Facoltà di Architettura - Progetto 1999/2000 Progetto di intervento di restauro per la gestione di un sito storico e ambientale di interesse nazionale e territorio di un'area archeologica Prof. M. G. Sestini, Prof. G. Sestini, Prof. G. Sestini, Prof. G. Sestini</p>	<p>Università degli Studi di Firenze - Facoltà di Architettura - Progetto 1999/2000 Progetto di intervento di restauro per la gestione di un sito storico e ambientale di interesse nazionale e territorio di un'area archeologica Prof. M. G. Sestini, Prof. G. Sestini, Prof. G. Sestini, Prof. G. Sestini</p>
<p>PROGETTO FIRE - TILMEN HOYUK SCHEDE PER IL RESTAURO N° 2</p>	<p>Intervento</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - Pulizia accurata delle superfici - Trattamento Biocida - Consolidamento dei mattoni con silicato di etile o prodotto consolidante similare (C30) distribuito a due mani bagnato su bagnato
<p>Denominazione e posizione</p>	<p>Personale-Attrezzature-Materiali</p>
<p>Mastone in mattoni cotti che occupano la porzione nord-occidentale dell'area K5</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 1 archeologo/consulatore, 1 operaio - attrezzatura per la pulizia di dettaglio (pazzuole, spatole, pennelli, bidone acqua tuffo) - pennello e spruzzino per il consolidante - diserbante, silicato di etile e C30
<p>Obiettivo</p>	<p>Criticità</p>
<p>Restauro conservativo di tipo non invasivo finalizzato alla valorizzazione del sito archeologico e al suo inserimento all'interno di un parco regionale</p>	<p>Mantenimento e controlli</p>
<p>Stato di fatto</p>	<p>Diserbo stagionale e controlli periodici dello stato di fatto del restauro (almeno 2 volte all'anno)</p>
<p>I mattoni sono al momento coperti da teloni inespansi posti a contatto diretto con la struttura e trattati con pietre raccolte in loco. Le superfici dei mattoni hanno leggere tracce di umidità e si disgregano facilmente al tatto. Non preferibile l'arredo di vegetazione.</p>	<p>Annotazione</p>
<p>Restauri precedenti</p>	<p>Revisione</p>

Res 54, Tilmen Höyük, Restorasyon Müdahalelerinin Kaydedildiği Form

Res. 55a

Res. 55b,

Tilmen Höyük, A Yapısı Epoksi Reçinesi Uygulaması
(Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 56, Tilmen Höyük, Onarılan Ortostat (Musso 2008: Fig.7)

K-5 binasının erozyon ve hava şartlarından aşınma sebebiyle gevşemiş taş duvarlarına elekten geçirilmiş bir toprak sıvası, konsolidatör (MAPEI Primer 3296) ve doğal bir tutkal olarak sisal lifleri ile yama ve sağlamlaştırma işlemi yapılmıştır (Res. 57) (Musso, 2008: 322).

Res. 57, Tilmen Höyük, Taş Duvarlar Arasına Harç İşlemi (Musso, 2008: Fig.9)

Herhangi bir rekonstrüksiyonel amaç güdülmeden, yapısal denge ve stabiliteyi sağlamak amacıyla, uluslar arası müzakerelerle belirlenen tavsiyelere bağlı kalınarak bazı yapı kalıntılarının yakın dönemlerde yere düşmüş olan taşları, duvarlardaki bazı boşluklara ya da üste yeniden yerleştirilerek ince bir kurşun levha ile yeni yapılan işlemin sınırı K-3 örneğindeki gibi belirlenmiştir (Res. 58a-58b). K-5 yapılarının taş duvarları üzerinde bulunan sıva kalıntılarında kireç ve yerel kumdan yapılan bir harç kullanmak ve bu kalıntıları tekrarlanan kireç-su uygulamasıyla onarma ve sağlamlaştırma suretiyle yüzeye mikro yama yapılmış ve sınırları yeniden belirlenmiştir (Musso, 2008: 322). K-5 yapısında ayrıca, düşen parçaların kaldırılıp yerleştirilmesi işlemi, K-3 örneğinde de görüldüğü gibi ince levhalarla sınırları belirtilmiştir (Res. 59).

Res.58a, Tilmen Höyük, K-3 Kapısı (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res.58b, Tilmen Höyük, K-3 Kapısı (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res.59, Tilmen Höyük, K-5 Yapısı (Müge Savrum Arşivi 2011)

K-5 yapısındaki kerpiç duvarları çevresel etkenlerden korumak için ahşaptan yapılan bir koruma çatısı strüktürü gerçekleştirilmiştir (Res. 60a-60b). Özellikle kerpiç duvarların bulunduğu ve dayanıksız özelliği sebebiyle güvenli bir korumaya ihtiyaç duyulduğu K-5 yapısında gluelam (tabakalı) kereste strüktürü uygulanmıştır. Bu strüktürün, yüzeyin altında beton bloklar halinde temel yapıları, dikdörtgen bölümlü payandaları, çatı için çift bir taşıma strüktürü, yağmur suyundan koruma amaçlı olarak çatı kısmında iki saz katmanı arasına konulmuş şeffaf ve geçirimsiz bir tabaka bulunmaktadır (Musso, 2008: 323).

Res.60a, Tilmen Höyük, K-5 Yapısı Koruma Çatısı (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res.60b, Tilmen Höyük, K-5 Yapısı Koruma Çatısı (Müge Savrum Arşivi 2009)

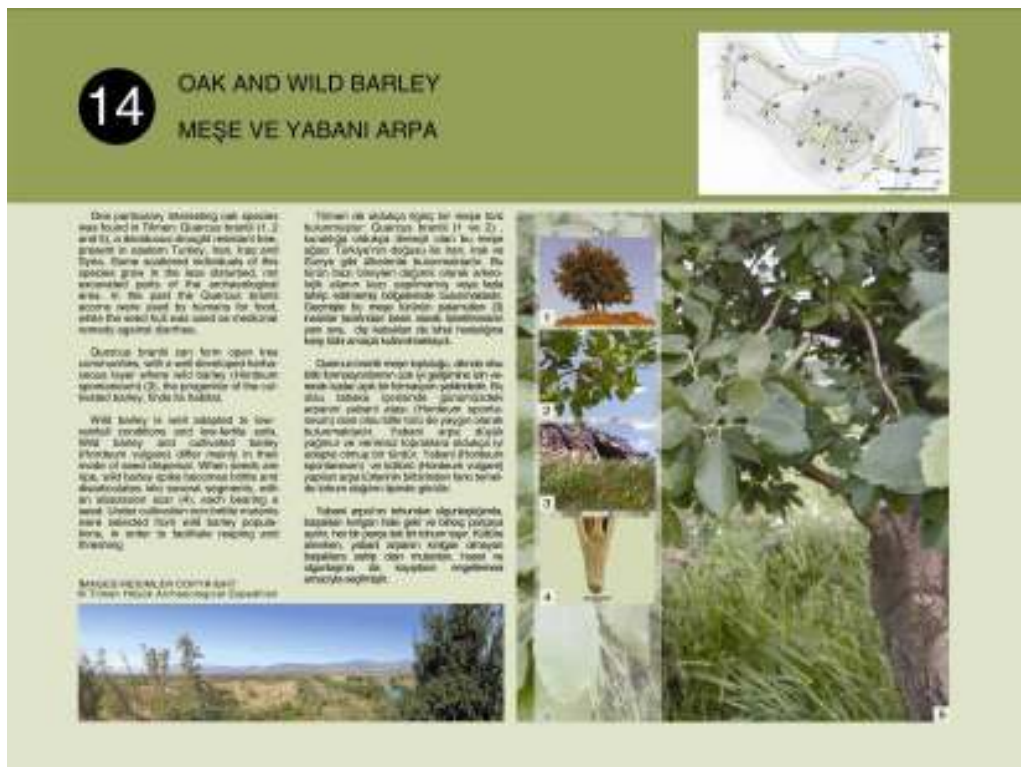
B.ÇEVRE DÜZENLEME/ARKEOLOJİK PARK ÇALIŞMALARI

Alanın ziyareti için gereken planlama, dizayn ve konstrüksiyon yapılmıştır. İndirgenmiş çevre ve peyzaj etkisi, strüktürel hafiflik, havanın ve çevrenin olumsuz etkilerine karşı yüksek dayanım, kolay bakım ve müdahale özelliği, düşük maliyet, gerekli olan teknik araçlara yaygın erişilebilirlik, koruma çatısı temel elemanları ve diğer elemanlarla ilgili her parçanın kurulumunun kolaylığı gibi gereksinimlere cevap vermesi planlanmıştır. Bu hususlar göz önüne alınarak genellikle yerel taş, ahşap (işlenmiş çam ağacı), toprak, kendir ipi gibi doğal malzemeler seçilmiştir. (Musso, 2008: 322-323).

Arkeolojik parkın gereksinimlerini karşılamak için, park yönetimi için park yeri, bir yapı (danışma ofisi, depo), çelik ve tahtadan imal edilen giriş köprüsü, giriş yaya köprüsü, merdivenler, korkuluklar ve destekleyici unsurlar, banklar, alanın arkeolojisi ve doğasıyla ilgili bilgilendirici paneller yapılmıştır. Bulunulan yerin arkeolojik bilgisini veren ve doğayla ilgili açıklamaların bulunduğu bilgilendirici paneller, kazı ve restorasyon çalışmalarının verildiği resimler, kalıntıların konstrüksiyonları ile ilgili hipotez ileri süren 3D imgeleri bulunmaktadır. Gezi yolu içinde oturma-seyir noktaları bulunmaktadır (Res. 61a-61b-61c). Parkta iki tane ana yol bulunmaktadır. Arkeolojik kalıntılara yönelik olan ilk yoldan ayrılan ikinci yol doğal manzaralara (nehir ve kıyıları, suni göl, çevredeki kaya grupları gibi) gitmektedir (Res. 62a-62b) (Musso, 2008: 323).

Res.61a, Tilmen Höyük, Arkeolojik Bilgilendirme Panosu (Nicolò Marchetti Arşivi)

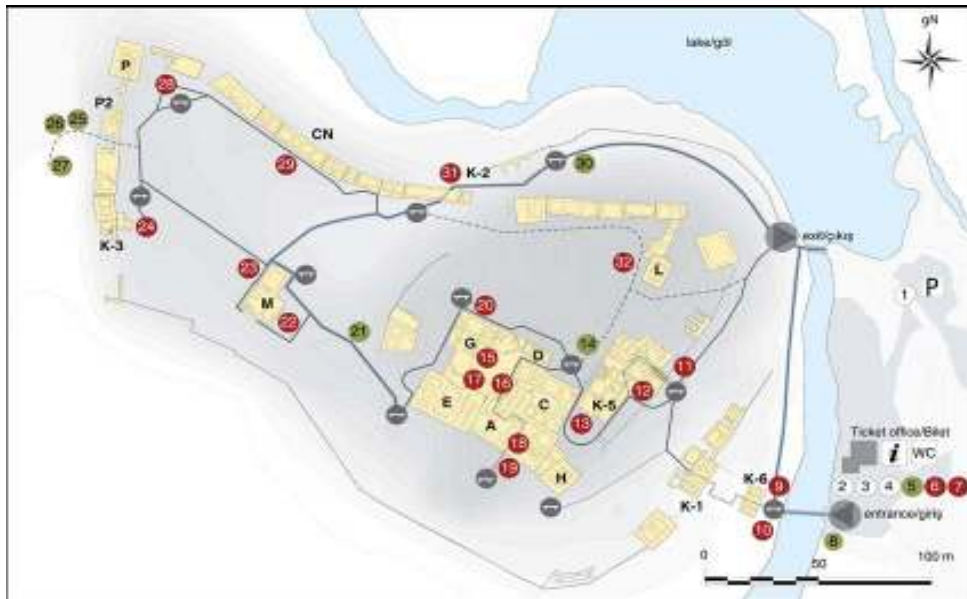

Res.61b, Tilmen Höyük, Doğa Bilgilendirme Panosu (Nicolò Marchetti Arşivi)

Res.61c, Tilmen Höyük, Bilgi Panoları ve Oturma Bankı (Nicol Marchetti Arşivi)

Res. 62a, Tilmen Höyük, Arkeolojik Park Planı (Musso 2008: Pl XIII:I)

A	ROYAL PALACE KRALLIYET SARAYI	1	TILMEN HÖYÜK ARCHAEOLOGICAL AND ENVIRONMENTAL PARK TILMEN HÖYÜK ARKEOLOJİK VE ÇEVRE PARKI
C	LB I RESIDENCY SON TÜNG KONUT	2	THE TILMEN HÖYÜK INTEGRATED PROJECT TILMEN HÖYÜK DÜZGÜNLEŞTİRİLMİŞ PROJESİ
D	LB I BUILDING SON TÜNG YAPISI	3	USERIA INFORMATION AND REGULATIONS FOR THE VISIT ZİYARETÇİLER İÇİN BİLGİ/REGÜLASYON VE TAVİZLER
E	TEMPLE TAPINAK	4	THE PROJECT OF THE ARCHAEOLOGICAL PARK ARKEOLOJİK PARK PROJESİ
G	MS-LB STRATIFICATION ÖT-ÖT TABAKALAŞMASI	5	TILMEN KÜLTÜREL ÇEVRE TILMEN KÜLTÜREL MERKEZİ
H, P, P2	FORTRESSES BURÇLARI	6	THE HISTORICAL CONTEXT OF THE SPACE AND ITS 3100-1700 BC TÜNG ÇEVRESİNİN TARİHSEL DURUMU (YAK. MÖ 3100-1700)
K-1, K-6	CITY GATE ŞEHİR KAPISI	7	THE EXCAVATION KAZI
K-2, K-3	POSTERNS KAPILAR	8	HYDROLOGY HİDROLOJİ
K-5	RESIDENCY KONUT	9	THE LINGUISTIC OF THE TOWN (URUK III C, 1800-1600 BC) ORTA TÜNG I ÇAĞI (YAK. MÖ 1800-1600)
L	BUILDINGS BİNALAR	10	THE MAIN CITY GATE (MS I C, 1800-1600 BC) ŞEHİRİN ANA KAPISI (ORTA TÜNG I ÇAĞI, YAK. MÖ 1800-1600)
M	TEMPLE TAPINAK	11	THE GREAT STAIRCASE (MS I C, 1800-1600 BC) BÜYÜK MERDANEN ÇUKURLU (ORTA TÜNG I ÇAĞI, YAK. MÖ 1800-1600)
	MAIN TRACK ANA YOL	12	RESIDENCY I-A (MS I C, 1800-1600 BC) A-1 KONUTLU ÇUKURLU (ORTA TÜNG I ÇAĞI, YAK. MÖ 1800-1600)
	TRACK INSIDE EXCAVATION AREAS KAZI ALANLARI İÇİNDEKİ YOL	13	RESIDENCY D (LB I C, 1800-1600 BC) C YAPISI (SON TÜNG I ÇAĞI I, YAK. MÖ 1800-1600)
	DIFFICULT TRACK ZARIF YOL	14	ONE AND A HALF BARLEY BİR VE YARI TAMAM EKİM
	SHORTCUT & EASIER DIFFICULTY KESTİRME YOL (DİHAH ROLAV)	15	THE STRATIGRAPHY OF TILMEN AREA (LB C, 4000 BC - 1000 BC) TILMENİN TABAKALAŞMASI DURUMU 3 KAZI ALAN (YAK. MÖ 4000 - MÖ 1000)
	ENTRANCE GİRİŞ	16	THE ROYAL PALACE (MS I C, 1800-1600 BC) SARAY (ORTA TÜNG I ÇAĞI, YAK. MÖ 1800-1600)
	EXIT ÇIKIŞ	17	BUILDING E (MS I C, 3000-1600 BC) E YAPISI (ORTA TÜNG I ÇAĞI, YAK. MÖ 3000-1600)
	SEATS, VIEWPOINTS OTURMA, SEYİR NOKTALARI	18	THE THRONE ROOM (MS I C, 1800-1600 BC) TAHT SALONU (ORTA TÜNG I ÇAĞI, YAK. MÖ 1800-1600)
	TICKET OFFICE BİLET GİRESİ	19	FORTRESS II (MS I LB) C, 1800-1600 BC BURÇLU ÇUKURLU (ORTA TÜNG I ÇAĞI, YAK. MÖ 1800-1600)
P	PARKING AREA PARK ALANI	20	THE VALLEY OF PLAINS DİHAH ÇUKURLU
i	INFORMATION DANISMA	21	WILD OLIVE TREE TAYRAN ZEYTİN AĞACI
WC	TOILETS TUVALET	22	TEMPLE M (MS I C, 1800-1600 BC) M TAPINAKI (ORTA TÜNG I ÇAĞI I, YAK. MÖ 1800-1600)
		23	THE CELLA OF TEMPLE M AND ITS CELLA (MS I C, 1800-1600 BC) M TAPINAKININ CELLA Sİ VE TAHT ÖZEL ÇUKURLU (ORTA TÜNG I ÇAĞI I, YAK. MÖ 1800-1600)
		24	POSTERN II-F (MS I C, 1800-1600 BC) K-5 KAPISI (ORTA TÜNG I ÇAĞI I, YAK. MÖ 1800-1600)
		25	BUILDING TAPINAK
		26	WILD GRASS TAYRAN OTLAĞI
		27	NET AND DRY ENVIRONMENTS NET VE KURAK ÇEVRELER
		28	THE FORTRESS II-P AND P2 (MS I C, 1800-1600 BC) P VE P2 BURÇLARI (ORTA TÜNG I ÇAĞI I, YAK. MÖ 1800-1600)
		29	THE NORTHERN CAEMATES (MS I C, 1800-1600 BC) KUZUY KAZEMATLARI (ORTA TÜNG I ÇAĞI I, YAK. MÖ 1800-1600)
		30	WETLANDS AND BIODIVERSITY HOT SPOTS SULU ALANLAR VE BİYOLÖJİK ÇEŞİTLİLİK
		31	POSTERN II-G AND THE OTHER CAEMATES (MS I C, 1800-1600 BC) K-2 KAPISI VE BAĞIRAN FLAR (ORTA TÜNG I ÇAĞI I, YAK. MÖ 1800-1600)
		32	AREAL (MS I-LB I C, 3000-1600 BC) İ ALANI (ORTA TÜNG I ÇAĞI I - SON TÜNG I ÇAĞI I, YAK. MÖ 3000-1600)

Res. 62b, Tilmen Höyük, Arkeolojik Park Planı (Musso 2008: Pl XIII:I)

C. ARKEOLOJİK PARK'IN MEVCUT DURUMU

Ana yol üzerinden Tilmen Höyük yönlendirmesinin bulunduğu tabelalar ile stabilize yol takip edilerek alana ulaşılmaktadır (Res. 63).

Res.63, Tilmen Höyük, Yönlendirme Tabelası
(Müge Savrum Arşivi 2011)

Arkeolojik parkın 1 numaralı tanıtım panosu girişte karşılamaktadır (Res. 64). Tek katlı prefabrik yapı ise bekçi kullanımı için ve bilet satışı ile tuvalet amaçlı olarak yapılmıştır, ancak şimdi kapalı durumdadır (Res. 65). Bu yapının üzerinde de bazı bilgi levhaları bulunmaktadır. Bunlar; Tilmen Höyük Projesine katkı sağlayan kurumlar, ziyaret için yararlı bilgi ve yönetmelik, arkeolojik park projesini açıklayan bilgiler, kazılarla ilgili açıklamaların verildiği levhalardır.

Res. 64, Tilmen Höyük, Tanıtım Panosu (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 65, Tilmen Höyük, Prefabrik Yapı (Müge Savrum Arşivi 2011)

Ahşap köprü ile girilen K-6 ve K-1 kapılarının bulunduğu alan ile kentin gezi güzergahı başlamaktadır. 2009 yılı yazında yapılan ziyarette bu durum söz konusu iken, 2011 yazında yapılan ziyarette köprünün sökülerek kullanılamaz hale getirildiği, K-6 ve K-1 kapılarının bulunduğu gezi girişinin dikenli tellerle kapatılmış olduğu görülmüştür (Res. 66a-66b).

Res. 66a, Tilmen Höyük, Gezi Yolu Girişi 2009 Yılı
(Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 66b, Tilmen Höyük, Gezi Yolu Girişİ 2011 Yılı
(Müge Savrum Arşivi 2011)

Arkeolojik parkta, sicimlerle birbirine bağlı ahşap direkler, merdiven korkuluğu tarzında destekler ve zeminde ahşap malzemeyle yapılmış basamaklar ile belirlenmiş gezi yolu mimari buluntuların yakınından geğirilmiştir. Arkeolojik parkın bazı kesimlerde ise yürüme yolunda beyaz taşçıklar ve ahşap direkler bulunmamakta olup, Prof. Dr. Refik Duru tarafından bizzat yapılan yürüme yolunun her iki yanı taş sıraları ile sınırlandırılarak belirlenmiştir (Res. 67a-67b-67c).

Res. 67a, Tilmen Höyük, Gezi Yolu (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 67b, Tilmen Höyük, Gezi Yolu (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 67c, Tilmen Höyük, Gezi Yolu (Müge Savrum Arşivi 2011)

Gezi yolu boyunca kimi kesimlerdeki ahşap direklerde ve basamaklarda bozulmalar, sicimlerde kopmalar gözlemlenmiştir (Res. 68a-68b). Bu durum devamlılığın sağlanması için bakım ve onarımın gerekliliğini kanıtlamaktadır. Gezi yolunu belirlemek amacıyla yerlere dökülen beyaz taşçıklar ise bazı yerlerde dağılmış durumdadır.

Res. 68a, Tilmen Höyük (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 68b, Tilmen Höyük (Müge Savrum Arşivi 2009)

Tercihli gezi güzergahlarına, park, tuvalet gibi yerlere yönlendiren işaretler bulunmaktadır. Yönlendirme işaretleri ise alanın gezilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca gerekli noktalara alanın zarar görmesini engellemek amacıyla çeşitli uyarı işaretleri yerleştirilmiştir (Res. 69a-69b).

Res. 69a, Tilmen Höyük, Yönlendirme İşaretleri
(Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 69b, Tilmen Höyük, Uyarı İşaretleri
(Müge Savrum Arşivi 2011)

Tilmen Höyük'te pek çok yerde çöp bidonları, oturma bankları ve mimari buluntuların tanıtıldığı bilgi levhaları bulunmaktadır. Mimari buluntuların yanı sıra, doğal çevre, bitki örtüsü, hidroloji ile ilgili olan bilgi levhaları da gezi yolunda ilgili yerlere yerleştirilmiştir (Res. 70a-70b-70c). Tüm bilgi levhaları İngilizce ve Türkçe olarak hazırlanmıştır.

Res. 70a, Tilmen Höyük, Oturma Bankı
(Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 70b, Tilmen Höyük, Bilgilendirme Levhaları
(Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 70c, Tilmen Höyük, Bilgilendirme Levhaları
(Müge Savrum Arşivi 2011)

Çevresel etkenlerden korumak için ise höyüğün etrafı koruyucu tel örgü ile çevrilmiştir (Res. 71).

Res. 71, Tilmen Höyük, Tel Örgü (Müge Savrum Arşivi 2011)

D. EBLA'DA (TELL MARDIKH-SURİYE) YAPILAN KORUMA VE ARKEOLOJİK PARK ÇALIŞMALARI

Kuzey Suriye'de Halep'in güneyinde yer alan ve Tilmen Höyük ile aynı kültür bölgesinde bulunan Ebla'da, bir arkeolojik park oluşturmak için yapılan çalışmalar 1998-1999 yılında başlamıştır. Söz konusu çalışmalar Roma La Sapienza Üniversitesi ve İtalya Dış İşleri Bakanlığı bünyesinde, Marco Ramazzotti'nin koordinasyonu ve Paolo Matthiae'nin direktörlüğünde, çeşitli mimar ve restoratörlerin işbirliğinde gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda Roma, Suriye Kültür Bakanlığı ile ilgili müdürlüklerinin desteği sayesinde 1999 yılından bu yana alan üzerinde farklı disiplinlerin uygulamasını koordine etmektedir. Bu çalışmalar “bir alan müzesinin belirlenmesi”, “arkeolojik kalıntıların korunması ve restorasyonu”, “her özelliğin dijital topografik pozisyonu ve jeofizik çalışmalar” şeklinde özetlenebilir. Arkeolojik alanda daha önce kazılmış olan kerpiç yapıların düzenlemesi, her yapının ve tüm alanın ziyaret yollarının belirlenmesi, toprak altının jeolojik kavranışı, arkeolojik kalıntıların idaresi için topografik haritaların yapılması gibi uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Tüm çalışmalar disiplinler arası bir anlayış içerisinde, arkeologlar, sanat tarihçileri, mimarlar, restoratörler, topografları içeren bilim adamları ile teknisyenler, öğrenciler, profesyonel çalışanlar arasında karşılıklı alışveriş ile gerçekleştirilmiştir. Kerpiç gibi geleneksel inşaat teknikleri ile ilgili konularda yerel halkın da bilgisine başvurulmuş ve yardımları alınmıştır (Ramazzotti, 2010: 581-582-583).

Ebla arkeolojik parkının ilk kısmı 2002 yılında açılmıştır. Altı yıllık bir planlama, araştırma ve deneme çalışmalarının sonucu 15.000 metrekare büyüklüğünde bir alan tümüyle restore edilmiş ve ziyaretçi yolları Arapça, İtalyanca ve İngilizce bilgilendirme panolarıyla donatılmıştır (Res.72). Bu panellerde alanı anlamaya yardımcı olacak haritalar, çizimler ve fotoğraflar bulunmaktadır (Res.73). 2004 yılında arkeolojik parkın ikinci açılışı ise alanın strüktürel çalışmalarının sonlandırılmasını ve turist ziyaretleri ile planlanan çalışmalar son bulduğunda 25.000 metrekarelik restorasyon alanını aşacak nihai organizasyonun başlangıcını

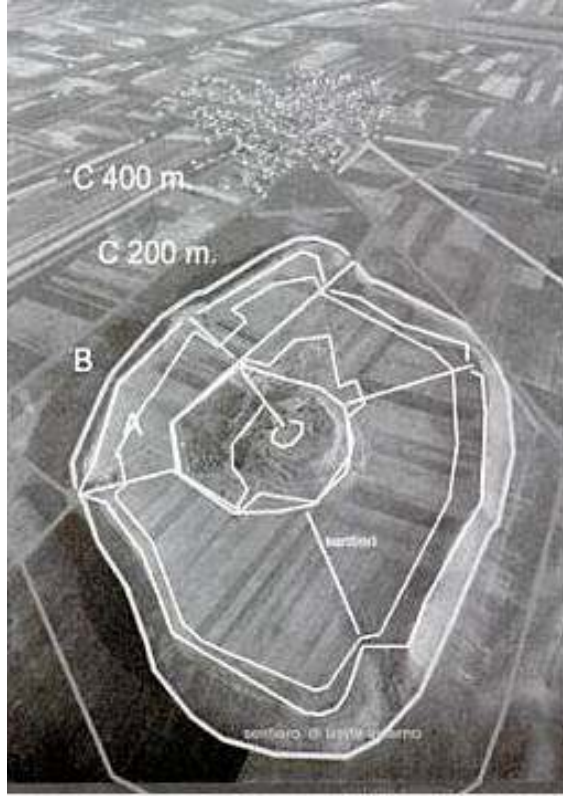
oluşturmuştur. Ziyaretçilere, ayırdıkları zamana bağlı olarak farklı seçenekler sunmak için 90, 150 ve 210 dakikalık olmak üzere üç ayrı gezi güzergahı sunulmuştur (Res. 74a-74b). Planlamada alanın dokusu ile uyuşmayacak düzenlemelerden özenle kaçınılmıştır (Ramazzotti, 2010: 581,585).

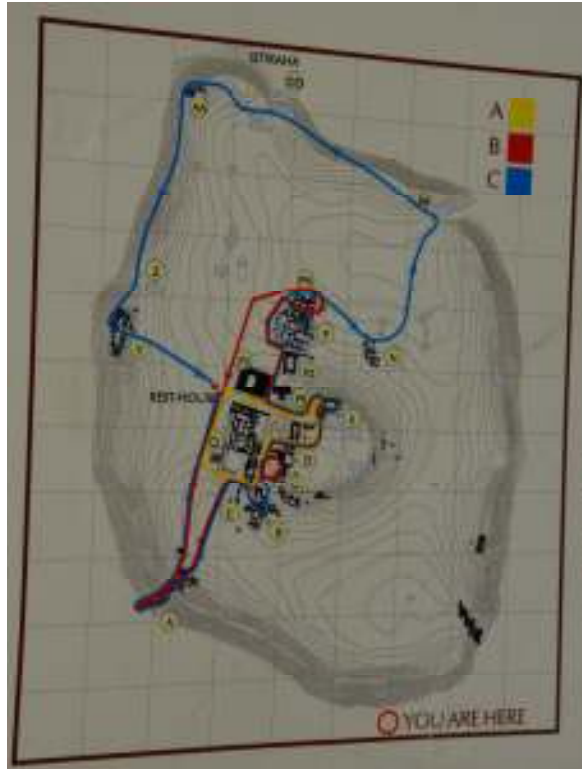
Res. 72, Ebla (Tell Mardikh), Bilgilendirme Levhası (Gülşün Umurtak Arşivi)

Res. 73, Ebla (Tell Mardikh), Bilgilendirme Levhası (Gülşün Umurtak Arşivi)

Res. 74a, Ebla (Tell Mardikh), Gezi Yolları (Ramazzotti 2008: fig. 4)

Res. 74b, Ebla (Tell Mardikh), Gezi Yolları (Gülsün Umurtak Arşivi)

Alanda uygulanan restorasyon çalışmalarında, lokal çalışanların uzmanlık alanına göre görev paylaşımı, hem modern hem de geleneksel yerel malzeme ve yöntemlerin kullanımı, sürekli bakımın yerel çalışanlarca sağlanması, görece daha değerli ve önemli kısımlar için daha özel ürünlerin ve tekniklerin kullanımı ilkesel olarak benimsenmiştir. Alandaki her yapı için, öngörüler ile kazı sonrası edinilen bilgiler karşılaştırılmış ve olası eklemeler restorasyon planına entegre edilmiştir. Bu tür bilgi güncellemeleriyle restorasyonun koruyucu ve bütünleyici özelliklerinin net bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır (Res. 75a-75b). Yerel halk ve arkeolojik alan arasındaki ilişki, yapıcı teknikleri ve geleneksel koruma yöntemleriyle, teknik ekibin deneyimine kıyasla daha olumlu sonuçlar verdiği için, Mardikh halkının katılımı özellikle sağlanmıştır. Ebla’da yapılan jeofizik araştırmalarının yeni arkeolojik araştırmalar için Aşağı Şehir’deki bölgelerin teşhisi, tepe morfolojisinin rekonstrüksiyonu ve Coğrafi Bilgi Sistemi’nin (GIS) planlaması gibi amaçları bulunmaktadır (Ramazzotti, 2008: 193-194).

Res. 75a, Ebla (Tell Mardikh), (Ramazzotti 2008: fig. 3a)

Res. 75b, Ebla (Tell Mardikh), (Ramazzotti 2008: fig. 3b)

Ebla'da büyük kerpiç yapıların korunması ve restorasyonu için birçok arkeolojik aktivite gerçekleştirilmiştir. Yapılardaki arkeolojik çalışmalar ve takip eden restorasyon çalışmalarını bir uyum içinde gerçekleştirilebilmesi için müdahale stratejilerinin planlanması, bazı belirli strüktürlerdeki ilk arkeolojik kazıların görsel bilgilerinin kullanımı, birikmiş molozların kaldırılması, yapıların etrafındaki dış alanın kazılması gibi çalışmalar yapılmıştır (Res. 76a-76b-76c) (Ramazzotti, 2010: 583).

Res. 76a, Ebla (Tell Mardikh), (Ramazzotti 2010: fig. 3)

Res. 76b, Ebla (Tell Mardikh), (Ramazzotti 2010: fig. 3)

Res. 76c, Ebla (Tell Mardikh), (Gülsün Umurtak Arşivi)

Günümüz Ebla Arkeolojik Parkı'nın; restore edilmiş başlıca kutsal bölgelerin bakımı, Aşağı Şehir'de önemli yapıların geniş ölçüde geri kazanımı ve bazı kent sektörlerinde koruyucu müdahale gibi üç prensibi izlediği söylenebilir. Arkeolojik alanın erişilebilirliği ve verimliliği ile ilgili sorunlar, lokal popülasyon ve arkeolojik

kalıntılar, potansiyel turist ve alanın erişilebilirliği, Mardikh ekonomisi ve tüm bölgenin ekonomisi, somut problemlerdendir¹⁷ (Ramazzotti, 2010: 583-584).

Ortak kültür bölgesini temsil eden Tilmen Höyük ve Ebla yerleşmelerinde yapılan koruma ve değerlendirme çalışmaları, benzer nitelikler taşımaktadır. Her iki yerleşmede de alanın korunması ve sunumuna yönelik çalışmalarda çeşitli disiplinlerin işbirliği ve stratejik yaklaşım biçimi uygulanmıştır. Restorasyonda yerel malzeme kullanılması ve yerel çalışanların katkısı, ziyaretçiler için düzenlenen gezi yollarının çeşitli dillerde bilgilendirme panoları ile donatılmış olması, ziyaretçilerin isteğine göre alternatif gezi güzergahlarının yapılmış olmasının yanı sıra, alana ulaşımın sorunlu olması da benzer faktörlerdendir.

---

¹⁷ Ebla (Tell Mardikh) hakkında hazırlanan www.ebla.it/ internet sitesinde verilen detaylı görsel ve yazılı bilgiler alanın tanıtımına katkı sağlamaktadır.

V.BÖLÜM: TİLMEN HÖYÜK ARKEOLOJİK PARKI'NIN DEVAMLILIĞINA YÖNELİK KORUMA-GELİŞTİRME ÖNERİLERİ

Bu bölümde Tilmen Höyük Arkeolojik Parkı'nda yapılan koruma ve sergileme işlemlerine yönelik uygulamaların korunması, devamlılığının sağlanması ve daha ileri düzeye ulaşabilmesi için öneriler geliştirilecektir. Öneriler hem teorik alan bütünlüğünde hem de Tilmen Höyük koşullarına özgü nitelikler noktasında ortaya konulacaktır.

A. AMAÇLAR VE HEDEFLER

M.Ö. 2. binyılında Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'nin önemli bir krallık merkezi olan ve bölgedeki yerleşmeler arasında sur sistemi ve tüm diğer mimari unsurlarıyla başta gelen, döneminin yaşam biçimini sunan Tilmen Höyük'ün korunması ve değerlendirilmesinin devamlılığı başlıca amaçlardandır. Yapılmış olan mevcut çalışmaların, öncelikli olarak arkeolojik kalıntıların özgün niteliğini yitirmeden korunmasının sağlanarak, gerekli tanıtım ile alanın kültür turizmine katılımının sağlanması hedeflenmektedir. Bu hedefi gerçekleştirirken bölgedeki diğer arkeolojik yerleşmeler, kültürel ve doğal kaynaklar ve kentin kendine özgü folklorik değerleri birlikte ele alınmalıdır.

Tilmen Höyük'te alana ilişkin bir yönetim planı bulunmamakla birlikte, çevresiyle birlikte ele alıp, koruma kullanma dengesinin sağlanması, plan dahilinde değerlendirilmesi günümüz normlarına göre oldukça önemlidir.

B. KORUMA VE BAKIM

Tilmen Höyük'te gerçekleştirilen koruma ve restorasyon çalışmalarının devamlılığı, insan ve doğa etkeni, doğal olarak gelişen zamanın aşındırıcı etkisi ile

sekteye uğrayabilmektedir. Mimari unsurlara gerçekleştirilen koruma müdahalelerinin, gezi yolu ve ziyaretçilere yönelik tüm aksamaların (ahşap korkuluklar ve basamaklar, tanıtım panoları vb.), K-5 alanında bulunan koruma çatısının periyodik bakımlarının yapılması gerekmektedir.

C. ZİYARETÇİ YÖNETİMİ

1. Alana Ulaşım

Gaziantep kent merkezinden alana düzenli bir ulaşım sistemi bulunmamaktadır. Özel aracıyla gelmeyen ziyaretçiler öncelikle İslahiye ilçesine gelip, daha sonra ticari araçlarla alana ulaşabilir. Bu durum alanın ziyaretini güçleştirmekte ve özel olarak ilgilenen, bilimsel çalışmalar yapan kişilerin dışında tanınmasına engel oluşturmaktadır. Alana ilgili kamu kuruluşlarının, bölgedeki diğer yerleşmeleri de içine alacak şekilde (Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi, Taşlıgeçit Höyük gibi) belirli günlerde turistler için araç tesis etmesi, yoğun turizm mevsiminde tanıtıma katkı sağlayacaktır.

2. Gerekli Tesisler ve Hizmetler

Ziyaret yoğunluğunun olduğu yaz aylarında, bölgenin iklimi de dikkate alındığında, alanda bulunmayan gölgelikli mekan ihtiyacı göze çarpmaktadır. Arkeolojik alanın dışında, alanın algılanabilirliğini engellemeyen hafif strüktürle oluşturulan gölgelik alanda ziyaretçiler için yiyecek içecek sağlanmalıdır. Bununla birlikte bekçi barınağında bulunan ziyaretçi tuvaletlerinin açık durumda bulunması ve sürekli temizliğinin sağlanması gerekmektedir.

D. BİLGİLENDİRME VE EĞİTİM

1. Alan İçi Bilgilendirme

Arkeolojik alan içinde bilimsel kazılarla açığa çıkan kalıntıların bilimsel ancak basit bir içerikle anlatılması gerekmektedir. Ziyaretçilerin her meslekten, eğitim ve yaş düzeyinden olabileceği düşünüldüğünde bilimsel içerikle birlikte anlaşılabilir ifade şekillerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda görsellik en önemli unsurlardan biridir. Dönemin yaşantısını, kullanılan araç gereçleri ve mimarinin anlatıldığı film gösterileri ilgi çekecek, bunun yanı sıra akılda kalıcı olacaktır. Buluntuların replikalarının ve mimari kalıntıların maketlerinin sergilenmesi de yine ziyaretçilerin alan ile bağlantı kurmasını sağlayacaktır. Ayrıca gezi yoluna giren kişilerin arkeolojik park planını edinmeleri, alan gezisinin sağlıklı bir şekilde tamamlanması için gereklidir.

2. Alan Dışı Bilgilendirme

Tilmen Höyük'ten elde edilen buluntular Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Ancak müzede, gelen ziyaretçilerin ilgisini Tilmen Höyük'e yönlendirecek bir bilgilendirme bulunmamaktadır. Müzede Tilmen Höyük'ü tanıtan Türkçe ve İngilizce filmlerin gösterilmesi, çeşitli görsellere yer verilmesi ve tanıtıcı broşürlerin dağıtılması ziyaretin alana yönlendirilmesini sağlayacaktır.

Gaziantep kent merkezinde bulunan Bayaz Han Kent Müzesi'nde, kentin arkeolojik varlıkları da ele alınmış olup, Tilmen Höyük hakkındaki bilgi çok zayıf düzeydedir. Yerli ve yabancı bir çok ziyaretçinin geldiği bu müzede höyük hakkında yeterince bilgi verilmesi, tanıtımına büyük katkı sağlayacaktır. Ayrıca Gaziantep kent merkezinde Tilmen Höyük'ü tanıtan maketler, buluntu replikaları ve bilgilendirme panolarının bulunduğu bir açık alan ilgiyi arttıracaktır.

İlköğretimden üniversiteye, bölgede bulunan eğitim kurumlarında, Tilmen Höyük'ü ve kentin diğer kültürel varlıklarını içeren bilgilendirici seminerler düzenlenerek, gruplar halinde ziyaretler gerçekleştirilmelidir. Alanın önemini belirtmesi için ulusal yayın kurumlarından destek alınmalıdır. Tilmen Höyük'ün mevcut web sayfası güncelleştirilmeli ve geliştirilerek tanıtıma yönelik uyarlanmalıdır¹⁸.

E. GÜVENLİK

Tilmen Höyük'te alan için görevlendirilmiş bir bekçi bulunmaktadır. Ancak bekçinin sürekli alanda kalmasının sağlanması gerekmektedir. Gerek kalıntılara gerekse arkeolojik park aksamalarına verilebilecek insan kaynaklı zararların önlenmesinde birden fazla bekçinin kontrolü önemli bir etkidir.

F. TURİZM

1. GAZİANTEP HAKKINDA GENEL BİLGİ

Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Akdeniz'e komşu olan kesiminde bulunmakta olup, doğuda Şanlıurfa, kuzeydoğuda Adıyaman, kuzeybatıda Kahramanmaraş, batıda Osmaniye, güneybatıda Hatay, güneyde Kilis ve Suriye ile komşudur. İl sınırları içinde Barak, Doğanpınar, Elbeyli, Tılbaşar, Kilis, İslahiye, Sakçagözü ve Fevzipaşa ovaları bulunmaktadır. Karasu, Merzimen Deresi, Nizip Çayı, Sacır Suyu Fırat Nehri'ne dökülen akarsulardır. Afrin Çayı, Sabur Suyu ve Karasu ise Hatay Amik Gölü su havzasına dökülmektedir. Gaziantep Akdeniz ikliminden kara iklimine geçiş alanı üzerindedir. Güney kesimler Akdeniz ikliminin etki alanındadır. İlin %52'sini dağlar, %27'sini ovalar, %15'ini orman ve fundalık sahalar oluşturur. Gaziantep, kara, hava ve demiryolu ulaşım imkanları ile önemli bir geçit noktasıdır. Kent, 1987 yılında Büyükşehir Belediyesi statüsüne ulaşmıştır. Aynı

---

¹⁸ Tilmen Höyük web sayfası : www.tilmenhoyuk.info

yıl Gaziantep Üniversitesi kurulmuştur. Kentte Şahinbey, Şehitkamil, Oğuzeli, Nizip, İslahiye, Araban, Yavuzeli, Karkamış, Nurdağı olmak üzere 9 ilçe bulunmaktadır (Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009).

Gaziantep'in Mezopotamya ve Akdeniz arasında bulunması, güneyden ve Akdeniz'den doğuya, kuzeye ve batıya giden yolların kavşağında yer alması, bölgenin tarihine yön vermiştir. Coğrafi konumu nedeniyle tarih öncesi dönemlerden itibaren yerleşme sahası olmuştur. İpek yolunun da buradan geçmiş olması, kentin önemini korumuştur (Yazgan vd., 2005:8).

2. GAZİANTEP'DE TURİZM

Gaziantep'de kamu ve özel nitelikli olmak üzere, kentin çeşitli özelliklerini tanıtan çok sayıda müze bulunmaktadır. Gaziantep Arkeoloji Müzesi, Zeugma Mozaik Müzesi Kongre ve Kültür Merkezi, Hasan Süzer Etnografya Müzesi, Gaziantep Savaş Müzesi, Gaziantep Savunması ve Kahramanlık Panoraması Müzesi, Bayaz Han Gaziantep Kent Müzesi, Emine Göğüş Mutfak Müzesi, Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi, Medusa Cam Eserler Müzesi, Gaziantep Kültür Tarihi Müzesi bu müzelerdendir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2009).

Gaziantep İli ve İlçelerindeki 2863 sayılı Kanun kapsamındaki taşınmaz kültür varlıkları 2010 yılı çevre durum raporunda belirtilmiştir. Buna göre 546 Kentsel Sit, 125 Arkeolojik Sit (Höyükler), 39 Han-Hamam-Kültürel Yapılar, 32 Dinsel Yapı, 15 Antik Kent-Ören Yeri-Kaya Mezarı, 6 Türbe, 6 Köprü, 4 Kale, 4 Çeşme, 2 Şehitlik bulunmaktadır (Gaziantep Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2011).

Gaziantep Kalesi, Araban Kalesi, Tılbaşar Kalesi, Dülük (Dolice) Antik Kenti, Rumkale, Yesemek, Tilmen, Zincirli, Karkamış, Sakçagözü (Coba Höyük), Taşlıgeçit Höyük, Cıncıklı Ören Yeri, Dolmen Mezarları, Anıt Mezarları (Hisar, Elif, Hasanoğlu), Zeugma, kentin ve bölgenin tarihine ışık tutan, turizme katkısı olan

yerlerdir. Ayrıca tarihi Gaziantep evleri, bedestenler, hanlar (Anadolu Hanı, Yeni Han, Millet Hanı, Tuz Hanı, Şıra Hanı, Kumruoğlu Hanı, Bayaz Han), hamamlar, kasteller ve çeşmeler, Bakırcılar Çarşısı, Tarihi Gaziantep Camileri ve kiliseleri önemli ziyaret yerleridir¹⁹. Bunlarla birlikte mesire alanları (Dülükbaba, Burç, Dutluk), yaylalar (Hızır, Sof Dağı), hayvanat bahçesi, av turizmi, yamaç paraşütü, dağ ve doğa yürüyüşü diğer bazı aktiviteleri sunmaktadır. Gaziantep mutfağı, el sanatları (sedef kakmacılığı, bakır işlemeciliği, kutnuculuk, aba dokumacılığı, yemenicilik, kilimcilik, kuyumculuk, zurnacılık) konu ile ilgilenen ziyaretçilerin uğrak yeri olmasını sağlamaktadır (Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009).

Tilmen Höyük'ün de sınırları içinde bulunduğu İslahiye İlçesi'nde Zincirli Höyük, Süzmez Höyük, Elbistan Höyük, Davlumbaz Höyük, Üçağaç Höyük, Tatar Höyük, Dolan Höyük, Ağlarobası Höyük, Tütün Höyük, Karapınar Höyük, Güllü Höyük, Akınyolu Höyük, Güney Höyük, Taşlıgeçit Höyük, Kurtini Tepesi, Örtülü Antik Kenti, Cıncıklı Ören Yeri, Çerçili Kale, 1 adet anıt ağaç, Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi, Derviş Paşa Camii, Saçlı Dede ve İbrahim Baba Türbesi bulunmaktadır (Yazgan vd., 2007: 44-72)²⁰.

3. ALAN BÜTÜNLÜĞÜNDE TİLMEN HÖYÜK'ÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tilmen Höyük'ün Gaziantep'in kendine özgü folklorik özellikleri ve kentin sahip olduğu doğal, tarihi potansiyelinin yanı sıra yakın çevresinde bulunan diğer arkeolojik alanlarla birlikte ele alınması, programların buna göre düzenlenmesi, ziyaretçi sayısına ve tanıtıma katkı sağlayacaktır.

---

¹⁹ Gaziantep il merkezinde bulunan kültür varlıklarının envanter çalışması hakkında detaylı bilgi için bakınız: Gaziantep Kültür Envanteri 2005.

²⁰ Gaziantep ilçelerinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları envanteri için bakınız: Gaziantep İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri 2007.

Aynı ilçede bulunan Taşlıgeçit Höyük, kazıların ardından arkeolojik park olarak düzenlenmiş ve 2010 yılında açılışı yapılmıştır (Res. 77a-77b-77c-77d-77e).

Res. 77a, Taşlıgeçit Höyük (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 77b, Taşlıgeçit Höyük, Arkeolojik Park Giriş Yolu (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 77c, Taşlıgeçit Höyük, Oturma Bankı (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 77d, Taşlıgeçit Höyük, Bilgilendirme Levhası (Müge Savrum Arşivi 2011)

Res. 77e, Taşlıgeçit Höyük, Bilgilendirme Levhası (Müge Savrum Arşivi 2011)

Aynı ilçede bulunan Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi'ndeki (Yesemek Açık Hava Müzesi) heykellerin görsel zenginliği ve oluşturulan mesire alanı etkisi, ziyaretçiler için en sık ziyaret edilen, tur destinasyonlarına sıkça dahil edilen yer olmasını sağlamaktadır (Res. 78a-78b-78c).

Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi'nde, ziyaretçilerin alana girişi için köprü, tanıtımına yönelik bilgilendirme levhalarının sergilendiği bir alan hazırlanmıştır (Temizsoy, 1992: 304). Ancak heykeller, bulunduğu özgün durumuna müdahale edilerek, sergileme amacına yönelik olarak belli bir yöne çevrilmiştir. Böylelikle, özellikle Hitit Dönemi için oldukça önemli olan atölyeye, yapay bir nitelik verilmiştir.

Res. 78a, Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 78b, Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi (Müge Savrum Arşivi 2009)

Res. 78c, Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi, Bilgilendirme Levhaları
(Müge Savrum Arşivi 2009)

H. YEREL KATKI

Arkeolojik alanlarda bölge halkının, korumada ve devamlılık sağlanmasında büyük etkisi bulunmaktadır. Okullarda, bölgede bulunan arkeolojik alanlar hakkında bilgilendirmeler yapılması, ilköğretim düzeyinden başlanarak koruma bilincine yönelik temel eğitimin verilmesi gerekmektedir. Kültür varlığını benimseyip içselleştiren, neslinin kaynağı olarak gören bir halk, korumada etkin bir rol üstlenecektir. Teknik koruma yöntemleri ile birlikte pekişen yerel katkının, arkeolojik mirasın korunmasında etkisi tartışılmaz bir durumdur. Alanın her zaman yakınında olan yerel halk, acil koruma gereken müdahalelerde etkin bir rol oynayabilir.

Arkeolojik alanın bilimsel değerine zarar vermeden, çeşitli yöntemlerle ekonomik getiri sağlanması ile yerel halkın geçimine katkı oluşturulabilir.

VI. BÖLÜM: ARKEOLOJİK ALAN KORUMA VE DEĞERLENDİRME OLGUSU İÇİNDE TÜRKİYE'DEKİ YASAL YAPI VE ULUSLAR ARASI UNSURLAR

Değişik seviyelerde tarihsel kültür varlıklarına sahip olsalar da, belirli bir kültür bilincine sahip ülkeler, sahip oldukları kültürel varlıklarını, milli/manevi değerlerinin bir göstergesi olarak, tanıtım/turizm ve ekonomi gibi mali dinamikleri de gözeterek, koruma altına almaya çalışırlar. Bu nedenle söz konusu varlıkları korumaya yönelik ulusal hukuk düzenlemeleri ortaya çıkmıştır. Bu hukuksal düzenlemenin içeriği ülkelere, koruma bilincinde ulaşılan düzeye, duyulan gereksinimlere göre değişir ancak temel hedef “koruma”dır.

Kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili yükümlülükler ülkelerin ulusal düzenlemelerinin yanı sıra uluslar arası hukuk sisteminde de imzalanan sözleşme/anlaşmalar ile belirlenmiştir. Korumaya ilişkin uluslar arası işbirliği ile hazırlanan ve çok sayıda ülkenin imza koyduğu belgeler, korumaya verilen önemin altını kuvvetli bir şekilde çizer.

Bir arkeolojik alanın korunması ve değerlendirilmesi doğası gereği çok yönlü strateji ve düzenleme olduğundan, konunun özellikle hukuki boyutu önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Aşağıda ilk önce Türkiye'deki durumu görmek adına, ülkemizde konu ile ilgili yürürlükte olan kanun, yönetmelik, yönerge, genelge ve Yüksek Kurul İlke Kararları ortaya konulmuştur. Daha sonra söz konusu düzenlemeler ışığında bazı değerlendirmeler yapılırken, kamu ve sivil toplum kuruluşlarına, ulusal ve uluslar arası kurumlar ve belirleyicilere de değinilmiştir. Bu bölümde ele alınan belgelerin bir kısmı tezin ekler bölümünde yer alacaktır.

A. TÜRKİYE’DEKİ YASAL YAPI

1982 yılında kabul edilmiş son anayasamızda, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını ilgilendiren birçok hüküm bulunmaktadır. Bu noktada en temel düzenleme, 63. maddede belirtilen; “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır”. “Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir” hükmüdür (Sancakdar, 2010: 77). Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Anayasamız, kültür varlıklarının korunması görevini devlete vermiştir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunması hakkında doğrudan ya da dolaylı ilgili çeşitli yasal düzenlemeler mevcuttur. Konu ile ilgili 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, ilgili diğer kanunlar ile birlikte teknik detayları içeren idari düzenlemeler bulunmaktadır.

1. KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU

Konu hakkındaki en temel belge 21.07.1983 tarihinde kabul edilen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’dur²¹ (Ek 9). Günümüzde kültür varlıklarının korunması buradaki kanun hükümleri ile gerçekleştirilmektedir. 2863 sayılı kanun; 1987 yılında 3386 sayılı yasayla, 2004 yılında ise 5226 sayılı yasayla yeniden düzenlenmiştir. 2007 yılında 5663 sayılı yasa, 2008 yılında 5728 sayılı yasa, 2009 yılında 5835 ve 5917 sayılı yasalarla, 2011 yılında 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik

---

²¹ R.G.: 18113, tarih: 23.07.1983

Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname ile 2863 sayılı yasada değişiklikler yapılmıştır²².

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 7 bölüm ve 78 maddeden oluşmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2004). İlk maddede yasanın amacı; “korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek” olarak belirtilmiştir.

Kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili hukuki düzenlemede, taşınmaz kültür varlıklarının tanımlanması, sınıflandırılması, tespiti ve korunma altına alınması konusunda uyulması gereken ilke ve kuralların neler olduğu gibi konular yer almaktadır. Genellikle kültür varlıklarının korunması gerekliliğinin yerine getirilmesini sağlayamaya yönelik ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır. Geçmişten taşınan olumsuz deneyimlerin sonucunda gelişen bir tepki olarak, daha çok eski eser kaçakçılığının engellenmesi ve dolayısıyla koruma odaklı olan Kanun, kazı sonrası değerlendirme gibi konularda daha az detaylandırılmıştır²³.

2. DİĞER KANUNLAR

2634 sayılı **Turizmi Teşvik Yasası**²⁴, kültürel varlıkların korunmasına yönelik hükümleri de içermektedir. Turizm Bölgelerinin tespitinde ülkenin doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyo-kültürel turizm değerlerinin dikkate alınacağı, devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerde bölgenin doğal ve kültürel değerlerini bozmamak kaydıyla kamu yararına yapı ve tesisler yapılabileceği gibi hükümler bunlardandır. **4957 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nda Değişiklik Yapılması**

---

²² R.G.: 28028, tarih: 17.08.2011 ile yayınlanan söz konusu Kanun Hükmünde Kararname’deki en temel değişikliklerden birisi, tabiat varlıklarıyla ilgili yetkinin Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan alınıp, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na aktarılmasıdır.

²³ Kültür varlıkları ile ilgili mevzuatın sürekli güncellenen durumu için bakınız: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/belge/1-41520/kultur-varliklari-ve-muzeler-genel-mudurlugu-ile-ilgili-.html>

²⁴ R.G.: 17635, tarih: 16.03.1982

Hakkında Kanun²⁵ ile değişiklik yapılmıştır. Söz konusu yasanın 1. maddesi ile yeni tanımlar getirilmiştir (Madran-Özgönül, 2005: 97).

Özel Çevre Koruma Mevzuatı ise, 2872 sayılı Çevre Yasası'nın 9. maddesine dayanarak düzenlenmiştir. Bu maddede; "ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanları, tabii güzelliklerin ileriki nesillere ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla bazı alanların Bakanlar Kurulu'nca Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmesi öngörölmüştür. Bu kapsamda 19.10.1989 tarih ve 383 sayılı **Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname**²⁶ yayınlanmıştır. Bu kararnamenin 19. maddesi f fıkrasında Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilen alanlarda, 2863 sayılı yasa ile alınan sit kararlarının saklı olduğu belirtilmiştir (Madran-Özgönül, 2005: 100). Ancak 8.8.2011 tarih ve 648 sayılı **Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname**'nin²⁷ 15. maddesi ile Özel Çevre Kurumu Başkanlığı kapatılmış, yetki Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na aktarılmıştır.

3. İDARİ DÜZENLEMELER

Kültür varlıklarının korunması ile ilgili konularda kanun kapsamında detaylandırılmayacak boyuttaki teknik işler, idari düzenlemelerle belirlenmiştir. Bu düzenlemeler; yönetmelik, yönerge, genelge ve ilke kararlarından oluşmaktadır.

---

²⁵ R.G.: 25186, tarih: 01.08.2003

²⁶ R.G.: 20341, tarih: 13.11.1989

²⁷ R.G.: 28028, tarih: 17.08.2011

a. Yönetmelikler

Kültür varlıklarının korunması ile ilgili birçok konunun ayrıntısı ve teknik yönleri, yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Korumaya yönelik yürütülen idari faaliyetlere ilişkin çalışma kuralları, koruma çalışmalarında uyulacak ilkeler, proje çalışmaları, kültür varlıklarına yönelik araştırma çalışmaları ve benzeri birçok konunun düzenlenmesi gerçekleştirilmiştir (Çolak, 2011: 99).

Konuyla ilgili yönetmelikler şunlardır;

- Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Ek 10)²⁸

- Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik²⁹

- Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik (Ek 11)³⁰

- Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik (Ek 12)³¹

- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları ile Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelik³²

- Sıt Alanlarında Kalan Taşınmazların Hazine Taşınmazları ile Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik³³

---

²⁸ R.G.: 26006, tarih: 27.11.2005

²⁹ R.G. :25887, tarih: 26.7.2005

³⁰ R.G.: 19660, tarih: 10.12.1987

³¹ R.G.: 18445, tarih: 10.08.1984

³² R.G.: 25698, tarih: 12.1.2005

³³ R.G.: 27588, tarih: 22.5.2010

b. Yönergeler

Korumaya yönelik her türlü faaliyetlerin yürütülmesi esnasında ilgili idarelerin yerine getirecekleri görevlerin düzenlendiği, işleyişte meydana gelebilecek aksaklıkların giderilmesinin amaçlandığı belgelerdir (Çolak, 2011: 106).

Konuyla ilgili yönergeler şunlardır;

- Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge (Ek 13)³⁴

- Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzeysel Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge (Ek 14)³⁵

- Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğüne Bağlı Müze ve Örenyerlerinin Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Gerçek ve Tüzel Kişilere Tahsisine İlişkin Yönerge³⁶

- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüklerinin Çalışma Esaslarına İlişkin Yönerge³⁷

- Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge³⁸

c. Genelgeler

Genelge, işleyişte ortaya çıkan bir durumun açıklığa kavuşturulması, görevin hizmet gereklerine ve kamu yararına uygun olarak yürütülmesinin sağlanmasına yönelik bir uygulama kuralının belirlenmesi ve ilgililere duyurulmasıdır (Çolak, 2011: 110-111). Konu ile ilgili, Kültürel Alandaki Destek (Sponsor) Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi Hakkında Genelge (2005/13 Sayılı Genelge) bulunmaktadır.

³⁴ Bakanlık Makamı'nın 27.06.2005 gün ve 89406 sayılı onayı ile yürürlüğe girmiştir

³⁵ Bakanlık Makamı'nın 22.12.2011 gün ve 260635 sayılı onayı ile yürürlüğe girmiştir.

³⁶ Bakanlık Makamı'nın 04.02.1993 gün ve 441 sayılı onayı ile yürürlüğe girmiştir.

³⁷ Bakanlık Makamı'nın 30.06.2006 gün ve 106448 sayılı onayı ile yürürlüğe girmiştir.

³⁸ Bakanlık Makamınının 23.11.2007 gün ve 196639 sayılı onayı ile yürürlüğe girmiştir.

d. İlke Kararları

Konunun uzmanı heyetten oluşturulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından, 2863 sayılı Kanun'un uygulanmasını kolaylaştırmak için 1988 yılından itibaren ilke kararları geliştirilmektedir. 1996 yılında yapılan düzenlemeyle önceki yıllarda alınan ilke kararlarının bir kısmı iptal edilmiş, bir kısmı ise değiştirilmiştir. 1996 yılındaki düzenlemeler ile belirlenen ilke kararları da bazı eksiklikleri çözmekte yeterli olmayınca günümüze kadar ilke kararları oluşturma ve iptal etme gibi işlemler devam etmiştir. Bu ilke kararları ile çalışmaları belli prensipler çerçevesinde yürütmek ve alınan kararlarda tutarlılık sağlamak amaçlanmaktadır. Konuyla ilgili ilke kararları şunlardır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1999);

- 658 sayılı İlke Kararı (Arkeolojik Sitler Koruma ve Kullanma Koşulları) (Ek 15)

- 702 sayılı İlke Kararı (Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları) (Ek 16)

- 714 sayılı İlke Kararı (1. ve 2. derece arkeolojik sitlerdeki ören yerlerinde sergileme ve ziyaretçi ihtiyaçlarına yönelik tesislerin uygulanmasına ilişkin ilkeler) (Ek 17)

- 715 sayılı İlke Kararı (Özel Çevre Koruma Bölgeleri dışında kalan kıyılardaki Arkeolojik Sitlerde ziyaretçi ihtiyaçlarına yönelik tesislerin uygulanmasına ilişkin ilkeler) (Ek 18)

- 745 sayılı İlke Kararı (Ören Yerleri ve Ören Yerlerinde Bulunan Arkeolojik Taşınmaz Kültür Varlıklarının Bakanlıkça Tüzel Kişilere 5225 ve 5228 sayılı Kanunlar Kapsamında Kullanılabileceği Hakkında) (Ek 19)

- 765 sayılı İlke Kararı (Baraj Alanlarından Etkilenen Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması) (Ek 20)

B. MEVCUT YASAL YAPIDAKİ BAZI TEMEL KAVRAMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. KÜLTÜR VARLIKLARI

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde Kültür Varlıkları; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmıştır. 2863 sayılı Kanun'un 13. ve 14. Maddeleri Gereğince Yürütülen İşlemlere İlişkin Yönerge'de³⁹. de Taşınmaz Kültür Varlıkları aynı şekilde tanımlanmıştır Zaman ve mekan boyutuyla bir sınırlama getirilmemiş, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olan varlıkların yerüstü, yer altı ve su altında olabileceği belirlenmiştir. 6. maddede ise zaman kısıtlaması getirilerek, 19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar olarak sınırlandırılmış, bu döneme kadar tüm taşınmaz varlıkların kültür varlığı sayılamayacağını vurgulamak için, önem ve özellikleri ile Kültür Bakanlığınca korunmaları gerek görülen taşınmazlar hükmü eklenmiştir. Ayrıca sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları bir diğer nitelik olarak belirtilmiştir. 6. maddede de nelerin taşınmaz kültür varlığı olduğu ve sahip olması gereken nitelikler sıralanmış, höyükler de bu madde kapsamında belirtilmiştir. Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte de kültür varlıkları aynı şekilde tanımlanmıştır. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmeliğin 3/b maddesindeki tanıma göre Taşınmaz Kültür Varlıkları; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki korunması gerekli taşınmaz varlıklar, olarak tanımlanmıştır.

---

³⁹ 17.08.2011 tarih ve 28028 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamelere Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname gereğince yürürlüğe konulmuştur.

2863 sayılı kanundan önce yürürlükte olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nda eski eser denilmekteyken, söz konusu yasa ile birlikte kültür varlığı kavramı benimsenmiştir. Ayrıca kültürel miras veya kültür malları söylemleri de kullanılmaktadır (Akipek 1999).

2. SİT

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde Taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında alınan tedbirlerden olan Sit kavramı, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmıştır.⁴⁰

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda sadece sit olarak belirtilen ve ayrımları yapılarak tanımlanmamış olan Arkeolojik Sitler, 658 sayılı İlke Kararı (Arkeolojik Sitler Koruma ve Kullanma Koşulları) ile tanımlanarak koruma kullanma şartları belirlenmiştir. Söz konusu ilke kararında arkeolojik sitler, insanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlar olarak tanımlanmış, önem ve koruma-uygulama ilkeleri bakımından üç dereceye ayrılmıştır. I. Derece Arkeolojik Sitler, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. İmar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmesi gereken bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilemez, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamaz. Höyük ve tümülüslerde toprağın sürülmesine dayanan tarımsal faaliyetler kesinlikle yasaklanmış,

---

⁴⁰ www.kvmgm.gov.tr'den alınan güncel bilgiye göre Türkiye'de, 9272 adet Arkeolojik Sit, 31 adet Kentsel Arkeolojik Sit, 239 adet Kentsel Sit, 150 adet Tarihi Sit, 1266 adet Doğal Sit, 419 adet diğer sit alanları (üst üste sit alanları) bulunmaktadır.

ağaçlandırmaya gidilmemesi, yalnızca mevcut ağaçlardan ürün alınması karara alınmıştır. İstisnai durumlar 658 sayılı ilke kararı ile belirlenmiştir. II. Derece Arkeolojik Sitler, korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, yeni yapılaşmaya izin verilemez ancak, günümüzde kullanılmakta olan tescilsiz yapıların basit onarımları yapılabilir. III. Derece Arkeolojik Sitler ise; koruma-kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlardır. Bu alanlarda, inşaat izni verilmeden önce, ilgili müze müdürlüğü uzmanları tarafından sondaj kazısı gerçekleştirilmesi, sonuçlarının, kazı başkanının görüşleriyle birlikte kurula iletilmesi ve kurul kararı sonrası uygulama yapılması gerekmektedir.

Sit derecelerinin tanımlanmasında bilimsel nitelikler ve buna yönelik belirleyici nitelikler yerine, derecelere göre alanda yapılabilecek uygulamalara değinilmiştir. Sonuçta yapılan bazı sit derecelendirmeleri çeşitli mağduriyetlerle birlikte arkeolojik kalıntıların zarar görmesine neden olabilmektedir (Madran, 2010:92).

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte ise Arkeolojik Sit Alanı, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği alan olarak tanımlanmıştır. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmeliğin 3/b maddesindeki tanıma göre ise Arkeolojik Sitler, antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmıştır. 2863 sayılı Kanun'un 13. ve 14. Maddeleri Gereğince Yürütülen İşlemlere İlişkin Yönerge'de Arkeolojik Sit, antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanlar olarak belirtilmiştir.

Kentsel Arkeolojik Sit Alanları ise Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelikte tanımlanmamış olup, 702 sayılı Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşullarının belirlendiği ilke kararında, 2863 sayılı Kanun kapsamına giren arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren ve bu özellikleri ile bütünlük arz eden korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar olarak tanımlanmış, koruma kullanma şartları belirlenmiştir. Mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunması ve değerlendirilmesini sağlayacak çözümler getirilmesi, her türlü uygulamada geleneksel doku ile uyum kriterleri getirilmiştir. 2863 sayılı Kanun'un 13. ve 14. Maddeleri Gereğince Yürütülen İşlemlere İlişkin Yönerge'de de Kentsel Arkeolojik Sit Alanları aynı biçimde tanımlanmıştır.

Kentsel Arkeolojik Sit Alanları, yaşayan modern yerleşim alanlarındaki arkeolojik varlıkların, günümüz yaşantısıyla ilişkilerinin düzenlenip, koruma kullanma dengelenmesini gerektirmektedir. Gelişimin devam ettiği ve yaşamın sürdürüldüğü kentsel arkeolojik sit alanlarında arkeolojik varlıkların korunması oldukça zor bir işlemdir. Bu alanlarda özenli bir planlama yapılmalıdır. İstanbul Sultanahmet Bölgesi 1995 yılından itibaren kısmen 1. derece arkeolojik sit, kısmen ise kentsel arkeolojik sit statüsünde bulunmaktadır. Ayrıca bölge Dünya Miras Alanı'dır. Anıtsal eserler ile ticaret, turizm ve konut işlevli yapılar bulunan bu bölgede turizme yönelik yeni yapılaşma baskısı, arkeolojik alanlar için sorun yaratmaktadır.

3. ÖREN YERİ

Ören yeri, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun'da; "tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlar" olarak tanımlanmıştır. Ören yerinin, mevzuatta sit

alanından ayrı olarak tanımlanmasına gerek duyulmuştur. Kanunda yer alan tanımlamaya göre, ören yeri tam olarak arkeolojik sit alanı olma niteliğine kazandırılmamıştır. Ören yeri, tarihe tanıklık eden bir alanın, zaman içerisinde doğal çevrenin bir elemanı haline gelmesi ve bütünleşmesi sonucunda ortaya çıkan bir bütüncül değeri ifade etmektedir (Çolak, 2011: 158-159).

4. DEVLET MALI NİTELİĞİ VE KAMULAŞTIRMA

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili idari düzenlemeler kapsamında koruma altına alma kararları, mülk sahiplerinin haklarını etkilemektedir. Koruma altına alma kararı, mülkiyet hakkı üzerinde kısıtlı bir kullanım getirip, devlet malı niteliğinde sayılmasını oluşturmaktadır. Kültür ve tabiat varlıklarının korunması faaliyetleri sırasında, mülkiyet sahiplerine, bazı kullanımların yasaklanması, bazı kullanımların sınırlı olarak gerçekleştirilmesi gibi kısıtlamalar ortaya çıkmaktadır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 5. maddesinde özel nitelikleri dolayısıyla ayrı statüye tabi tutulan mazbut ve mülhak vakıf malları dışında taşınır taşınmaz kültür varlıklarının devletin malı niteliğinde olduğu açıklanmıştır. 11. maddede ise, kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurullarınca birinci grup olarak tescil ve ilan edilen kültür varlıklarının bulunduğu taşınmazlar ile birinci ve ikinci derece arkeolojik sit alanlarındaki taşınmazlar zilyetlik yoluyla iktisap edilemeyeceği açıklanmıştır. 15. maddede kamulaştırma hükümleri belirtilmiş, f) bendinde; sit alanı ilan edilen ve 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planında kesin inşaat yasağı getirilen taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu parsellerin bütün parsel maliklerinin başvurusu ve karşılığında önerilen parsellerin kabulü koşulu ile Hazine arsa ve arazileri ile değiştirilebileceği, Bakanlık izni ile yapılan kazıların bulunduğu parsellerde, maliklerin başvurusu ve kabulüne ilişkin koşulun uygulandığı, 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı şartı aranmadığı, bu parsellerde bina varsa, malikinin başvurusu üzerine rayiç bedelinin ödeneceği şeklinde yasada yerini almıştır. Sit Alanlarında Kalan Taşınmazların Hazine Taşınmazları ile Değiştirilmesi Hakkında

Yönetmelik ile gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Maliklerin İzin Verme Yükümlülüğü başlığındaki 19. maddede ise, taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları maliklerinin, Kültür ve Turizm Bakanlığınca görevlendirilmiş uzmanlara, gerektiği zaman, varlığın kontrolü, incelenmesi, harita, plan ve rölövesinin yapılması, fotoğraflarının çekilmesi, kalıplarının çıkarılması için izin verme ve gereken kolaylığı gösterme mecburiyeti belirtilmiştir. Bu durumda mülk sahiplerinin, uzmanlarca yapılacak çalışmalara izin vermesi yükümlülüğü ortaya çıkmaktadır.

Kültür Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge'nin, Bakanlar Kurulu Kararlı kazı başvurularında geçerli hükümlerinin açıklandığı 5. madde f) bendinde; gerekli kamulaştırmanın yapılacağına taahhüt edileceği hükmü bulunmaktadır. "Yetki" başlığı altında açıklanacağı gibi, kamulaştırma için kaynağın sağlanması görevi Kazı Başkanı'na verilmiştir.

5. TESPİT VE TESCİL

Korumanın ilk aşaması, kültür varlıklarından haberdar olmaktır. Bu konu ile ilgili 2863 sayılı Kanun'da haber verme zorunluluğu getirilmiştir. 4. maddede; taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanlar, malik oldukları veya kullandıkları arazinin içinde kültür ve tabiat varlığı bulunduğunu bilenler veya yeni haberdar olan malik ve zilyetlerin, bunu en geç üç gün içinde, en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara veya diğer yerlerde mülki idare amirlerine bildirmeye mecbur olduğu belirtilmiştir.

2863 sayılı Kanun'un 7. maddesinde tespit ve tescil hükümleri belirlenmiştir. Bu bağlamda kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sitlerin tespitinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde yapılacağı, yapılacak tespitlerde tarih, sanat, bölge ve diğer özelliklerin dikkate alınacağı, devletin imkanları göz önünde tutularak örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eserin tescil edilebileceği, tespitlerin koruma bölge kurulu kararı ile tescil

olabileceği, usuller, esaslar ve kıstasların vb. hususların yönetmelikle belirleneceği açıklanmıştır. Söz konusu Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmeliğin 4. madde h) bendinde arkeolojik sit tespitlerinde değerlendirme kıstasları belirlenmiştir. Yazılı bilgi, sathi kalıntılar, bilimsel araştırmalar, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler, bilimsel tahmin ve topografik yapı yönlerinden niteliklere sahip olması belirtilmiştir. Yönetmelikte ayrıca tespit sonucu düzenlenecek belgeler (tespit fişi), tespiti yapılan taşınmaz kültür varlıklarının Koruma Bölge Kurullarınca tescillerinin yapılabileceği ve tescil sonrası yapılması gereken işlemler belirlenmiştir. Tespit süresince kullanılan envanter fişleri, 1975 yılında Avrupa Konseyi Kültürel Miras Birimi tarafından tasarlanan fişlerin ülkemize uyarlanmasıyla oluşturulmuştur.

Söz konusu kanun maddesinde geçen devletin imkanları gözetilerek sayısal olarak yeteri kadar eserin korunması hükmü ile aynı özellikleri barındıran varlıklardan hangilerinin korunacağı hakkında bir belirleyicilik getirilmemektedir. Bu durum da sübjektif bir karar yetkisini oluşturabilmektedir (Tatar vd., 1992: 21).

6. YETKİ

Arkeolojik mirasın korunması, değerlendirilmesi amacıyla yapılacak çalışmalar kazı başkanlığının sorumluluğuna verilmektedir. Uzman personel, maddi kaynak eksikliği gibi birçok sorunu barındıran bu yükümlülük, aynı zamanda bilimsel çalışmalarını sürdüren kazı başkanlığının karşıladığı bir ihtiyaç durumundadır.

2863 sayılı Kanun'un 10. maddesinde kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda yetki ve yöntem belirlenerek, kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması için gerekli tedbirleri almak, aldirmek ve bunların her türlü denetimini yapmak veya ilgili kurumlara yaptırmak ile araştırma, kazı, sondaj yapılan alanların korunması ve değerlendirilmesi Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görevi olarak belirtilmiştir. 45. maddede ise, kazılarda ortaya

çıkan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım, onarım ve çevre düzenlemeleri ile taşınır kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımlarının kazı başkanlığınca yapılması öngörülmektedir. Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmeliğin 9. maddesi e bendinde; kazılarda ortaya çıkan kültür varlıklarının bakım onarımları için gerekli eleman ile araç gereçlerin kazı heyetleri tarafından sağlanması, 14. maddesinde; kazı heyetleri kazı yeri ve kazı yerindeki sabit tesisler ile bunlar içindeki her türlü malzemelerin korunması için yeteri kadar bekçi görevlendireceği, bu bekçilerin tayini ilgili Müze Müdürlüğünün uygun görüşü ile kazı başkanı tarafından yapılacağı, görevlendirilecek bekçilerin kazı mevsimi dışında İl İdaresi Kanununa tabi olmak üzere o yerin bağlı olduğu müze idaresine karşı sorumlu olduğu belirtilmiştir. Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzeysel Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge'de, 4. madde i) bendinde; yüzeysel araştırması ve kazı yapmak isteyen Türk ve yabancılarca hazırlanacak kazı/araştırma başkanı başvuru raporunda, kazı alanının koruma güvenliğinin sağlanacağını belirtileceği, 5. madde g) bendinde; Bakanlar Kurulu Kararlı kazı başvurularında, Kazı Başkanınca kazı alanının, kazı evinin ve kazı deposunun her türlü güvenliğinin sağlanacağı ve yeterli sayıda bekçi tutulacağını taahhüt edileceği belirtilmiştir. 9. madde l) bendinde; kazı alanlarında koruma ve güvenlik önlemlerinin kazı başkanı tarafından sağlanacağı, Türk bilim insanlarınca gerçekleştirilen kazıda, kazı çalışmalarının yürütülmediği sürelerde kazı alanının güvenliğini sağlamak amacıyla Bakanlık tarafından gönderilen kazı ödeneğini kullanarak Kazı Başkanı dışında Müze Müdürlüğünün de bekçi görevlendirebileceği, koruma ve güvenlik önlemlerinin ilgili Müze Müdürlüğü tarafından denetleneceği ifade edilmiştir. Aynı Yönerge'nin 12. maddesinde ise; kazı alanı için kazı evi ve bekçi sağlanmaması, koruma önlemlerinin yerine getirilmemesi, kazı alanlarının güvenliğinin sağlanmaması durumlarında ruhsatname ve izin belgesinin yenilenmeyeceği ve/veya Bakanlar Kurulu Kararı'nın iptal edileceği belirtilmiştir. 5. madde e) bendinde kamulaştırma ile ilgili belirlemeler yapılmış, kazı evi, kazı alanının kamulaştırılması için kaynağın sağlanması yetkisi Kazı Başkanı'na verilmiş, gerektiğinde Bakanlığın Türk kazılarına teknik ve mali yardımda bulunacağı açıklanmıştır.

Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge'nin 6. maddesinde, kazı alanlarında mevcut taşınmaz kültür varlıkları ile kazılar sonucunda açığa çıkartılan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve restorasyonuna yönelik projelerin kazı başkanlıkları tarafından hazırlanacağı veya hazırlattırılıp uygulanacağı, 8. maddede ise arkeolojik alanlarda mevcut veya kazılar sonucu açığa çıkartılan taşınmaz kültür varlıklarının bakım, onarım, korunmasına yönelik çalışmalarda, alanın niteliğine ve koruma problemlerine uygun olarak restorasyon uzmanı, mimar, konservatör, inşaat mühendisi, malzeme koruma uzmanı, zemin mekanikçisi gibi farklı disiplinlerden uzmanların kazı ekiplerinde bulundurulacağı, 12. maddede taşınmaz kültür varlıklarıyla ilgili olarak yapılan restorasyon projeleri ilgili Koruma Kurulu'na onaylandıktan sonra uygulamaya geçilir, 13. maddede ise Bakanlık tarafından yaptırılacak çevre düzenleme projelerinde ve alan yönetim planında değerlendirilmek üzere, kültür turizmini geliştirecek bilgi sunumuna, ziyaretçilerin isteklerinin karşılanmasına yönelik projelere ve gerekli güvenlik önlemlerine temel olacak önerilerin Kazı Başkanlığınca hazırlanarak Bakanlığa sunulması hükümleri bulunmaktadır.

7. KORUMA VE DEĞERLENDİRME

2863 sayılı Kanun'da koruma ve korunma; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri ile taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri olarak tanımlanmıştır. Değerlendirme ise; kültür ve tabiat varlıklarının teşhiri, tanzimi, kullanılması ve bilimsel yöntemlerle tanıtılması olarak belirtilmiştir.

2863 sayılı Kanun'un 20. Maddesinde, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının yerinde korunmasının esas olduğu, başka bir yere nakil zorunluluğu olduğunda ise koruma bölge kurullarının görüşü ile gereken tedbirlerin alınarak Kültür ve Turizm Bakanlığınca istenilen yere nakledilebileceği belirtilmiştir. Kültür ve Tabiat

Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge'nin 9. madde i) bendinde de, ören yerindeki taşınmaz kültür varlıklarının parçalarının, buldukları yerlerde korunmaları gerektiği belirtilmiştir.

Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge'nin 16-21. maddelerinde koruma ilkeleri belirlenmiştir. 16. maddede; kazı sezonunda açığa çıkartılan yapı kalıntılarının doğa tahribatından korumak için gerekli acil önlemlerin alınacağı, alanda yağmur ve zemin suyunun doğru bir şekilde drene edilmesi, mozaik gibi kırılğan malzemelerin özellikle kış mevsiminin etkilerinden korunacağı, yapı kalıntılarında zararlı olan otların ayıklanarak, gerekli görüldüğünde erozyona karşı faydası olacak bitkilerin ekilebileceği belirtilmiştir. 17. maddede yapı kalıntılarının mekanlarında kerpiç sıva, boya, gibi unsurların temizliği, konservasyonu gibi unsurların, kazı sezonu içinde bu konuda yetişmiş uzmanlar tarafından bilimsel yöntemlerle yapılabileceği, 18. maddede kerpiç, tuğla, ahşap, taş gibi malzemelerin sağlamlaştırılmasında kimyasal bileşimlerin kullanılarak sağlamlaştırılabileceği, 19. maddede duvar, tonoz, gibi mimari unsurlarda sağlamlaştırmada teknolojik tekniklerin kullanılabileceği belirtilmiştir. 20. maddede ise, görsel bir seçiciliğe yönelinerek, “anıtsal nitelikli” taşınmaz kültür varlıklarının cephe temizliklerinin periyodik olarak ele alınacağı, uygulanacağı teknik için malzemenin türü, temizlenen tabakanın niteliği, bulunduğu ortamın özelliklerinin laboratuvar ortamında inceleneceği, 21. maddede açıkta kalması kalıntılar açısından sakıncalı olan kerpiç, mozaik gibi malzemelerin, alanda olumsuz etki yaratmayacak, iddialı mimari çözümlerden uzaklaşarak koruyucu çatı altına alınabileceği belirtilmiştir. Aynı yönergede restorasyon ilkeleri 22-27. maddelerde belirtilmiştir. 22. maddede, sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, yeniden yapma, temizleme, taşıma tekniklerinden uygun olanı ayrı ayrı veya bir arada uygulanabileceği, 23. maddede kazı başkanlığınca hazırlanacak programlar dahilinde Bakanlıkça maddi ve teknik destek sağlanacağı belirtilmiş, 25. maddede tam olarak saptanabildiğinde anastylosis yapılabileceği, 26. maddede anastylosis'in sitin genel görünümüne göre yapılabileceği, tek bir yapının parçaları tam ise dahi, alan bütünlüğünde

değerlendirilerek, restitüsyon çizimi ile yetinileceği, 27. maddede bütünlemenin az miktarda yapılabileceği ve eklerin anlaşılmasının sağlanması belirtilmiştir. Bakımla ilgili hususlar ise 28-29. maddelerde belirlenmiştir. 28. maddede, her kalıntının uğrayabileceği hasarın hesaplanarak bakımlarının periyodik olarak sürdürülmesi, 29. maddede ise, bakım işleminin restorasyondan ayrı tutulamayacağı belirtilmiştir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge'nin 4. madde i) bendinde; yüzey araştırması ve kazı yapmak isteyen Türk ve yabancılarca hazırlanacak kazı/araştırma başkanı başvuru raporunda, mimari restorasyon ve konservasyon çalışmalarında gelinen aşamanın, buluntuların korunması ve saklanmasıyla ilişkin yapılan işlemlerin belirtileceği ifade edilmiştir. 5. madde e) bendinde; korumaya yönelik projelerin hazırlanması ve yeterli teknik elemanın heyette bulundurulması, Kazı Başkanı'nın görevi olduğu, gerektiğinde Bakanlığın Türk kazılarına teknik ve mali yardımda bulunacağı açıklanmıştır. 9. madde a) bendinde; arkeolojik miras öğelerinin korunması, saklanması ve sınıflandırılması için uygun önlemler alınmadan bunların kazı yerinden çıkartılmaması, kazı sırasında ve sonrasında korumasız bırakılmamasının esas olduğu ifade edilmiştir. 12. maddede; kazı alanlarında yapılacak kazı, düzenleme, restorasyon, konservasyon, proje ve uygulamalarına ilişkin Genel Müdürlükçe yapılan inceleme ve değerlendirme sonrası tespit edilen eksikliklerin giderilmemesi durumunda ruhsatname ve izin belgesinin yenilenmeyeceği ve/veya Bakanlar Kurulu Kararı'nın iptal edileceği belirtilmiştir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 714 sayılı ilke kararında, 1. ve 2. derece arkeolojik sitedeki ören yerlerinde sergileme ve ziyaretçi ihtiyaçlarına yönelik tesislerin uygulanmasına ilişkin ilkeler açıklanmıştır. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı Müze ve Ören yerlerinin Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Gerçek ve Tüzel Kişilere Tahsisine İlişkin Yönerge'de ise, müzeler ve ören yerlerinin kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilere kültürel, bilimsel ve diğer faaliyetler için kısa süreli olmak kaydıyla tahsis esasları belirlenmektedir. 745 sayılı İlke Kararında, ören yerleri ve ören yerlerinde bulunan arkeolojik taşınmaz kültür varlıklarının, koruma bölge kurulunca

uygun bulunan koruma amaçlı imar planı, çevre düzenleme projesi dahil her ölçekteki projeler doğrultusunda yönetim alanı ve yönetim planı göz önünde bulundurularak, varsa kazı başkanı, yoksa müze müdürlüğü görüşleri alınmak suretiyle özel protokol maddeleri oluşturularak bakım, onarım, restorasyonu ve değerlendirilmesi amacıyla ziyaretçilere açık olmak üzere Bakanlıkça tüzel kişilere 5225 ve 5228 sayılı Kanunlar kapsamında kullanılabilirliği, ören yerlerinde bilimsel kazıların devam etmesi ve alanda bulunan yapıların korunması konusunda ihtiyaç duyulan mekânların (laboratuvar, atölye, depolama, sergileme üniteleri vb.), kazı evi, denetimli şantiye, meydan tanzimi, güvenlik ve satış üniteleri, kafeterya, açık otopark, tuvalet, bilet gişeleri vb. uygulamaların geçici olarak ilgili koruma bölge kurulunun izni ile yapılabileceği karar altına alınmıştır. Kültürel Alandaki Destek (Sponsor) Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi Hakkındaki 2005/13 Sayılı Genelge’de, desteği arttırmaya yönelik bazı vergi avantajları sağlanmıştır. Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge’nin 14. maddesinde, kazı alanında yapılacak düzenlemelerde ve bu alanlarda yer alan taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonunda yapı kalıntılarının ziyaretçilerin kolaylıkla anlayacağı bir anlatıma kavuşturulmasının hedefleneceği, 15. maddesinde, alanda yer alan özellikli yapıların işlevini ve mimarisi ile ilgili bilgileri ziyaretçilere vermek amacıyla gerekli görülürse yeniden canlandırmaları yapılabileceği belirtilmiştir. 31. maddede ören yerlerinin arkeolojik potansiyelin korunacağı, denetimli olarak ziyarete açılacağı, bu amaçla alanın tanıtımı için gezi yolu, bilgilendirme panoları, çeşitli hizmet üniteleri gibi işlerin projelendirileceği, alanın ihtiyaçlarını gidermede çağdaş teknolojilerden yararlanabileceği, yerel halk ile doğru bir iletişimle, sahiplenmelerini sağlamak, ilgiyi arttırmak üzere programlar hazırlanacağı açıklanmıştır. Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge’de ise, tanıtım, bilgilendirme, yönlendirme tabela ve benzerlerinin yol açtığı görüntü kirliliğini engellemek için yapılacak tabelaların malzemesi, boyutları, yazı tekniği, yazı karakteri hakkında uyulması gereken esaslar belirlenmiştir.

8. ALAN ÖLÇEĞİNDE KORUMA/PLANLAMA

Sit alanı ilanıyla birlikte, sitin korunmasının alan ölçeğinde planlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bütünlük içinde korumanın önemi, alan korumaya yönelik bir planlamanın yapılmasını gerektirmektedir. Söz konusu alanlar için imar uygulamaları yerini koruma uygulamalarına bırakır. Dolayısıyla da koruma içerikli uygulamaların da bir planlama dahilinde oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla gerçekleştirilmesi gereken planlama sistemlerini ele aldığımızda Koruma Amaçlı İmar Planları, Alan Yönetimi Planları ve Ören Yeri Çevre Düzenleme Projeleri karşımıza çıkmaktadır.

a. Koruma Amaçlı İmar Planı

2863 sayılı Kanun'un 3. maddesinde koruma amaçlı imar planı tanımlaması yapılmıştır. Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki planlar olarak tanımlanmıştır. Koruma Amaçlı İmar Planı Teknik Şartnamesi ile proje aşamasında uyulması gereken usul ve esaslar belirlenmiştir.

Sit alanı ilan edildiğinde, imar planı yerine koruma amaçlı imar planı yapılması gerekliliği doğar. Sit alanlarında gerçekleştirilecek olan planın adı koruma amaçlı imar planı olsa da, planın yapılmasının nedeni ve temel amacı kültür varlıklarını koruyacak önlemlerin alınmasını sağlamaktır. Bu nedenle bu amaca yönelik hazırlanmaları gerekmektedir. Sit alanı ilan kararıyla birlikte, sit kararının niteliğine bağlı olarak, alan ölçeğinde koruma gerekliliği yapılaşmayı tamamen yasaklayabileceği gibi, kamusal hizmete yönelik sınırlı olarak ya da sınırlı fonksiyonlarda sınırlı düzeyde yapılaşma tanınmasına izin verilebilir. Sit statüsü, koruma amaçlı imar planlaması hükümlerinin oluşturulmasında belirleyici olmalıdır. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında bir koruma tedbiri olan sit alanı ilan kararı, alanda imar uygulamalarının yeniden şekillendirilmesini ve alanda bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması önceliğine göre hareket edilmesini gerektirir (Çolak, 2011: 168).

Planlamanın sadece fiziksel planlama olarak görülmeyip, arkeolojik alanlar için kazı, koruma, değerlendirme, sunum gibi süreçleri içeren kavram olarak düşünülmesi gerekmektedir. 658 sayılı “Arkeolojik Sitlerde Koruma Kullanma Koşulları” ilke kararında 1. ve 2. derece arkeolojik sit tanımlamalarında planlama olgusuna değinilmemiştir. 3. derece arkeolojik sitler için ise arkeolojik değerlerin korunması koşuluyla yeni düzenlemelere izin verilebileceği belirtilmiştir (Madran-Özgönül, 2003: 22).

b. Alan Yönetimi Planı

Türkiye için yeni bir kavram olan alan yönetiminin yasal temeli 2004 yılında, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 3. maddesindeki yönetim alanı ve yönetim planı tanımlamaları ile oluşturulmuştur. Aynı kanunun 7. Bölüm Ek 2. maddesinde işleyiş hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca, Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır. Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve

Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge'nin 11. maddesinde; Alan Yönetim Planının belirlediği kısa, orta ve uzun vadede (1 yıllık, 5 yıllık, 10 yıllık) yapılan programlar çerçevesinde kazı ve koruma çalışmalarının eş güdümlü olarak yürütmesinin sağlanacağı belirtilmiştir.

2863 sayılı Kanun'un 3. maddesinde yönetim alanı; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler, yönetim planı ise; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlar olarak tanımlanmıştır.

Arkeolojik alan korumada “yönetim planı” yapılması uluslar arası boyutta önemli bir yer edinmiştir. UNESCO Dünya Miras Merkezi, Dünya Miras Listesi'ne kabul edeceği yerlerin bir yönetim planı olmasına önem vermektedir (Madran-Bozkurt, 2008: 268).

Alan yönetiminde, koruma kullanma dengesi sağlanarak, bir işletme planı dahilinde, koruma amacıyla kültürel varlıkların sosyal, eğitim ve ekonomik açılardan değerlendirilmesi esas alınmaktadır. Alan yönetiminin uygulanacağı alan, sit alanları ile etkileşim içerisinde olan alanların bütünü olarak ele alınmaktadır. Yönetim planları, kültürel varlıkları yasal, yönetsel yöntemlerle koruyan, eylem planları içerip rehberlik eden bir belgedir. Merkezi ve yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve tüm diğer paydaşların ortak çalışması öngörülmektedir. Ayrıca birçok disiplinden uzmanın ortak çalışmasıyla ortaya konan bir plandır. Planın

başarılı olmasının en önemli etkenlerinden birisi de yerel halkın katılımının sağlanarak, arkeolojik mirasa katkısının oluşturulmasıdır. Plana konu olan arkeolojik alanın detaylı tanımı (coğrafi, arkeolojik, yasal durum, sosyo-ekonomik yapı vb.), farklı kılan değerlerin belirlenmesi, risk etkilerinin belirlenmesi (deprem, sel, tarım vb.), alanın kullanıcı ve ziyaretçileri için strateji belirlenmesi, sunuma yönelik düzenlemeler, koruma ve restorasyon çalışmalarını içeren teknik stratejiler, ziyaretçi yönetimi (ulaşım, otopark, giriş ücreti vb.) gibi temalar alan yönetimi planının oluşturulmasındaki aşamalardandır. Tüm arkeolojik alanların birbirinden farklı özellikleri bulunduğundan dolayı belirlenmiş bir standart yönetim planından söz etmek mümkün değildir.

Prehistorik yerleşmelerin sistemli bir plan dahilinde ve bütünleştirici bir yaklaşımla korunmasını sağlayacak bir yöntem olarak kabul edilen alan yönetimi, alanın anlaşılabilmesinin yanı sıra korumayı da içine alan bir planı içerdiğinden, prehistorik alanların sürdürülebilir korunmasını sağlamaktadır (Bahçeci, 2006: 120). Planlamanın geniş kapsamlı olması korumanın sürekliliği için önemlidir. Teknik koruma tedbirleri ile birlikte diğer unsurlar da ele alınmalıdır. Alanın özelliklerinin ve sorunlarının iyi analiz edilmemesi, zarar görmesine neden olabilmektedir. Herhangi bir yönetim planı politikaları; toplumun istek ve ihtiyaçlarına uygun, mali açıdan uygulanabilir, teknik ve ekonomik olarak mümkün, uzun vadeli bir yönetim çerçevesi sağlamak, iyileştirme ve değişikliğe izin vermesi için yeterince esnek olması gibi unsurları barındırabilmelidir (Sullivan, 1997: 16-23).

Arkeolojik alanlarda, tarihi, sanatsal, araştırma değerleri temel değerleri oluşturur. Bu temel değerler uzmanlar tarafından tanımlanan akademik değerlerdir. Ancak yeni ve çeşitli paydaşlarca savunulan doğal, sosyal, manevi, sembolik, ekonomik değerler de yönetim planında yeterli ayrıntıda dikkate alınmalıdır (Demas, 2002: 35-36).

c. Ören Yeri Çevre Düzenleme Projesi

Çevre düzenleme projesi, 2863 sayılı Kanun'un 3. maddesinde tanımlanmıştır. Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleri olarak belirtilmiştir. 17. maddede ören yerlerinde çevre düzenleme projesi yapımı ve değişikliklerinin, ilgili koruma bölge kurulunun uygun görüşü doğrultusunda bakanlıkça yapılacağı, yaptırılacağı ve onaylanacağı belirtilmektedir. Çevre Düzenleme Projesi Genel Şartnamesi ile proje aşamasında uyulması gereken usul ve esaslar belirlenmiştir.

Ören yeri olarak koruma altına alınan yerlerin korunması, bir plan doğrultusunda gerçekleştirildiğinde uygulamanın başarısı artmaktadır. Ören yerlerinde çevre düzenleme projesi, alanın korunmasının yanında, alana gelen ziyaretçilerin günlük gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik çözümlere yönelik bir çalışmadır. Ören yerlerinde çevre düzenleme projeleri, alanın koruma ve kullanma dengesinin oluşturulması ve sürdürülebilir bir şekilde ören yerlerinin turizm, kültür ve eğitim ihtiyaçlarında kullanılması amacıyla yönelik olarak hazırlanmalıdır.

C. KURUM VE KURULUŞLAR

1. Merkezi Birimler ve Bağlı Kuruluşlar

Koruma ile ilgili görevler ilk olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na aittir. Kültür ve Turizm Bakanlığının kültür varlıklarını koruma görevini yerine getirmek üzere oluşturulan birimi Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüdür. İlgili Bakanlığa bağlı olarak Kültür varlıklarıyla ilgili işlemlerin bilimsel esaslara göre gerçekleştirilmesini sağlamak üzere Ankara'da bir Kültür Varlıklarını Koruma

Yüksek Kurulu ve bazı şehirlerde Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları oluşturulmuştur. Ayrıca Arkeoloji Müzelerinin de korumada sorumlulukları bulunmaktadır. Kültür varlıklarını belirleyip envanterini oluşturmak, izinsiz kazılara karşı yerel güvenlik birimleri ile işbirliği yaparak kaçak kazıların engellenmesini sağlamak, kurtarma kazıları yapmak gibi sorumluluklar bunlardandır.

2863 sayılı Kanun'un 53. maddesinde Koruma Yüksek Kurulu'nun yapısı, 51. maddesinde de görev ve yetki tanımlaması belirtilmiştir. Koruma Yüksek Kurulunun ve Koruma Bölge Kurulları'nın oluşumu, çalışma usul ve esasları ve itirazlara yönelik hususlar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları ile Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelikle düzenlenmiştir.

Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri ise; Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Çanakkale, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kayseri, Konya, Muğla, Nevşehir, Samsun, Sivas, Trabzon, Van gibi şehirlerde kurulan oluşumlardır. 2863 sayılı Kanun'un 58. maddesinde Koruma Bölge Kurulu'nun üye yapısı, 57. maddesinde ise Koruma Bölge Kurulları'nın görev ve yetkileri tanımlanmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri'nin Çalışma Esaslarına ilişkin Yönerge ile Koruma Bölge Kurulu Müdürlüklerince yürütülecek hizmetlere ilişkin esaslar belirlenmiştir.

2. Mahalli İdareler

Buldukları bölgenin ihtiyaçlarına yönelik kurulan mahalli idarelerin kültür varlıklarının korunmasında sorumlulukları bulunmaktadır. Büyükşehir Belediyeleri, Belediyeler ve İl Özel İdareleri bu kapsamda sayılabilir.

3. Sivil Toplum Kuruluşları

Kültür varlıklarının korunması görevi devlete ait olsa da, sivil toplum kuruluşlarının katılımı ve desteği, koruma çalışmalarının başarısını etkilemektedir.

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının bazıları, arkeolojik koruma ile ilgili konularda kamuoyunun ilgisini çekmekte ve alınan kararlarda önemli rol oynamaktadırlar. Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği, Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı (ÇEKÜL), Tarihi Kentler Birliği, Turizm Anıt ve Çevre Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ), Tarih Arkeoloji Sanat ve Kültür Varlıklarını Koruma Vakfı (TASK) gibi kuruluşlar bunlardandır.

D. ULUSLAR ARASI KURUMLAR VE BELGELER

Kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi konusu, tüm ülkelerin uzun yıllardır tartıştığı, uluslar arası boyutta kurumların oluşturularak bunların geliştirdiği ilkelerin belirlendiği bir alan olmuştur. Kültür varlıkları ülkelerin kendine ait bir ögesi olduğu kadar evrensel bir miras olarak kabul edildiğinden dolayı uluslar arası platformlarda imzalanan sözleşmelerle koruma sağlanmaktadır. Ülkemizin de söz konusu kurumların bazılarına üyeliği bulunmakta olup, belgelerin çoğunluğunda da taraf olunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın (1982 Anayasası) 90/5 maddesine göre, usulüne uygun yürürlüğe girmiş uluslar arası sözleşmeler kanun hükmündedir. Bunların anayasaya aykırılığı ileri sürülemez. Dolayısıyla bu sözleşme hükümlerine uyma anayasal ve kanuni bir yükümlülük niteliğindedir (Sancakdar, 2010: 92-93).

1. KURUMLAR

a. UNESCO

Eğitim, bilim ve kültür alanlarında hükümetler arası bir örgüt olan UNESCO, 4 Kasım 1946 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir. Türkiye, UNESCO'nun kurucu ilk on üyesinden biridir (Madran-zgnl, 2005: 112).

Kültür Varlıklarının korunması konusunda önemli bir etkisi bulunan UNESCO, evrensel kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak, tehdit altında olan anıt ve sitlere uzman ve maddi yardım götürmektedir. Mısır'da Nil Nehri üzerinde yapılan Assuan Baraj glnn içinde kalacak olan Abu Simbel Tapınağı'nın taşınması için teknik ve maddi destek sağlanmıştır. Ayrıca tarih öncesinden 20. yüzyıl mimarlığına kadar uzun bir süreçte, evrensel değeri olan anıt ve sitlerden oluşan Dünya Miras Listesi (World Heritage List) oluşturulmaktadır. Bu kapsamda belli ölçüleri içeren varlıklar tescil edilerek Dünya Mirası Fonu'ndan yararlanması sağlanmaktadır (Ahunbay 2009: 134). Ülkemizde de bazı kültürel varlıklar Dünya Mirası Listesine alınmıştır (Pulhan, 2009)⁴¹. UNESCO'nun Türkiye ile ilgili kararlarından bir diğeri de İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti olarak ilan edilmesidir.⁴²

b. Avrupa Konseyi

Koruma ile ilgili uluslar arası düzeyde örgütlenen diğer bir kurum 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi'dir. Konsey çatısı altında toplanan Avrupa lkeleri, kıtanın kültürel mirasının korunması konusunda yardımlaşarak, bu konudaki bilimsel çalışmaları desteklemekte, kültürel varlıkları tehdit eden unsurlara karşı ortak

---

⁴¹ Türkiye'den Dünya Mirası Listesi'ne alınan varlıklarımız: İstanbul'un Tarihi Alanları, Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri, Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası, Hattuşa, Nemrut, Ksantos-Letoon, Hierapolis-Pamukkale, Safranbolu, Troya.

⁴² Konu hakkında 14.11.2007 gün ve 26700 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5706 sayılı "İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun" bulunmaktadır.

savunma yöntemleri geliştirmektedirler (Ahunbay, 2009: 135). Bu bağlamda konseyin gündeminde arkeolojik mirasın korunması ve geliştirilmesi, Avrupa ortak mirasına ilginin arttırılması, kültürel varlıklarla ilgili bilgilerin herkes tarafından kullanılabilmesi için programların oluşturulması, Avrupa kültür yolları, Avrupa miras günleri, doğal ve kültürel miras ve geniş halk kitleleri, koruma ve toplum, sosyal bütünleşme, koruma eğitimi, teknik işbirliği ve danışmanlık gibi başlıklar bulunmaktadır. Yapı ya da sit alanı ölçeğinde teknik yardıma ihtiyacı olan ülkeler, Avrupa Konseyi'ne başvurarak teknik yardım, danışmanlık talep edebilmektedirler (Madran-Özgönül, 2005: 115-116).

c. Avrupa Birliği

Avrupa Parlamentosu, kültürel mirasın korunmasında, topluluğun eylem programına ilişkin bazı esasları saptamıştır. 1993 yılından itibaren ise, topluluğun sözleşmesinde Avrupa ölçeğinde öneme sahip kültürel mirasın korunması için üye ülkelerin desteklenmesi yer almaktadır. Önceleri sadece yapı ölçeğinde olmakla birlikte, daha sonra kentsel, arkeolojik ve doğal mirasla da ilgili olmaya başlamıştır. Avrupa'nın kültürel mirasının korunması ve tanıtımı için önemli bütçeler ayrılmakta, Avrupa Birliği'nin eğitim programlarına bu ortak mirasın öğretilmesi ve koruma bilincinin arttırılması da konulmaktadır. Bu amaçla SOCRATES adında bir program oluşturulmuştur (Mardan-Özgönül 2005: 116).

d. ICOMOS

Koruma konusunda uluslar arası örgütlerden bir diğeri de, bilgi üretilmesine ve bu alandaki gelişmelerin yayın ve toplantılarla duyurulmasına çalışan ICOMOS'tur. 1965 yılında UNESCO bünyesinde Varşova'da kurulmuştur. Bugün aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ICOMOS'a üye 84 ülke ulusal komiteleriyle koruma konusunda büyük katkılar sağlayan etkinlikler gerçekleştirmektedir (Ahunbay, 2009: 134). ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 22.4.1974 gün ve 7/8132 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Amaçları bir tüzükle belirlenmiştir.

Anıtlar ve sitlerle ilgili çeşitli görevleri yerine getirmektedirler. Milli komite konuyla ilgili akademisyenler, bürokratlar ve serbest meslek mensuplarından oluşan bir yapıya sahiptir (Madran-Özgönül, 2005: 118).

e. EUROPA NOSTRA

1963 yılında kurulan bir sivil toplum örgütü olan Europa Nostra, koruma konusunda 200'den fazla sivil toplum örgütünü, 100 yerel yönetimi ve 35 Avrupa ülkesinden 1000 kişisel üyeyi kapsamaktadır. Avrupa'nın kültürel ve doğal mirasını korumak ve tanıtmak, bu amaçlarla etkinlikler düzenlemek, bilimsel araştırmalar yaparak sonuçları ilgili yerlere duyurmak gibi amaçları bulunmaktadır (Madran-Özgönül, 2005: 118).

f. ICCROM

1959 yılında UNESCO tarafından Roma'da kurulan ICCROM korumanın bilimsel sorunları hakkında belge toplama, topladığı bilgileri sunduğu eğitim programlarıyla yayma, bu alandaki araştırmaları destekleyerek teknik danışmanlık yapmak, teknik eleman yetiştirmek gibi görevleri üstlenmiştir (Ahunbay, 2009: 134). Korumayla ilgili eğitim veren ve uzmanlarıyla uygulama yapan bir kuruluştur.

ICCROM, koruma alanında bir yandan bilimsel araştırmalarla ilgili çalışırken, bir yandan da çağdaş tekniklerin uygulanması ve araştırılması konusunda teşvik edici, araştırmacı bir görev üstlenir. Eğitim programlarında bu olguyu yaymaya çalışır (Erder, 1980: 116).

2. ULUSLAR ARASI BELGELER

Arkeolojik alanlardaki koruma ve değerlendirme ile ilgili uluslar arası ilkeler, uluslar arası düzeyde tartışılarak meydana gelmiştir.

İlk olarak 1931 yılında Atina’da toplanan “Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili, Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslar arası Konferansı”nda Giovannoni’nin ilkeleri benimsenmiştir. 1932 yılında ise İtalya’da kabul edilen bu ilkeler daha ayrıntılı olarak **Carta del Restauro** (Restorasyon Tüzüğü) olarak yasal bir kimlik kazanmıştır. Yaşayan anıtlar için sağlamlaştırma, kullanılamaz durumdaki arkeolojik yapılar için ise anastylosis uygulamasını öngörmektedir (Ahunbay, 2009: 18-19).

25-31 Mayıs 1964 tarihleri arasında Venedik’te toplanan II. Uluslar arası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi **Venedik Tüzüğü** adı verilen kararları almıştır (Ek 21). Ülkemizde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 24.09.1967 gün ve 3674 sayılı ilke kararıyla kabul edilip, tüm koruma uygulamaları için geçerli hale getirilmiştir (Madran-Özgönül, 2005:153). 16 maddeden oluşan Venedik Tüzüğü’nde tarihi anıt kavramı yeniden tanımlanmış, tek yapıdan, uygarlıklara tanıklık yapan kentsel ya da kırsal yerleşme boyutuna ulaşmıştır. Korumada sürekliliğin sağlanması, onarımda teknolojiden yararlanma, anıtların toplumsal amaçlarla kullanılarak değerlendirilmeleri ancak özgün niteliklerinin değiştirilemeyeceği, arkeolojik sitlerde yapılacak onarımlar gibi konulara açıklamalar getirilmiştir (Ahunbay, 2009:19). Ayrıca kültür varlığının çok önemli durumlar dışında yerinde korunmasının esas olduğu maddesi yer almaktadır. Bu maddenin döneme ilişkin güncel uygulamalardan kaynaklandığı düşüncesi bulunmaktadır. Nitekim Mısır’da Assuan Barajı göl alanından kurtarılan anıtlar bu döneme rastlamaktadır (Erder, 1977: 176).

Arkeolojik kalıntıları göz önüne almadan planlanan büyük baraj projesinin ortaya çıkardığı durumdan dolayı UNESCO, 19 Kasım 1968 tarihinde **Kamu ve Özel Girişim Projelerinden Zarar Gören Kültür Varlıklarının Korunmasına**

İlişkin Tavsiye Kararı almıştır. Baraj gibi büyük bayındırlık projelerine başlanmadan önce alanda araştırma yapılarak önemli kültür varlıklarının yerinde korunması için önlemler alınması gerekliliği, proje alanında kültür varlıklarına bulunduğu takdirde duruma uygun düzenlemeler yapılması gibi tedbirleri içermektedir (Ahunbay, 2010: 108).

UNESCO tarafından hazırlanan ve ülkemizin de taraf olduğu **Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme** 16 Kasım 1972 tarihinde kabul edilmiştir⁴³ (Ek 22). Bu sözleşme ile arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar kültürel miras sayılmıştır. Bu sözleşmeye taraf olan devletlerden her biri kendi topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, teşhiri ve gelecek nesillere aktarılması görevinin kendisine ait olduğunu üstlenmekle birlikte, kaynaklarını bu yönde kullanarak işbirliği sağlamayı taahhüt etmektedir. Bununla birlikte, kültürel ve doğal mirasa toplum yaşamında işlev vererek, korumayı planlama programlarına almak, koruma ve teşhir için gerekli kurumlar yok ise kurmak, yasal, bilimsel, teknik, idari, mali tedbirleri almak, bilimsel ve teknik çalışmaları geliştirmek, konuyla ilgili eğitim yapan merkezlerin kurularak geliştirilmesini desteklemek amaç olarak alınmıştır. Ayrıca kültürel ve doğal mirasın uluslar arası işbirliği ile korunması gereken evrensel bir miras olduğu belirtilerek, bu kavram; devletlerin egemenliğine saygı gösterilmesi ve ulusal yasaların mülkiyet haklarına saygı kıstaslarına dayandırılmıştır. İstisnai evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın korunması için Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Örgütü çerçevesinde “Dünya Mirası Komitesi” adı altında Hükümetler arası Komite kurulmuştur (Sancakdar, 2010:93-94).

Nairobi Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler ise 1976 yılında kabul edilen bir UNESCO belgesidir. Modernleşmeyle birlikte büyüyen kentler karşısında tarihi anlamı olan yerlerin korunması konusunda ilkeler içermektedir. Tarihi alanlar bir bütün olarak korunması, yapılacak uygulamaların özelliklerini bozmamasına dikkat edilmesi, onarımların bilimsel

---

⁴³ Türkiye Cumhuriyeti 14.4 1982 tarih ve 2658 sayılı Kanun ile sözleşmeye katılmıştır. (R.G.: 17670, Tarih: 20.4.1982)

ilkeleri esas alması ve üye ülkelerin gerekli yasal düzenlemeleri yaparak, uzmanlar yetiştirmesi konuları ele alınmıştır.

Avrupa Konseyi Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları 1984 yılında Floransa’da gerçekleştirilmiştir. 2. maddesinde ele alınan genel sonuçlarda; arkeolojik mirasın savunmasızlığı; birçok durumda arkeologlar, plancılar, merkezi, bölgesel ve yerel düzeylerde kamu kuruluşları, seçilmiş vekiller arasında gözlemlenen diyalog eksikliği; arkeolojik miras için geliştirilecek her yaklaşımda karşılaşılan yetersiz kaynak sorunu; iyi niyetlerin sık sık açıklanmasına karşın, arkeolojik mirasa ilişkin güncel Uluslar arası Konvansiyon’da pratik uygulama eksikliği gibi sorunlara değinilmiştir (Dikilitaş, 2010: 44).

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Avrupa Konseyi bünyesinde 3.10.1985 tarihinde Granada’da kabul edilmiştir⁴⁴. Sözleşmede mimari mirasın ne olduğu tanımlanmış, öğelerinin neler olduğunu ortaya koyan bir sınıflandırma yapılmıştır. Taraf olan ülkeler, mimari miras olarak korunması gereken değerlerin envanterinin oluşturulmasını kabul etmişlerdir. Avrupa mimari mirası kapsamında bulunan taşınmazların korunmasına yönelik olarak sözleşmeye taraf ülkeler, gerekli koruma tedbirlerini almayı taahhüt etmişlerdir. Değerlerin korunmasına yönelik yükümlülöklere aykırı davrananlar hakkında yaptırım uygulamayı, koruma politikaları oluşturmayı, koruma çalışmalarını katılımcı bir şekilde yürütmeyi, merkezi idareyle birlikte yerel yönetimlerin de sürece katılımlarını sağlamayı kabul etmişlerdir. İdarenin yanında toplumun da koruma sürecine katılmasını sağlayacak tedbirlerin alınması toplumsal bilinç oluşturma, eğitim programları hazırlama, Avrupa çapında bir işbirliği ve koordinasyon sözleşmenin temel hedefidir (Çolak 2011: 61-66). Bu sözleşmede yapılan ören yeri tanımı, mevzuatımıza aktarılarak kullanılmıştır.

---

⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti 13.4.1989 tarih ve 3534 sayılı Kanun ile sözleşmeye katılmıştır. (R.G.: 20229, Tarih: 22.7.1989)

Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü ise ICOMOS tarafından hazırlanarak 1990 yılında Lozan'da kabul edilmiştir (Ek 23). Kazılarda hasar vermeyen yöntemlerin seçilmesi gerekliliği, rezerv alanı bırakılması, baraj gibi projeler nedeniyle tehlike altında olan arkeolojik alanlarda araştırmaların ayrıntılı olarak yapılması gerekliliği, belgelemenin önemine değinilmiştir. Ayrıca arkeolojik kalıntıların yerinde korunmasının önemi, sürekli bakım yapılamayacak alanlarda kalıntıların üzerinin toprakla kapatılarak korunabileceği belirtilmiştir. Alanın ziyarete açılması ve anlaşılabilir bir şekilde sunulabilmesi için çalışmalar yapılması, yerin gelişimini anlatan görsellerin hazırlanması ve bunların zamanla güncellenmesinin önemi ifade edilmiş, rekonstrüksiyonların arkeolojik kalıntılar için yapılabilme kısıtları belirtilmiştir (Ahunbay, 2010:110).

Ülkemizin de taraf olduğu **Avrupa Arkeolojik Mirasın Korunması Sözleşmesi** ise (Malta Sözleşmesi) 1992 yılında Valetta'da imzalanmıştır⁴⁵ (Ek 24). Avrupa'nın ortak hafızasının kaynağı ve tarihi bilimsel incelemeler için bir araç olarak arkeolojik mirası korumak, amaç olarak belirlenmiştir. Arkeolojik miras; yapılar, inşaatlar, bina grupları, sitler, objeler, başka cins abideler ile bunların karada ve denizdeki uzantıları olarak tanımlanmıştır. Arkeolojik mirasın envanterinin çıkarılması, verilerin daha sonraki nesiller tarafından incelenebilmesi için arkeolojik rezerv alanlarının yaratılarak arkeolojik alanın tümünün kazılmaması, arkeolojik mirasın bulunması halinde resmi makamlara bildirmenin zorunluluğu, izinsiz kazı yapılmaması, arkeolojik mirasın yeterli koruma önlemleri alınmadan çıkarılmaması ve açıkta bırakılmaması, arkeolojik alanların korunması ve güçlendirilmesi için politikalar hazırlanması, kalkınma projelerine arkeologların katılımının sağlanması, arkeolojik mirası olumsuz etkileyecek kalkınma planlarının değiştirilmesi, yerinde korumanın esas olduğu ve arkeolojik alanların halka açılışında arkeolojik ve bilimsel niteliklerin olumsuz etkilenmemesinin sağlanması gibi konular belirlenmiştir. Ayrıca araştırma ve korumanın finansmanı, bilimsel bilginin toplanması ve dağıtımı, kamu

---

⁴⁵ Türkiye Cumhuriyeti 5.8.1999 tarih ve 4434 sayılı Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin (Gözden Geçirilmiş) Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ile sözleşmeye katılmıştır. (R.G.:23780, Tarih:8.8.1999)

bilincinin arttırılması hakkında hükümler bulunmaktadır (Madran-Özgönül, 2005: 86-87).

Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Değerlerin Korunması Sözleşmesi (Lahey Konvansiyonu) ise 14.5.1954 tarihinde kabul edilmiş, 7.8.1956 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Kültürel varlıklar, insanlık açısından büyük önem taşıyan, taşınır ya da taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmış, verilen örnekler arasında arkeolojik sitler de sayılmıştır. Silahlı bir çatışma halinde kültür varlıklarının korunmasına yönelik tedbirler hüküm altına alınmıştır (Madran-Özgönül, 2005: 81)⁴⁶.

Nara Özgünlük Belgesi ise 1994 yılında Japonya'da, Japon Hükümetince, UNESCO, ICCROM, ICOMOS ile birlikte hazırlanmıştır. Özgünlüğün ve yerelliğin korunması gerekliliğini tartışan bir belgedir (Asategin, 2004: 82-83).

Arkeolojik Mirasın Şehir ve Ülke Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin R (89) 5 Sayılı Tavsiye Kararı, 1989 tarihinde Avrupa Konseyi'nce hazırlanmıştır. Kentsel ve kırsal alanlarda gerçekleştirilen bayındırlık faaliyetlerinde arkeolojik alanların korunması amaçlanmaktadır. Arkeoloji envanterlerinin hazırlanması, veritabanlarının oluşturulması, arkeolojik varlıkların, her türlü planlamada önemli bir unsur olarak görülmesinin sağlanması, projelerin büyük etki yaratması durumunda gerekli düzeltmelerin yapılması, arkeologlarla koordineli çalışmalar yapılması gibi konulara değinilmiştir.

---

⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti 2.4.1965 tarih ve 563 sayılı yasa ile sözleşmeye katılmıştır. (R.G.: 12145, tarih: 8.11.1965)

SONUÇ

Buraya kadar yaptığımız çalışmalardan elde edilen sonuçlar, konunun içeriğini oluşturan bazı temel kavramlarla, başlıklar halinde aşağıda sunulmaktadır.

- **Tahrip Etkenleri**

Höyükler, insanların olumsuz etkileri ve doğal etkenlerden dolayı tahribata uğramaktadır. Çeşitli bayındırlık faaliyetleri ve tarımsal faaliyetler, izinsiz kazılar, sosyal/toplumsal olgular ile oluşan yıkım başlıca tahrip etkenleridir. Bilimsel amaçlardan uzak olan izinli definecilik kazılarının yapılmamasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmeli, izinsiz kazıların engellenmesine yönelik ise takiplerin arttırılması, arazi ekiplerinin oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye gibi gelişimini sürdürmekte olan ülkelerde, kentleşmenin hızla artmasıyla birlikte ihtiyaçlar da artmış, bayındırlık faaliyetlerinin arkeolojik alanlara olumsuz etkisi çoğalmıştır. Sorunun çözümünde öncelikle arkeolojik verilerin kent ve ülke planlama süreçlerinde önemli bir unsur olduğunun anlaşılmasına yönelik önlemler yatmaktadır.

Ülkemizde yapılması planlanan tüm bayındırlık projelerinde arkeolojik ÇED yapılarak en az olumsuz etki sağlanmalıdır. Söz konusu projelerde arkeolojiye ağırlıklı olarak yer verilmelidir. Kurumlar arasında yapılacak koordinasyonlu çalışmalar ile arkeolojik alanı korumada gerekli koşullar oluşturulmalıdır. Her türlü bayındırlık projesinin hazırlık aşamasında, etkilenmesi muhtemel arkeolojik alanların dikkate alınması gerekmektedir. Değerlendirme ve uygulama aşamalarında arkeologlarla koordineli çalışılmalı ve araştırmalar için gerekli zaman ile ödenek sağlanmalıdır.

Ülkemizde büyük bayındırlık projeleri zaman zaman çeşitli tartışmalara neden olmaktadır. Bununla birlikte kurtarma kazıları ile elde edilen sonuçlar pek çok

alandaki bilinmeyen dönemlerin aydınlanmasına, bilinmeyen çok sayıda kanıtın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Yakın dönemlerde bunun en iyi örneğini İstanbul Marmaray Projesi kapsamında yürütülen kazılarda görmekteyiz. Burada yapılan kurtarma kazıları sayesinde İstanbul'un tarih öncesine ait daha önce bilinmeyen birçok veri insanlık tarihine kazandırılmıştır.

Bayındırlık projeleri ile koruma faaliyetlerinin birbirine aykırı olarak görülmesi yerine bir bütün olarak değerlendirilip, fırsatlar yaratılmaya çalışılmalıdır. Koruma yaklaşımları, her türlü gelişme projelerine muhalefet olarak değil, bir uzlaşma ve çözüm bulma yöntemi olmalıdır. Şehirleşme ve giderek artan ihtiyaçlar sonucu insanın yaşam koşulları için gerekli olan projeler, kültür varlıklarına zarar verir nitelikte olmamalıdır. Arkeolojik varlıkların bulunduğu alanlarda uygulanacak projenin büyük bir etki yaratacağı anlaşıldığında, çalışmanın yönü değiştirilerek, oluşabilecek olumsuzluklar azaltılmalıdır. Projelerin gerçekleştirileceği alanlarda doğru bir planlama ve araştırmalar için uygun koşulların yaratılması ile hem kazıların yapılıp bilinmeyenlerin aydınlığa kavuşturulması hem de bayındırlık projelerinin gerçekleştirilmesini sağlamak mümkündür.

• **Koruma ve Değerlendirme**

Ülkemizde bulunan, geçmiş yaşam biçimini kültürel süreklilik içinde bize aktaran, her birinin kendine özgü nitelikleri olan höyükler, bulunduğu coğrafya için taşıdığı değer dışında, evrensel bir kültür mirasıdır. Kültürel varlıklar ortak kimlik oluşturmaya yardımcı olurlar, turizm gelirlerine katkı sağlarlar. Bu varlıkları korumak, bilime ve insanlığa sunmak, gelecek nesillere aktarmak gibi sorumluluklarımız bulunmaktadır.

Höyük yerleşmelerindeki mimari kalıntılarının korunmasına ve değerlendirilmesine yönelik çözümlere ulaşmak hem malzemenin kırılabilirliği hem de çok tabakalılığın sunumunun güçlüğü nedeniyle çeşitli sorunları barındırmaktadır.

Ayrıca höyükler genellikle toplum tarafından az bilinen dönemleri kapsamaktadır. Yapılacak çalışmalarda korumanın birçok bilim dalını ilgilendiren disiplinlerarası niteliği uygulamaya geçirilmelidir. Yapılacak her türlü uygulama, her arkeolojik alanın özelliklerine göre değiştirilip geliştirilmelidir. Öncelikle kırılgan nitelikli yapı unsurlarına sahip olan höyük yerleşmelerinin doğa ve insan kaynaklı tahrip etkenlerinin engellenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Zemin suyunun yarattığı tahribat, yağmur, ısınma soğuma döngüleri, bitki örtüsü gibi etkenlere karşı önlemler alınmalıdır. Gerekli kısımlarda sağlamlaştırma çalışmaları yapıp alanın anlaşılabilir şekilde sunumu gerçekleştirilmelidir. Benzer uygulama olarak Tilmen Höyük'te, kırılgan nitelikli yapı unsurlarına koruma müdahaleleri gerçekleştirilmiş, arkeolojik park çalışmaları kapsamında alanın sunumuna yönelik çalışmalarda bulunulmuştur. Burada yapılan tüm çalışmalarda çeşitli disiplinlerin katkısı sağlanmıştır.

Gerçekleştirilen koruma değerlendirme uygulamalarına bölge halkının sahip çıkması, güvenliğinin sağlanarak höyüğün etrafına koruyucu çit çekilmesi ve höyüğün sürekli bekçi koruması altında olması büyük önem göstermektedir. Bekçinin tayini, barınağı, masraflarının karşılanması gibi konularda kazı başkanlığının sorumluluğu hafifletilmelidir. Genellikle merkez yerleşmelerden uzak yerlerde bulunan höyük yerleşmelerinde, bekçi korumasında sürekliliğin sağlanması oldukça zordur. Tilmen Höyük'te, alandan sorumlu bir bekçi bulunmaktadır. Ancak bekçinin alanda sürekli bulunmamasından dolayı kültürel varlıklar ve sunuma yönelik yapılan çalışmalar risk altındadır.

Arkeolojik alanlarda kalıntıların görünümünü ve fiziki durumunu etkileyen, bitki gelişimi gibi zarar verici etkenlerin en aza amacıyla düzenli olarak temizlik ve bakım çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar için sürekli maddi kaynak ve insan gücü ihtiyacı bulunmaktadır.

Arkeolojik alanlarda sergilemeye yönelik yapılan kimi uygulamalar, alanın özgün niteliğini etkilemekte ve asıl anlatım aracı olan kalıntıların önüne geçmektedir. Bu anlamda yapılacak her türlü uygulamada alanın öznesinin kalıntılar olması

sağlanmalı, abartıdan kaçınılmalıdır. Alanın anlaşılmasına katkı sağlayacak canlandırmaların, çeşitli hizmet yapılarının, alanın uzağında ve uygun tasarımda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yapı kalıntılarının rekonstrüksiyonu yerine maketlerinin yapılması hem özgün yapı üzerinde yapılabilecek yanlışlıkları engellemekte hem de ekonomik olmaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırmalar sonucu ulaşılan fikirlere göre gerçekleştirilen maketler alanın mimarisinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Arkeolojik alanlarda ziyaretçilerin talepleri ile kalıntılar arasında denge kurulmalıdır. Turizmin yaratabileceği aşınmalara karşı önlemler alınmalıdır. Alanın taşıma kapasitesine göre ve aşırı ziyaretçi talebine yönelik önlemler alınmalıdır. Turizm bir amaç olarak algılanmamalı, alanın arkeolojik değeri ön planda tutulmalıdır.

• **Koruma Çatıları**

Arkeolojik alanlarda kazılar sonrası açığa çıkartılan kerpiç gibi dayanımı güç mimari unsurların insan tahribatı ve doğal etkilere karşı korunmasında gerekli görülen koruyucu çatıların, mimari gösterişten uzak hafif strüktürler olarak tasarlanmaları, alanda baskın unsur olmamaları sağlanmalıdır. Koruma çatısı, örtü yüzeyinde biriken yağmur suyunun alana zarar vermeden uzaklaştırılması için gerekli olan bir drenaj sistemine sahip olmalıdır. Aynı zamanda çatının taşıyıcı yapı öğeleri, kalıntılara zarar vermeyecek biçimde tasarlanmalıdır. Çatının arkeolojik kalıntılarının üzerinde yer aldığı düşünüldüğünde, dikey taşıyıcı elemanlarının zemin ile irtibat noktalarının etüd edilmesi, mümkün olduğunca kalıntılardan uzak ve küçük boyutlarda seçilmesi gerekmektedir. Koruyucu çatıların uygulanmasında, projelendirmeden izin onayına, arazi ve iklim koşullarına kadar çeşitli etkenlerin araştırılması ve hatta gerekli maddi kaynağın yaratılması gerekmektedir. Çatının içerisinde oluşacak yeni iklim koşulları dikkate alınmalı, bu bağlamda kullanılacak olan malzemenin seçimine dikkat edilmelidir.

Koruma çatıları açık alanda güneş, yağmur, rüzgar gibi iklim koşullarına maruz kaldıklarından, kendi yapı sistemlerinin de düzenli bakıma ihtiyacı olmakta, bu da çatının kendisi için periyodik bakım maliyeti ve insan gücü ihtiyacı doğurmaktadır.

- **Korumanın Devamlılığı**

Bilimsel kazılarla açığa çıkartılan ve koruma değerlendirme çalışmaları yapılan arkeolojik alanlarda, yapılan işlemlerin devamlılığı, korumanın sürekliliğinin sağlanması gereklidir. Daha önce de söz edildiği gibi alanın sürekli birkaç bekçi kontrolünde olması gerekmektedir. Ayrıca zamanla meydana gelen doğa ve insan kaynaklı tahribatın önüne geçilebilmesi için sürekli bakım sağlanmalıdır. Tilmen Höyük örneğinde de görüldüğü gibi, yapılan koruma ve değerlendirme çalışmaları zamanla tahribata uğrayabilmektedir. Bu bağlamda arkeolojik alanlarda yapılan tüm çalışmaların devamlılığı için, gerekli bakımın sürekli olarak sağlanmasına yönelik bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde oluşturulabilecek bu yapılanma, kazı başkanlığınca büyük emeklerle yapılan koruma değerlendirme çalışmalarının sürekliliğinin sağlanmasına önemli katkıda bulunacaktır.

Alan bütünlüğünde bir işletme planı dahilinde koruma kullanma dengesini öngören alan yönetimi, koruma amacıyla kültürel varlıkların pek çok yönden değerlendirilmesini sağlamaktadır. Bu bakımdan höyük yerleşmelerinin sistemli bir yönetim planı içinde sürdürülebilir korunması için önemli bir yöntemdir. Yönetim planının yapım ve onay aşamasının gerçekleştirilmesi için uygun şartlar oluşturulmalı ve höyük yerleşmelerinde yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

- **Tespit ve Tescil**

Ülkemizde bulunan tüm höyüklerin tespitlerinin yapılması, kültür envanterinin tamamlanması ve tescil işlemi ile devletin koruması altına alınması gerekmektedir. Korumanın başlangıcını, varlıkların kayıt altına alınıp, tescillenmesi oluşturmaktadır. Mevzuattaki tanımlar tespit sürecini belirlediği için, bilimsel niteliklere dayalı olarak güncellenmelidirler. Tespitlere ilişkin kriterleri belirleyen Yüksek Kurul İlke Kararı oluşturulmalıdır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yetki alanında bulunan tespit, tescil işlemlerinin kamu kurumları, üniversiteler, yerel yönetimler ve konu ile ilgili sivil toplum örgütleri eşgüdümünde oluşturulan bir kadro tarafından gerçekleştirilmesi, hem hızlı hem de nitelikli bir sonuca götürebilecektir. Ayrıca elde edilen verilerin bir veritabanında herkesin ulaşabileceği hale getirilmesi faydalı olacaktır.

Koruma amaçlı belgeleme çalışmalarında günümüzde yaygınlaşan bilişim teknolojilerinden de yararlanılmalıdır. Bu teknolojilerin en yaygını olan Coğrafi Bilgi Sistemleri (GIS) ve sonucunda oluşturulan veritabanları, bilginin erişilebilirliğini sağlamaktadır. Uzaktan algılama sistemleri ise, ulaşılması güç alanların tespiti ve takibinde fırsatlar sunmaktadır. Bu bağlamda belgeleme çalışmalarında bilişim teknolojilerinden yaygın olarak yararlanılarak, gözden kaçabilecek bilgi kaynaklarına erişim sağlanmalı ve edinilen bilgi paylaşılmalıdır.

- **Kamulaştırma**

Arkeolojik alanlardaki özel mülkiyet, kazı aşamasından koruma değerlendirmeye kadar çeşitli sorunlara neden olmakta, özel kullanıma bağlı olarak çeşitli tahribatlara yol açmaktadır. Ayrıca arkeolojik alanlar yerel halk tarafından genellikle arazilerinde tarım ve yapılaşma gibi faaliyetleri kısıtlayan bir unsur olarak

algılanmaktadır. Bu bağlamda gerekli ödeneklerin sağlanarak kamulaştırmanın yapılması veya takas yoluna gidilmesi gerekmektedir.

- **Eğitim**

Koruma, belli bir uygarlık düzeyine ulaşabilmiş toplumların sahip çıktığı bir konu olmuştur. Şehirleşmenin getirdiği uygarlık seviyesine ulaşan toplumlar korumanın önemini fark etmişlerdir.

Koruma ve devamlılığın sağlanması konusunda eğitim eksikliği en temel sorunlardandır. Eğitimin içinde korumaya yer verilmemiş olması büyük bir eksiklik olup, üniversitelerde yeni başlayan koruma eğitiminin, daha erken yaş düzeyine indirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda erken yaşta başlatılması gereken koruma eğitimi sorunun çözümünün en temel ögesidir. Çok eski geçmişi temsil eden höyük kalıntılarının toplumun varlığının kökeni olduğu, kimliğinin bir parçası olduğu, bununla birlikte evrensel anlamda insanlığın ortak mirası olduğu gibi en temel bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Arkeolojik varlıkların turizm gibi amaçların dışında, öncelikle kültürel zenginlik olarak algılanması, bu sebeple korunmasının gerektiği fikri aşılmalıdır. Okullarda, buldukları bölgede bulunan arkeolojik alanlar hakkında bilgiler verilmelidir. Böylelikle yaşadıkları bölgelerde yer alan değerlerden haberdar olan, önemini kavrayan insanların, korumaya katkısı beklenebilir.

Korumanın olması gerekliliğinden çok, koruma yöntemlerinin neler olacağının tartışıldığı bir sürece geçilememesinde eğitim eksikliği önemli bir etkidir. Kültür varlıklarından haberdar olmayan, korumanın çağdaş toplumlarda olduğu gibi içselleştirilmediği toplumlarda yapılan pek çok koruma girişimi sahipsiz kalıp tahrip olmaya yüz tutmaktadır.

- **Yasal Boyut ve İlgili Sorunlar**

Ülkemizde arkeolojik alanların korunması konusu, başta anayasa hükümleri ile devletin görevleri arasında belirlenmiş olup, bu görevlerin yerine getirilmesinde yetki Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ona bağlı teşkilatlarca yürütülmektedir. Kültür varlıklarının korunmasında temel hukuki düzenleme olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili idari düzenlemelerin, uygulamada dikkate alınması ve kimi kısımlarının güncellenmesi, kanun ile yönetmelikler arasındaki bazı çelişkilerin giderilmesi gerekliliği göze çarpmaktadır. Geçmişte yaşanmış suistimallere dayanarak daha çok tepkisel olarak gelişen ve koruma odaklı olan Kanun'un, bağlantılı konularda detaylandırılması gerekmektedir.

Ülkemizde koruma ile ilgili yürürlükte olan Kanun ve ilgili idari mevzuatın yanı sıra, uluslar arası alanda taraf olunan anlaşmalar da bulunmaktadır. Bu antlaşmalarda, ülkemizde kimi zaman gözden kaçabilen, yerinde koruma, temel restorasyon ilkeleri, bayındırlık projelerinde arkeolojik kalıntıların öncelikli görülmesi gibi hususlar yer aldığından anlaşma hükümleri benimsenerek uygulamaya aktarılmalıdır. Koruma ile ilgili yasal düzenlemelerin temel sorunu, çoğunlukla uygulamadaki aksaklıklarla ilgilidir.

Yasal sürece bağlı olarak yaşanan bir sorun da yetki dağılımı sorunudur. Arkeolojik kazıların tamamlanmasının ardından kazı başkanları, alanın korunması ve her türlü devamlılığın sağlanmasından sorumlu görünmektedir. Çok yönlü bir projeyi gerektiren konu hakkında uzman, yardımcı eleman, bilgi, teknik donanım eksikliği ile maddi yetersizlikler söz konusudur. İlgili mevzuatın, korumaya maddi kaynak sağlayacak ve yetki karmaşasını çözecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Ülkemizde uzun yıllardır yerli ve yabancı bilim heyetlerince kazılar yapılmasına rağmen bazı örnekler dışında koruma, sergileme gibi alanlarda olması gereken düzeye ulaşamamıştır. Bu durum, konunun yeni benimsenmesiyle de

ilintilidir. Yetişmiş uzman, maddi kaynak, disiplinlerarası çalışma, denetim ve izleme mekanizmasını gerektiren bu süreç için çözüme yönelik gerekli düzenlemelerin yapılması, soruna katkı sağlayacaktır.

Koruma ile ilgili olan mevzuat, merkezi bir idareyi öngörmektedir. Arkeolojik alanı tanıyan, alana yakın olan yerel yönetimler, beklenen hizmetin daha hızlı ulaşabilmesi için koruma sorumluluğunun ve çalışmalarının içine katılmalıdır. Bu bağlamda yerelden merkeze uzanan koordine bir zincir oluşturulmalıdır. Merkezi ve yerel yönetimlerin görevleri belirlenip, merkezi yönetimin korumayla ilgili ilkeleri belirleyen bir rol üstlenmesi, yerel yönetimlerin gerekli yasal donanım ve uzman personele kavuşması sağlanmalıdır. Böylelikle süre gelen sorunların üzümünde önemli bir aşamaya gelinebilecektir. Tez çalışmasının örnek modeli olan Tilmen Höyük'te gerçekleştirilen koruma ve değerlendirme çalışmalarında zamanla bazı aşınmalar meydana gelmektedir. Bu aşınmalara yetki ve her türlü donanım sahibi yerel yönetimlerce yapılacak yerinde ve zamanında müdahaleler, olumsuzlukların giderilmesine ve zararın geri dönülmez bir duruma gelmeden nlenmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde, arkeolojik alanlarda yapılan koruma değerlendirme çalışmalarının devamlılığını sağlayacak bir yapılanma oluşturulmalıdır.

Kavramları açıkça ortaya koyan, tanımlamalarda öznellikten arındırılmış, korumayı modern yaşamın gereği olarak hayatın içine katılmasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu bağlamda, arkeolojik sit derecelendirilmesinde mevcut Şartlarda geçerli olan alanın kullanımına yönelik değil, niteliğine göre bilimsel verilerle belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Koruma ile ilgili uygulamada yaşanan sorunların bir diğeri ise, koruma ile ilgili konularda hayata geçirilmesi g kararların alınmasıdır. Koruma kararları ile uygulamalar arasındaki ilişki yeterli düzeyde kurulmalıdır. Tilmen Höyük hakkında alınan bir Koruma Kurulu kararında, regülatör köprü inşaatının gl oluşturmayacak Şekilde yapılması kararı alınmıştır. Ancak doğal olarak gl oluşmuş ve etki alanında

tahribata neden olmuştur. En iyi çözümler daima ihtiyaçlar ve koruma, uygulama ve estetik arasındaki hassas dengeden çıkmaktadır.

Arkeolojik alan koruma olgusu, doğası gereği arkeoloji bilimi ve arkeolojik kalıntılar üzerine temellendirilir. Fakat bu olgu, aynı zamanda çeşitli dinamikleri de içinde barındırması gereken bir sistemdir. Arkeolojik alanın korunması için, arkeolojik yapıların üzerinde konumlandırılacak çatıların tasarımları dahil yapılması gereken tüm koruma müdahalelerinin teknikleri, alanın ziyaretçilere sunumuna yönelik her türlü uygulama, ziyaretçi ihtiyaçları için gerçekleştirilecek yapıların alanla bütünleşecek şekilde projelendirilmeleri, günün koşullarına ve gelecekte doğabilecek farklı ihtiyaçlara yönelik yönetim planlarının hazırlanması ve tüm bu işlemlerin gerçekleştirilmesi için uyulması gereken yasal süreç, bu sistemin en önemli kısımlarıdır. Fakat koruma bilincinin tüm insanlar için doğal bir düşünce haline gelmesini, kültür tarihi ve kültürel mirasın önemi gibi kavramlarının normalleşmesini ve yaygınlaşmasını sağlamak için yapılacak çalışmalar konunun en önemli unsurudur. Bu kavramlar zorunluluktan ziyade kültürel varlıkları korumak ve gelecek nesillere aktarma bilinci ile istenerek gerçekleştirilecek hale getirilmelidirler. Bu durum da doğru eğitilmiş/yönlendirilmiş ve varlıklara neden sahip çıktığını iyi bilen bir toplum ile mümkün olabilecektir.

Ülkemiz sahip olduğu arkeolojik alanlar ile dünyadaki sayılı ülkelerden biridir. Ancak böyle çok önemli bir niteliğe sahip olmanın getirdiği sorumluluklar da vardır. Bu ciddi yükümlülüklerin idari mekanizmalardaki kişilerden bireylere kadar farkına varılması ve yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu ciddiyet, aynı zamanda uluslar arası toplumun parçası olmakla da ilintilidir.

Öncelikle ülkemizdeki tüm kültür varlıkları saptanmalı ve belgelenmelidir. Bilim insanlarının kültür varlıkları üzerine bilim üretmeleri için her türlü kolaylık ortaya konmalıdır. Değerlendirme ve korumaya yönelik çalışmaların yapıldığı yerlerde mutlaka devamlılık sağlanmalıdır. Farklı nedenlerden dolayı herhangi bir koruma değerlendirme faaliyetinin yapılmadığı/yapılamadığı arkeolojik alanlarda ise daha fazla tahribat olmadan gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Topraklarındaki kültürel geçmişe sahip çıkan, bu geçmişi benimseyen, yaşatan ve geleceğe aktaran çağdaş hatta çağının ötesinde bir ülke olmanın koşullarından biri de bu yükümlülükleri yerine getirmektir. Bilindiği gibi ülkemizde bu standartlar Cumhuriyetimizin ilan edildiği yıllarda konulmuştur.

KAYNAKÇA

- AHUNBAY, Z.:2009 **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**, İstanbul, Yem Yayınları.
- AHUNBAY, Z.:2010 “Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme”, **TÜBA-KED, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi 8**, s. 103-118.
- AKİPEK, S.:1999 **Ulusal ve Uluslar arası Hukuk Açısından Kültür Malları**, Ankara, Ocak Yayınevi.
- ALKIM, U.B.: 1959 “Yesemek Kazısı ve İslahiye Bölgesi Araştırmaları”, **Bulleten XXIII**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 692-694.
- 1960a “İslahiye Bölgesindeki Araştırmalar. Yesemek Çalışmaları ve Tilmen Höyük Kazısı”, **Bulleten XXIV**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 714-716.
- 1960b “1959 İslahiye Bölgesi Araştırmaları, Yesemek Çalışmaları ve Tilmen Höyük Sondajı”, **TAD X-I**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, s. 7-9.
- 1961 “Yesemek Çalışmaları ve Tilmen Höyük Kazısı”, **Bulleten XXV**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 525-526.

- 1962a “Tilmen Höyük Çalışmaları (1958-1960)”, **Belleten XXVI**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 447-499.
- 1962b “Yesemek Çalışmaları ve Tilmen Höyük Kazısı”, **Belleten XXVI**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları s. 625-627.
- 1962c “Yesemek Çalışmaları ve Tilmen Höyük Kazısı (1960)”, **TAD XI-I**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, s. 5-6.
- 1962d “1961 Dönemi Tilmen Höyük ve Yesemek Kazıları”, **TAD XI-2**, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, s. 5-7.
- 1964a “İslahiye Bölgesi Araştırmaları ve Tilmen Höyük Kazısı”, **Belleten XXVIII**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 564-568.
- 1964b “Dördüncü Dönem Tilmen Höyük Kazısı (1962), **TAD XII-I**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 5-7.
- 1964c “İslahiye Bölgesinde Türk Tarih Kurumu Adına 1955-1962 Yılları Arasında Yapılan Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar”, **Atatürk Konferansları** (1963), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları XVII Seri No. 1, s. 163-178.
- 1965a “İslahiye Bölgesi Araştırmaları, Tilmen ve Gedikli Höyük Kazıları”, **Belleten XXIX**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 556-560.

- 1965b “İslahiye Bölgesi Araştırmaları ve Tilmen Höyük Kazısı (1963)”, **TAD XIII-I**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 5-9.
- 1967 “İslahiye Bölgesi Araştırmaları: Tilmen ve Gedikli Höyük Kazıları (1964)”, **TAD XIV-1,2**, s. 69-78.
- 1970a “İslahiye Bölgesi Çalışmaları ve Tilmen Höyük Kazısı (1969)”, **TAD XVIII-2**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 29-32.
- 1970b “İslahiye Bölgesi Çalışmaları ve Tilmen Höyük Kazısı” **Bellekten XXXIV**, s.490-494.
- 1972 “Tilmen ve Kırışkal Höyük Kazıları (1970)”, **TAD XIX-2**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 39-50.
- 1974a “Tilmen Höyük ve Samsun Bölgesi Çalışmaları (1971), **TAD XX-2**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 5-16.
- 1974b “Tilmen Höyük Kazısı ve Samsun Bölgesi Araştırmaları 1972”, **TAD XXI-2**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 23-30.
- ALSAÇ, Ü.: 1995 **Türkiye’de Restorasyon**, Ankara, İletişim Yayınları.

- ARSEBÜK, G.:1983 “Dünden Bugüne Arkeoloji” **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi 1**, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 66-75.
- ASATEGİN, G.:2004 **Kültür ve Doğal Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız**, Ankara, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- ASLAN, R.:2009 “Troia Arkeolojik Siti”, **Dünya Mirasında Türkiye**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 441-492.
- 2010 “Troia’da Koruma Uygulamaları ve Ören Yerinin Sunumu”, **TÜBA-KED, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi 8**, s.175-182.
- ATALAY, S.
ÇAMURCUOĞLU, D. vd.:2010 “Protecting and Exhibiting Çatalhöyük”, **TÜBA-KED, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi 8**, s. 155-167.
- BAHÇECİ, M.:2006 “Arkeolojik Alanların Yönetiminde Uygun ve Yararlı Bir Araç Olarak Arkeolojik Alan Sunumu; İzmir Urla, Limantepe Yönetim Modeli”, Eds. Engin Özgen, Sevinç Günel vd., **Hayat Erkanal'a Armagan. Kulturlerin Yansimasi / Studies in Honor of Hayat Erkanal. Cultural Reflections**, İstanbul, Homer Kitabevi.
- BAŞGELEN, N.:2011 “Türk Arkeolojisinin Öncüleri”, **Arkeo Atlas 2011/01**, Ed. Necmi Karul, İstanbul, Doğan Burda Dergi Yayıncılık.

- BAYRAM, F. (Ed.):2008 “**Uluslar arası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu’nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi**”, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- CEZAR, M.:1971 **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**, İstanbul Türkiye İş Bankası A.Ş. Kültür Yayınları.
- ÇAMBEL, H.:2001 “Karatepe-Aslantaş Öyküsü” **Boğazköy’den Karatepe’ye Hititbilim ve Hitit Dünyasının Keşfi**, Ed. Fatma Canpolat, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s.122-143.
- ÇAMBEL, H.:2010 “Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi Çok Yönlü Bir Proje”, **TÜBA-KED, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi 8**, s.131-136.
- ÇOLAK, N.İ.:2011 **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku**, İstanbul, On İki Levha Yayınları.
- DEDE, Y.:2000 “Aşıklı Höyük Kerpiç Yapılarında Onarım ve Koruma Çalışmaları”, **I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s.97-105.
- DEMAS, M.:2002 “Planning for Conservation and Management of Archaeological Sites”, **Management Planning for Archaeological Sites**, s.35-40.
- DİKİLİTAŞ, G.:2010 “Arkeolojik Alanlarda Koruma” **Restorasyon Konservasyon Çalışmaları 6** , s. 43-51.
- DÖRPFELD, W.:1902 **Troja und Ilion**, Athen.

- DURU, R.: 1979 **Keban Projesi Değirmentepe Kazıları 1973**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri:3, No: 2, 1979.
- 1987 “İslahiye Bölgesinde M.Ö. 2. Binyılına Ait Önemli Bir Kent:Tilmen Höyük”, **Akurgal’a Armağan-Festschrift Akurgal, Anadolu XXI** (1978-1980), Ankara, DTCF Basımevi, s.37-46.
- 1990 “Tilmen Sarayları”, **X. Türk Tarih Kongresi Tebliğleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.121-131.
- 2003 **Unutulmuş Bir Başkent Tilmen**, İstanbul, Türsab.
- 2004 “Tilmen Höyük Kazı, Onarım ve Çevre Düzenleme Projesi 2002 Yılı Çalışma Raporu”, **25. KST, 1. Cilt**, Ankara, s.289-296.
- 2006 “Sorunlar ve Öneriler”, **Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji**, Ed. Nezih Başgelen, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 44-49
- 2011 “Tilmen Höyük”, **Arkeo Atlas 2011/01**, Ed. Necmi Karul, İstanbul, Doğan Burda Dergi Yayıncılık.
- ERDER, C.:1977 "Venedik Tüzüğü Bir Anıt Gibi Korunmalıdır", **ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, c. 3, sayı: 2**, Ankara, s. 167-190.

- 1980 “Kültürel Varlıkların Korunmasında Bilim ve Teknoloji” **Akurgal’a Armağan-Festschrift Akurgal, Anadolu XXI** (1978-1980), Ankara, DTCF Basımevi, s. 113-119.
- ERTEM, H.:1982 **Keban Projesi Han İbrahim Şah Kazıları 1970-1971**, Ankara, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, 1982.
- ESİN, U.:1993 “19. Yüzyıl Sonlarında Heinrich Schliemann’ın Troya Kazıları ve Osmanlılarla İlişkileri” **Osman Hamdi Bey ve Dönemi**, Ed. Zeynep Rona, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ESİN, U.:2006 “Bir Kurtarma Kazısı Örneği: Değirmentepe ve Arkeometrik Çalışmalar”, **Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji, Sorunlar Öneriler Kazılar**, Ed. Nezih Başgelen, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 91-98.
- FRANGIPANE, M.,
D. MANGANO: 2010 “The Exhibition of a Mud-Brick Monumental Complex in a Stratified Mound: The Case of 4th Millennium Arslantepe (Malatya), **TÜBA-KED, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi 8**, s. 201- 215.

FRENCH, P.:1987 “The Problems of In Situ Conservation of Mudbrick and Mud Plaster”, **In Situ Archaeological Conservation: proceedings of meetings April 6-13, 1986 Mexico**, Eds. Miguel Angel Corzo, Henry Hodges, Los Angeles, The Getty Conservation Institute, s.78-83.

GAZİANTEP VALİLİĞİ İL KÜLTÜR VE
TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ:2009 **Gaziantep.**

GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ:2009 **Değişen Gaziantep**

GAZİANTEP VALİLİĞİ İL ÇEVRE VE
ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ:2011 **2010 Gaziantep İl Çevre Durum Raporu**

GERÇEK, F.:1999 **Türk Müzeciliği**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

GROVER, P.,
Y.SCHAFFER:2007 “Protection and Conservation Excavated Sites”,
Mediterranean Prehistoric Heritage Training, Education and Management, Eds. Ian Hodder, Louise Doughty, Cambridge, Mc Donald Institute Monographs, s. 35-43.

GÜLTEKİN, N.T.:2001 “Türkiye’de Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma 200 Sürecinde Yaşanan Açmazlar”, **Taç Vakfı’nın 25 Yılı, Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras**, Ed. Haluk Sezgin, İstanbul, TAÇ Vakfı, s. 213-218

- GÜNAY, R.:2007 “Kültür Mirasını Korumada Çeşitli Yaklaşımlar”, **Colloquium Anatolicum VI**, İstanbul, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, s.1-25.
- HUEBER, F.: 1991 “Arkeolojik Yapıların ve Alanların Koruma ve Restorasyon Sorunları”, **Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi I. Ulusal Sempozyumu**, Ankara, s.37-42.
- HUEBER, F.:1997 “Arkeolojik Anıtlar Sağlamlıklarını Nasıl Kaybediyorlar?”, **Adalya II**, İstanbul, Ege Yayınları, s. 205-220.
- İZMİRLİGİL, Ü.:2008 “Tarihi Süreç İçinde Koruma ve Güncel Sorunlar”, **Haluk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı, Vol. 2**, Eds. Aşkın Özdzibay, İnci Delemen, Özgür Turak, Sedef Çokay Kepçe, İstanbul, AKMED, s. 649-652.
- KINZEL, M.:2008 “Preservation and Presentation of Neolithic Sites: A Case Study at Shkarat Msaied, Southern Jordan”, **Archaia Case Studies on Research Planning, Characterisation, Conservation and Management of Archaeological Sites BAR Int. Series 1877**, Eds. Nicolò Marchetti, Ingolf Thuesen, Oxford, s.331-341.
- KORFMANN, M.:1991 “Anıtkent ve Turizm-Troia’nın Bugünkü Durumundan Örnekler”, **Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi Sempozyumu**, s.31-42.

KOŞAY, H.Z.:1976 **Keban Projesi Pulur Kazıları 1968-1970**, Ankara,
ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri III, No:1.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI: 1999 **Kültür ve Tabiat Varlıkları
Yüksek Kurulu İlke Kararları**,
Kültür Bakanlığı, Kültür ve
Tabiat Varlıklarını Koruma
Genel Müdürlüğü, Ankara.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI: 2004 **Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kanunu**,
DÖSİMM Basımevi, Ankara.

UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONU SOMUT KÜLTÜREL MİRAS
İHTİSAS KOMİTESİ: 2009 **Türkiye'nin Dünya Miras
Alanları**, Ankara.

MADRAN, E:1991 “Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve
Değerlendirilmesinde Yasal, Parasal ve Örgütsel
Sorunlar ve Olanaklar”, **Arkeolojik Sit Alanlarının
Korunması ve Değerlendirilmesi I. Ulusal
Sempozyumu** (14–16 Ekim 1991), Antalya, s.43–44.

2010 “Koruma Mevzuatı Bağlamında Belgeleme”,
**Taşınmaz Kültür Varlıklarını Tespit ve Belgeleme
Yöntemleri Sempozyumu**, Eds. Meltem Uçar, Yavuz
Selim Yılmaz, Mersin, Mersin Üniversitesi Yayınları,
s.89-95.

- MADRAN, E.,
N.ÖZGÖNÜL:2003 “Arkeoloji/Planlama ve Uluslar arası Yaklaşımlar”,
Planlama Dergisi 2003/2, s. 21-25.
- MADRAN, E.,
N.ÖZGÖNÜL:2005 **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, Ankara,
TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- MADRAN, E.,
E. BOZKURT:2008 **Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar Alan
Yönetimi**, Ankara, TMMOB Yayınları.
- MARCHETTI, N:2005a “Tilmen Höyük-Gaziantep”, **Dall’Eufrate al
Mediterraneo. Ricerche Delle Missioni
Archeologiche Italiane in Turchia, Fırat’tan
Akdeniz’e. Türkiye’deki İtalyan Araştırma
Heyetlerinin Araştırmaları**, Ankara, s. 41-48.
- 2005b “The 2003 Joint Turkish-Italian Excavations at Tilmen
Höyük”, **26. KST**, s. 129-136.
- 2006 “New Results on Middle Bronze Age Urbanism in
South-Eastern Anatolia: The 2004 Campaign at Tilmen
Höyük”, **Colloquium Anatolicum 5**, İstanbul, Türk
Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, s.199-211.
- 2007a “The 2005 Joint Turkish-Italian Excavations at Tilmen
Höyük”, **28.KST**, s. 355-364.

- 2007b “A Late Old Syrian Stela from Tempel M at Tilmen Tilmen Höyük”, **Refik Duru’ya Armağan** Eds. Gülsün Umurtak, Şevket Dönmez, Aslıhan Yurtsever, İstanbul, Ege Yayınları.
- 2008a “The 2006 Joint Turkish-Italian Excavations at Tilmen Höyük”, **29. KST**, s. 389-402.
- 2008b “From Excavation Strategies To Archaeological Parks” **Archaia Case Studies on Research Planning, Characterisation, Conservation and Management of Archaeological Sites BAR International Series 1887**, Eds. Nicolò Marchetti, Ingolf Thuesen, Oxford, s. 11-17.
- 2011 “Sigilli dell’eta del Bronzo Dalla Regione di Gaziantep in Turchia”, **Kinku**, Ed. Nicolò Marchetti, Bologna, s. 13.
- MUSSO, S.F.:2008 “Low Impact Restoration Techniques, Coverings and Fixed Devices In An Archaeological Park: A Case Study At Tilmen Höyük In Turkey”, **Archaia Case Studies on Research Planning, Characterisation, Conservation and Management of Archaeological Sites BAR International Series 1887**, Eds. Nicolò Marchetti, Ingolf Thuesen, Oxford, s. 319-331

- NEVE, P.:1998 “Restaurierungen in Boğazköy- Hattuša”,
Karatepe'deki Işık-Light on Top of the Black Hill. Studies Presented to Halet Çambel, Eds. Güven Arsebük, Machteld J. Mellink, Wulf Schirmer, İstanbul, Ege Yayınları.
- ORBAŞLI, A.:2007 “Guedelines for Preparing Management Plans for Prehistoric Sites”, **Mediterranean Prehistoric Heritage Training, Education and Management**, Eds. Ian Hodder, Louise Doughty, Cambridge, Mc Donald Institute Monographs, s.69-75.
- ÖZBAŞARAN, M.,
O.TANINDI:2001 “Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri TAY Projesi”,
Cogito 28, Ed. Gül Pulhan, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- ÖZDOĞAN, M.:1977 **Aşağı Fırat Havzası 1977 YüzeY Araştırmaları**, İstanbul, ODTÜ Aşağı Fırat Projesi Yayınları, seri I, no 2.
- 1993 “Arkeolojide Çağdaşlaşma ve Türk Arkeolojisini Bekleyen Tehlikeler”, **Osman Hamdi Bey ve Dönemi**, Ed. Zeynep Rona, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s: 192-200.
- 2001 b “Türkiye’de Tehlike Altında Kültür Varlıkları: Bir Durum Değerlendirmesi, Sorunlar ve Öneriler, Ed. H.Sezgin, **Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras**, TAÇ Vakfı, İstanbul, s. 287-292.

- 2006a **Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- 2006b “Tahribat ve Öneriler”, **Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- 2010 Çayönü: Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem’e Tarihlenen Bir Yerleşim Yerinde Koruma ve Alan Düzenleme Uygulaması”, **Türkiye Kültür Envanteri Dergisi TÜBA-KED 8**, s. 141-154.
- ÖZDOĞAN, M.,
A.ÖZDOĞAN, vd.:1992 “1990 Yılı Çayönü Kazı ve Onarım Çalışmaları”, **KST XIII/I**, Ankara, s.97-125.
- ÖNAL, M.,
G. MAHSERECİ, vd.:2007 **Gaziantep İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri 2007**, Gaziantep İl Özel İdaresi Müdürlüğü
- ÖZGÜÇ, T.:1975 “Atatürk ve Arkeoloji”, **Cumhuriyet’in 50. Yıldönümü Semineri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 109-117.
- ÖZGÜÇ, T.:1988 **İnandıktepe Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- PALUMBO, G.:2002 “Threats and Challenges to the Archaeological Heritage in the Mediterranean”, **Management Planning for Archaeological Sites**, Eds. Jean Marie Teutonico, Gaetano Palumbo, Los Angeles, The Getty Conservation Institute, s.3-13.
- 1970 **1968 Yaz Çalışması**, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri no 1, (2 vol. : Metin ve Resimler), Ankara.
- PEKMAN, S.(Ed.):1971 **Keban Projesi 1969 Çalışmaları**, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri I, no 2, Ankara.
- 1972 **Keban Projesi 1970 Çalışmaları**, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri I, no 3, Ankara.
- 1974 **Keban Projesi 1971 Çalışmaları**, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri I, no 4, Ankara.
- 1976 **Keban Projesi 1972 Çalışmaları**, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri I, no 5, Ankara.
- 1979 **Keban Projesi 1973 Çalışmaları**, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri I, no 6, Ankara.
- 1982 **Keban Projesi 1974-1975 Çalışmaları**, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, seri I, no 7, Ankara.
- PULHAN, G.:2007 “Arkeolojik Varlıkların Talanı”, **Rezan Has Müzesi Konferansları II**, Eds. Simge Çelik Atasoy, Zeynep Çulha, İstanbul, s.78-93.

- 2009 **Dünya Mirasında Türkiye**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- RAMAZZOTTİ, M.:2008 “An Integrated Analysis for the Urban Settlement Reconstruction, the Topographic, Mathematical and Geophysical Frame of Tell Mardikh, Ancient Ebla”, **ICAANE 4, cilt 1**, Eds. Helmuth Kuhne, Rainer M. Czichon, Florian Janoscha Kreppner, s. 191-206.
- 2010 “The Ebla Archaeological Park. Natural, Archaeological and Artificial Italian Portrait of the Ancient Syrian Capital” **ICAANE 6, vol.2** eds. Paolo Matthiae, Licia Romano s. 581-598
- RESELLİ, F.B.:2006 “A Protective Shelter at the Archaeological Site of Arslantepe Malatya”, **Management and Preservation of Archaeological Sites**, Eds. Zeynep Ahunbay, Ülkü, İzmirliçil, İstanbul, Yapı Yayın, s.45-50.
- RİORDEN, E.
R. ASLAN:2009 “2008 Yılı Troia Kazı Sonuçları”, **31. KST 2**, s. 165-183.
- SANCAKDAR, O.:2010 **Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yargısal Denetimi**, Seçkin Yay. İstanbul.
- SEEHER, J.:2007 **Hattuša Kerpiç Kent Suru**, İstanbul, Ege Yayınları.

- SERDAROĞLU, Ü.:1977 **1975 Aşağı Fırat Havzasında Araştırmalar**, ODTÜ Aşağı Fırat Projesi Yayınları, seri I, no 1, Ankara.
- SEVİN, V.:1997 **Anadolu Arkeolojisi**, İstanbul, Der Yayınları.
- 1999 **Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- 2003 **Eski Anadolu ve Trakya cilt:1**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- SULLIVAN, S.:1997 “A Planning model for the management of Archaeological Sites” **The Conservaion of Archaeological Sites in the Mediterranean Region**, ed Ed. Marta de la Torre, Los Angeles, The Getty Conservation Institute, s. 15-26.
- TANINDI, O.,
Ö. ÖZBAŞARAN vd.,:2001 **Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2000 – Marmara ve Ege Bölgeleri**, İstanbul, TASK Vakfı Yayınları 1.
- TANINDI, O.,
S.SEBA vd., :2002 **Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2001 – Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu**, İstanbul, TASK Vakfı Yayınları 8.
- TANINDI, O.,
S. OKAN vd.,:2003 **Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2002 – İç Anadolu Bölgesi**, İstanbul, TASK Vakfı Yayınları 13.
- TANINDI, O.,
A.DİLSİZ vd.,:2004 **Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2003 – Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri**, İstanbul, TASK Vakfı Yayınları 15.

- TEKELİ, İ.:2000 “BüyükProjelerin Geliştirilmesinde ve Uygulanmasına Tarih Boyutu”, **Zeugma Yalnız Değil Türkiye’de Barajlar ve Kültürel Miras**”, Ed. Esra Fanuscu Özden, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. 170-173.
- TEMİZSOY, İ.:1992 “1990 Yılı Yesemek Taşocağı ve Heykel Atölyesi Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, **XIII. KST I**, Ankara, s.299-318
- TATAR, E., M. ÖZDOĞAN,
N. BAŞGELEN:1993 **2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değıştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun Taslağına Gerekçeleriyle Birlikte Öneriler**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- TUNA, N.:1998 “Çevresel Etki Değeriendirme Çalışmalarında Arkeolojik Kültür Mirasının Korunması”, **Arkeoloji ve Sanat 85**, s. 39-48.
- 2010 “Sudan Kurtarılan Arkeolojik Miras Höyükler”, **Aktüel Arkeoloji Dergisi 17**, Ed. Mehmet Bezdin, İstanbul.
- TUNA, N.,
J. ÖZTÜRK (Eds.): 1999 **İlisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeoloji Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi, 1998 Yılı Çalışmaları**, Ankara.

TUNA, N., J. OZTURK,
J.VELİBEYOĞLU (ed.):2000 **İlisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında
Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını
Kurtarma Projesi, 1999 Yılı Çalışmaları,**
Ankara.

TUNA, N.,
J. VELİBEYOĞLU (ed.):2002 **İlisu ve Karkamış Baraj Gölleri
Altında Kalacak Arkeolojik
Kültür Varlıklarını Kurtarma
Projesi, 2000 Yılı Çalışmaları,**
Ankara.

TUNA, N.,
J.VELİBEYOĞLU (ed.): 2004 **İlisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında
Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını
Kurtarma Projesi, 2001 Yılı Çalışmaları,**
Ankara.

ÜNAL, Z.G.:2010 “Kültür Varlıklarının Koruma Amaçlı Belgelenmesinde
Bilişim Teknolojileri”, **Taşınmaz Kültür Varlıklarını
Tespit ve Belgeleme Yöntemleri Sempozyumu**, Eds.
Meltem Uçar, Yavuz Selim Yılmaz, Mersin, Mersin
Üniversitesi Yayınları, s. 9-15.

YALDIZ, M.:1993 “Atatürk ve Müzecilik”, **Anadolu Medeniyetleri
Müzesi 1992 Yılı**, Ankara, Kültür ve Turizm
Bakanlığı, s. 295-302.

YAZGAN, G.,

O. ÖZGAN, vd.:2005

Gaziantep Kültür Envanteri 2005, Gaziantep İl

Özel İdaresi Müdürlüğü

İNTERNET KAYNAKLARI

www.catalhoyuk.com

www.ebla.it

www.kultur.gov.tr

www.kulturturizm.gov.tr

www.kulturvarliklari.gov.tr

www.kumid.eu

www.kvmgm.gov.tr

www.mevzuat.gov.tr

www.tayproject.org

www.tbmm.gov.tr

www.tilmenhoyuk.info

EK 2

T. C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
ADANA KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU BÜRO MÜDÜRLÜĞÜ
K A R A R

TOPLANTI TARİHİ ve No. : 23.8.1988-4

TOPLANTI YERİ : ADANA

KARAR TARİHİ ve No. : 29.8.1988-110

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) köyünde yer alan Tilmenhöyük'e ilişkin, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 28.12.1987 gün ve 7408 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonun
Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) köyünde yer alan Tilmenhöyük'ün korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı özelliği gösterdiğinden ve ekli 1/5000 ölçekli haritada belirlendiği gibi I. ve III.derece arkeolojik sit alanı olarak 2863 ve 3386 sayılı yasalar uyarınca tesciline,
Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulunun 04.03.1988 gün ve (6) sayılı "Arkeolojik sit alanlarında korumaya yönelik geçerli koşullar" başlıklı ilke kararına uyulmasına, höyükteki doğa ve insan tahribinin önüne bilmesi için eskiden olduğu gibi bir beki tayini, tahrip edilen yerlerin restorasyonu ve korumaya alınması, höyük yolunun yapılması ve köprüsünün tamiri ile höyüğün etrafının tel örgü ile çevrilmesinin Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğüne önerilmesine karar verildi.

BAŞKAN

Prof. Dr. ORHAN GÖÇER

Üye

Üye

Üye

BAŞKAN YARDIMCISI

Prof. Dr. BELKİS MUTLU

Bulunmadı

Üye

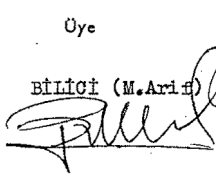
Üye

BİLİCİ (M.Arif)

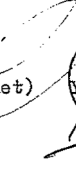
İPEK (İsmet)

YENİSOĞANCI (Veli)

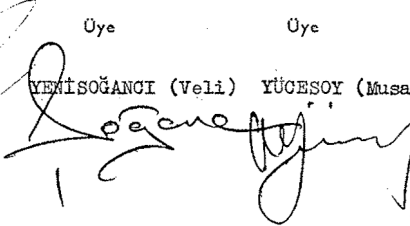
YÜGESOY (Musa)

Üye

Üye

Üye

EK 3

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu Müdürlüğü
KARAR

TOPLANTI TARİHİ ve No. : 30.04.1998-220

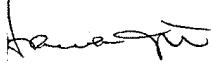
KARAR TARİHİ ve No. : 30.04.1998-3038

TOPLANTI YERİ

ADANA

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyünde yer alan, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 29.08.1988 gün ve 110 sayılı kararı ile tescilli, Tilmen Höyük'te D.S.İ. tarafından yapılan izinsiz uygulamalara ilişkin, Gaziantep Valiliği İl Kültür Müdürlüğü'nün 17.03.1998 gün ve 744 sayılı yazısı, Gaziantep Müze Müdürlüğü'nün 12.03.1998 gün ve 381 sayılı yazısı, Gaziantep Müze Müdürlüğü Uzmanları tarafından hazırlanan 11.03.1998 günlü rapor okundu, ekleri, dosyası incelendi ve yapılan görüşmeler sonunda;

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyünde yer alan, Tilmen Höyük'te Devlet Su İşleri Müdürlüğü tarafından yapılan izinsiz uygulamaların, Kurulun uygulamaları görüşüp, projeleri onaylanıncaya kadar durdurulmasına, Devlet Su İşleri Müdürlüğü'nden konuya ilişkin projelerin ve teknik raporun istenmesine, konunun görüşüleceği toplantıya bilgi alınmak üzere Devlet Su İşlerinden bir uzman istenmesi gerektiğine karar verildi.

BAŞKAN

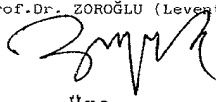
Prof. Dr. TAMER GÖK

Üye

Prof. Dr. ERTEN (Erkin) Prof. Dr. ZOROĞLU (Levent)

Üye

Üye

Üye

Gaziantep Valilik Temsilcisi
Bulunmadı

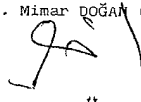
BAŞKAN YARDIMCISI

Yrd. Doç. Dr. GÜLSÜN TANYELİ

Bulunmadı

Üye

Y. Mimar DOĞAN (Erol)

Üye

EK4

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu Müdürlüğü
KARAR

TOPLANTI TARİHİ ve No. : 30.06.1998-224
KARAR TARİHİ ve No. : 30.06.1998-3114

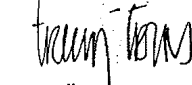
TOPLANTI YERİ
ADANA

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yelliburun (Tilmen) Köyünde yer alan, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 29.08.1988 gün ve 110 sayılı kararı ile tescilli Tilmen Höyük'te D.S.İ. Müdürlüğü tarafından yapılmak istenilen Regülatör inşaatına ilişkin, Gaziantep D.S.İ. 202. Şube Müdürlüğü'nün 20.05.1998 gün ve 582 sayılı yazısı, Kurulumuzun 30.04.1998 gün ve 3038 sayılı kararı okundu, ekleri, dosyası incelendi, D.S.İ. Müdürlüğü Uzmanı Ziraat Mühendisi Abdullah GÖZE CEYLAN'ın verdiği bilgiler dinlendi ve yapılan görüşmeler sonunda;

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yelliburun (Tilmen) Köyünde yer alan Tilmen Höyük'te D.S.İ. Müdürlüğü tarafından yapılmak istenilen Regülatör Köprü inşaatının, 30.04.1996 gün ve 416 sayılı Yüksek Kurul ilke kararının 1. Madde, (f) bendi doğrultusunda oluşturulmayacak şekilde, eski toprak bende dokunulmamak koşulu ile kararımız eki projenin uygulanabileceğine karar verildi.

BAŞKAN

Prof. Dr. TAMER GÖK

Üye

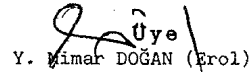
Prof. Dr. ERTEN (Erkin) Prof. Dr. ZOROĞLU (Levent)

Üye
Gaziantep Valilik Temsilcisi
Bulunmadı

Üye

BAŞKAN YARDIMCISI

Yrd. Doç. Dr. GÜLSÜN TANYELİ

Üye
Y. Mimar DOĞAN (Erol)

Üye

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ADANA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU MÜDÜRLÜĞÜ

27.02/3

KARAR

TOPLANTI TARİHİ VE NO: 27.02.2004- 340
KARAR TARİHİ VE NO : 27.02.2004- 5551

TOPLANTI YERİ
ADANA

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyünde yer alan, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 29.08.1988 gün ve 110 sayılı kararı ile I. ve III.derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilen, Tilmen Höyük'te yapılan izinsiz uygulamalara ilişkin, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 19.01.2004 gün ve B.16.0.KTV.0.11.00.01.732/27.02.19-1304 sayılı, 14.11.2003 gün ve B.16.0.KVM.0.11.00.01.732/27.02.19-15150 sayılı yazıları, TÜRSAB Kültür Danışmanı Prof.Dr. Refik Duru'nun 11.11.2002 günlü başvurusu, Gaziantep Müze Müdürlüğü uzmanları tarafından hazırlanan 04.03.2003 günlü rapor, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü uzmanları tarafından hazırlanan 15.12.2003 günlü rapor okundu, ekleri, işlem dosyası incelendi ve yapılan görüşmeler sonunda;

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyünde yer alan, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 29.08.1988 gün ve 110 sayılı kararı ile I. ve III.derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilen Tilmen Höyük'te;

- 1- Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 30.06.1998 gün ve 3114 sayılı kararına aykırı olarak, Tilmen Höyüğün kuzeyinde oluşturulan göl alanının önlenmesi, göl oluşmaması için gerekli önlemlerin alınması,
- 2- Koruma Kurulundan izin alınmadan, sit alanı içinde, Karasu Çayı yatağında hafriyat ve tarama yapıldığı, çıkan malzemenin sit alanı içinde Karasu Çayı kenarına yığıldığı tespit edilmiş olup, Karasu Çayı kenarına yığılan bu malzemenin Müze Müdürlüğü uzmanları denetiminde kaldırılması ve sit alanları dışına taşınması,
- 3- Tilmen Höyük Onarım ve Çevre Düzenleme Projesi adı altında, Höyük üzerinde bazı faaliyetlerde bulunulduğu tespit edilmiş olup, Koruma Kuruluna sunulan, Koruma Kurulu tarafından onaylanan böyle bir projenin olmadığı tespit edilmiş olup, Höyük ve çevresinde sit alanlarında, Koruma Kurulundan izin alınmadan yapılan faaliyetlerin durdurulması, yapanlar hakkında 3386 sayılı yasa ile değişik, 2863 sayılı yasanın 9. maddesine muhalefetten yasal işlem yapılması gerektiğine karar verildi.

ASLI GİBİDİR

BAŞKAN
Prof. Dr. TAMER GÖK
İmza

Hasan BATUN
Müdür V.

BAŞKAN YARDIMCISI
Yrd.Doç.Dr. ASUMAN BALDIRAN
İmza

ÜYE
Doç.Dr. CAN (Cengiz)
İmza

ÜYE
Doç.Dr. AYDIN (Ayşe)
Bulunmadı

ÜYE
Yrd.Doç.Dr.YANARATEŞ BAŞ (Didem)
İmza

ÜYE
SÖNMEZ (Ahmet)
Gaziantep Valilik
Temsilcisi
İmza

ÜYE

ÜYE

EK6

27.02/3

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ADANA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU

KARAR

TOPLANTI TARİHİ VE NO: 27 .06.2007-76
KARAR TARİHİ VE NO : 27 .06.2007-2761

TOPLANTI YERİ
GAZİANTEP

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyü sınırları içerisinde bulunan Tilmen Höyüğü restorasyon çalışmaları ve arkeolojik parkına ilişkin Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 13.04.2007 gün ve 1293 sayılı yazısı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 20.04.2007 gün ve B.16.0.KVM.011.02.00/27.02.19-68978 ve 30.04.2007 gün ve B.16.0.KVM.0.11.02.00/27.02.19-73657 sayılı yazıları, Kurul Müdürlüğü uzmanlarınca hazırlanan 21.06.2007 günlü rapor okundu, yapılan görüşmeler sonunda;

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyü sınırları içerisinde bulunan Tilmen Höyüğü'nde kazı sonucu ortaya çıkan mimari eserlerin restore edilebileceğine, höyüğün girişinde bulunan mevcut park alanı, beton yaya köprüsü ve höyüğü çevreleyen çitte iyileştirme çalışmaları yapılabileceğine, yapılmak istenilen erişim sistemi, parmaklık ve destek yapıları, açıklayıcı bilgi tabelaları, dinlenme alanları, kerpiç duvarların korunmasına yönelik örtü yapısı, parkın yönetimi için geçici yapılar ve çöp kutuları için 1/500 ölçekli çevre düzenleme projesi ve alt ölçekli detay projelerinin hazırlanarak Kurulumuza getirilmesine karar verildi.

ASLI GİBİDİR

İsmail SALMAN
Bölge Kurulu Müdürü

BAŞKAN
Prof.Dr. Tamer GÖK
imza

BAŞKAN YARDIMCISI
Doç.Dr. Cengiz CAN
Bulunmadı

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. YANARATEŞ BAŞ
(Didem)
imza

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. DURUKAN (Murat)
imza

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. RAMAZANOĞLU
(M.Gözde)
imza

ÜYE
Av. KUTLUBAY (Oğuzhan)
Bulunmadı

ÜYE
SÖNMEZ (Ahmet)
Gaziantep Valilik Temsilcisi
imza

ÜYE
DENİZHANOĞULLARI (Ahmet)
Gaziantep Müze Müdürü
imza

EK 7

27.02/3

**T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ADANA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU**

KARAR

TOPLANTI TARİHİ VE NO: 01.08.2007-81
KARAR TARİHİ VE NO : 01.08.2007-3025

TOPLANTI YERİ
ADANA

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyü sınırları içerisinde bulunan ve Kurulumuzun 29.08.1988 gün ve 110 sayılı kararı ile I. Ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescilli Tilmen Höyüğü Çevre Düzenleme Projesinin değerlendirilmesi istemine ilişkin Kazı Başkanı Nicolo Marchetti'nin günsüz başvurusu okundu, yazı ekleri yanı sıra işlem dosyası incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyü sınırları içerisinde bulunan Tilmen Höyüğünde düzenlemeleri içeren kararımız eki 1/500 ölçekli Çevre Düzenleme Projesi ve detay projelerin uygun bulunduğuna karar verildi.

ASLI GİBİDİR

İsmail SALMAN
Bölge Kurulu Müdürü

BAŞKAN
Prof.Dr. Tamer GÖK
imza

BAŞKAN YARDIMCISI
Doç.Dr. Cengiz CAN
imza

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. YANARATEŞ BAŞ
(Didem)
imza

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. DURUKAN (Murat)
imza

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. RAMAZANOĞLU
(M.Gözde)
imza

ÜYE
Av. KUTLUBAY (Oğuzhan)
Bulunmadı

ÜYE
Gaziantep Valilik Temsilcisi
Bulunmadı

ÜYE

EK 8

27.02/3

**T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ADANA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU**

KARAR

TOPLANTI TARİHİ VE NO: 26.09.2007-84
KARAR TARİHİ VE NO : 26.09.2007-3125

TOPLANTI YERİ
ADANA

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyü sınırları içerisinde bulunan ve Kurulumuzun 29.08.1988 gün ve 110 sayılı kararı ile I. Ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescilli Tilmen Höyüğü arkeoloji parkı projesinin girişine, III. Derece Arkeolojik sit alanı içinde bilet gişesi, tuvalet ve büfe yapımı istemine ilişkin, Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 19.09.2007 gün ve 31sayılı yazısı, Kazı Başkanı Nicolo Marchetti'nin 16.07.2007 ve 14.09.2007 günlü yazıları okundu, ekleri ve konunun işlem dosyası incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

Gaziantep İli, İslahiye İlçesi, Yeliburun (Tilmen) Köyü sınırları içerisinde bulunan, Tilmen Höyüğü'nün III. Derece Arkeolojik sit alanı sınırları içinde kalan bölümünde, Müzesi denetiminde, kararımız eki mimari çizimlerde gösterilen prefabrik, hafriyat gerektirmeyen bilet gişesi, tuvalet ve büfe ünitelerinin kurulabileceğine karar verildi.

ASLI GİBİDİR

İsmail SALMAN
Bölge Kurulu Müdürü

BAŞKAN
Prof.Dr. Tamer GÖK
imza

BAŞKAN YARDIMCISI
Doç.Dr. Cengiz CAN
imza

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. YANARATEŞ BAŞ
(Didem)
imza

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. DURUKAN (Murat)
imza

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. RAMAZANOĞLU
(M.Gözde)
imza

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. GÖRÜR
(Muhammet)
imza

ÜYE
YALÇINKAYA (Necdet)
Gaziantep Valilik Temsilcisi
imza

ÜYE
DENİZZHANOĞULLARI (Ahmet)
Gaziantep Müze Müdürü
imza

EK 9

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU* (1)(2)

Kanun Numarası : 2863
Kabul Tarihi : 21/7/1983
Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 23/7/1983 Sayı : 18113
Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 22 Sayfa : 444

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Amaç:

Madde 1 – Bu Kanunun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.

Kapsam:

Madde 2 – Bu Kanun; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hususları ve bunlarla ilgili gerçek ve tüzelkişilerin görev ve sorumluluklarını kapsar.

Tanımlar ve kısaltmalar:

Madde 3 – Bu Kanunda geçen tanımlar ve kısaltmalar şunlardır:

---

(1) 17/6/1987 tarih ve 3386 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle bu Kanuna eklenen ve teselsül sebebiyle Ek Madde 1 olarak numaralandırılan ek madde hükmü gereğince, Kanunun 6, 8, 20 ve 65 inci maddelerinde geçen "Yüksek Kurul, Bölge Kurulları", "Koruma Kurulları"; 54 ve 62 nci maddelerinde geçen "Yüksek Kurul", "Koruma Yüksek Kurulu"; "Bölge Kurulu" ise "Koruma Kurulları" olarak değiştirilmiş ve gerekli değişiklik madde metinlerine işlenmiştir; daha sonra 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanunun 17 nci maddesiyle değiştirilen Ek Madde 1 hükmü gereğince, bu Kanunda yer alan "Koruma Kurulu" ibareleri, "koruma bölge kurulu" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(2) 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK'nın 41 inci maddesi ile bu Kanunda yer alan "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ibareleri "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" şeklinde ve "kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurulu" ile "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" ibareleri "Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Tanımlar:

(1) **(Değişik:14/7/2004 – 5226/1 md.)**"Kültür varlıkları"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

(2) "Tabiat varlıkları"; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.

(3) "Sit"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır. ⁽³⁾

(4) "Koruma"; ve "Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.

(5) "Korunma alanı"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.

(6) **(Değişik: 17/6/1987 - 3386/1 md.)** "Değerlendirme"; kültür ve tabiat varlıklarının teşhiri, tanzimi, kullanılması ve bilimsel yöntemlerle tanıtılmasıdır.

(7) **(Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.)** "Ören yeri"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır.

(8) **(Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.)** "Koruma amaçlı imar plânı"; bu Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî, demografik, kültürel, sosyo-

---

(3) Bu alt bende 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, "kent kalıntıları" ibaresinden sonra gelmek üzere " kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya" ibareleri eklenmiş ve metne işlenmiştir.

ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki plânlardır.

(9) **(Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.)** "Çevre düzenleme projesi"; ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleridir.

(10) **(Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.)** "Yönetim alanı"; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.

(11) **(Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.)** "Yönetim plânı"; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlardır.

(12) **(Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.)** "Bağlantı noktası"; yönetim alanı sınırlarında yer almamakla birlikte, arkeolojik, coğrafi, kültürel ve tarihi nedenlerle veya aynı vizyon ve tema etrafında yönetim ve gelişiminin sağlanması bakımından bu yer ile irtibatlandırılan kültürel varlıklardır.

(13) **(Ek: 8/8/2011-KHK-648/41 md.)** "Doğal (tabii) sit"; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır.

(14) **(Ek: 8/8/2011-KHK-648/41 md.)** "Taşınır tabiat varlıkları"; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli taşınır tabii değerlerdir.

(15) **(Ek: 8/8/2011-KHK-648/41 md.)** “Sokak sağlıklaştırma proje ve uygulamaları”; kentsel sit alanları ve koruma alanlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile sokaktaki diğer yapıların özđün sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerle birlikte korunması ve belgelenmesine yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü proje ve bunların uygulamalarıdır.

(16) **(Ek: 8/8/2011-KHK-648/41 md.)** “Etkileşim-geçiş sahası”; korunması gerekli kültür varlıklarını ve sit alanlarını doğrudan etkileyen, sit bölgeleriyle bütünlük gösteren, daha önceden sit sınırları içindeyken sit sınırları dışına çıkarılmış veya sit sınırları dışında tutulmuş korunacak sokak, meydan, yapı grupları ve benzerlerinin yer aldığı, sit bölgeleri arasında kalmış, siteleri doğrudan etkileyen veya koruma amaçlı imar planlarının hazırlanma aşamasında göz önünde bulundurulması gereken alanlardır.

b) **(Değişik: 17/6/1987 - 3386/1 md.)** Kısaltmalar:

(1) "Bakanlık"; Kültür ve Turizm Bakanlığını,

(2) "Koruma Yüksek Kurulu"; Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunu,

(3) **(Değişik:14/7/2004 – 5226/1 md.)** "Koruma Bölge Kurulu"; Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunu ifade eder.

Haber verme zorunluğu:

Madde 4 – Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanlar, malik oldukları veya kullandıkları arazinin içinde kültür ve tabiat varlığı bulunduğunu bilenler veya yeni haberdar olan malik ve zilyetler, bunu en geç üç gün içinde, en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara veya diğer yerlerde mülki idare amirlerine bildirmeye mecburdurlar.

Bu gibi varlıklar, askeri garnizonlar ve yasak bölgeler içinde bulunursa, usulüne uygun olarak üst komutanlıklara bildirilir.

Böyle bir ihbarı alan muhtar, mülki amir veya bu gibi varlıklardan doğrudan doğruya haberdar olan ilgili makamlar, bunların muhafaza ve güvenlikleri için gerekli tedbirleri alırlar. Muhtar, aynı gün alınan tedbirlerle birlikte durumu en yakın mülki amire; mülki amir ve diğer makamlar ise on gün içinde, yazı ile Kültür ve Turizm Bakanlığını ve en yakın müze müdürlüğüne bildirir.

İhbar alan Bakanlık ve müze müdürü bu Kanun hükümlerine göre, en kısa zamanda gerekli işlemleri yapar.

Devlet malı niteliği:

Madde 5 – Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir.

Özel nitelikleri dolayısıyla ayrı statüye tabi tutulan mazbut ve mülhak vakıf malları bu hükmün dışındadır.

İKİNCİ BÖLÜM

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları:

Madde 6 – Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,

b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,

c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,

d) Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.

Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.

Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve isihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yahılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeler,

eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindedir. ⁽¹⁾

Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindedir.

Tespit ve tescil:

Madde 7 – (Değişik: 17/6/1987 - 3386/2 md.)

(Değişik birinci fıkra : 26/5/2004-5177/26 md.) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının tespiti, Kültür ve Turizm Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili ve faaliyetleri etkilenen kurum ve kuruluşların görüşü alınarak yapılır.

Yapılacak tespitlerde, kültür ve tabiat varlıklarının tarih, sanat, bölge ve diğer özellikleri dikkate alınır. Devletin imkanları gözönünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir.

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler koruma bölge kurulu kararı ile tescil olunur.

Tespit ve tescil ile ilgili usuller, esaslar ve kıstaslar yönetmelikte belirtilir.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde veya denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese han, hamam, mescit, zaviye, sebil, mevlevihane, çeşme ve benzeri korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespiti, envanterlenmesi Vakıflar Genel Müdürlüğünce yapılır.

Tescil kararlarının ilanı, tebliği ve tapu kütüğüne işlenmesi ile ilgili hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Korunma alanı ile ilgili karar alma yetkisi:

Madde 8 – Yedinci maddeye göre tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanlarının tesbiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı konusunda karar alma yetkisi Koruma Kurullarına aittir. Koruma Kurullarının kararına 61 inci maddenin ikinci fıkrasına göre itiraz edilebilir.

Korunma alanlarının tespitinde, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunması, görünümünün ve çevreleri ile uyumlarının muhafazası için

---

(1) Bu fıkraya 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanununun 2 nci maddesiyle "mozaikler" ibaresinden sonra gelmek üzere ", peri bacaları" ibaresi eklenmiş ve metne işlenmiştir.

yeteri kadar korunma alanına sahip olmaları dikkate alınır. Bu hususlarla ilgili esaslar. Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikte belirtilir.

İzinsiz müdahale ve kullanma yasağı:

Madde 9 – (Değişik: 14/7/2004 - 5226/3 md.)

Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarında inşaat ve fizikî müdahalede bulunulamaz, bunlar yeniden kullanıma açılmaz veya kullanımları değiştirilemez. Esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işler inşaat ve fizikî müdahale sayılır.

Yetki ve yöntem:

Madde 10 – Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak, Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir.⁽¹⁾

Türkiye Büyük Millet Meclisinin idare ve kontrolünde bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca yerine getirilir. Bu korunmanın sağlanmasında, gerektiğinde, Kültür ve Turizm Bakanlığının teknik yardımı ve işbirliği sağlanır.

Milli Savunma Bakanlığının idare ve denetiminde veya sınır boyu ve yasak bölgede bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi, Milli Savunma Bakanlığınca yerine getirilir. Bu korunmanın sağlanması, Milli Savunma Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında düzenlenecek protokol esaslarına göre yürütülür.

(Değişik: 17/6/1987 - 3386/4 md.) Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde veya denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, zaviye, mevlevihane, çeşme ve benzeri kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi koruma kurulları kararı alındıktan sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğünce yürütülür.

Diğer kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunma ve değerlendirilmesi, bu Kanun hükümlerine uygun olarak kendileri tarafından sağlanır.

---

(1) Bu fıkraya 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanununun 4 üncü maddesiyle "yapmak" ibaresinden sonra gelmek üzere " veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak " ibaresi eklenmiş ve metne işlenmiştir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bu kuruluşların bütçelerine her yıl bu maksatla konacak ödeneklerle yapılır.

Bu hizmetlerin yerine getirilebilmesi için, Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesine her yıl yeteri kadar ödenek konur.

(Mülga sekizinci fıkra:14/7/2004 – 5226/4 md.)

(Ek: 17/6/1987 - 3386/4 md.) Araştırma, kazı ve sondaj yapılan alanların korunması ve değerlendirilmesi Bakanlığa aittir.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/4 md.)Büyükşehir belediyeleri, valilikler, Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları kurulur. Ayrıca, il özel idareleri bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimleri kurulur.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/4 md.) Belediyeler belediye sınırları ve mücavir alanları içerisinde, valilikler ise bu sınırlar dışında yetkilidir.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/4 md.) Bu bürolar koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar plâni, proje ve malzeme değişiklikleri ile inşaat denetimi de dahil olmak üzere uygulamayı denetlemekle yükümlüdürler.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/4 md.) Alanın özelliği göz önüne alınarak, bu büroların hangi uzmanlık dallarından teşekkül edeceği, çalışma, izin usul ve esasları; Bakanlık ve İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenir.

Hak ve sorumluluk:

Madde 11 – Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının malikleri bu varlıkların bakım ve onarımlarını Kültür ve Turizm Bakanlığının bu Kanun uyarınca bakım ve onarım hususunda vereceği emir ve talimata uygun olarak yerine getirdikleri sürece, bu Kanunun bu konuda maliklere tanıdığı hak ve muafiyetlerden yararlanırlar. **(Değişik ikinci cümle: 22/5/2007-5663/1 md.)** Ancak, kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurullarınca birinci grup olarak tescil ve ilan edilen kültür varlıklarının bulunduğu taşınmazlar ile birinci ve ikinci derece arkeolojik sit alanlarındaki taşınmazlar zilyetlik yoluyla iktisap edilemez.

Malikler bu varlıkların üzerindeki mülkiyet haklarının tabii icabı olan ve bu Kanunun hükümlerine aykırı bulunmayan bütün yetkilerini kullanabilirler.

Bu Kanunun belirlediği bakım onarım sorumluluklarını yerine getirmekte aczi olanların mülkleri, usulüne göre kamulaştırılır. Mazbut veya mülhak vakıf varlıkları bu hükme tabi değildir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının uygun görmesi ile, Vakıflar Genel Müdürlüğü, il özel idareleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları, yukarıda sözü geçen maliklere lüzum görülen hallerde, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma, bakım ve onarımlarına, teknik eleman ve ödenekleri ile yardımda bulunabilirler.

Taşınmaz kültür varlıklarının onarımına yardım sağlanması ve katkı payı ⁽¹⁾

Madde 12 – Özel hukuka tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca aynı, nakdi ve teknik yardım yapılır (...). ⁽²⁾

(Mülga ikinci ve üçüncü fıkralar: 21/2/2001 - 4629/6 md.)

(Mülga 4 üncü fıkra: 14/4/2004 - 5226/6 md.)

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/6 md.) Bu amaçla, Bakanlık bütçesine yeterli ödenek konulur. Bakanlıkça yapılacak yardımlara ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

(Değişik altıncı fıkra : 4/2/2009-5835/1 md.) Belediyelerin ve il özel idarelerinin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 29/7/1970 tarihli ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin % 10'u nispetinde Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı tahakkuk ettirilir ve ilgili belediyesince emlak vergisi ile birlikte tahsil edilir.

(Değişik yedinci fıkra : 4/2/2009-5835/1 md.) Tahsil edilen miktar, il özel idaresi tarafından açılacak özel hesapta toplanır. Bu miktar; il özel idaresince ve belediyelerce kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, plânlama ve uygulama konularında kullanılmak üzere il özel idaresine ve il sınırları içindeki belediyelere vali tarafından aktarılır ve bu pay valinin denetiminde kullanılır. İl özel idarelerince yapılan projeler için kullanılan miktar özel hesabın % 30'unu geçemez.

1) Bu madde başlığı "Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının onarımına katkı fonu:" iken, 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiş, aynı maddeyle birinci fıkrada yer alan "ve kredi verilir" ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır.

2) Bu aradaki "Yapılanma hakları ile ilgili müktesep haklar Yönetmelikle belirlenir." cümlesi Anayasa Mahkemesinin 28/6/1988 tarihli ve E.1987/21, K.1988/25 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/6 md.) Bu madde uyarınca tahakkuk eden katkı payları hakkında 1319 sayılı Kanunun üçüncü kısmı hükümleri uygulanır. Katkı paylarına ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığı ile Bakanlık tarafından belirlenir.

(Ek fıkra: 28/12/2006-5571/22 md.) Yukarıdaki hükümlere göre, taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına katkı payı olarak tahsil olunan miktarlar tahsil edildiği ayı takip eden ayın onuncu günü akşamına kadar il özel idarelerine bir bildirim ile beyan edilerek aynı süre içinde ödenir. Tahsil ettikleri katkı payını yukarıda belirtilen süre içinde il özel idarelerine yatırmayan belediyelerden, bu katkı payları 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre gecikme zammı tatbik edilerek tahsil edilir.

(Ek fıkra: 28/12/2006-5571/22 md.) Belediye başkanları, belediyelerin tahsil ettikleri paylardan il özel idarelerine ödemeleri gereken taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına katkı paylarının, zamanında ve tam olarak ödenmesini sağlamakla yükümlüdür. Ödenmeyen paylar, ilgili il özel idaresinin talebi üzerine ilgili belediyenin İller Bankasından aldığı genel bütçe vergi gelirleri payından kesilerek talep eden özel idareye gönderilir.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/6 md.) 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullanılır. Bu kapsamdaki öncelikli projeler Bakanlık ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca müştereken belirlenir.

Devir yasağı:

Madde 13 – Hazineye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait olup, usulüne göre tescil ve ilan olunan, her çeşit korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı ile bunlara ait korunma sınırları dahilindeki taşınmazlar, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan, gerçek ve tüzelkişilere satılamaz, hibe edilemez.

Kullanma:

Madde 14 – Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının intifa haklarının, belirli sürelerle kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere, Devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına, kamu menfaatine yararlı milli derneklere bırakılması veya gerçek ve tüzelkişilere kiraya verilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine tabidir.

Anılan varlıklardan, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yönetim ve denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflarla, 7044 sayılı Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanunla yönetimi Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilen vakıf mallarının kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere, Devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına ve kamu yararına çalışan milli derneklere, belirli sürelerle, intifa haklarının bırakılması

veya gerçek ve tüzelkişilerce karakterine uygun kullanılmak şartı ile kiraya verilmesi, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yetkisindedir.

Yukarıda belirlenen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını kullananlar, bunların bakım, onarım ve restorasyon işlerini bu Kanunda belirlenen esaslara göre yapmak ve bunun için gerekli masrafları karşılamakla yükümlüdürler.

Kamulaştırma:

Madde 15 – Taşınmaz kültür varlıkları ve bunların korunma alanları, aşağıda belirlenen esaslara göre kamulaştırılır:

a) Kısmen veya tamamen gerçek ve tüzelkişilerle mülkiyetine geçmiş olan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile korunma alanları Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanacak programlara uygun olarak kamulaştırılır. Bu maksat için, Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konur.

(**Ek: 17/6/1987 - 3386/5 md.; Değişik:14/7/2004 – 5226/7 md.**) Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahallî idare birlikleri tescilli taşınmaz kültür varlıklarını, koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanılmak kaydıyla kamulaştırabilirler.

b) Menşei vakıf olup da çeşitli sebeplerle kısmen veya tamamen gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetine geçen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve bunların korunma alanlarının kamulaştırılmaları, Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılır. Bu maksat için Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesine yeteri kadar ödenek konur.

c) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanları, imar planında yola, otoparka, yeşil sahaya rastlıyorsa bunların belediyelerce; sair kamu kurum ve kuruluşlarının bakım ve onarım ile görevli oldukları veya kullandıkları bu gibi kültür varlıklarının korunma alanlarının ise, bu kurum ve kuruluşlarca, kamulaştırılması esastır.

d) Kamulaştırmalarda bedel takdirinde, taşınmaz kültür varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmaz.

e) (**Değişik: 17/6/1987 - 3386/5 md.**) Kamulaştırma işlemleri, bu Kanun hükümleri ile 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine göre yapılır.

f) (**Ek: 17/6/1987 - 3386/5 md.; Değişik: 25/6/2009-5917/24 md.**) Sit alanı ilan edilen ve 1/1000 ölçekli onanlı koruma amaçlı imar planında kesin inşaat yasağı getirilen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu parseller, aynı ada içerisindeki bütün parsel maliklerinin başvurusu ve karşılığında önerilen parsellerin tamamının kabulü koşuluyla, başka Hazine arsa veya arazileri ile müstakil veya hisseli olarak değiştirilebilir. Sit alanı ilan edildiği tapu kütüğüne şerh

edilen taşınmazları, miras ve ölüme bağlı tasarruflar dışında, sonradan edinenlerin talepleri değerlendirilmez. Ancak, Bakanlık izniyle gerçekleştirilen kazıların yapıldığı alanlarda bulunan parsellerde, maliklerin başvurusu ve kabulüne ilişkin koşul parsele yönelik uygulanır ve 1/1000 ölçekli onanlı koruma amaçlı imar planı şartı aranmaz. Bu parsellerin üzerinde bina veya tesis varsa malikinin başvurusu üzerine rayiç bedeli, 2942 sayılı Kanununun 11 inci maddesi hükümlerine göre belirlenerek ödenir. Bu bentle ilgili usul ve esaslar Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlıkça çıkarılan yönetmelikle belirlenir.

Bu hükümle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Ruhsatsız yapı yasağı:

Madde 16 – Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında ruhsatsız olarak inşaat yapmak yasaktır. Buralarda ruhsatsız olarak yapılacak inşaatlar ile, koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre işlem yapılır.

Sit alanlarında geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ile koruma amaçlı imar plânı ⁽¹⁾

Madde 17 – (Değişik: 14/7/2004 - 5226/8 md.)

a) Bir alanın koruma bölge kurulunca sit olarak ilanı, bu alanda her ölçekteki plân uygulamasını durdurur. Sit alanının etkileşim-geçiş sahası varsa 1/25.000 ölçekli plân kararları ve notları alanın sit statüsü dikkate alınarak yeniden gözden geçirilerek ilgili idarelerce onaylanır. (2)

(Değişik ikinci paragraf: 8/8/2011-KHK-648/42 md.) Koruma amaçlı imar planı yapıncaya kadar, koruma bölge kurulu tarafından üç ay içinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenir. Belediyeler, valilikler ve ilgili kurumlar söz konusu alanda üç yıl içinde koruma amaçlı imar planı hazırlatıp incelenmek ve sonuçlandırılmak üzere koruma bölge kuruluna vermek zorundadır. Üç yıllık süre içinde zorunlu nedenlerle plan yapılamadığı takdirde koruma bölge kurulunca gerekçeli olarak bu süre uzatılabilir. Uzatılan süre içerisinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları uygulanır.

---

(1) Bu madde başlığı “Sit geçiş dönemi - koruma amaçlı imar planı - kısmi plan değişikliği.” iken, 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanununun 8 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(2) 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK’nın 42 nci maddesi ile bu paragrafta yer alan “etkileşim çevresine ilişkin” ibaresi “etkileşim-geçiş sahası” şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(Değişik üçüncü paragraf: 8/8/2011-KHK-648/42 md.) Sit alanlarına ilişkin tüm ölçeklerde yapılmış; koruma bölge kurullarının uygun görüşü alınarak yürürlüğe giren planların yargı kararları ile uygulamasının durdurulması veya iptal edilmesi halinde ilgili koruma bölge kurulunca geçiş dönemi yapılanma şartları yeniden belirlenir.

Koruma bölge kurulunda görüşülen ve uygun görülen koruma plânları onaylanmak üzere ilgili idarelere gönderilir.

(Değişik beşinci paragraf: 8/8/2011-KHK-648/42 md.) İlgili idareler, koruma amaçlı imar planını en geç iki ay içinde görüşür ve varsa değişmesini istediği hususları koruma bölge kuruluna bildirir. Koruma bölge kurulunda bu hususlar değerlendirilir ve kurul tarafından uygun görülen haliyle planlar ilgili idarelere onaylanmak üzere gönderilir. Planlar koruma bölge kurulunun uygun gördüğü şekliyle ilgili idarelerce altmış gün içinde onaylanmak zorundadır. Bu süre içinde görüşülmeyen ya da onaylanmayan planlar kesinleşerek yürürlüğe girer. Koruma amaçlı imar planının yürürlüğe girmesiyle geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ayrıca karar almaya gerek kalmadan ortadan kalkar.

Ören yerlerinde çevre düzenleme projesi yapımı ve değişiklikleri, ilgili koruma bölge kurulunun uygun görüşü doğrultusunda Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır.

Koruma amaçlı imar plânları ve çevre düzenleme projelerinde yapılacak değişiklikler yukarıdaki usullere tabidir.

(Değişik sekizinci paragraf: 8/8/2011-KHK-648/42 md.) Koruma amaçlı imar planları, müellifi şehir plancısı olmak üzere alanın konumu, sit statüsü ve özellikleri gözönünde bulundurularak ilgili meslek gruplarından Bakanlıkça belirlenecek uzmanlar tarafından hazırlanır.

(Değişik dokuzuncu paragraf: 8/8/2011-KHK-648/42 md.) Koruma amaçlı imar planları ve çevre düzenleme projelerinin hazırlanması, gösterimi, uygulanması, denetimi, koruma amaçlı imar planı değişiklikleri, plan müellifleri ile planlama ekibinin niteliği ve yeterliliği ile görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esaslar, Bakanlıkça hazırlanan yönetmelikle belirlenir.

Koruma amaçlı imar plânlarının yapımı için belediyelere aktarılmak üzere İller Bankası Genel Müdürlüğü Bütçesine yeteri kadar ödenek konur. İl özel idareleri ise bütçelerinde koruma amaçlı imar plânlarının yapımı için ödenek ayırırlar.

Koruma bölge kurulunca sit alanı olarak ilan edilen yerlerde; bu kararın ilanından önce imar mevzuatına ve onanlı imar plânlarına uygun olarak alınmış yapı ruhsatı ve eklerine göre subasman seviyesi tamamlanmış yapıların inşasına devam edilebilir, ancak bu maddenin (c) bendi uyarınca yapılanma hakkı aktarımını re'sen uygulamaya da ilgili idareler yetkilidir. Subasman seviyesi tamamlanmamış yapıların

yapı ruhsatları iptal edilir. Kesin yapılanma yasağı bulunan sit alanlarında bu madde hükümlerinden faydalanılamaz.

b) Koruma amaçlı imar plânlarıyla kesin yapılanma yasağı getirilen sit alanlarında bulunan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar malikin başvurusu üzerine, belediye ve il özel idaresine ait taşınmazlarla takas edilebilir.

c) Yapılanma hakları kısıtlanmış tescilli taşınmaz kültür varlıklarına veya bunların koruma alanlarında bulunan ya da koruma amaçlı imar plânlarıyla yapılanma hakları kısıtlanan taşınmazlara ait mülkiyet veya yapılanma haklarının kısıtlanmış bölümünü, imar plânlarıyla yapılanmaya açık aktarım alanı olarak ayrılmış, mülkiyetlerindeki veya üçüncü şahıslara ait alanlara, aktarımdan yararlanacak öncelikli hakları belirleyerek bir program dahilinde aktarmaya, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde belediyeler, bunların dışında valilikler yetkilidir.

Aktarım işleminde Sermaye Piyasası Kurulunca onaylı gayrimenkul değerlendirme şirketlerince yapılacak rayiç değer denkleştirmesi esastır. Ancak aktarıma konu hak tescilli taşınmaz kültür varlığına ilişkin ise yapı değeri dikkate alınmaz.

Bu taşınmazlar için, kısıtlanmış yapılanma haklarının, imar plânlarıyla aktarım alanı olarak ayrılmış yapılanmaya açık diğer alanlarda kullanılmasını sağlayacak ve bu hakkı hamiline yazılı menkul kıymete dönüştürecek belgeler düzenlemeye, bu belgeleri yapılanma hakları kısıtlanmış alan olarak gösterilen ve tapuda bu konuda şerh düşülen alanlardaki taşınmaz sahiplerinden hak sahibi olanlara vermeye, imar plânında aktarım alanı olarak ayrılmış ve tapuda bu konuda şerh düşülen alanlarda ise ruhsat vermek için toplamaya ilgili idareler yetkilidir. Menkul kıymetlerin basılması, saklanması, el değiştirme işlemlerinin onaylanması ve veri tabanının oluşturulması ve denetlenmesi İller Bankasınca yapılır.

Bu alanlarda kesin yapılanma yasağı gelmesi nedeniyle yapılanma hakkının tamamen aktarılması halinde, yapılanma hakkı kısıtlanan taşınmaz, mütemmimi ile birlikte ilgili idare mülkiyetine geçer ve parseller ilgili idare adına tescil edilir ve hiçbir koşulda satışa konu edilemez.

Aktarıma konu parselde malikin korunabilir yapılanma hakkı kalması halinde ise yapılanma hakkı kısmen aktarılır. Bu durumda, malikin yapılanma hakkı kısıtlanmış alandaki mülkiyeti devam eder.

Ancak, aktarıma konu hak, tescilli taşınmaz kültür varlığı üzerinde ise, malikin bu varlığın korunması ve yaşatılması için gerekli bakım, onarım ve restorasyon çalışmasını, ilgili idare ile imzalanacak protokole uygun olarak menkul kıymetleri teslim almasını müteakip başlatarak tamamlaması zorunludur. Aksi halde, ilgili idare teslim edilen menkul kıymet bedelini faiziyle birlikte malikten tahsile yetkilidir. Bu hususlar ve protokol menkul kıymet tesliminden önce ilgili idarece tapuya her türlü harçtan ve damga vergisinden muaf olarak şerh edilir.

Kısıtlanmış hakların bulunduğu belediye sınırları içerisinde, aktarım alanı tespit edilmesinin mümkün olamaması halinde, ilgili idareler ortak program yürütmeye yetkilidir.

Yukarıdaki fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Bakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenir.⁽¹⁾

Yapı esasları:

Madde 18 – (Değişik: 17/6/1987 - 3386/7 md.)

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının gruplandırılması, maliklerinin müracaat tarihinden itibaren üç ay içinde koruma bölge kurulunca yapılır. Gruplandırılan taşınmaz kültür varlıkları, tapu kütüğünün beyanlar hanesine kaydedilir. Gruplandırma yapılmadıkça, onarım ve yapı esasları belirlenemez.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/9 md.) Tescilli taşınmaz kültür varlıklarının rölöve, restorasyon ve restitüsyon projeleri ve bunların uygulanmasında restoratör mimar veya mimarın bulunması zorunludur. Bunlardan I. grup kapsamında olanların rölöve, restorasyon ve restitüsyon projelerinin uygulama çalışmaları, yapının özelliğine göre kalem işleri, ahşap, demir, taş işleri ve restorasyon konularında uzmanlaşmış kişilerce yapılır.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/9 md.) Sit alanları, korunması gerekli kültür varlıkları ve bunların koruma alanlarında onaylı plân ve proje dışı uygulama yapan veya yapılmasına yol açan sorumlularının, koruma bölge kurulları ile ilgili konularda plân ve proje düzenlemesi ve uygulama sorumluluğu yapması beş yıl süre ile yasaklanır. Uygulama sorumlularının denetimi, ilgili belediye veya valilikçe yapılarak aykırı hareket edenler, Bakanlığa ve ilgili meslek odasına bildirilir.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/9 md.) Proje uygulanması safhasında herhangi bir nedenle uygulama sorumlusunun ayrılması halinde bu husus Bakanlığa bildirilir, yenisi tayin edilmedikçe uygulamaya devam edilemez.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/9 md.) Yapı esasları, denetim ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

Mahalli idareler, taşınmaz kültür varlığı parselinde, ek veya eklenti suretiyle yapılacak veya yeni inşa edilecek yapılara ait koruma bölge kurulunca verilen kararlarda veya onaylanmış kültür varlığı projelerinde değişiklik yapamazlar. Ancak, inşa edilecek yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol ederler.

---

(1) 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK'nın 42 nci maddesi ile bu paragrafta yer alan "Bayındırlık ve İskân" ibaresi "Çevre ve Şehircilik" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parselleri, taşınmaz kültür varlıklarının maliyetine tesir edecek şekil ve surette ayrılamaz ve birleştirilemez.

(Ek fıkra: 8/8/2011-KHK-648/43 md.) Sokak sağlıklılaştırma proje ve uygulamalarına ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanan yönetmelikle belirlenir.

Maliklerin izin verme yükümlülüğü:

Madde 19 – Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının malikleri, Kültür ve Turizm Bakanlığınca görevlendirilmiş uzmanlara, gerektiği zaman, varlığın kontrolü, incelenmesi, harita, plan ve rölevesinin yapılması, fotoğraflarının çekilmesi, kalıplarının çıkarılması için izin vermeye ve gereken kolaylığı göstermeye mecburdurlar. Ancak, görevliler konut dokunulmazlığı ve aile mahremiyetini ihlal etmeyecek tarzda faaliyetlerini yürütürler.

Taşınmaz kültür varlıklarının nakli:

Madde 20 – Taşınmaz kültür varlıkları ve parçalarının, buldukları yerlerde korunmaları esastır. Ancak, bu taşınmaz kültür varlıklarının başka bir yere nakli zorunluluğu varsa veya özellikleri itibariyle nakli gerekli ise, Koruma Bölge Kurullarının uygun görüşü ve gereken emniyet tedbirleri alınmak suretiyle Kültür ve Turizm Bakanlığınca istenilen yere nakledilebilir. Kültür varlığının nakli dolayısıyla taşınmazın maliki bir zarara maruz kalmışsa, Kültür ve Turizm Bakanlığınca oluşturulacak bir komisyonun tespit edeceği tazminat zarar görene ödenir.

İstisnalar ve muafiyetler:

Madde 21 – (Değişik: 17/6/1987 - 3386/8 md.)

(Mülga birinci fıkra: 14/7/2004-5226/27 md.)

(Mülga birinci fıkra: 14/7/2004-5226/27 md.)

Tapu kütüğüne "korunması gerekli taşınmaz kültür varlığıdır" kaydı konulmuş olan ve I inci ve II nci grup olarak gruplandırılmış bulunan taşınmaz kültür varlıkları ile arkeolojik sit alanı ve doğal sit alanı olmaları nedeniyle üzerlerine kesin yapılanma yasağı getirilmiş taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları olan parseller her türlü vergi, resim ve harçtan muafır.

Kültür varlıklarının korunması maksadıyla tespit, proje, bakım, onarım, restorasyon ve kazı ile müzelerin güvenliği için kullanılmak şartıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Savunma Bakanlığı, Bakanlıkça ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce dışardan getirilecek her türlü araç, gereç, makine, teknik malzeme ve kimyevi maddeler ile altın ve gümüş varak, her türlü vergi, resim ve harçtan muafır.

Koruma bölge kurulları kararına uygun olarak bu taşınmaz kültür varlıklarında yapılan onarım ve inşaat işleri Belediye Gelirleri Kanunu gereğince alınacak vergi, harç ve harcamalara katılma paylarından müstesnadır.

(Ek fıkra: 14/7/2004-5226/27 md.) Bu Kanun kapsamında tescil edilen taşınmaz kültür varlıkları için 29/6/2001 tarihli ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

Madde 22 – (Mülga: 17/6/1987 - 3386/18 md.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları

Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları:

Madde 23 – Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

a) **(Değişik: 17/6/1987 - 3386/9 md.)** Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları;

Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kab ve kacaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici, koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hülliyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar (diadem), deri, bez, papirus, parşümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhallefat (relique'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları,

Halkın sosyal heyetini yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dahil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları.

Osmanlı Padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat ve Vahidettin ve aynı çağdaki sikkeler, bu Kanuna göre tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilirler.

Bu madde kararına girmeyen sikkeler bu Kanunun genel hükümlerine tabidir.

b) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal ATATÜRK'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınırlar.

Yönetim ve gözetim:

Madde 24 – (Değişik: 17/6/1987 - 3386/10 md.)

Devlet malı niteliğini taşıyan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının Devlet elinde ve müzelerde bulundurulması ve bunların korunup değerlendirilmeleri Devlete aittir. Bu gibi varlıklardan gerçek ve tüzelkişilerin ellerinde bulunanlar, değeri ödenerek Bakanlık tarafından satın alınabilir.

23 üncü maddenin (a) bendinde belirtilen etnografik mahiyetteki kültür varlıklarının yurt içinde alımı, satımı ve devri serbesttir. Alımı, satımı serbest bırakılacak etnoğrafik eserlerin hangi devirlere ait olacağı ve diğer nitelikleri ile kayıt ve tescil şartları bir yönetmelikle belirlenir.

Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk'e ait korunması gerekli taşınır kültür varlıkları, Bakanlık, Milli Savunma Bakanlığı veya Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nca satın alınabilir.

Ancak, bu tip eserlerden her ne suretle olursa olsun yurt dışına çıkarılacakların kontrolü, Bakanlığa bağlı müzelerce yapılabileceği gibi bazı gümrük çıkış kapılarında bulundurulacak ihtisas elemanlarınca da yapılabilir. Hangi kapılarda ihtisas elemanı bulundurulacağı bir yönetmelikte belirlenir.

Yapılan kontrol sonunda bu tip eserlerden yurt dışına çıkmasında sakınca görülenler tespit edilerek değerlendirilmeleri yurt içinde yapılmak şartıyla, sahiplerine iade edilirler.

Bu maddede belirtilen ve alım, satımı serbest bırakılan eserlerde Devletin rüçhan hakkı mahfuzdur.

Müzelere alınma:

Madde 25 – Dördüncü maddeye göre Kültür ve Turizm Bakanlığına bildirilen taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile 23 üncü maddede belirlenen korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bilimsel esaslara göre tasnif ve tescile tabi tutulurlar. Bunlardan Devlet müzelerinde bulunması gerekli görülenler, usulüne uygun olarak müzelere alınırlar.

Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının tasnifi, tescili ve müzelere alınmaları ile ilgili kıstaslar, usuller ve esaslar yönetmelikte belirlenir.

Türk askeri tarihini ilgilendiren her türlü silah ve malzemenin buldukları veya ihbar edildikleri yerde, tarihi niteliklerinin araştırılması, incelenmesi ve değerlendirilmesi Genelkurmay Başkanlığına yapılır.

Tasnif ve tescil dışı bırakılan ve müzelere alınması gerekli görülmeyenler, sahiplerine bir belge ile iade olunurlar. Belge ile iade olunan kültür varlıkları üzerinde, sahipleri her türlü tasarrufta bulunabilirler. Bir yıl içinde sahipleri tarafından alınmayanlar, müzelerde saklanabilir veya usulüne uygun olarak Devletçe satılabilir.

Müze, özel müze ve koleksiyonculuk:

Madde 26 – Bu Kanunun kapsamına giren kültür ve tabiat varlıklarına ait müzelerin kurulması, geliştirilmesi Kültür ve Turizm Bakanlığının görevlerindedir.

Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzelkişilerle vakıflar, Kültür ve Turizm Bakanlığından izin almak şartıyla, kendi hizmet konularının veya amaçlarının gerçekleştirilmesi için her çeşit kültür varlığından oluşan koleksiyonlar meydana getirebilir ve müzeler kurabilirler. Ancak, gerçek ve tüzelkişilerle vakıflar tarafından kurulacak müzelerin faaliyet konuları ve alanları, yapılacak başvuruda beyan olunan istekleri değerlendirerek, Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilecek izin belgesinde belirlenir.

Gerçek ve tüzelkişilerce kurulacak müzeler, Kültür ve Turizm Bakanlığının izin belgesinde belirlenen konu alanlarına inhisar etmek şartı ile, taşınır kültür varlığı bulundurabilir ve teşhir edebilirler. Bu müzeler de, taşınır kültür varlıklarının korunması hususunda Devlet müzeleri statüsündedirler.

Anılan müzelerin kuruluş amacı, görevi ve yönetim şekil ve şartları ile, gözetim ve denetimi yönetmelikle belirlenir.

Devlet müzeleri içerisinde özel bir ihtisas ve araştırma müzeleri olan askeri müzelerin kurulması, yaşatılması, malzemenin ve uğraş konularının tayin ve tespiti Genelkurmay Başkanlığına aittir. Bu müzelerin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma düzenleri, Milli Savunma Bakanlığının, Kültür ve Turizm Bakanlığıyla birlikte hazırlayacağı bir yönetmelikte belirtilir.

Gerçek ve tüzelkişiler, Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilecek izin belgesiyle korunması gerekli taşınır kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirebilirler.

Koleksiyoncular faaliyetlerini, Kültür ve Turizm Bakanlığına bildirmek ve yönetmelik gereğince, taşınır kültür varlıklarını envanter defterine kaydetmek zorundadırlar.

Koleksiyoncular, ilgili müzeye tescil ettirerek, koleksiyonlarındaki her türlü eseri on beş gün önce Kültür ve Turizm Bakanlığına haber vermek şartı ile kendi

aralarında değiştirebilir veya satabilirler. Satın almada öncelik Kùltür ve Turizm Bakanlığına aittir.

Kùltür varlığı ticareti:

Madde 27 – Yirmi beşinci madde gereğince tasnif ve tescil dışı bırakılan ve Devlet müzelerine alınması gerekli görùlmeyen taşınır kùltür varlıklarının ticareti, Kùltür ve Turizm Bakanlığının izni ile yapılır.

Bu ticareti yapmak isteyenler, Kùltür ve Turizm Bakanlığından ruhsatname almak zorundadırlar. Bu ruhsatnameler üç yıl için geçerlidir. Bu sürenin bitiminden bir ay önce ruhsatname yenilenebilir. Bu Kanun hükümlerine aykırı hareket edenlerin ruhsatnameleri, süresine bakılmaksızın iptal edilir.

İkametgahını ticarethane olarak gösterme yasağı:

Madde 28 – Kùltür varlığı ticareti yapanlar belli bir ticaret yeri göstermek mecburiyetindedir. Ancak, ikametgahlarını hiçbir zaman, ticarethane veya depo olarak gösteremezler.

Ticarethane ve depoların kontrolü:

Madde 29 – Kùltür varlığı ticareti yapanların işyerleri ve depoları yönetmelikte belirlenen esaslar dahilinde Kùltür ve Turizm Bakanlığı yetkililerince denetlenir.

Haber verme zorunluluğu:

Madde 30 – Kamu kurumu ve kuruluşları (Belediyeler ve il özel idareleri dahil, vakıflar, gerçek ve tüzelkişiler satacakları eşya ve terekeler arasında bulunan veya yapacakları müzayedelerdeki satışlara konu olan taşınır kùltür ve tabiat varlıkları ile koleksiyonları, önce Devlet müzelerine haber vermeye ve göstermeye mecburdurlar. Kùltür ve Turizm Bakanlığı, kùltür ve tabiat varlıklarından meydana getirilen koleksiyonları kuracağı komisyonun takdir edeceği bedel üzerinden satın alabilir. Bunlardan hazineye intikal etmiş olup da müze koleksiyonlarına girmesi lüzumlu görùlenler, Devlet Ayniyat Yönetmeliği hükümlerine göre Kùltür ve Turizm Bakanlığına devrolunurlar.

Birinci fıkrada sözü edilen, kamu kurumu ve kuruluşları, vakıflar, gerçek ve tüzelkişiler satacakları veya ve terekeler arasında bulunan veya yapacakları müzayedelerdeki satışlara konu olan askeri tarihimize ait kùltür varlıkları ile silah ve askeri malzeme koleksiyonlarını Genelkurmay Başkanlığına haber vermeye ve göstermeye mecburdurlar. Bu kùltür varlıklarından hazineye intikal etmiş olup askeri müzelerin koleksiyonlarına girmesi lüzumlu görùlenler Devlet Ayniyat Yönetmeliği hükümlerine göre Milli Savunma Bakanlığına devrolunurlar.

Madde 31 – (Mülga: 17/6/1987 - 3386/18 md.)

Yurt dışına çıkarma yasağı:

Madde 32 – Yurt içinde korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları yurt dışına çıkarılamaz. Ancak, milli çıkarlarımız dikkate alınarak, bunların hertürlü hasar, zarar, tehdit veya tecavüz ihtimaline karşı, gideceği ülke makamlarından teminat almak ve sigortalanmak şartı ile, yurt dışında geçici olarak sergilendikten sonra geri getirilmelerine; Kültür ve Turizm Bakanlığınca teşkil edilecek yükseköğretim kurumlarının Arkeoloji ve Sanat Tarihi bilim dallarının başkanlarından oluşan bilim kurulunun kararı ve Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verilir.

Türkiye'deki kordiplomatik mensupları, Türkiye'ye girişlerinde beyan ederek beraberlerinde getirdikleri yabancı kökenli kültür varlıklarını, çıkışlarında beraberlerinde götürebilirler.

Yurt dışına geçici olarak sergilenmek üzere kültür ve tabiat varlıkları gönderilmesi esasları ile, Türkiye'deki kordiplomatik mensuplarına beraberlerinde getirdikleri bu tür varlıkların giriş ve çıkışlarında yapılacak işlemler, istenecek belgeler ve ilgili diğer hususlar Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığının birlikte düzenleyecekleri yönetmelikte belirtilir.

Yurt dışından getirme:

Madde 33 – Yurt dışından kültür varlığı getirmek serbesttir.

Kopya çıkarma:

Madde 34 – Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı ören yerleri ve müzelerdeki taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının öğretim, eğitim, bilimsel araştırma ve tanıtma amacı ile fotoğraflarının ve filmlerinin çekilmesi, mulaj ve kopyalarının çıkartılması Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine bağlıdır.

Bu hususlarla ilgili esaslar, yönetmelikte tespit olunur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Araştırma, Sondaj, Kazı ve Define Arama

Araştırma, sondaj ve kazı izni:

Madde 35 – Bu kanun hükümlerine tabi, taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını meydana çıkarmak üzere, araştırma, sondaj ve kazı yapma hakkı, sadece Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir.

Bilimsel ve mali yeterliği Kültür ve Turizm Bakanlığınca takdir ve kabul olunan Türk ve yabancı heyet ve kurumlara araştırma izni, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından; sondaj ve kazı yapma izni Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi zerine, Bakanlar Kurulu kararı ile verilir, Kültür ve Turizm Bakanlığı elemanları veya bu Bakanlıkça görevlendirilecek Türk bilim adamları tarafından yapılacak araştırma, sondaj ve kazılar, Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine bağlıdır. Askeri yasak bölgelerde yapılacak araştırma, sondaj ve kazı için gerekli ruhsatname, Genelkurmay Başkanlığının iznini müteakip, sözü geçen heyet ve kurumların göstereceği uzmanlar adına düzenlenir. Kültür ve Turizm Bakanlığınca haklı görülebilecek sebep olmadıkça heyet ve kurumlar ruhsatnamedeki üyelerini değiştiremezler.

Su altında korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu bölgeler, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak Kültür ve Turizm Bakanlığınca tespit edilir ve Bakanlar Kurulu kararı ile yayımlanır. Bu bölgelerde, sportif amaçlı dalış yapmak yasaktır, ikinci fıkra hükümlerine göre izin almak şartıyla araştırma ve kazı yapılabilir.

Maliklerin mülkleri içinde yapılacak kazılar:

Madde 36 – Taşınmaz kültür varlığı sahiplerinin kendi mülkleri içinde kültür varlığı aramak maksadı ile araştırma, sondaj ve kazı yapmaları da bu Kanunun 35 ve 41 inci maddeleri hükümlerine tabidir.

Kazı izninde usul:

Madde 37 – Aynı kazı heyetine veya şahsa, aynı süre içinde Kültür ve Turizm Bakanlığınca yapılan kurtarma kazıları dışında, birden fazla yerde kazı ve sondaj izni verilemez. İzin verilmesi, araştırma, sondaj ve kazının yapılması, elde edilecek kültür ve tabiat varlıklarının muhafaza şartları, bu eserler üzerinde araştırma, sondaj, ve kazı sahiplerine tanınacak diğer haklar bir yönetmelikte tespit olunur.

Kazı izninin devredilmeyeceği:

Madde 38 – Türk ve yabancı bilim kurumlarına veya onların adına hareket eden kişilere verilen kazı ve sondaj ruhsatnameleri ile araştırma izni, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan devredilemez. Bu iş için bir başkası tevkil olunamaz.

Araştırma, sondaj ve kazı izninin hükümsüzlüğü:

Madde 39 – Kültür ve Turizm Bakanlığınca kabul edilen haklı bir sebep gösterilmeden, ruhsatname tarihinden itibaren, en çok altı ay içinde başlanılmayan araştırma, kazı ve sondajlara ait izin ve ruhsatnameler, hükümsüz sayılır. Araştırma, sondaj ve kazı çalışmaları, makul bir sebep gösterilmeksizin iki aydan fazla tatil edilemez. Bu süreyi geciktirenlerin izin ve ruhsatnameleri iptal edilmiş sayılır.

Ayrıca, bu Kanun hükümlerine aykırı hareket edenlerin ruhsatnameleri iptal edilir ve bu gibilere, daha sonra izin ve ruhsat verilmez.

Araştırma, sondaj ve kazı izninde süre:

Madde 40 – Kazı ve sondaj ruhsatnameleri ile araştırma izni bir yıl için geçerlidir. Ruhsatname ve izin süresinin sonunda heyet başkanı kazıya, sondaj ve araştırmaya devam edildiğini, yazılı olarak bildirdiği takdirde, bu hak her yıl müracaat şartı ile gelecek yıllarda da müracaatçı için saklı tutulur.

Kazıdan çıkan eserlerin müzelere nakli:

Madde 41 – Kazılarda meydana çıkan bütün taşınır kültür ve tabiat varlıkları, kazı yapan heyet ve kurumlar tarafından her yıl yapılan kazı sonunda Kültür ve Turizm Bakanlığının göstereceği Devlet müzesine naklolunur. Kazı ve sondaj araştırmalarında elde edilen insan ve hayvan iskeletleri ile bütün fosiller, Kültür ve Turizm Bakanlığınca uygun görüldüğü takdirde, tabiat tarihi müzeleri ile üniversitelere veya ilgili diğer Türk bilim kurumlarına verilebilir. Ayrıca, kazı ve sondaj araştırmalarında elde edilen askeri tarihle ilgili her türlü taşınır kültür varlığı, Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşü ile, Kültür ve Turizm Bakanlığınca askeri müzelere devredilir.

Zarar vermede tazminat yükümlülüğü:

Madde 42 – Kazı ve sondaj izni alanlar, bu çalışmayı sahipli arazide yaptıkları takdirde, kazı, sondaj ve araştırma bölgesindeki arazi sahiplerinin zararlarını tazmin ile yükümlüdürler, Arazi sahipleri Kültür ve Turizm Bakanlığının oluşturacağı komisyonca takdir edilecek tazminat karşılığında, kazı ve sondaj veya araştırmaya izin vermeye mecburdurlar.

Bu gibi yerler, gerektiğinde Kültür ve Turizm Bakanlığınca kamulaştırılabilir. Yabancı bilim kurumlarınca yapılan kazılarda, bu kamulaştırmanın bedeli kazı sahipleri tarafından ödenir. Hazine adına tescil edilecek yerin kamulaştırma bedelinin takdirinde genel kamulaştırma hükümleri uygulanır. Bu madde gereğince ödenecek tazminat ve kamulaştırma bedellerinin takdirinde, kazı, sondaj ve araştırma faaliyetlerinden önce, mevcut kültür ve tabiat varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değeri ile, bu faaliyetler sonucu bulunan kültür varlıklarının değeri, dikkate alınmaz.

Yayım hakkı:

Madde 43 – Kazı, sondaj ve araştırmalarda, meydana çıkacak olan varlıkların yayım hakkı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri gereğince, kazı, sondaj ve araştırma izni alan heyet ve kurumlar adına, kazı, sondaj ve araştırmayı fiilen idare edenlere aittir. Kazı başkanları, her kazı dönemi sonunda, Kültür ve Turizm Bakanlığına bilimsel bir rapor vermekle yükümlüdürler. Kazının bitiminden itibaren, kazı dönemi çalışmalarına ait bilimsel raporlarını en geç iki yıl, nihai bilimsel raporlarını ise beş yıl içinde yayımlamayan kazı heyetlerinin kazı, sondaj ve

araştırmalarda buldukları kültür ve tabiat varlıkları üzerindeki her türlü yayım hakkı Kültür ve Turizm Bakanlığına geçer.

Kültür ve Turizm Bakanlığı adına yapılan kazı, sondaj ve araştırmalara ait bilimsel raporlar, kazı başkanlığınca, yayımlanacak Şekilde hazırlanır. Kültür ve Turizm Bakanlığı bunlardan gerekli görülenleri yayımlar.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca uygun görülecek mazeretler dışında, yukarıda açıklanan süre içinde son raporlarını yayımlamamış bulunan heyet ve kişilere yeni bir kazı için ruhsatname verilmez.

Giderler:

Madde 44 – Kazı, sondaj ve araştırma yapılan saha ile, kazı, sondaj ve araştırmadan çıkan kültür varlıklarının yerinde korunmasını sağlamak maksadıyla, kazı yerinde geçici olarak çalıştırılacak bekçilerin ücret ve masrafları ile kazı yerinin eski haline getirilmesinin gerektirdiği giderleri karşılamak, kazı sırasında meydana gelebilecek zararları tazmin ve bunlarla ilgili bütün giderler, düzenlenecek yönetmeliğe göre, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ruhsat verme veya süre uzatma sırasında, kazı sahiplerinden tahsil edilerek emaneten mal sandığına yatırılan paralardan ödenir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından finanse edilen konularda, gider karşılıklarının mal sandığına yatırılması zorunlu değildir.

Korunma ve evre düzenlemesi:

Madde 45 – Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile yapılan kazılarda ortaya çıkan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım, onarım ve evre düzenlemeleri ile taşınır kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımları kazı başkanlığınca yapılır.

Araştırma, kazı ve sondajların geçici olarak veya tamamen durdurulması:

Madde 46 – Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak yapılan kazı, sondaj ve araştırmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığınca geçici olarak veya tamamen durdurulur.

Tesislerin devri:

Madde 47 – Heyet ve kurumlar adına, kazı, sondaj ve araştırma yapan Őahıřlar tarafından, işe başlamak için veya çalışmaların devamı sırasında muhtelif Őekillerde satın alınan veya inşa edilen depo, lojman ve benzeri tesisler ve malzeme, kazının sonunda bedelsiz olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığına devrolunur. Bu tesislerin kullanım Őekillerinin tayinine Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilidir.

Araştırma, kazı ve sondajda görevlendirilenler:

Madde 48 – Yabancı heyet ve kurumlar tarafından yapılan araştırma, kazı ve sondajlarda Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanlarından bir veya birkaç temsilci

bulunur. Türk heyet ve kurumlarınca yapılan araştırma, kazı ve sondajlara Kültür ve Turizm Bakanlığı adına yetkili bir uzman katılır. Temsilci ve uzmanların seçimi ve görevleri, yönetmelikle belirlenir.⁽¹⁾

Türk heyet ve kurumlarınca yapılan kazılara katılacak Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanlarının yol masrafları, yevmiyeleri ve zaruri giderleri, 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre Kültür ve Turizm Bakanlığınca ödenir.

Yabancı kurum ve heyetler tarafından yapılan araştırma, kazı ve sondajlarda görevlendirilecek Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcilerine ödenecek olan yol masrafları, yevmiye, temsil ödeneği ve su altı dalış tazminatı, kazı başkanlığından Kültür ve Turizm Bakanlığınca peşinen tahsil edilip bir Devlet bankasına yatırılır. Temsil ödeneğinin miktarı, her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığınca tayin edilir.

Araştırma, kazı ve sondaj izin yasağı:

Madde 49 – Türkiye'deki elçilik ve konsolosluklar mensuplarına, araştırma, kazı ve sondaj izni verilmez.

Define arama:

Madde 50 – Define aramak isteyenlere, bu Kanunun 6 ncı maddesinde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı olarak belirtilen yerler ile tespit ve tescil edilen sit alanları ve mezarlıklar dışında, Kültür ve Turizm Bakanlığınca define arama ruhsatnamesi verilebilir.

Define aramak isteyenlere aynı süre içinde birden fazla yerde arama izni verilemez. Define arama izni, başkalarına devredilemez. Bu iş için bir başkası tevkil olunamaz.

Define aramada, Kültür ve Turizm Bakanlığından ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarından temsilci olarak gönderileceklerin yolluk ve yevmiyeleri ile zaruri giderleri arayıcı tarafından karşılanır. Bu iş için gerekli olan ödenek, Bakanlıkça, define arayıcısından peşinen tahsil edilip bir Devlet bankasına yatırılır.

Arama ruhsatının verilmesi, define arayıcıdan istenecek belgeler, aramanın yapılması, çıkan defineden arayıcıya tanınacak haklar, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının birlikte düzenleyeceği yönetmelikte belirtilir.

---

(1) 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK'nın 44 üncü maddesi ile bu fıkrada yer alan "Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü" ibaresi "Kültür ve Turizm Bakanlığı" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Bölge Kurulları ⁽¹⁾

Kuruluş, görev, yetki ve çalışma şekli:

Madde 51 – (Değişik: 17/6/1987 - 3386/11 md.)

Yurtiçinde bulunan ve bu Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Bakanlığa bağlı "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile Bakanlıkça belirlenecek bölgelerde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları" kurulur.

Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır;

a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,

b) Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,

c) Uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak.

d) **(Ek: 8/8/2011-KHK-648/45 md.)** Bakanlıklarca Koruma Yüksek Kurulunda görüşülmesi talebiyle gönderilen ve gündeme alınan konularda karar vermek.

(Değişik üçüncü fıkra: 8/8/2011-KHK-648/45 md.) Mahalli idareler ile diğer kamu kurum ve kuruluşları Koruma Yüksek Kurulunda görüşülmesini istedikleri hususları bağlı, ilgili veya ilişkili oldukları bakanlıklar aracılığıyla bildirir. Koruma Yüksek Kurulunca karar verilen konular ilgili koruma bölge kurulunca tekrar görüşülmez.

(Değişik dördüncü fıkra: 8/8/2011-KHK-648/45 md.) Koruma Yüksek Kurulunun gündemi Bakanlıkça belirlenir. Gündemin belirlenmesini müteakip Koruma Yüksek Kurulu toplantıya çağırılır. Toplantı sayısına bir sınırlama getirilmez. Koruma Yüksek Kurulu salt çoğunlukla toplanır, toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar verir.

Koruma Yüksek Kurulunun çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar bir yönetmelikle düzenlenir.

---

(1)Bölüm başlığı, 17/6/1987 tarih ve 3386 sayılı Kanunun 11 inci maddesi ile bu şekilde değiştirilmiştir.

Madde 52 – (Mülga: 17/6/1987 - 3386/18 md.)

Koruma Yüksek Kurulu üyeliği:

Madde 53 – (Değişik: 17/6/1987 - 3386/12 md.)

Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu aşağıda belirtilen üyelere oluşur.

Üyeler;

(1) Bakanlık Müsteşarı,

(2) Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı,

(3) Bakanlığın ilgili Müsteşar Yardımcısı,

(4) **(Değişik: 8/8/2011-KHK-648/46 md.)** Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü,

(5) **(Değişik: 8/8/2011-KHK-648/46 md.)** Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürü,

(6) **(Değişik: 8/8/2011-KHK-648/46 md.)** Çevre ve Şehircilik Bakanlığının ilgili Genel Müdürü,

(7) Orman Genel Müdürü veya Yardımcısı,

(8) Vakıflar Genel Müdürü veya Yardımcısı,

(9) **(Değişik: 8/8/2011-KHK-648/46 md.)** Koruma bölge kurulları üyelerinden Bakanlıkça seçilecek altı üye,

(10) **(Ek: 26/5/2004-5177/27 md.)** Maden İşleri Genel Müdürü veya Yardımcısı,

(11) **(Ek: 26/5/2004-5177/27 md.)** Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü veya Yardımcısı.

(Değişik üçüncü fıkra: 8/8/2011-KHK-648/46 md.) Koruma Yüksek Kurulunun başkanı, Bakanlık Müsteşarıdır. Bakan, gerekli gördüğü takdirde Kurula başkanlık eder, ancak oy kullanmaz.

(Değişik dördüncü fıkra: 8/8/2011-KHK-648/46 md.) Müsteşar bulunmadığı zaman görevlendireceği Müsteşar Yardımcısı Kurula başkanlık eder.

Temsilci üyelerin nitelikleri

Madde 54 – Koruma Yüksek Kurulunun temsilci üyelerinin, yükseköğretim görmüş olmaları ve 53 üncü maddede belirlenen bilim dallarından biri veya birkaçında tanınmış ve bu alanlarda çalışmalar yapmış, tercihan yurt içinde veya yurt dışında yayımlanmış eserler vermiş olmaları şartı aranır.

Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulu üyeliğinin sona ermesi, süresi ve huzur hakkı:

Madde 55 – (Değişik: 14/7/2004 - 5226/10 md.)

Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kurum temsilcisi üyelerinin üyelikleri kurumlarındaki görevleri süresince devam eder.

(Değişik ikinci fıkra : 4/2/2009-5835/2 md.) Koruma bölge kurullarının Bakanlıkça (...)⁽¹⁾ seçilen üyelerinin görev süresi üç yıldır.

Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurulu üyeleri, görev ve yetki alanlarına giren konularda doğrudan veya dolaylı olarak taraf olamaz ve hiçbir menfaat sağlayamazlar. Aksine davrandığı tespit edilenlerin kurul üyeliği Bakanlıkça sona erdirilir.

(Değişik dördüncü fıkra : 4/2/2009-5835/2 md.) Koruma Yüksek Kurulu üyeleri ile koruma bölge kurullarının Bakanlıkça (...)⁽²⁾ seçilen üyelerine, ayda altı toplantıyı geçmemek üzere her toplantı için Devlet memur aylık katsayısının (5000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktarda, koruma bölge kurullarının kurum temsilcisi üyelerine ise ayda altı toplantıyı geçmemek üzere her toplantı için Devlet memur aylık katsayısının (2000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir.

Herhangi bir nedenle bir yıl içinde yıllık izin, hastalık ve mazeret izinleri hariç dört veya üst üste iki toplantıya katılmayan koruma bölge kurulu üyelerinin üyelikleri sona erer.

Madde 56 – (Mülga: 17/6/1987 - 3386/18 md.)

Koruma Bölge Kurullarının görev, yetki ve çalışma şekli:

Madde 57 – (Değişik: 17/6/1987 - 3386/14 md.)

---

(1) 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK'nın 47 nci maddesi ile bu fıkrada yer alan "ve Yükseköğretim Kurulunca" ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK'nın 47 nci maddesi ile bu fıkrada yer alan "ve Yükseköğretim Kurulunca" ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır.

Koruma bölge kurulları, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla aşağıdaki işleri yapmakla görevli ve yetkilidir.

a) Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,

b) Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,

c) Sit alanlarının tescilinden itibaren üç ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek, ⁽¹⁾

d) Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak, ⁽¹⁾⁽²⁾

e) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,

f) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanlarının tescil kaydını kaldırmak,

g) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarına ilişkin uygulamaya yönelik kararlar almak. ⁽¹⁾

(Ek fıkra: 4/2/2009-5835/3 md.) 16/6/2005 tarihli ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun uyarınca ilan edilen yenileme bölgelerinde yenileme projelerini onaylamak üzere 5366 sayılı Kanun uyarınca oluşturulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları da bu maddede belirtilen işleri yapmakla görevli ve yetkilidir.

(Değişik fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Koruma bölge kurullarının başkan ve yardımcıları, üyeler arasından kurulca seçilir. Başkanın yokluğunda kurula, başkan yardımcısı başkanlık eder.

(Değişik fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Koruma bölge kurulları, toplantıya katılması gereken üyelerin salt çoğunluğuyla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar alırlar. **(Değişik ikinci cümle: 8/8/2011-KHK-648/48 md.)** Ancak karar yeter sayısı dörtten az olamaz. Alınan kararlar bu Kanun ve ilke kararlarındaki dayanakları ile bilimsel gerekçeleri belirtilerek yazılır.

---

(1) 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanununun 11 inci maddesiyle, 57 nci maddenin (c) bendinde yer alan "bir ay" ibaresi, "üç ay"; (d) bendinde yer alan "onamak" ibaresi, "karar almak"; (g) bendinde yer alan "ilgili" ibaresi, "sit alanlarına ilişkin" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(2) Bu bent hükmünün uygulanmasında 19/10/1989 tarih ve 383 sayılı KHK'nin 25 inci maddesine bakınız

(Değişik fıkra: 4/2/2009-5835/3 md.) Koruma bölge kurullarının teknik ve idari hizmetleri, koruma bölge kurulu müdürlükleri tarafından yürütülür. Üçten fazla koruma bölge kurulu bulunan illerde, kurullar arasında teknik ve idari işlerde koordinasyonu sağlamak üzere koruma bölge kurulları koordinasyon müdürlüğü kurulur. Koruma bölge kurulu müdürlükleri, koruma bölge kurulları koordinasyon müdürlüğüne bağlı olarak çalışır.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Koruma bölge kurulu, belgeleri tam olarak koruma bölge kuruluna ibraz edildiği tarihten itibaren, koruma amaçlı imar plânlarını en geç altı ay, uygulamaya yönelik projeleri ise en geç üç ay içinde karara bağlar.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi kapsamına giren ruhsata tâbi olmayan tadilat ve tamiratlar; özgün biçim ve malzemeye uygun olarak, bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerin izin ve denetimi ile yapılır. Bunların dışında her türlü inşâ ve fizikî müdahale koruma bölge kurulunun izni ile yapılır.

(Ek fıkra: 8/8/2011-KHK-648/48 md.) Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosu kurulmamış yerlerde taşınmaz kültür varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi kapsamına giren ruhsata tâbi olmayan tadilat ve tamiratlar koruma bölge kurulu müdürlüğünün izin ve denetiminde yapılır.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Ancak, koruma amaçlı imar plânı onaylanmış sit alanlarında, taşınmaz kültür varlığının bulunduğu parseller dışındaki inşâ ve fizikî müdahaleler, koruma amaçlı imar plânı hükümleri doğrultusunda, bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerin izin ve denetimi ile yapılır.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Vakıflar Genel Müdürlüğü idare ve denetiminde olan mazbut vakıfların veya mülhak vakıfların mülkiyetindeki kültür varlıklarının 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi kapsamına giren ruhsata tâbi olmayan tadilat ve tamiratları, özgün biçim ve malzemeye uygun olarak Vakıflar Genel Müdürlüğünce yaptırılır.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların koruma alanlarında yapılan tadilat ve tamiratlara ilişkin uygulama öncesi ve sonrasına ait rapor ve belgeleri, ilgili idareler ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce ilgili koruma bölge kurulu müdürlüklerine gönderilir.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin hususlar Bakanlıkça çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.

Koruma Bölge Kurullarının oluşumu:

Madde 58 – (Değişik: 17/6/1987 - 3386/15 md.)

Koruma Bölge Kurulları aşağıda belirtilen üyelerden oluşur;

a) Arkeoloji, sanat tarihi, hukuk, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek yedi temsilci, ^{(1) (2)}

b) (Mülga: 8/8/2011-KHK-648/49 md.)

c) Görüşülecek konu, belediye sınırları içinde ise ilgili belediye başkanı veya teknik temsilcisi, dışında ise ilgili valilikçe seçilecek teknik temsilci,

d) Görüşülecek konu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile ilgili ise Bayındırlık ve İskan Müdürlüğünden bir teknik temsilci, ⁽¹⁾

e) Görüşülecek konu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise Vakıflar bölge müdürü veya teknik temsilcisi,

f) Görüşülecek konu, Çevre ve Orman Bakanlığı ile ilgili ise konuyla ilgili teknik temsilci. ⁽³⁾

g) (Ek:14/7/2004 – 5226/12 md.) Görüşülecek konunun müze müdürlüğünü ilgilendirmesi halinde ilgili müze müdürü.

Ayrıca kurula oy hakkı olmamak kaydıyla danışman uzman çağırılabilir.

(Değişik fıkra: 8/8/2011-KHK-648/49 md.)Koruma bölge kurulunun gündemiyle ilgili meslek odaları, koruma bölge kurulu müdürlüğünün davetiyle toplantılara gözlemci olarak katılabilir.

Madde 59 – 60 – (Mülga: 17/6/1987 - 3386/18 md.)

Kararlara uyma zorunluluğu⁽⁴⁾

---

(1) 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanununun 11 inci maddesiyle, 58 inci maddenin (a) bendinde yer alan “müzecilik”ibaresi, “hukuk”; “üç” ibaresi,“beş”; (d) bendinde yer alan “iki” ibaresi, “bir”; (f) bendinde yer alan “Orman Genel Müdürlüğü” ibaresi, “Çevre ve Orman Bakanlığı” olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(2) 8/8/2011 tarihli ve 648 sayılı KHK’nın 49 uncu maddesi ile bu bentte yer alan “beş” ibaresi “yedi” şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(3) 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanununun 11 inci maddesiyle, 58 inci maddenin (a) bendinde yer alan “müzecilik”ibaresi, “hukuk”; “üç” ibaresi,“beş”; (d) bendinde yer alan “iki” ibaresi, “bir”; (f) bendinde yer alan “Orman Genel Müdürlüğü” ibaresi, “Çevre ve Orman Bakanlığı” olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(4) Bu madde başlığı maddeyi yeniden düzenleyen 5226 sayılı Kanununun 13 üncü maddesiyle düzenlenmiştir.

Madde 61 – (Mülga: 17/6/1987 - 3386/18 md.;Yeniden düzenleme:14/7/2004 – 5226/13 md.)

Kamu kurum ve kuruluşları ve belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kararlarına uymak zorundadır. Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları Resmî Gazetede yayımlanır.

(Değişik fıkra : 8/8/2011-KHK-648/50 md.) Koruma bölge kurullarınca alınan kararlara kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerce yapılan itirazlar, Bakanlıkça değerlendirilerek gerekli görüldüğü takdirde Koruma Yüksek Kurulu gündemine alınır.

(Değişik fıkra : 8/8/2011-KHK-648/50 md.) Bu itirazlar, Koruma Yüksek Kurulunca incelenir ve en geç üç ay içinde karara bağlanır. Koruma Yüksek Kurulunda görüşülen itiraz konuları ayrıca koruma bölge kurulu gündemine alınmaz. Koruma Yüksek Kuruluna yapılacak itirazlarla ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanan yönetmelikle belirlenir.

Kurul Üyelerinin yolluk ve gündelikleri:

Madde 62 – Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları üyelerinden umumi harcırah hükümlerine tabi bulunanların kurul toplantıları için memuriyet mahalleri dışındaki seyahatlerinde yol giderleri ve gündelik, tabii üyelere mensup oldukları kurumlarınca; diğer üyelere, Kültür ve Turizm Bakanlığınca ödenir.

Kurullarla ilgili yönetmelik:

Madde 63 – Yüksek Kurul ile Bölge Kurullarının görev, yetki ve sorumlulukları ile bu Kurulların kendi aralarındaki ve Kültür ve Turizm Bakanlığıyla olan ilişkileri bir yönetmelikle düzenlenir.

ALTINCI BÖLÜM

İkramiye ve Cezalar

Kültür varlıklarını bulanlara verilecek ikramiye:

Madde 64 – Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer üstünde, yer altında ve su altında bulunan taşınır kültür varlıklarını 4 üncü maddede yazılı makam ve mercilere, aynı maddede yazılı süreler içerisinde haber verenlere:

a) Bulunan varlık, bunların mülkü içinde ise bu Kanunun 24 üncü ve 25 inci maddeleri uygulanır. Ayrıca ikramiye verilmez.

b) Bulunan varlık başkasının mülkü içinde ise Kültür ve Turizm Bakanlığınca varlığın değeri dikkate alınarak, takdir olunacak bedelin % 80'i ikramiye olarak bulan ile mülk sahibi arasında yarı yarıya paylaşılır.

c) Kùltür varlığı Devlete ait arazide bulunmuş ise, takdir olunacak bedelin % 40'ı bulana ikramiye olarak verilir.

d) Nerede bulunursa bulunsun haber verilen kùltür varlığı korunması gerekli nitelikte olmadığı takdirde haber verenlere bu Kanununun 25 inci maddesindeki işlem uygulanır. Ayrıca ikramiye verilmez.

e) Nerede olursa olsun yeni bulunup da 4 üncü maddede yazılı süreler içinde haber verilmediğinden dolayı gizlenmiş sayılan kùltür varlıklarını haber verenler ile, bunları yakalayan kamu görevlilerine, 1905 sayılı "Menkul ve Gayrimenkul Emval ile Bunların İntifa Haklarının ve Daimi Vergilerin Mektumlarını Haber verenlere Verilecek İkramiyelere Dair Kanun"da taşınır mallar için gösterilen oranlar dahilinde tespit edilen bedel ikramiye olarak verilir.

f) Yukarıdaki fıkralardan herhangi biri uyarınca kùltür varlıklarını bulan, haber veren veya yakalayan kişiler birden fazla ise verilecek ikramiyeler bunlar arasında eşit olarak paylaşılır.

g) Yukarda belirtilen ikramiyelerin tahakkuk ve tediyesine ait işlemler Maliye ve Kùltür ve Turizm bakanlıklarınca birlikte hazırlanacak yönetmelik esaslarına göre yapılır.

Cezalar:

Madde 65 – (Değişik: 23/1/2008-5728/408 md.)

a) Korunması gerekli taşınmaz kùltür ve tabiat varlıklarının yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarara uğramalarına kasten sebebiyet verenler iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır.

Bu fiiller, korunması gerekli kùltür ve tabiat varlığını yurt dışına kaçırmak maksadıyla işlenmiş ise, verilecek cezalar bir kat artırılır.

b) Sit alanlarında geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına, koruma amaçlı imar plânlarına ve koruma bölge kurullarınca belirlenen koruma alanlarında öngörülen şartlara aykırı izinsiz inşaat ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır.

c) Bu Kanuna aykırı olarak yıkma veya imar izni veren kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır.

d) Bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerden bu Kanununun 57 nci maddesinin altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca izin almaksızın veya izne aykırı olarak tamirat ve tadilat yapanlar ile izinsiz inşaat ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar altı aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılırlar.

Usulsüz belge verenler, ilan ve tebligat yapanlar:

Madde 66 – (Değişik: 23/1/2008-5728/409 md.)

Bu Kanunun 16 ncı maddesinde yer alan yasaklara aykırı olarak belge verenler, fiil daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adli para cezası ile; bu Kanunun 7 nci maddesinde yer alan ilan veya tebligatı bilerek, süresinde usulüne uygun yapmayanlar ise, üç aydan bir yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılırlar.

(1) Haber verme sorumluluğuna ve kültür varlığı ticaretine aykırı hareket edenler

Madde 67 – (Değişik: 23/1/2008-5728/410 md.)

Kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili olarak bildirim yükümlülüğüne mazereti olmaksızın ve bilerek aykırı hareket eden kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bildirimi yapılmamış olan kültür ve tabiat varlığını satışı arzeden, satan, veren, satın alan, kabul eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Ancak, bu durumda birinci fıkrada tanımlanan suçtan dolayı ayrıca cezaya hükmolunmaz.

Ticaretini yasak olmayan taşınır kültür varlıklarının izinsiz olarak ticaretini yapan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Yurt dışına çıkarma yasağına aykırı hareket edenler:

Madde 68 – (Değişik: 23/1/2008-5728/411 md.)

Kültür ve tabiat varlıklarını bu Kanuna aykırı olarak yurt dışına çıkaran kişi, beş yıldan on iki yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Tetkik ve kontrole muhalefet:

Madde 69 – (Değişik: 23/1/2008-5728/412 md.)

---

(1) Bu madde başlığı “Haber verme sorumluluğuna - kültür varlığı ticaretine ve ikametgahı ticarethane olarak gösterme yasağına aykırı hareket edenler:” iken, 23/1/2008 tarihli ve 5728 sayılı Kanunun 410 uncu maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Bu Kanunun 29 uncu maddesinde yer alan tetkik ve kontrole muhalefet edenler ile 41 inci maddede yer alan nakil işlerine aykırı hareket edenler altı aydan bir yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılırlar.

Özel mülkiyete konu olanlar:

Madde 70 – (Değişik: 23/1/2008-5728/413 md.)

Bu Kanunun 24 üncü maddesine aykırı hareket edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üçbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılırlar.

Kazı, sondaj ve araştırmaya ilişkin hükümlere aykırı hareket:

Madde 71 – (Değişik: 23/1/2008-5728/414 md.)

Bu Kanunun 38, 42 ve 43 üncü maddelerine aykırı hareket edenler yüz günden az olmamak üzere adlî para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kamu personeline ilişkin kararlar:

Madde 72 – Bu Kanunun uygulanmasında, görevli kamu personeli hakkında yapılacak iş ve işlemler ve alınacak her türlü kararlar ve bu kararlara karşı yapılacak itirazlar, öncelikle incelenir ve sonuçlandırılır.

Özel müze ve koleksiyonculara ilişkin hükümlere aykırı hareket:

Madde 73 – (Değişik: 23/1/2008-5728/415 md.)

Bu Kanunun 26 ve 30 uncu maddelerine aykırı davrananlara, suç daha ağır bir cezayı gerektirmiyorsa üç aydan bir yıla kadar hapis ve adlî para cezası verilir.

İzinsiz araştırma, kazı ve sondaj yapanlar:

Madde 74 –(Değişik: 23/1/2008-5728/416 md.)

Kültür varlıkları bulmak amacıyla, izinsiz olarak kazı veya sondaj yapan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Ancak, kazı veya sondajın yapıldığı yerin, sit alanı veya bu Kanuna göre korunması gerekli başka bir yer olmaması halinde, verilecek cezanın üçte biri indirilir.

İzinsiz olarak define araştıranlar, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, bu fiillerin yurt dışına kültür varlıklarını kaçırma amacıyla veya kültür varlıklarının korunmasında görevli kişiler tarafından işlenmesi hâlinde, verilecek ceza iki katına kadar artırılır.

Kişinin bu maddede tanımlanan suçları işlemek suretiyle bulunduğu kültür varlığını soruşturma başlamadan önce mahallî mülkî amire teslim etmesi hâlinde, mahkeme verilecek cezada üçte ikisine kadar indirim yapılabilir.

İzinsiz olarak define araştıran kişinin, hakkında kovuşturma başlayıncaya kadar, kendisini bu fiili işlemeye gerekli cihazları temin etmek suretiyle sevk eden kişilerin kimliklerini açıklaması ve yakalanmasını sağlaması hâlinde, mahkeme verilecek cezada indirim yapabileceği gibi, ceza verilmesine yer olmadığına da karar verebilir.

Elkoyma ve müzeye teslim ⁽¹⁾

Madde 75 – (Değişik: 23/1/2008-5728/417 md.)

Bu Kanun kapsamında kalan suçlar nedeniyle elkonulan taşınır kültür ve tabiat varlıkları müzeye teslim edilir.

YEDİNCİ BÖLÜM

Diğer Hükümler

Yürürlükten kaldırılan kanunlar:

Madde 76 – 28/2/1960 tarih ve 7463 sayılı "Hususi şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin istimlaki Hakkında Kanun"; 25/4/1973 tarih ve 1710 sayılı "Eski Eserler Kanunu"; 2/7/1951 tarih ve 5805 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun" ile 18/6/1973 tarih ve 1741 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair 2 Temmuz 1951 tarihli ve 5805 sayılı Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun" yürürlükten kaldırılmıştır.

Ek Madde 1 – (17/6/1987 tarih ve 3386 sayılı Kanunun 16 ncı maddesi ile eklenen ek madde hükmü olup teselsül için numaralandırılmıştır.; Değişik:14/7/2004 – 5226/17 md.)

Bu Kanunda yer alan "Koruma Kurulu" ibareleri "koruma bölge kurulu" olarak değiştirilmiştir.

Alan yönetimi, müze yönetimi ve anıt eser kurulu

Ek Madde 2 – (Ek:14/7/2004 – 5226/17 md.)

Yönetim alanlarında alan yönetimi, ulusal nitelikli müzelerde ise müze yönetimi, anıt eserlerde anıt eser kurulu kurulur.

---

(1) Bu madde başlığı "Cezaların artırılması:" iken, 23/1/2008 tarihli ve 5728 sayılı Kanunun 417 nci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

a) Yönetim alanları ile bunların bağlantı noktalarının korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla kentsel sitlerde birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde büyükşehir belediyesi eşgüdümünde ilgili belediyeler, tek bir belediyenin görevi alanına girmesi halinde ilgili belediye, diğer yerlerde ise Bakanlıkça yönetim plânı taslağı hazırlanır veya hazırlattırılır.

Hazırlanan taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu kurulur.

Eşgüdümün sağlanması amacıyla, kentsel sitlerde ilgili belediye diğer yerlerde Bakanlıkça bir alan başkanı belirlenir. Bakanlıkça belirlenen alan başkanlığı görevini fiilen yürütenlere, Devlet memurları aylık katsayısının (20000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarı aşmamak kaydıyla Bakan tarafından belirlenecek miktarda, damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tâbi tutulmaksızın çalışmayı takip eden her ay başında Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü bütçesinden ödeme yapılır.

Yönetim plân taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ve danışma kurulunca seçilecek iki üyenin katılımıyla eşgüdüm ve denetleme kurulu kurulur. Alan başkanı, kurulun da başkanıdır. Kurul, bu taslağı inceleyip mutabakata varmak suretiyle yönetim plânını altı ay içerisinde onaylamaya ve bu plânın uygulanmasını denetlemeye yetkilidir.

Kurulun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla ilgili kurum uzman personelinden ve denetim elemanlarından oluşan bir denetim birimi kurulabilir. Bu birim, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim plânı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim plânına uymak, ilgili idareler, plân kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmak zorundadır.

b) Bakanlıkça belirlenen ulusal nitelikli müzelerde, müze başkanı ve ona bağlı müze müdürü ile işletme müdürü ve müze kurulundan oluşan müze yönetimi kurulur.

Müzelerde; kayıt, tescil, envanter, depolama, eserlerin her türlü bakım ve onarımı, sergilenmesi ve korunması, kültürel, eğitim ve bilimsel faaliyetler müze müdürü tarafından; tanıtım, satış üniteleri yönetimi, etkinlik organizasyonu, ziyaretçi yönetimi, çevre düzenlemesi, bakım-onarım, temizlik işleri işletme müdürü tarafından yürütülür.

Müze başkanı, kendisine bağlı müdürlüklerin faaliyetlerinin eşgüdüm ve denetimi ile müzenin ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinde temsiline yetkilidir.

Müze başkanlığı görevini yürütmek üzere; arkeoloji, sanat tarihi, antropoloji, etnoloji, iktisat, işletme, kamu yönetimi gibi dallarda eğitim görmüş kimseler arasından Bakanlıkça bir müze başkanı atanır.

Tüm müzelerde o müzeye münhasıran ayrıca müze kurulu oluşturulur. Müze kurulu müzenin bulunduğu yerdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri, meslek odaları, sivil toplum örgütü temsilcileri ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile müzeye bağışta bulunanlardan Bakanlıkça uygun görülen kişilerden oluşur. Müze kurulu, bünyesinden bir başkan seçer.

Müze kurulunun görüşleri doğrultusunda müze için mekansal ve fiziksel gelişim, tematik gelişim ve vizyon, eser, koleksiyon korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlanır. Koruma ve geliştirme projesi kapsamında uygulamaları denetlemek, müzenin tanıtımını yapmak, müzeye bağış toplamak, onursal müze dostu ödülü vermek müze kurulunun yetkisindedir. Müze kurulu müzenin işleyişine dair her yıl düzenli olarak rapor hazırlar. Bakanlık bu raporları değerlendirmeye almak zorundadır.

c) Taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki anıt eserler için ise, o esere münhasır anıt eser kurulu oluşturulur. Kurul; eserin bulunduğu yerdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri, meslek odaları, sivil toplum örgütü temsilcileri ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile eserin korunması ve geliştirilmesi için bağışta bulunanlardan Bakanlıkça uygun görülen kimseler ile bu eserler için tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcisinden oluşur. İlgili idarenin temsilcisi bu kurulun başkanıdır.

Kurul, eser için mekansal ve fiziksel gelişim, tematik gelişim ve vizyon, eserin korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlar. Koruma ve geliştirme projesi kapsamındaki uygulamalar, anıt eserin tanıtımını yapmak, anıt eser için bağış toplamak, onursal ödüller vermek anıt eser kurulunun yetkisindedir. Kurul; eserin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine ilişkin her yıl düzenli olarak rapor hazırlar. İlgili idareler bu raporları değerlendirmeye almak zorundadır.

Bu maddenin uygulanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Ek Madde 3 – (Ek:14/7/2004 – 5226/17 md.)

383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, 4533 sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Millî Parkı Kanunu ile belirlenen alanlarda ek-2 maddenin (a) fıkrası hükümleri uygulanmaz.

Ek Madde 4 – (Ek: 8/8/2011-KHK-648/51 md.)

Taşınır tabiat varlıkları hariç tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunlara ilişkin koruma alanları ile ilgili olarak bu Kanunda öngörülen iş, işlem ve kararlar bakımından görevli ve yetkili bakanlık, Çevre ve Şehircilik Bakanlığıdır.

Tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunlara ilişkin koruma alanları ile ilgili hususlarda karar almak ve bu Kanunda öngörülen diğer iş ve işlemlerde Çevre ve Şehircilik Bakanlığına yardımcı olmak üzere; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı merkez teşkilatı bünyesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Müsteşarının veya ilgili Müsteşar Yardımcısının başkanlığında, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürü, söz konusu varlıkların ve alanların özelliklerine göre konusunda uzmanlaşmış biyolog, peyzaj mimarı, ziraat, çevre, orman ve su ürünleri mühendisleri ve hukukçular ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca uygun görülecek uzmanlardan Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ve taşrada Çevre ve Şehircilik Bakanlığı temsilcisinin başkanlığında, aynı meslek alanlarından yeterli sayıda uzmanın katılması suretiyle yeteri kadar Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu teşkil edilir. Bu komisyonların iş, işlem ve kararları konusunda, bu Kanunun Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurulları ile ilgili hükümleri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca alınan ilke kararları çerçevesinde kıyasen uygulanır.

Bu Kanunda Koruma Yüksek Kurulunca alınması öngörülen kararlar, tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunlara ilişkin koruma alanları bakımından Koruma Merkez Komisyonunca, koruma bölge kurullarınca alınması öngörülen kararlar koruma bölge komisyonlarınca alınır ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının onayıyla yürürlüğe konulur.

Bu Kanunda ve diğer mevzuatta tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunlara ilişkin koruma alanları bakımından Koruma Yüksek Kuruluna ve koruma bölge kurullarına yapılan atıflar ilgisine göre Koruma Merkez Komisyonuna ve koruma bölge komisyonlarına yapılmış sayılır ve ilgili maddelerde geçen Koruma Yüksek Kurulundan Koruma Merkez Komisyonu ve koruma bölge kurullarından koruma bölge komisyonları anlaşılır.

Tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunlara ilişkin koruma alanları ile ilgili iş, işlem ve kararlara ilişkin usul ve esaslar ile bu konularda görev yapacak komisyonların teşkili, çalışma usul ve esasları Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.

Geçici Madde 1 – Bu Kanunun 7 nci maddesine göre tespit ve tescil işlemleri yapılırken, 19 uncu yüzyıl sonuna kadar olan döneme ait taşınmaz kültür varlıklarının malikleri, bunların korunmalarına gerek olmadığını tespitini Kültür ve Turizm Bakanlığından isteyebilirler. Kültür ve Turizm Bakanlığı yönetmeliğe uygun bilgileri içeren bu başvuruları, görevlendirdiği uzmanlara incelettirerek, en geç üç ay içinde, Yüksek Kurula iletir. Yüksek Kurul en geç altı ay içinde konuyu inceleyip karara bağlar.

Geçici Madde 2 – Gerçek ve tüzelkişiler, koleksiyoncular, bu Kanuna göre çıkarılacak yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde,ellerinde

bulunan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarını, menşe göstermeksizin, 24 ve 25 inci maddelere göre Devlet müzelerine satabilir veya envanter defterlerine kayıt ederek en yakın müzeye onaylatmaları şartıyla Kanunun 24 üncü maddesi hükmünden yararlanabilirler.

Geçici Madde 3 – (Değişik: 14/7/2004 - 5226/16 md.)

Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurullarına, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu büro müdürlükleri, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu müdürlüklerine dönüşür.

Kanunda belirtilen yönetmelikler, Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde çıkarılır. Bu düzenlemeler yapılıncaya kadar mevcut yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 4 – (Mülga: 17/6/1987 - 3386/18 md.)

Geçici Madde 5 – Bu Kanunda belirtilen yönetmelikler, Kanunun yayımlanmasından itibaren en geç altı ay içinde hazırlanarak yürürlüğe konur.

Bu yönetmelikler Resmi Gazetede yayımlanır.

Geçici Madde 6 – Genel Kadro Kanunu çıkıncaya kadar, bölge kurulları için bu Kanuna ekli bulunan kadro cetveli uygulanır.

Geçici Madde 7 – (Ek: 22/5/2007-5663/2 md.)

Kadastrosu devam eden taşınmazların sınırlandırma ve tespiti işleri ile devam eden davalarda da bu Kanunun 11 inci maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Sınırlandırma ve tespitleri henüz askı ilanına alınmamış taşınmazların kadastro tutanakları kadastro komisyonuna intikal ettirilmek suretiyle bu Kanunun 11 inci maddesinin birinci fıkrasına uygun hale getirilir. 27/7/2004 tarihinden itibaren yapılan kadastro çalışmaları sonucu zilyetlik şartları olduğu halde sit alanlarında kalması nedeniyle Hazine adına tespit ve tescili yapılmış taşınmazlardan 1 ve 2 nci derece arkeolojik sit alanları dışında kalan sit alanlarındaki taşınmazların kadastro tutanaklarında zilyet veya hak sahibi olarak belirtilen kişilerin veya mirasçılarının, Kanunun yayımı tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde mahalli Maliye kuruluşlarına müracaatları halinde Maliye kuruluşunun talebi ile harca tâbi olmadan re'sen ilgisi adına tescilleri yapılır.

Geçici Madde 8 – (Ek: 4/2/2009-5835/4 md.)

11/3/2005 tarihinden önce bir şekilde koleksiyoncular tarafından edinilmiş ve bağlı bulunduğu müzedeki envanter defterine kaydı yaptırılmış taşınmaz kültür varlıkları, koleksiyoncular arasında hiçbir surette değiştirilemez ve satılamaz. Ancak bu taşınmaz kültür varlıklarından; müze ve ören yerlerindeki eserlerin bütünleyicisi

olduğu tespit edilen parçalar ile müze koleksiyonlarını tamamlar nitelikte olanları Kültür ve Turizm Bakanlığının bedelsiz olarak alma hakkı saklıdır.

Geçici Madde 9 – (Ek: 8/8/2011-KHK-648/52 md.)

Tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunlara ilişkin koruma alanları ile ilgili olarak evre ve şehircilik Bakanlığınca hazırlanması öngörülen yönetmelikler yürürlüğe girinceye kadar, bu maddenin yürürlüğe girmesinden önce yürürlüğe girmiş olan yönetmeliklerin bu Kanun Hükmünde Kararnameye aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam edilir.

Geçici Madde 10 – (Ek: 8/8/2011-KHK-648/52 md.)

Koruma bölge kurullarının mevcut üyelerinin görevleri bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte sona erer.

Yürürlük:

Madde 77 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme:

Madde 78 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK 10

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*

Resmi Gazete Tarihi:27.11.2005 Sayısı:26006

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı; ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 — Bu Yönetmelik; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının yönetim alanlarının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları kapsar.

Dayanak

Madde 3 — Bu Yönetmelik; 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Ek 2. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 — Bu Yönetmelikte geçen;

Bakanlık: Kültür ve Turizm Bakanlığını,

Kanun: 2863 sayılı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununu,

Genel Müdürlük: Kùltür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünü,

Yetkili idare: Kanun ve bu Yönetmelik kapsamında Yönetim Alanı tespit etmeye yetkili Bakanlık veya ilgili belediyeyi,

Sivil toplum örgütleri: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) temsilcileri, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) temsilcileri, Türkiye Barolar Birliği temsilcileri, Türk Tabipleri Birliği temsilcileri, Esnaf ve Sanatkarlar Odası temsilcileri varsa konuyla ilgili dernek, vakıf ve üniversiteleri,

Etkileşim sahası: Sit bölgeleri ile bütünlük gösteren, yoğunluk ve yerleşme düzeninin sit bölgeleri ile uyum içinde oluşması ve gelişmesi öngörülen, sit alanını bütünlleyen, etkileyen ya da ondan etkilenen ve sit alanı ile koruma amaçlı imar planına konu olmayan alanlar arasında geçiş sağlayan alanları,

Anıt eser: Kullanım durumu, konumu, fonksiyonu, ziyaretçi yoğunluğu ile tarihi ve sanatsal özellikleri de dikkate alınarak Bakanlıkça belirlenen taşınmaz kùltür varlıklarını,

Anıt Eser Kurulu: Anıt eser niteliğindeki taşınmaz kùltür varlıklarına münhasır olarak oluşturulan kurulu,

Kentsel sit alanı: Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntılarının bulunduğu alanı,

Arkeolojik sit alanı: Kùltür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği alanı,

Doğal sit alanı: Tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanı,

Danışma Kurulu: Alan yönetimine ilişkin yönetim plan taslağının karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla oluşturulan kurulu,

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu: Yönetim planını onaylamak ve uygulanmasını denetlemekle yetkili ve görevli kurulu,

Denetleme birimi: Gerek görülmesi halinde eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yürütmek üzere kurulacak birimi,

Öneri yönetim alanı: Alan yönetimlerinin yetki alanlarını belirlemek üzere önerilen alanı,

Yönetim alanı: Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal

bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.

Kültür varlığı: Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıkları ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Alan Yönetimine İlişkin Esaslar

Alan yönetiminin hedefleri

Madde 5 — Alan yönetiminin hedefleri şunlardır:

a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,

b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,

c) Alanın değerini arttırarak uluslar arası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,

d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslar arası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,

e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,

f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,

g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve

sınırlarının belirlenmesinin,

h) Kùltür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır.

Yönetim alanının belirlenmesi

Madde 6 — Yönetim alanları yetkili idarece belirlenir. Yönetim alanlarının belirlenmesinde aşağıdaki hususlara uyulur:

a) Sit alanlarının, ören yerlerinin ve alanın etkileşim sahalarının ve bağlantı noktalarının araştırılması ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla etütler yapılır. Bu etüt sonuçlarına göre Kanun, bu Yönetmelik ve İlke Kararlarına uygun olarak öneri yönetim alanı sınırı belirlenir. Öneri yönetim alanının belirlenmesiyle ilgili olarak ilgili kurum ve kuruluşlar, meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum örgütlerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların önerileri de değerlendirilir.

b) Öneri yönetim alanı sınırı, bu sınır dahilinde alanla ilgili hizmetine ihtiyaç duyulan ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına iletilir. Kuruluşlar öneri ve görüşlerini otuz gün içerisinde yetkili idareye iletir. Alanın planlanması ve korunması ile ilgili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdüm sağlamak ve görüşlerini almak üzere bir koordinasyon toplantısı düzenlenir.

c) İlgili sivil toplum örgütleri yönetim alanı belirlenmesi önerisiyle başvurduğu takdirde bu esaslar doğrultusunda teklif yetkili idarece değerlendirilir.

d) Bu çalışmalar sonucunda belirlenen nihai yönetim alanı sınırları yetkili idarece ilgili kurum ve kuruluşlara iletilir.

Yönetim planı

Madde 7 — Yönetim planı taslağı, yetkili idare tarafından atanan alan başkanının eşgüdümünde, alanın niteliğine bağılı olarak farklı meslek gruplarına mensup uzman ve danışmanlardan oluşturulacak bir ekip tarafından bu Yönetmelik esaslarına göre hazırlanır.

Yetkili idarece plan taslağının hazırlanması öncesinde ve hazırlanma sürecinde ilgili kurum ve kuruluşların, yerel halkın, ilgili sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının, üniversitelerin, gerekli görülecek özel sektör temsilcilerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların katılımı ile bilgilendirme ve yönetim planına veri oluşturacak konuların belirlenmesi amacıyla ilgili tarafların katıldığı asgari iki toplantı düzenlenir. Bu toplantılar halka, mahalli idarelerce panolara asılacak ilanlarla, diğerlerine yetkili idarece yazı ile duyurulur.

Yetki ve yöntem

Madde 8 — Yönetim alanı sınırları belirlenen sit alanları, ören yeri ve etkileşim sahalarına ilişkin yönetim planı taslağı;

- a) Kentsel sitlerde ilgili belediyelerce,
- b) Arkeolojik, doğal ve tarihi sit alanlarında Bakanlıkça,
- c) İlgili belediyesi bulunmayan kentsel sit alanlarında Bakanlıkça,
- d) Kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının birlikte bulunması halinde ilgili belediyesince,
- e) Kentsel sit yönetim alanının sınırlarının birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde bu belediyelerin koordinasyonu ile Büyükşehir Belediye sınırları içinde olması halinde Büyükşehir Belediyesince, dışında olması halinde ilgili belediyelerin koordinasyonu ile Bakanlıkça doğrudan hazırlanır veya ihale mevzuatında belirtilen usul ve esaslara göre ihale suretiyle hazırlattırılır.

Bakanlığın yönetim alanının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması ve alan yönetimi konusunda yapacağı çalışmalar Genel Müdürlükçe yürütülür.

Yönetim planının hazırlanması

Madde 9 — Yönetim alanına ilişkin hazırlanacak yönetim planının içeriğı, aşağıda belirtilen ana bölümlerden oluşur:

- a) Mevcut durum tespiti: Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması.
- b) Alan analizi: Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması.
- c) Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu: Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi.
- d) Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi: Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait

bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması.

Eylem planı için kullanılacak tablo örneği aşağıdaki şekildedir.

KONULAR	Gereken Faaliyet	Sorumlu Kuruluş	Finans Kaynakları	Hedef Tarihi
Konu 1				
Konu 2				
Konu 3				

e) İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması: Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması.

Yönetim planı hazırlama ekibi

Madde 10 —Yönetim planlarının yetkili idarece hazırlanması veya hazırlattırılması hallerinde uzman bir danışman sorumluluğunda konusunda plan hazırlama ekibi kurulur. Kurulacak bu ekip, en az;

a) Kentsel sit alanları ve tarihi sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri,

b) Arkeolojik sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri,

c) Doğal sit alanları için; üniversitelerin şehir ve bölge planlama, kamu yönetimi, işletme, çevre mühendisliği ile alanın doğal karakterine bağlı olarak orman mühendisliği, jeoloji/jeomorfoloji/jeoloji mühendisliği, ziraat mühendisliği, peyzaj mimarlığı, hidroloji, biyoloji, zooloji gibi bölümleri mezunu uzmanlardan oluşur.

Alanın niteliğine göre sosyolog, antropolog, tarihçi, ekonomist, turizm işletmeciliği, reklamcı, halkla ilişkiler ve iletişim gibi meslek gruplarından uzmanlar ile yönetim planı konusunda uzman bir danışman ekibe dahil edilebilir.

Yönetim planının değerlendirilmesi

Madde 11 — Hazırlanan yönetim planı taslağı, bu Yönetmelik esaslarına göre kurulan danışma kurulunca değerlendirilir. Kurulun değerlendirme toplantısında alan başkanı da hazır bulunur.

Toplantı sonucunda danışma kurulunca önerilen ve karara bağlanan hususlar dikkate alınarak yönetim plan taslağına yetkili idarece son hali verilerek yönetim planı tasarısı oluşturulur.

Yönetim planının onaylanması

Madde 12 — Yönetim plan tasarısı incelenip mutabakata varmak suretiyle onaylanmak üzere yetkili idarece bu Yönetmelik esaslarına göre oluşturulan eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilir.

Eşgüdüm ve denetleme kurulu, planı inceler ve gerekirse plan hazırlama ekibine gerekli düzeltmeleri yaptırır. Yönetim planının kabul edilebilmesi için toplantıya katılan Kurul üyelerinin dörtte üçünün olumlu oyu gerekir. Onaylama işlemi, en geç altı ay içinde tamamlanır.

Yönetim planı onaylandıktan sonra yetkili idarece çoğaltılarak sorumlu kurum ve kuruluşlara iletilir. Yönetim planları alenidir. Bu aleniyeti sağlamak yetkili idarelerin görevidir.

Eşgüdüm ve denetleme kurulu kararlarına karşı süresi içinde idari yargıya itiraz edilebilir.

Yönetim planının uygulanması ve denetlenmesi

Madde 13 — Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak zorundadırlar. Yetkili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlüdürler.

Yönetim planlarında tanımlanan görevlerin gerçekleştirilmesi sürecinde alan başkanı, uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar ile yetkili idare koordineli olarak çalışır.

Yönetim planıyla belirlenen yönetim tarafından, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmeleri ve bir sonraki yılın çalışma programı ile bütçe taslağı yapılır. Bu değerlendirmeler sonucunda hazırlanacak raporlar eşgüdüm ve denetleme kurulunca değerlendirilir ve bir yıl sonraki çalışma programı ve bütçesi onaylanır. Yıllık incelemenin dışında denetim birimince beş yılda bir vizyon, amaçlar ve politikalar gözden geçirilerek eşgüdüm ve denetleme kurulunun değerlendirmesine sunulur.

Eşgüdüm ve denetleme kurulunca yönetim planının uygulanma sürecinde vizyon, amaç ve politikalarında denetleme birimi tarafından bir değişiklik önerilmesi halinde, öngörülen değişikliklere ilişkin yetkili idarece yönetim planı değişiklik taslağı hazırlanır ve danışma kurulunun görüşleri alınarak, eşgüdüm ve denetleme

kurulunca onaylanır.

Yönetim planında tanımlanan çalışmaların projelendirme ve uygulanması sürecine teknik katkı sağlamak üzere yetkili idarelerce geçici proje ekipleri oluşturulabilir.

Yönetim alanı kapsamındaki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarında yönetim planı ile yapılması öngörülen çalışmalara ilişkin her türlü inşaa ve fiziki müdahale ve fonksiyon değışiklikleri ile bunlara ait plan ve proje için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun kararının alınması zorunludur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Alan Yönetimi Birimlerinin Kuruluş ve Görevleri

Alan Başkanı ve görevleri

Madde 14 — Alan başkanı, alanla ilgili daha önceden çalışmalarda bulunmuş, alanı yeterince tanıyan, alan hakkında belirli bir vizyon geliştirebilen, kültürel ve doğal miras yönetimi ile ilgili yeni yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi, yönetim politikaları ve uygulamaları hakkında deneyimli, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından kentsel sit alanlarında kurulacak alan yönetimlerinde ilgili belediye, kentsel sit dışındaki sit alanlarında ise Bakanlıkça atanır.

Bakanlıkça belirlenen alan başkanlığı görevini fiilen yürütenlere, Devlet memurları aylık katsayısının (20000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarı aşmamak kaydıyla alanın özelliğine göre Bakan tarafından belirlenecek miktarda, damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulmaksızın çalışmayı takip eden her ay başında Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü bütçesinden ödeme yapılır.

Alan yönetiminin sekretarya hizmetleri yetkili idare tarafından yürütülür. Yetkili idarelerce, alan yönetimi birimlerinin çalışmalarını yürütmek üzere uygun bir yer tahsis edilir. Bu iş için yeterli sayıda personel görevlendirilir ve bütçelerinden yeterli miktarda ödenek ayrılır.

Alan başkanı aşağıdaki görevleri yürütür:

- a) Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için yetkili idare ile birlikte çalışma programlarını belirlemek, kaynak araştırması yapmak,
- b) Yıllık bütçe tekliflerini hazırlamak,
- c) Alanın sunum, tanıtım, eğitim, bakım, onarım, güvenlik ve ziyaretçilerin

ihtiyaçlarına yönelik hizmet ve ekipman alımı için her türlü sözleşme, şartname taslaklarını yetkili idare ile birlikte hazırlamak,

d) Alanın doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle işbirliğini sağlamak,

e) Denetim birimince yıllık denetim raporlarının hazırlanması ve bu raporların eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunulması için eşgüdümü sağlamak.

Danışma Kurulunun kuruluşu ve görevleri

Madde 15 — Danışma kurulu, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden, alan başkanı ve yetkili idarece tespit edilecek en az beş üyeden oluşur. Danışma kurulu kendi içinden bir başkan seçer.

Danışma kurulu yılda en az bir kez toplanır. Yetkili idare ile eşgüdüm ve denetleme kurulu gerekli gördüğünde danışma kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Danışma kurulu toplantıları mahallinde yapılır.

Danışma kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunur.

Danışma kurulunda görüşülen tüm hususlar ve tavsiyeler, eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletmek üzere tutanağa bağlanır.

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu ve görevleri

Madde 16 — Eşgüdüm ve denetleme kurulu, alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilci olmak üzere en az beş kişiden oluşur. Alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır.

Eşgüdüm ve denetleme kurulu yılda en az iki kere yetkili idarenin çağrısı ile toplanır. Kurul toplantısının gündemi denetleme birimi ile yetkili idare tarafından belirlenir.

Alan başkanının talebi üzerine veya yetkili idare gerekli gördüğü takdirde kurul, olağanüstü toplantıya çağırılabilir. Kurul salt çoğunlukla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oylarıyla karar alır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu toplantıları mahallinde yapılır.

Eşgüdüm ve denetleme kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek altı ay içinde onaylar ve planın uygulanmasını denetler.

Denetim Birimi ve görevleri

Madde 17 — Eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla bir denetim birimi kurulabilir.

Denetim birimi, yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından yetkili idarelerce görevlendirilecek en az beş üyeden oluşur.

Denetim birimi, yönetim planlarının uygulamasını denetler. Yönetim planıyla belirlenen yönetim, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmelerini yapar ve bir sonraki yılın çalışma programını hazırlayarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunar.

Denetim birimi, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Anıt Eser Kurulunun Kuruluşu, Görevleri ve Çalışma Esasları

Anıt Eser Kurulunun kuruluşu

Madde 18 — Anıt eser niteliğindeki taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla o esere münhasır anıt eser kurulu kurulur. Kurul yönetimi oluşturulacak anıt eserler, anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idarenin onayı alınarak Bakanlıkça belirlenir.

Anıt eser kurulu, anıt eserin bulunduğu bölgedeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden en az bir öğretim üyesi, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve yerel idarelerin temsilcileri ile eserin korunması ve geliştirilmesi için bağışta bulunanlar arasından Bakanlıkça uygun görülen kimseler ile bu eserler üzerinde tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcileri olmak üzere en az yedi kişiden oluşur.

Kurul üyelerinin görev süresi, göreve atandıkları tarihten itibaren beş yıldır. Süresi biten üye yeniden seçilebilir. Üyelerin herhangi bir şekilde üyelikten ayrılmaları halinde yerine kalan süreyi tamamlamak üzere aynı usulle üye seçilir.

Anıt eser kurulunun sekretarya hizmetleri, anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idare tarafından yürütülür. Bakanlıkça veya anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idarece, anıt eser kuruluna çalışmalarını yürütmek üzere uygun bir yer tahsis edilir. Bu iş için yeterli sayıda personel görevlendirilir ve bütçelerinden yeterli miktarda ödenek ayrılır.

Anıt Eser Kurulunun görevleri

Madde 19 — Kurul aşağıda belirtilen görevleri yerine getirir:

a) Anıt eser için mekansal, fiziksel ve tematik gelişim ve vizyon, eserin korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlar ve uygular.

b) Eserin tanıtımını yapar.

c) Eserin korunması ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla bağış toplar.

d) Eserin korunması ve geliştirilmesi için aynı, nakdi veya bedeni olarak yardımda bulunanlardan uygun gördüklerine onursal ödül verir.

e) Eserin korunması ve geliştirilmesine ilişkin düzenli olarak rapor hazırlar ve bu raporları ilgili idarelere göndererek uygulanmasını sağlar.

Kurul Başkanı ve görevleri

Madde 20 — Anıt eser kuruluna, eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcisi başkanlık eder.

Kurul başkanı aşağıda belirtilen görevleri yerine getirir:

a) Eserin korunması, bakımı, onarımı, ziyaretçi yönetimi gibi faaliyetleri yürütür.

b) Gerektiğinde kurulu olağanüstü toplantıya çağırır.

c) Kurul toplantılarını organize eder.

d) İlgili idare ile gerçek ve tüzel kişiler arasında eşgüdüm sağlar.

Anıt Eser Kurulunun çalışma esasları

Madde 21 — Kurul yılda en az iki kere üye tam sayısının üçte ikisi ile toplanır. Kararlarını üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alır.

Kurulun büro ve sekreteryaya hizmetleri anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine

sahip idarece yürütülür.

Eser üzerinde yapılacak her türlü fiziki müdahale kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurulunun izni ve denetiminde yapılır.

Anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idare, kurul tarafından hazırlanan raporları değerlendirmeye almak zorundadır. Anıt eser üzerinde tasarruf yetkisine sahip idare, raporda yer alan hususlardan gerçekleştirilemeyecek olanları gerekçeleriyle birlikte kurula bildirir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Son hükümler

Yürürlük

Madde 22 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 23 — Bu Yönetmelik hükümlerini Kültür ve Turizm Bakanı yürütür.

EK 11

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik*

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Amaç ve kapsam

Madde 1- (Değişik: RG 19.8.1989-20257) Bu Yönetmelik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3 üncü maddesinde tarif olunan ve 6 ncı maddesinde belirtilen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespit ve tescili ile, bu Kanunu değiştiren 3386 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde belirtilen araştırma, kazı ve sondaj yapılan alanların korunması ve değerlendirilmesi ile ilgili usulleri, esasları ve kıstasları kapsar.

Dayanak

Madde 2- (Değişik: RG 19.8.1989-20257) Bu yönetmelik 21/7/1983 tarih ve 2863 sayılı Kanunun 17/6/1987 tarih ve 3386 sayılı Kanunla değişik 7 ve 10 uncu maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Kısaltma ve tanımlar

Madde 3- Bu Yönetmelikte geçen kısaltma ve tanımlar şunlardır:

a) Kısaltmalar:

"Bakanlık" tabiri; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nı,

"Koruma Yüksek Kurulu"; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunu,

"Koruma Kurulu"; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunu, ifade eder.

b) Tanımlar:

"Taşınmaz kültür varlıkları": tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki korunması gerekli taşınmaz varlıkları,

"Taşınmaz tabiat varlıkları": jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan taşınmazları,

"Kentsel sit": mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve birarada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte buldukları alanları,

"Tarihi sit": önemli tarihi olayların cereyan ettiği ve bu sebeple korunması gerekli yerleri,

"Arkeolojik sit": antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanları,

"Tabii sit": ilginç özellik ve güzelliklere sahip olan ve ender bulunan korunması gerekli alanları ve taşınmaz tabiat varlıklarını,

"Tespit": 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3 üncü maddesinde tarif edilen ve 6 ncı maddesinde belirtilen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bu yönetmelikte belirtilen usuller, esaslar ve kıstaslar doğrultusunda teknik bir çalışma ile değerlendirilerek belgelendirilmesini,

"Tespit ekibi": tespit çalışmalarını yapmak üzere, yapılacak çalışmanın konusu, çalışmaya esas teşkil eden varlıkların nitelikleri ve yerine göre Bakanlıkça ve gerektiğinde diğer ilgili kurum ve kuruluşların uzmanlarından veya Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kendi uzmanlarından veya Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kendi uzmanlarından 2 kişiden az olmamak üzere kurulacak ekibi,

"Tescil": taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarından korunması gerekli olanlarının koruma kurulu kararıyla belirlenmesini, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Esas Hükümler

Tespitlerde değerlendirme kıstasları

Madde 4- Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarından korunması gereklilerinin tespitinde aşağıdaki hususlar gözönünde bulundurulur:

- a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile, 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlardan olması,
- b) 19 uncu yüzyıl sonundan sonra yapılmış olmasına rağmen önem ve özellikleri bakımından korunmasına gerek görülmesi,
- c) Taşınmazların sit alanı içinde bulunması,
- d) Taşınmazın milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman unsuru ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evlerden olması,
- e) Taşınmaz tabiat varlıklarının ender bulunan değişik özelliklere sahip olması,
- f) Tek yapılar için; taşınmazın sanat değeri, mimari, tarihi, estetik, mahalli, arkeolojik değerler kapsamı içinde; strüktürel, dekoratif, yapısal durum, malzeme, yapım teknolojisi, şekil bakımından özellik arzemesi,
- g) Kentsel sit'ler için; korunması gerekli kültür varlığı özelliği gösteren tek yapıların yoğunluk, mimari, tarihi bütünlük göstermesi,
- h) Arkeolojik sit'ler için; yazılı bilgi, sathi kalıntılar, bilimsel araştırmalar, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler, bilimsel tahmin ve topografik yapı yönlerinden niteliklere sahip olması,
- i) Tabii sit'ler için; bilimsel araştırma, jeolojik yapı, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler ve topografik yapı hususlarında özellikleri bulunması,
- j) Tarihi sit'ler için; yazılı bilgi ve tarihi araştırmalar sonucunda önemli tarihi olayların cereyan ettiği hususunun sabit olması.

Tespit sonucu düzenlenecek belgeler

Madde 5- Yapılan tespitler sonucunda tescile esas olmak üzere aşağıdaki belgeler düzenlenir:

- 1- Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tescili için gerekli bilgileri havi Tespit Fişi,
- 2- Tanıtmaya yeterli fotoğraflar,
  - a) Tek yapılar için; Taşınmazı içten, dıştan ve çevresiyle birlikte gösteren tespit fişi üzerinde yer alan fotoğraflar,

b) Arkeolojik, kentsel ve doğal sit alanları için; Alanı bütünüyle algılamayı sağlamak amacıyla panoramik olarak çekilmiş fotoğraflar ve alan üzerindeki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile küçük buluntuların detaylı çekilmiş, tasdikli, çekim tarihleri belirtilmiş albüm haline getirilmiş fotoğraflar.

3- İmkanlar ölçüsünde yapılan çalışma için hazırlanmış diapositifler.

4- Taşınmazın yerini ve sınırlarını gösterir çizim (harita veya plan Ek I, Ek II ve Ek III'teki tabloya uyularak hazırlanır ve yapılara verilen sıra numaraları haritaya da işlenir).

5- Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını tarif eden tespit ekibinin görüşünü havi Rapor (Ek IV'teki şemaya göre hazırlanır) ve ekinde korunması önerilen taşınmaz kültür varlıklarının listesi (Ek V - VI'daki tabloya uyularak hazırlanır).

6- Tespit ekibince gerekli görülen diğer belgeler.

Tescil kararı

Madde 6 - Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarından Bakanlıkça tespiti yapılanlar, koruma kurullarınca değerlendirilerek tescil olunur.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idaresinde veya denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, zaviye, sebil, mevlevihane, çeşme ve benzeri korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tesbiti, envanterlenmesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılır.

Vakıflar Genel Müdürlüğünce tespiti yapılan taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları koruma kurullarınca değerlendirilerek tescil olunur.

Vakıflar Genel Müdürlüğünce tespiti yapılarak, koruma kurullarınca değerlendirilerek tescil olunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi Vakıflar Genel Müdürlüğünce yürütülür.

Araştırma, kazı ve sondaj yapılan alanların korunması ve değerlendirilmesi Bakanlığa ait olup, bu alanlardaki uygulamalar konusundaki kararlar Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce alınır.

Tescil İşlemleri

Madde 7- Tescil kararının ilgili kuruluşlara dağıtımını kararı alan koruma kurullarınca yapılır.

Tescil edilen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı il merkez ilçesinde bulunuyorsa valilikçe, ilçe sınırları içinde kalıyorsa kaymakamlıkça, tescil kararının valiliğe veya kaymakamlığa tebliğ tarihinden itibaren en geç 3 gün içinde ilan tahtalarına asmak, belediye hoparlörüyle duyurmak ve köy muhtarlığına bildirmek suretiyle ilâna ait tutanak Bakanlığın o ildeki temsilcisine teslim edilir.

Bu işlemler tamamlandıktan sonra, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı il merkez ilçesinde bulunuyorsa valinin, ilçe sınırları içinde kalıyorsa kaymakamın yazısı üzerine, tapu kütüğünün beyanlar hanesine, korunması gerekli taşınmaz kültür veya tabiat varlığı olduğuna dair kayıt konur.

Tescil kaydının kaldırılması

Madde 8- Bu Yönetmelik hükümlerine göre tescil edilmiş korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tescil kayıtlarının kaldırılması yukardaki maddelere uygun olarak yürütülür.

Müktesep haklar

Madde 9- (Mülga: RG 19.8.1989-20257)

Kaldırılan hükümler

Madde 10- Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile 10 Ağustos 1984 gün ve 18485 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik" yürürlükten kalkar.

(Ek: RG 19.8.1989-20257) Ek Madde 1- Yönetmelikte geçen "Kültür ve Turizm Bakanlığı" ifadesi "Kültür Bakanlığı", "Kültür ve Turizm Bakanı" ifadesi "Kültür Bakanı" ve "Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü" ifadesi "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yürürlük ve Yürütme

Yürürlük

Madde 11- Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 12- Bu Yönetmeliği Kültür ve Turizm Bakanı yürütür.

EKI

İLK TESPİTİ YAPILAN SİT ALANLARI ÇALIŞMALARI İÇİN
KULLANILACAK LEJAND

I HARİTA

Tescile Önerilen Anıtsal yapılar - Koyu Yeşil

Tescile Önerilen Sivil Mimarlık Örnekleri - Kırmızı

Tescile Önerilen Resmi Yapılar - Kurşuni (Okul, hastane, posthane, hükümet konağı,
banka, vb.)

Tescile Önerilen Sanayi Yapıları - Mor (Fabrika, imalathane, depo)

Eski Doku Özelliğinde Tescile Değer Görülmeyen Yapılar (Çevresi Siyah - İçi Boş)

Yeni Yapılar - Mavi

Korunacak Sokaklar

Kentsel Sit Alanı Sınırı - Kırmızı

Doğal Sit Alanı Sınırı - İçi Yeşil

I. Derece Arkeolojik Sit Alanı Sınırı - İçi siyah

II. Derece Arkeolojik Sit Alanı Sınırı - Çevresi Siyah - İçi Boş

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı Sınırı - Mavi

EKII

II HARİTA

KAT DURUMLARI

Bu haritada tescil edilecek yapıların çevresi özelliklerine uygun olarak yukarıda belirtilen renklerle çizilecek, içleri kat durumlarına göre aşağıdaki renklerde boyanacaktır.

Anıtsal yapıların kat durumları gösterilmeyip, yeşil renge boyanacaktır.

1-2 Kat - Sarı

3-4 Kat - Turuncu

5 ve Yukarısı - Kahverengi

İRDELENEN SİT ALANLARI ÇALIŞMALARI İÇİN KULLANILACAK LEJAND

1. HARİTA

Tescilli Anıtsal Yapılar - Koyu Yeşil

Tescili Önerilen Anıtsal Yapılar - Açık Yeşil

Tescilli Sivil Mimarlık Örnekleri - Kırmızı

Tescili Önerilen Sivil Mimarlık Örnekleri - Pembe

Tescilden düşmesi Önerilen Sivil Mimarlık Örnekleri (Çevresi Kırmızı - İçi Kırmızı Çarpı)

Tescilli Resmi Yapılar - Kurşuni

Tescili Önerilen Resmi Yapılar - Gri

Tescilden Düşmesi Önerilen Resmi Yapılar (Çevresi Gri - İçi Gri Çarpı)

Tescilli Sanayi Yapıları, Mor Tescili Önerilen Yapılar - Eflatun

Tescilden Düşmesi Önerilen Sanayi Yapılar (Çevresi Mor - İçi Mor Çarpı)

Eski Doku Özelliğinde Tescile Değer Görülmeyen Yapılar (Çevresi Siyah - İçi Boş)

Yeni Yapılar - Mavi

Korunacak Sokaklar

Mevcut Kentsel Sit Alanı Sınırı - Kırmızı Öneri

Kentsel Sit Alanı Sınırı - Siyah

Mevcut Arkeolojik Sit Alanı Sınırı - İçi Siyah

Arkeolojik Sit Alanı Sınırı - İçi Kahverengi

II. HARİTA

KAT DURUMLARI

Bu haritada tescil edilecek yapıların çevresi özelliklerine uygun olarak yukarıda belirtilen renklerle çizilecek, içleri kat durumlarına göre aşağıdaki renklerle boyanacaktır.

Anıtsal yapıların kat durumları gösterilmeyip, yeşil renkle boyanacaktır.

1-2 Kat - Sarı

3-4 Kat - Turuncu

5ve Yukarısı – Kahverengi

EK III

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULU'NDA KARAR ALINDIKTAN SONRA DAĞITIM İÇİN HAZIRLANACAK ŞEFFAF PAFTALARIN İŞLENMESİNDE UYULACAK GÖSTERİM TABLOSU

1. Derece Arkeolojik Sit Alanı Sınırı

2. Derece Arkeolojik Sit Alanı Sınırı

3. Derece Arkeolojik Sit Alanı Sınırı

Kentsel Sit Alanı Sınırı

Doğal Sit Alanı Sınırı

Sivil Mimarlık Örneği

Anıtsal yapı

EK IV RAPOR HAZIRLAMA ŞEMASI

RAPOR

1. Adres (İl, İlçe, Mahalle, Cadde, Sokak, Kapı No, Kadastral Durumu),

2. İnceleme nedeninin belirtilmesi ve inceleme tarihi,

3. Taşınmazın yeri ve genel tanımı (Sit alanı içinde olup olmadığı, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı olarak tescilli bulunup bulunmadığı, grup kararı bulunup bulunmadığı),
4. Taşınmaza ve yakın çevresine ilişkin kurul kararları,
5. Taşınmazın yakın çevresindeki yapıların günümüzdeki durumları (Kat sayısı, eski veya yeni doku olup olmadığının belirtilmesi),
6. Yapının tanımı (bugünkü durumu),
7. Görüşler ve görüşe esas gerekçeler,
8. Raporun hazırlanma tarihi.

EK V

SİT VE ÇEVRE ÖLÇEĞİNDE YAPILACAK İLK TESBİT ÇALIŞMALARI İÇİN KULLANILACAK TABLO

Sıra No	Yapının Adı veya Türü	Adresi	Pafta	Ada	Parsel

EK VI

TESCİLLİ KORUNMASI GEREKLİ TAŞINMAZ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ İRDELENMESİ ÇALIŞMASI İÇİN KULLANILACAK TABLO

Eski Sıra No	Yeni Sıra No	Yapının Adı veya Türü	Adresi	Pafta	Ada	Parsel

*www.kulturturizm.gov.tr

EK 12

Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik*

(Resmi Gazete Tarihi: 10.08.1984 Resmi Gazete Sayısı: 18485)

Amaç ve Kapsam

Madde 1- Bu yönetmeliğin amacı 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na tabi taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını meydana çıkarmak üzere araştırma, sondaj ve kazı yapılması için izin verilmesine, elde edilecek varlıkların muhafaza şartlarına, eserler üzerinde araştırma yapılmasına, ilgililerin görev, yetki, sorumluluk ve hakları ile giderlerine ait esasları belirlemektir.

Dayanak

Madde 2- Bu yönetmelik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 35-49 uncu maddelerinin amir hükümleri doğrultusunda hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 3- Bu yönetmelikte geçen :

“Sondaj ve Kazı”; taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ortaya çıkarılması için bilimsel metodlarla toprak ve su altındaki tabii, tarihi ve arkeolojik alanlarda yapılan çalışmaları,

“Araştırma”; kültür ve tabiatla ilgili herhangi bir meseleyi tahkik, tahlil ve teşhis etmek için müzelerde veya kazı yapmaksızın toprak üstünde, su altında yapılan çalışmaları ifade eder.

Kısaltmalar

Madde 4- Bu yönetmelikte geçen :

“Bakanlık”; Kültür Bakanlığı'nı,

“Müze”; Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ne bağlı müzeleri, ifade eder.

Sondaj ve Kazı Yapacaklarda Aranılan Nitelikler

Madde 5- Sondaj ve kazı yapmak isteyen Türk ve yabancılarda;

- a) Sondaj ve kazı yapılmak istenen yerin oluşumu ve kültürleriyle ilgili bilim dallarında uzman olduklarının belgelendirilmesi,
- b) Bu dallarda, bir üniversite veya yüksek okulun öğretim üyesi ya da bu konu ile ilgili bir bilimsel kuruluş yetkili elemanı olmaları,
- c) Bilimsel sondaj ve kazıda yeterli tecrübeye sahip bulunmaları,
- d) Çalıştıkları bilim dallarında yayınlanmış eserlerinin bulunması,
- e) Sondaj ve kazı yapmada sakıncalı durumlarının bulunmaması,
- f) Bağlı buldukları kurumlarınca resmen tavsiye edilmeleri,
- g) Yapacakları sondaj ve kazı çalışmaları için bağlı buldukları kurumlarınca yeterli ödeneğin sağlandığının yazıyla taahhüt edilmesi şartları aranır.

İzin İçin Müracaat

Madde 6- Sondaj veya kazı yapmak isteyenler, kazının yapılacağı yeri, kazı programını ve çalışmaya katılacak üyelerin kimliklerini kapsayan bir yazıyla Bakanlığa başvururlar.

Yabancı heyetler müracaatlarını dış temsilciliklerimiz aracılığıyla yaparlar. Dışişleri Bakanlığı kendi görüşü ile birlikte başvuruyu Bakanlığa iletir.

Araştırmacılar da müracaatlarını bu maddede belirtilen esaslara göre yaparlar.

İzin

Madde 7- Müracaatı alan Bakanlık, sondaj kazı ve araştırma yapılmak istenen yerin Bakanlık adına saklı tutulan yerlerden olup olmadığını, izin verilmesinde yara görülüp görülmediğini inceler.

Sondaj ve kazı izni verilmesi uygun görüldüğü takdirde gereken işlemler tamamlanarak dosya Bakanlar Kurulu Kararı alınmak üzere Başbakanlığa gönderilir.

Bakanlık elemanları veya Bakanlıkça görevlendirilecek Türk bilim adamları tarafından yapılacak sondaj ve kazıları Bakanlıkça karara bağlanır.

Türk ve yabancı kişi, heyet veya kurumlarca yapılacak araştırmalara Bakanlıkça izin verilir.

Kazı ve sondaj ruhsatnameleri ile araştırma izni bir yıl için geçerlidir.

Madde 8- Her sondaj ve kazı bir başkanının sorumluluğu altında yürütülür. Birden fazla kişinin katıldığı araştırmalar da aynı şekilde bir başkanın sorumluluğu altında yapılır.

Sondaj ve Kazının Yapılması

Madde 9- Sondaj veya kazıda aşağıdaki esaslara uyulması zorunludur.

- a) Sondaj ve kazı bilimsel metodlara göre yapılır.
- b) Kazı heyetleri, izin verilen saha dışında bilimsel çalışma yapamazlar.
- c) Kazı çukurları Bakanlığın izni olmadan kapatılıp, doldurulamaz.
- ç) Kazı sırasında çıkan önemli mimari yapı kalıntılarının kaldırılması Bakanlığın iznine bağlıdır.
- d) Bakanlıkça, kazı heyetinden gerektiğinde kazı alanını tabii varlığını koruyacak şekilde bir kazı sistemi uygulanması istenir.
- e) kazılarda ortaya çıkan kültür varlıklarının bakım onarımları için gerekli eleman ile araç gereçler kazı heyetleri tarafından sağlanır.
- f) Kazı başkanı, kazıda çıkan taşınır ve taşınmaz her türlü kültür varlığı hakkında Bakanlık temsilcisi veya uzmanına gerekli bilgileri verir.
- g) Kazı başkanı, kazıda çıkan her türlü buluntuyu, bu buluntuların toplandığı eski eser deposunu, Bakanlık temsilcisi veya uzmanın, Bakanlık Müfettişi ve Bakanlık yetkililerinin tetkikine ve denetimine müsaade etmek zorundadır.
- h) Kazı sonunda, kazıda meydana çıkarılan taşınır kültür varlıklarının Bakanlıkça gösterilecek müzeye nakil masrafları kazı başkanlığınca karşılanır.
- ı) Kazıda çıkan buluntular, ilgili müzeye teslim edilirken kazı envanteri esas alınır. Envanter ve etütlük buluntu listesi, teslim tutanakları, Bakanlık temsilcisi veya uzmanı, kazı başkanı ve müze yetkililerince birlikte imzalanır. Bu belgelerin birer örneği son rapor ekinde, temsilci veya uzman tarafından Bakanlığa gönderilir.
- i) Kazı evlerinde çalışma mevsimi sonunda müzeliğe değerli kültür varlığı bırakılamaz. Kazıda çıkarılan kültür varlıkları, her ne surette olursa olsun, Bakanlığın izni olmadan Devlet Müzeleri dışında bir yerde bulundurulamaz.

j) Her kazı mevsimi sonunda en geç üç ay içinde kazı başkanı kazıda çıkan envanterlik buluntuların birer fotoğrafını, mimari eserlerin birer planını kazı sonuçlarını belirten bilimsel raporuna ekleyerek Bakanlığa gönderir.

k) Kazıda kullanılmak üzere gümrük vergisinden muaf olarak geçici bir süre için Türkiye'ye ithal edilen malzemeler süresi içinde yurt dışına çıkarılmadığı takdirde bundan doğacak her türlü vergi, resim, ceza ve gecikme zamları kazı başkanı tarafından ödenir.

l) Bakanlığın tahsis ettiği ödenek ile alınan kazı malzemesinin tasdikli bir listesi kazı başkanlığınca Bakanlığa verilir. Bu malzeme için ayrı bir demirbaş eşya esas kayıt defteri tutulur.

m) Bakanlık elemanları dışında kazı yapan Türk ve yabancı heyetlerin çalışmaları ile ilgili her türlü prim vergi ve harçların ödenmesinden kazı başkanları sorumludur.

n) Kazı sondaj ve araştırma izinlerinin 2863 sayılı kanunun 40 ıncı maddesine göre yenilenmesi için gerekli müracaat her yıl en geç Aralık ayı sonuna kadar yapılır.

o) Bakanlıkça kazı için verilen ödeneklerin harcama belgeleri ile diğer kaynaklardan temin edilen ödenek miktarları kazının bitiş tarihinden en geç bir ay içinde kazı başkanı tarafından Bakanlığa gönderilir.

Araştırmanın Yapılması

Madde 10- Yüzey araştırmalarında araştırma heyetleri izin verilen saha dışında araştırma yapamazlar.

Araştırma sırasında yüzeyde bulunan taşınır kültür varlıkları, envanter listesi ile bölgedeki müzeye teslim edilir.

Müzelerde yapılacak araştırmalarda, müzenin belirleyeceği şartlara uyulur. Bu şartlar belirlenirken zaman tespiti, yayınlama hakkı, müzenin ziyaret düzeni, varlıkların emniyeti ve sağlığı gibi hususlar dikkate alınır.

Araştırma sonuçlarını kapsayan yayından iki nüshası ilgili müzeye verilir. Bu nüshası müzece Bakanlığa gönderilir.

Sondaj, Kazı ve Araştırma Yapanlara Tanınan Haklar

Madde 11- Sondaj, kazı ve araştırma ile ilgili her türlü bilimsel yayım hakkı 2863 sayılı Kanun'un 43 üncü maddesinde belirtilen süreler içerisinde olmak şartıyla 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri gereğince kazı ve araştırma başkanlarına aittir.

Madde 12- Kazı ve araştırma başkanları Kültür Varlıklarına zarar vermemek ve ticari amaçlarda kullanmamak Şartı ile kazı ve araŐtırmada bulunan Kültür Varlıkları üzerinde mulaj, diapozitif, fotoğraf ve film alma gibi her türlü bilimsel çalışma hakkına sahiptir.

Madde 13- Kazı başkanlarının veya başkanların yetki verdiği ŐahıŐların kazıda bulunan ve müzeye teslim edilen Kültür Varlıkları üzerinde yapacakları bilimsel çalışmalarda müze idarelerince gerekli kolaylıklar sağlanır.

Madde 14- Kazı heyetleri kazı yeri ve kazı yerindeki sabit tesisler ile bunlar içindeki her türlü malzemelerin korunması için yeteri kadar bekçi görevlendirirler.

Bu bekçilerin tayini ilgili Müze Müdürlüğünün uygun görüşü ile kazı başkanı tarafından yapılır.

Görevlendirilecek bekçiler kazı mevsimi dışında İl İdaresi Kanununa tabi olmak üzere o yerin bağlı olduğu müze idaresine karşı sorumludur.

Madde 15- Bakanlıkça finanse edilen kazılar dışında, bekçilerin ücret ve masraflarını, kazı yerinin eski haline getirilmesinin gerektirdiği giderleri karşılamak, kazı sırasında meydana gelebilecek zararları tazmin ve bunlarla ilgili giderler için, ruhsat verme veya süre uzatma sırasında, miktarı her yıl Bakanlıkça belirlenecek meblağ kazı sahiplerinden tahsil edilerek kazı yerine en yakın müze adına emaneten mal sandığına yatırılır.

Madde 16- Kazı başkanınca bu yönetmelikte görev ve sorumlulukların yerine getirilmemesi halinde, sonraki yıllara ait ruhsat veya süre uzatımı isteği kabul olunamaz.

Araştırma Sondaj ve Kazılarda G revlendirilenler

Madde 17- 2863 sayılı Kanunun 48 inci maddesi gereğince yabancı heyet ve kurumlar tarafından yapılan araştırma, kazı ve sondajlarda Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü uzmanlarından bir veya birkaç temsilci görevlendirilir. Türk Heyet ve kurumlarınca yapılan araştırma kazı ve sondajlara Bakanlık adına yetkili bir uzman görevlendirilir.

Birden fazla temsilci görevlendirildiği hallerde, Bakanlıkça seçilecek biri temsilci, diğeri veya diğerleri temsilci yardımcılığı görevini yaparlar.

Temsilcilerin Nitelikleri

Madde 18- Temsilcilerin seçiminde;

a) G revlendirilecekleri kazı veya araştırma ile ilgili bilim dalında uzman olmaları,

b) Yabancı bilim heyetlerinin yaptıkları kazı veya araştırmalarda görevlendirilen temsilcilerin yaşayan batı dillerinden birini bilmeleri,

c) Bakanlıkça yapılan ‘‘Hizmet İçi Eğitim Semineri’’ ni başarı ile tamamlamış olmaları dikkate alınır.

Uzmanların Nitelikleri

Madde 19- Uzmanların seçiminde :

a) Gevlendirilecekleri kazı ve araştırma ile ilgili bilim dalında uzman olmaları,

b) Bakanlıkça yapılan ‘‘Meslek İçi Eğitim Semineri’’ ni başarı ile tamamlamış olmaları dikkate alınır.

Madde 20- Temsilcilerin veya uzmanların kazıdaki gev ve yetkileri:

a) Araştırmaya veya kazıya birden fazla temsilci verildiği takdirde temsilci yardımcıları temsilcinin hazırlayacağı iş bölümüne göre görev yaparlar. Görevde sorumluluk eşittir.

b) Temsilci ya da uzman kazının başlangıcında ve ondan sonra gelen her onbeş günde bir hazırlayacağı raporu Bakanlıkça gönderir. Kazı başlangıç raporunda kazı yerinin bağlı olduğu il, ilçe, bucak ve köy, kazı yerinin açık posta adresi, kazı yerine en kolay hangi yol ve vasıta ile gidilebileceği, kazının başlama tarihi, heyet yeleri ve işçi sayısı belirtilir. 15 günlük raporlarda kazıda elde edilen bilimsel sonuçlar kazı heyetine yeniden katılan veya heyetten ayrılan üyeler, değişen işçi sayıları bildirilir.

c) Son raporlarda, o mevsim yapılan kazının sonuçları, envantere geçen eserlerle etütlük eserlerin sayısı, kazının kapanış tarihi, kazı yerinde çıkan ve korunması gerekli mimari kalıntılar hakkında etraflı bilgi verilir ve hazırlanan rapora eserlerin ilgili müzelere teslim tutanağının bir rneği ile bir nüsha eski eser envanteri ve etütlük eser listesi eklenir.

d) Bakanlık temsilcisi veya uzman, kazıda çıkan taşınabilir müzelik değerdeki varlıkları Bakanlıkça verilen envanter fişlerine iki nüsha olarak kaydeder.

e) Kazıda çıkan eserlerin müzeye tesliminde kazı envanter kayıtları esas alınır. Envanter ve teslim tutanağı kazı başkanı, temsilci veya uzman ve müze yetkililerince birlikte imzalanır. İki nüsha olarak düzenlenen envanter ve etütlük eser listelerinin birer nüshası ilgili müzeye teslim edilir.

f) Temsilci veya uzman gerektiğinde Bakanlıkça verilecek diğer görevleri de yerine getirir.

g) Temsilci veya uzman Bakanlığın izni olmadan kazı alanından ayrılamaz. Kazı heyeti bilimsel bir geziye çıktığı zaman bu geziye temsilci de katılır. Ancak kazı heyetinin bir kısmı kazı yerinde kalırsa temsilci geziye katılamaz. Birden fazla temsilci bulunan yerlerde, içlerinden biri kazı yerinde kalır. Diğerleri geziye katılır.

h) Temsilci ya da uzman gerekli gördüğü ve sakıncalı bulduğu hallerde bazı işçilerin çalışmamasını kazı başkanından isteyebilirler.

Madde 21- Yabancı kurum ve heyetlerce yapılan araştırma, kazı ve sondajlarda görevlendirilen Bakanlık temsilcilerinin yevmiye, yol masrafı, temsil ödeneği ve sualtı dalış tazminatı kazı başkanlarından peşinen tahsil edilip bir Devlet Bankasına yatırılan paradan ödenir. Temsil ödeneğinin miktarı her yıl Bakanlıkça tayin edilir.

Kaldırılan Hükümler

Madde 22- 19 Ağustos 1973 gün ve 14630 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Eski Eserler Sondaj ve Kazı Yönetmeliği” ile 13 Haziran 1979 gün ve 16665 sayılı resmi Gazete’de yayımlanan “Eski Eserler Sondaj ve Kazı Yönetmeliği’nin 5 inci maddesine bir fıkra eklenmesine ilişkin Yönetmelik” yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 23- 832 sayılı Kanununun 105 inci maddesi uyarınca hakkında Sayıştay’ın olumlu görüşü alınmış bulunan bu yönetmelik yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 24- Bu yönetmeliği Kültür Bakanı yürütür.

EK 13

Arkeolojik Kazılarda Ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon Ve Konservasyon Proje Ve Uygulamalarında Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönerge *

AMAÇ:

Madde 1- Bu Yönerge Bakanlığımız, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile yapılan arkeolojik kazılarda açığa çıkartılan, taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve alanın ziyaretçiler tarafından kolaylıkla anlaşılacak bir anlatıma kavuşturulması amacıyla, doğanın ve insanların tahribine karşı alınacak önlemler ile yapılacak restorasyon ve çevre düzenleme projeleri ile bilgi-yön levhalarının hazırlanması ile yürütülecek çalışmaların kısa, orta ve uzun vadeli programlar kapsamında sürdürülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

DAYANAK :

Madde 2- Bu Yönerge 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 45-46 maddeleri ile 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 9. maddesi ve Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik'in 9.maddesi hükümleri doğrultusunda hazırlanmıştır.

KISALTMALAR :

Madde 3- Bu yönergede geçen:

“Bakanlık” Kültür ve Turizm Bakanlığını,

“Kazı Alanı” kazı çalışmalarının yürütüldüğü arkeolojik alanlarını,

“Kurul” Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunu ifade eder.

TANIMLAR :

Madde 4-

Koruma; Ortaya çıkartılan buluntuların yaşamlarını sürdürmeleri ve mevcut durumlarını korumaları için gerekli şartların ve önlemlerin belirlenerek, eserin orijinalini bozmadan özellikle çevre ve insan veya diğer etkilerin yarattığı risk faktörlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik işlemlerdir.

Restorasyon; Buluntuların yapısal bütünlüğünü ve dayanıklılığını artırabilmek için, mevcut yapıyı güçlendirerek, kültürel ve estetik değerinin korunmasına yönelik müdahalelerin belirlenmesi, gerekirse kullanım ve işletme açısından değerlendirilmesini de kapsayan proje ve uygulamalardır.

Bakım ; Koruma ve restorasyon çalışmaları yoluyla tanımlanan önlemlerin sürdürülebilirliğini sağlayacak sürekli uygulamalardır.

Restitüsyon; Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ve yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşimlerin özgün durumlarının, plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle veya maketle anlatımıdır.

Rekonstrüksiyon; Tümüyle yıkılmış, yok olmuş ya da çok harap durumda olan bir anıtın veya sitin elde bulunan belgelere dayanılarak yeniden yapılmasıdır.

Belgeleme; Kazı alanlarında, taşınmaz kültür varlıklarının koruma ve restorasyon uygulamaları kapsamında yapılacak tüm işlemlerin öncesi ve sonrasında fotoğraf, çizim, rapor ve benzeri tekniklerle belgelenmesidir.

Anastilosis; Özgün yapıdan çeşitli nedenlerle yıkılarak dağılmış olan mimari yapı elemanlarının toplanarak yeniden bir araya getirilmesidir.

Çevre Düzenlemesi; 5226 sayılı yasa ile belirlenmiş “Çevre Düzenleme Projesi” başlığı altında ören yerlerine özgü mekansal düzenlemelerdir.

İZLENECEK YÖNTEM VE HEDEFLER :

Madde 5- Taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve restorasyonunda; Türkiye'nin de taraf olduğu Venedik Tüzüğü ilkeleri, UNESCO'ya üye ülkelerin 1983 yılında kabul ettiği “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme” hükümleri esas alınır.

Madde 6- Kazı alanlarında mevcut taşınmaz kültür varlıkları ile kazılar sonucunda açığa çıkartılan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve restorasyonuna yönelik projeler kazı başkanlıkları tarafından hazırlanır veya hazırlattırılır ve uygulanır.

Madde 7- Projeler tekniğine uygun olacak şekilde 05.11.1999 gün ve 658 sayılı “Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları” ile 03.03.1998 gün ve 572 sayılı “I. ve II. Derece Arkeolojik Sit Alanlarındaki Ören yerlerinde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Sergilenmesi Yönelik Mekanların Oluşturulması” ilke kararlarına uygun olarak hazırlanır.

Madde 8- Arkeolojik alanlarda mevcut veya kazılar sonucu açığa çıkartılan taşınmaz kültür varlıklarının bakım, onarım, korunmasına yönelik çalışmalarda, alanın niteliğine ve koruma problemlerine uygun olarak; farklı disiplinlerden (restorasyon uzmanı, mimar, konservatör, inşaat mühendisi, malzeme koruma uzmanı, zemin mekanikçisi vb.) uzmanlar kazı ekiplerinde bulundurulur.

Madde 9- Taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, restorasyonu ve korunmasına yönelik çalışmalarda koruma sorunlarının tespiti için bir araştırma yapılır. Belgeleme ile problemlerin tanımı yapıldıktan sonra kısa, orta ve uzun vadeli hedefler olarak uygulama önerileri geliştirilir.

Madde 10- Eğer kültür varlığı Koruma Kurulunca anıt eser olarak belirlenmiş ise Anıt Eser Kurulu'na belirlenen yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projeleriyle koordineli hareket edilir.

Madde 11- Alan Yönetim Planının belirlediği kısa, orta ve uzun vadede (1 yıllık, 5 yıllık, 10 yıllık) yapılan programlar çerçevesinde kazı ve koruma çalışmalarının eş güdümlü olarak yürütmesi sağlanır.

Madde 12- Taşınmaz kültür varlıklarıyla ilgili olarak yapılan restorasyon projeleri ilgili Koruma Kurulu'na onaylandıktan sonra uygulamaya geçilir.

Madde 13- Bakanlık tarafından yaptırılacak çevre düzenleme projelerinde ve alan yönetim planında değerlendirilmek üzere; kültür turizmini geliştirecek bilgi sunumuna, ziyaretçilerin isteklerinin karşılanmasına yönelik projelere ve gerekli güvenlik önlemlerine temel olacak öneriler Kazı Başkanlığınca hazırlanarak Bakanlığa sunulur.

Madde 14- Kazı alanında yapılacak düzenlemelerde ve bu alanlarda yer alan taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonunda yapı kalıntılarının ziyaretçilerin kolaylıkla anlayacağı bir anlatıma kavuşturulması hedeflenir.

Madde 15- Alanda yer alan özellikli yapıların işlevini ve mimarisi ile ilgili bilgileri ziyaretçilere vermek amacıyla gerekli görülürse yeniden canlandırmaları yapılır.

KORUMA İLKELERİ:

Madde 16- Kazı sezonu içerisinde ortaya çıkarılan yapı kalıntılarının doğa tahribatı ile yok olmasını önlemek amacıyla gerekli acil önlemler alınır.

a. Alanda yağmur ve zemin suyunun doğru bir şekilde drene edilmesi sağlanır.

b.Yerleşim mekanlarına ait mozaik gibi kırılğan zeminler özellikle kış mevsiminin etkilerinden korunur.

c.Yapı kalıntılarına zarar verecek yabancı ot ve benzeri zararlılar ayıklanır, gerekli görülmesi durumunda atmosferik kirlenmeyi düşüren erozyon ve eğimli yüzeylere toprak kaymasını azaltan dayanıklı, kullanışlı bitkiler ekilir.

Madde 17- Taşınmaz kültür varlıklarının iç ve dış mekanlarında kerpiç sıva, boya, fresk, kalem işi gibi bezemelerin temizliği ve konservasyonu, kazı sezonu içinde bu konuda yetişmiş uzmanlar tarafından bilimsel teknik yöntemlerle yapılır.

Madde 18- Kerpiç, tuğla, ahşap, taş gibi doğal kökenli malzemelerin zamanla bozulup harap olduğu durumlarda özel kimyasal bileşimler kullanılarak sağlamlaştırılır. Özgün yapının bozulma süreci durdurulur veya bir ölçüde yavaşlatılır.

Madde 19- Kazı sırasında ortaya çıkan aynı zamanda taşıyıcı özelliği olan duvar, tonoz, döşeme ve diğer mimari elemanlar çağdaş teknolojinin sağladığı teknikler kullanılarak sağlamlaştırılır ve koruma altına alınır.

Madde 20- Anıtsal nitelikli, taşınmaz kültür varlıklarının cephe temizlikleri periyodik olarak ele alınır. Temizliğin hangi teknikte yapılmasının uygun olduğunun saptanması için cepheyi oluşturan malzemenin türü, kir tabakasının niteliği, yüzey bozulmaları ve yapının bulunduğu ortamın özellikleri laboratuvar ortamında incelenir.

Madde 21- Açıkta kalması sakıncalı olan malzeme ve ayrıntılar (kerpiç, mozaik döşeme, çini kaplı duvar, fresk vb.) sit alanında olumsuz etki yaratmayacak, kendi başına anıtsal bir nitelik taşıyan iddialı mimari çözümlerden kaçınılarak, koruyucu üst örtü sistemleri altına alınır.

RESTORASYON:

Madde 22- Kazı alınındaki taşınmaz kültür varlıkları yıllık ve beş yıllık programlar çerçevesinde tahrip olmalarına fırsat vermeden ve incelenerek yüksek maliyetlere gerek kalmadan korunmalarını sağlamak üzere, saptanan hasar ve bozulmalara göre bakım ve onarımları yapılır.

Taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonunda genel olarak;

- a- Sağlamaştırma
- b- Bütünleme
- c- Yenileme

- d- Yeniden yapma
- e- Temizleme
- f- Taşıma Tekniklerinden en uygun olanı ayrı ayrı veya bir arada kullanılır.

Madde 23- Yıllık ve beş yıllık programlar kazı çalışma programı ile birlikte Bakanlığa verilir. Program kapsamında gerçekleştirilecek uygulamalar sırasında Bakanlıkça imkanlar ölçüsünde teknik ve maddi destek sağlanır.

Madde 24- Restorasyon sırasında, hasarlı kırık parçaların birleştirilmesi, bütünlenmesi sağlanır. Özgün, yatay ve düşey taşıyıcılara yük bindirmenin sakıncalı olacağı durumlar tespit edilerek yeni taşıyıcı sistemler oluşturulur.

Madde 25- Kültür varlığına ait korunmuş parçaların yapı içindeki yerleri tam olarak saptanabilmiş ise anastilosis yapılır.

Madde 26- Anastilosis çalışmaları kazılar sonucunda sitin ulaştığı genel görünümüne göre planlanır. Yüksek kalıntıların bulunmadığı bir arkeolojik sitte parçaları olsa dahi tek bir anıtsal yapının anastilosisine gidilmesi yerine restitüsyon çizimi ile yetinilir.

Madde 27- Taşınmaz eserin sürekliliğini ve biçimini sürdürmesine yardımcı olacak bütünlemeler en azda tutulur, eklerin kolaylıkla anlaşılması sağlanır.

BAKIM:

Madde 28- Taşınmaz kültür varlıklarının bakımı yapılacak kısımların risk haritaları yapılır ve bakım işlemi tanımlanır. Zaman içinde oluşacak değişiklikleri de takip eden bir program kapsamında olağanüstü durumlar da dikkate alınarak her eserin uğrayabileceği zarar hesaplanır ve taşınmaz kültür varlıklarının bakımları bu program kapsamında periyodik olarak sürdürülür.

Madde 29- Eserlerin bakımı daha önce yürütülmüş olan restorasyonlardan hiçbir şekilde ayrı tutulamaz.

ÇEVRE DÜZENLEMESİ :

Madde 30- Ören yerlerindeki çevre düzenleme projeleri kazı ekibinin görüşü alınarak ilgili koruma kurulunun uygun görüşü doğrultusunda Bakanlığın bilgisi dahilinde yapılır, yaptırılır ve onaylanır.

Madde 31- Kazı alanlarında;

a- Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelleri korunur.

b- Ören yerleri denetimli olarak ziyaretçilere açılır. Bu çerçevede alanın tanıtımına yönelik gezi güzergahları, bilgilendirme ve tanıtım panoları, gününbirlik ihtiyaçlara yönelik hizmet üniteleri ve aydınlatma gibi altyapı hizmetleri projelendirilir.

c- Mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlar çözümlenir.

d- Alanın ihtiyaçları çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla giderilir.

e- Alanda yapılan çalışmalar sırasında, yöre halkı ile doğru bir iletişim kurulur, sahiplenmeyi sağlayıcı ve ilgiyi artırıcı programlar hazırlanır,

YÜRÜRLÜK:

Madde 32- Bakanlık Makamı'nın 27.06.2005 tarihli ve 89406 sayılı onayı yürürlüğe girmiştir.

EK 14

Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönerge

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç ve Kapsam, Yasal Dayanak, Tanımlar ve Kısaltmalar

Amaç ve kapsam

Madde 1- (1)Bu Yönerge, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili olarak yapılacak yüzey araştırması, sondaj ve kazı çalışmalarındaki usul ve esasları belirler.

Yasal dayanak

Madde 2- (1) Bu Yönerge, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6, 23, 35-49 uncu maddeleri, 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 9 uncu maddesinin (a) bendi ile Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar ve kısaltmalar

Madde 3- (1) Bu yönergede geçen;

a) “Bakanlık”; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nı,

b) “Bakanlık Temsilcisi”; Kanun'un 48 inci maddesi ve Yönetmeliğin 17 nci maddesi gereğince yabancı yüzey araştırması ve kazıda görevlendirilen “Bakanlık Temsilcisi” ile Türk yüzey araştırması ve kazıda Bakanlık adına görevlendirilen “yetkili uzmanı”

c) “Bakanlık Temsilcisi Ara Raporu”; Bakanlık Temsilcisi tarafından yüzey araştırması/kazının durumuna ilişkin, Yönetmeliğin 20 nci maddesi (b) bendinde ve bu Yönerge'de istenilen bilgileri içerecek biçimde, çalışmanın başlangıcından itibaren her 15 günde bir hazırlanarak Genel Müdürlüğe iletilmesi gereken ve Ek-1'e uygun olarak hazırlanan raporu,

ç) **“Bakanlık Temsilcisi Başlangıç Raporu”**: Bakanlık Temsilcisi tarafından yüzey araştırması/kazının başlangıcında, Yönetmeliğin 20 nci maddesinin (b) bendinde ve bu Yönerge’de istenilen bilgileri içerecek biçimde hazırlanarak Genel Müdürlüğe ve ilgili İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’ne iletilmesi gereken ve Ek-2’ye uygun olarak hazırlanan rapor,

d) **“Bakanlık Temsilcisi Sonuç Raporu”**: Bakanlık Temsilcisi tarafından yüzey araştırması/kazının sonunda, Yönetmeliğin 20 nci maddesinin (c) bendinde ve bu Yönerge’de istenilen bilgileri içerecek biçimde hazırlanarak Genel Müdürlüğe ve ilgili İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’ne iletilmesi gereken ve Ek-3’e uygun olarak hazırlanan rapor,

e) **“Danışma ve Değerlendirme Kurulu”**: Mevzuat çerçevesinde kazı ve yüzey araştırması işlemlerine ilişkin bilimsel ve teknik görüşlerine başvurulmak ve değerlendirmede bulunmak üzere oluşturulan kurulu,

f) **“DÖSİMM”**; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü’nü,

g) **“Genel Müdürlük”**; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nü,

ğ) **“İnceleme Komisyonu”**: Kazı öncesinde, sırasında ve sonrasında yerinde inceleme yapmak amacıyla Genel Müdürlükçe görevlendirilen, Bakanlık’ta çalışan uzmanlar ve/veya bilim insanlarından oluşan komisyonu,

h) **“İnceleme Komisyonu Raporu”** İnceleme Komisyonu’nun Ek-4’e uygun olarak hazırladığı raporu,

ı) **“İzin Belgesi”**: Yüzey araştırması ve Müze Müdürlüğü tarafından yapılan kazılar için verilen ve yılı içinde geçerli olan belgeyi,

i) **“Kanun”**; 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nu,

j) **“Kazı”**; Taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının ortaya çıkarılması için bilimsel metodlarla toprak ve su altındaki tabii, tarihî ve arkeolojik alanlarda yapılan sondaj ve kazıyı,

k) **“Kazı Alanı”**: Kazı Başkanı tarafından önerilen, yıllık çalışma programında belirtilen ve sınırları Bakanlıkça uygun görülen alanı,

l) **“Kazı/Yüzey Araştırması Başkanı”**: Kazı ve yüzey araştırmasının bilimsel, mali ve idari organizasyonundan, işleyişinden ve ortaya çıkan sorunların giderilmesinden Bakanlığa karşı sorumlu bilim insanı,

m) **“Kazı/Yüzey Araştırması Başkanı Başvuru Raporu”**: Kazı/Yüzey Araştırması Başkanı tarafından, bir sonraki yıl çalışmalara devam edilmesine yönelik, her yıl Aralık ayı sonuna kadar Genel Müdürlüğe yapılması gereken ruhsatname yenileme ve süre uzatımı başvurusu ekinde bulunan ve yıl içinde gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin, Ek-5’e uygun olarak hazırlanan bilimsel, idari

ve mali raporu,

n) “Kazı/Yüzey Araştırması Başkanı Sonuç Raporu:” Kazı/Yüzey Araştırması Başkanı tarafından, Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin (k) bendinde ve bu Yönerge’de istenilen bilgileri içerecek biçimde çalışmanın bitişinden itibaren 3 ay içinde hazırlanan, çalışmanın 31 Aralık tarihine kadar sürmesi hâlinde, izleyen yılın Ocak ayı sonuna kadar Genel Müdürlüğe ve ilgili Müze Müdürlüğü’ne iletilmesi gereken bilimsel, idari ve mali raporu,

o) “Kazı Başkan Vekili”: Kazı Başkanı ve Kazı Başkan Yardımcısı’nın kazıda bulunmadığı sürede, Kazı Başkanı’nın talebi ile yeterli bilgi ve tecrübeye sahip ekip üyelerinden veya Bakanlık’ta çalışan uzmanlar arasından Genel Müdürlük tarafından sınırlı süreyle Kazı Başkanı’nın işlerini sürdürmek üzere görevlendirilen kişiyi,

ö) “Kazı Başkan Yardımcısı”: Kazının bilimsel, mali ve idari organizasyonunda, işleyişinde ve ortaya çıkan sorunların giderilmesinde Kazı Başkanı’na yardımcı olan ve Yabancı Kazı Başkanı’nın bulunmadığı hâllerde Bakanlığa karşı sorumlu bilim insanını,

p) “Konservasyon Raporu”: Kazı sırasında yürütülen konservasyon çalışmalarına ilişkin olarak, heyette yer alan konservatör tarafından hazırlanarak Kazı Başkanı ile Bakanlık Temsilcisi’ne iletilmesi gereken raporu,

r) “Koruma Bölge Kurulu”: Kazı/Yüzey Araştırması yapılan alandan sorumlu ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nu,

s)“Müze”; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne bağlı müzeleri,

ş) “Müze Komisyonu”: Kazıdan çıkarılan veya yüzey araştırmasında elde edilen, laboratuvara veya yurt içindeki bilimsel kuruluş ve üniversiteye götürülmek istenen örnekler ile analiz yapılmak amacıyla alınacak buluntu örneklerinin Kanun, Yönetmelik ve bu Yönerge kapsamında tesliminin değerlendirilmesine ilişkin, ilgili Müze Müdürlüğü tarafından, gereğinde Bakanlık Temsilcisi ve/veya Kazı/Yüzey Araştırma heyet üyesinin katılımıyla oluşturulan komisyonu,

t) “Müze Komisyon Raporu”: Müze Komisyonu’nun Ek-6’ya uygun olarak hazırlayacağı raporu,

u) “Öğrenci Çalışması Müze Raporu”: Genel Müdürlükçe izin verilerek, Yüksek Lisans veya Doktora düzeyindeki öğrenciler tarafından arazide gerçekleştirilen araştırmalara ilişkin, bu Yönerge’de istenilen bilgileri içerecek biçimde ilgili Müze Müdürlüğü tarafından, çalışmanın bitişinden itibaren 3 ay içinde Genel Müdürlüğe iletilmesi gereken ve Ek-7’ye uygun olarak hazırlanan raporu,

ü) “Öğrenci Çalışması Raporu”: Yüksek Lisans veya Doktora

düzeyindeki öğrencinin, Genel Müdürlük izniyle arazide gerçekleştirdiği araştırmalara ilişkin, bu Yönerge’de istenilen bilgileri içerecek biçimde çalışmanın bitişinden itibaren 3 ay içinde Genel Müdürlüğe iletmesi gereken ve Ek-8’e uygun olarak hazırlanan raporu,

v) **“Ruhsatname”**: Bakanlar Kurulu Kararı ile yapılması uygun görülen kazının çalışma koşullarına ilişkin, yılı içinde geçerli belgeyi,

y) **“Yönetmelik”**; Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmeliği,

z) **“Yüzey Araştırması”**; Kültür varlıklarıyla ilgili herhangi bir meseleyi tahkik, tahlil ve teşhis etmek için kazı yapmaksızın toprak üstünde ve su altında yapılan çalışmaları, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Başvurular

Ortak hükümler

Madde 4- (1) Yüzey araştırması ve kazı yapmak isteyen Türk ve yabancılarda aşağıdaki hususlar dikkate alınır.

a) Gerek “yeni başvuruda” gerekse “izin ve ruhsatname yenilemesinde” başvuru dosyasında yer alan tüm bilgi ve belgelerin aslı veya Kazı/Yüzey Araştırma Başkan veya adayı tarafından aslının aynısı olduğu belirtilen sureti verilir. Yabancı kurumlarca yapılan kazı başvurularında tüm bilgi ve belgelerin Türkçe olmaları ve/veya Türkçe çevirilerinin bulunması zorunludur. Yıl içinde Bakanlık’la yapılacak yazışmalarda da bu hususa uyulur.

b) Yüzey araştırması ve kazı talebi Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin (o) bendi gereğince, 31 Aralık tarihinde Genel Müdürlük’te olacak biçimde, Türk heyetleri için bağlı buldukları bilimsel kuruluş, yabancı heyetler için bağlı buldukları bilimsel kuruluş ve dış temsilciliklerimiz aracılığıyla yapılır. Emekli bilim insanları tarafından başvurular doğrudan Genel Müdürlüğe yapılır. Bu tarihten sonra yapılan başvurular dikkate alınmaz.

c) Yabancı heyetlerin başvurusu, Dışişleri Bakanlığı’nın kendi görüşü ile birlikte Bakanlığa iletilir. Türk heyetlerin listesinde yer alan yabancı üyeler, Kazı/Yüzey Araştırma Başkanı’nın yazısı ile aynı işlemi yaparlar.

ç) Yüzey araştırması ve kazı heyetlerine katılacak ek üye talepleri, izinler çıkıncaya kadar kabul edilir.

d) Kazının yanı sıra yüzey araştırması yapılmak istenilmesi hâlinde ayrıca başvuru yapılır, bu şekildeki başvuru kazıdan ayrı bir izin kapsamında

değerlendirilir.

e) Yüzey araştırması ve kazı yapmak isteyen, kazı ya da yüzey araştırması yapılmak istenen yerin veya alanın tarihsel ve kültürel dokusuyla ilgili bilim dallarında uzman olduklarını belgelendirmesi gerekmektedir.

f) Başvurularda; her yıl Genel Müdürlüğe verilmesi gerekli olan çalışma programı içerisinde kazı yapılmak istenilen alanı tanımlayan, yapılacak çalışmalardan beklenen faydaları ve ulaşılması istenilen amaçları açıklayan raporun verilmesi, kazılması ve korunması planlanan alanların 1/1.000 ile 1/500 ölçekli haritanın üzerinde işaretlenmesi gerekmektedir.

g) Ruhsatname ve İzin Belgesi'nin verilmesi veya süresinin uzatılmasına ilişkin kazı/yüzey araştırması başvuru dosyasında kazı veya yüzey araştırması için öngörülen finans miktarı ve bu finansmanı sağlayacak olan kişi ya da kuruluşlardan alınan taahhütlerin, kazı ruhsatnamesi ve araştırma izin belgesi çıkarılana kadar yazılı ve imzalı finans belgeleri hâline getirilmesi zorunludur.

ğ) Başvurularda belirtilen yıllık çalışma programına ve tarihlerine arazi sezonunda uyulması ve farklı alanlarda gerçekleştirilecek çalışmaların bir Bakanlık Temsilcisi tarafından izlenmesi mümkün olmadığından, programın Bakanlık Temsilcisi'nin izleyeceği biçimde hazırlanması esastır. Resmî ve dinî bayram tatillerinde çalışmaya ara verilir, istisnai durumlarda Genel Müdürlüğün görüşüne göre hareket edilir.

h) Başvurular, Ek-5'deki Kazı/Araştırma Başkanı Başvuru Raporu ile birlikte yapılır. Rapor;

1- Bildirilen zaman içinde programda yapılacağı belirtilen çalışmaların tamamlanmasının, tamamlanmadı ise gerekçelerinin,

2- Lisans öğrencileri hariç, çalışmaya katılmayan ekip üyelerinin gerekçelerinin,

3- Kazı alanının koruma güvenliğinin sağlanmasının,

4- Mimari restorasyon ve konservasyon çalışmalarında gelinen aşamanın,

5- Buluntuların korunması ve saklanması ile ilgili yapılan işlemlerin,

6- Teknik alt yapının yeterliliğinin,

7- Planlanan bütçe ile gerçekleşen bütçe harcamaları arasındaki ilişkinin,

8- Önceki sezonda yapılan çalışmaların yayınlanıp yayınlanmadığının belirtileceği biçimde hazırlanır.

Bakanlar Kurulu Kararlı kazı başvurusu

Madde 5- (1) Başvurularda aşağıdaki hükümler geçerlidir.

a) Kazı Başkanı'nın "Arkeolog" veya konusu ile ilgili olmak kaydıyla "Sanat Tarihçi" veya "Antropolog" olması zorunludur. Bu mesleklerin dışındaki disiplinlere ait bilim insanlarına (Mimar, Şehir Plancısı, Filolog, Etnolog, Tarihçi, Eski Çağ Tarihçisi v.b.) Kazı Başkanı görevi verilmez. Kazı Başkanı'nın bu dallarda, bir üniversite veya yüksek okulun öğretim üyesi ya da bu konu ile ilgili bir bilimsel kuruluşun mensubu olması zorunludur.

b) Kazı Başkan Adayı'nın en az "Doçent" unvanına ve asgari beş (5) yıllık fiilî kazı tecrübesine sahip bulunması, çalıştığı bilim dalında yayımlarının olması, bunları başvurusuyla birlikte Genel Müdürlüğe teslim etmesi, kazı yapmada sakıncalı durumunun bulunmaması gerekir.

c) Kazı Başkan Adayı'nın bilimsel ve mali olarak önerildiği ve proje süresince destekleneceği, bağlı bulunduğu kurum ve kuruluşça (Üniversite, Enstitü vb.), süresi içinde yazılı olarak Genel Müdürlüğe bildirilir. Bunun dışında sağlanacak ilave kaynaklar, Kazı Başkan Adayı tarafından yazılı olarak taahhüt edilir.

ç) Yeni kazı başvurusunda, talep edilen alanda bir yüzey araştırması yapılması veya araştırmanın belli bir oranda tamamlanmış olması tercih edilir.

d) Kazı için uzun vadeli programın, programa uygun vadeli finans kaynağının ve miktarının belgelenmesi ile çalışma takviminin oluşturulması koşulları aranır.

e) Kazı evi, kazı alanının kamulaştırılması için kaynağın sağlanması, korumaya yönelik projelerin hazırlanması ve yeterli teknik elemanın heyette bulundurulması, Kazı Başkanı'nın görevidir. Gerektiğinde Bakanlık, Türk kazılarında teknik ve mali yardımda bulunur.

f) Gerekli kamulaştırmaların yapılacağı taahhüt edilir.

g) Kazı Başkanı'nca kazı alanının, kazı evinin ve kazı deposunun her türlü güvenliğinin sağlanacağı ve yeterli sayıda bekçi tutulacağı taahhüt edilir.

ğ) Kazının yapılacağı yer, çalışma programı ve takvimi ile çalışmaya katılacak heyet üye bilgilerini içeren başvuru formu dosyaya eklenir. TC. uyruklular Ek-9'da yer alan formu, yabancılar ise Dışişleri Bakanlığı'nca verilen formu doldururlar.

h) Heyet üyelerinin kazının niteliğine uygun bilim dalında ve yeterli sayıda olması gerekmektedir. Kazı heyetinde o yılki çalışma programına bağlı olmak üzere "mimar", "restoratör", "konservatör" gibi koruma uzmanlarının bulunması esastır. Kazı Başkanı, heyette görevlendirilen üyelerin ilgili Meslek Odası'na (varsa) kayıtlı olup olmadıklarından sorumludur.

ı) Kazı Başkanı tarafından Türk bilim insanları arasından bir Kazı Başkan Yardımcısı belirlenir ve yıllık başvuru sırasında bu kişinin adı Genel Müdürlüğe bildirilir.

i) Kazı Başkan Yardımcısı'nın görevlendirilmesinde, Kazı Başkanı koşulları arasında belirtilen bilim dalları aranır. Kazı Başkan Yardımcısı'nın en az "Doktor" unvanına ve 3 yıllık kazı tecrübesine sahip olması gerekir.

j) Kazı Başkan Yardımcısı, gereği hâlinde veya Kazı Başkanı'nın bulunmadığı durumlarda, Kazı Başkanı'nı temsil eder. Kazı Başkanı veya Kazı Başkan Yardımcısı'ndan birinin kazı alanında ve çalışmalarda bulunması esastır. İkisinin de yasal mazeretleri nedeniyle bulunmaması durumunda, kazıyı Kazı Başkan Vekili yürütür.

Yüzey araştırması başvurusu

Madde 6- (1)Yapılacak yüzey araştırmasında, bu Yönerge'nin "kazı" hükümlerinde belirtilen işlemler ve sürece paralel olarak aşağıdaki hükümler geçerlidir.

- a) Başvuruda bulunanın en az "Doktor" düzeyinde olması,
- b) Mesleki tecrübe kapsamında arazide en az 5 yıl çalıştığının, bağlı olduğu bilim kuruluşundan getireceği referanslarla belgelemesi,
- c) Yüzey Araştırmasının, yılı içinde 2 il sınırını geçmeyecek biçimde programlanması,
- ç) Mevcut il sınırlarının yer aldığı ve çalışma alanının işaretlendiği uygun ölçekli araştırma haritasının iletilmesi,
- d) Finans kaynağı ve miktarının belgesi ile çalışma takvimi ve proje süresinin yer alması,
- e) Araştırma Başkan Adayı'nın tüm yayınlarını Genel Müdürlüğe teslim etmesi,
- f) Araştırma heyetinin, yeterli sayıda ve ilgili disiplinlerdeki uzmanlardan oluşturulması,
- g) Çalışmanın 10 günden kısa programlanmaması,
- ğ) Çalışmanın Temmuz-Ağustos dışındaki aylarda yapılacak biçimde düzenlenmesi,
- h) Yüksek Lisans ve Doktora öğrencisinin arazi araştırmasının, bir öğretim üyesinin danışmanlığında gerçekleştirilmesi,
- ı) Projelerin, Araştırma Başkanı'nın uzmanlık konusu ile bağlantılı olarak düzenlenmesi, gerekir.

Danışma ve Değerlendirme Kurulu'nun oluşumu ve çalışması

Madde 7- (1) Danışma ve Değerlendirme Kurulu, kazı ve yüzey araştırması yapılan alanlarla ilgili, farklı anabilim dallarından dört bilim insanı ile aynı sayıda Genel Müdürlük çalışanlarıyla, kazı/yüzey araştırması başvurusu ve iptalini birlikte değerlendirmek amacıyla, her yıl Bakanlık Makamı'nca oluşturulur. Kurul'un görüşü tavsiye niteliğinde olup nihai karar Bakanlık Makamı'nca verilir.

(2) Kurul değerlendirmelerinde, ilk başvuruların yeterliliği, devam eden çalışmaların durumları, İnceleme Komisyonu Raporu'yla iptali istenen çalışmalar ve Genel Müdürlüğün görüşülmesini gerekli gördüğü konular hakkında;

- a) Çalışma alanının Genel Müdürlüğün öncelikli alanlarından olması,
- b) Çalışmaların bilimsel etik, ilke, yöntem ve kıstaslara uygunluğu,
- c) Başvuru dosyasının bütünlüğü,
- ç) Kazı/Yüzey Araştırma programının yeterliliği,
- d) Kazı Alanı'ndaki güvenlik sorunlarının çözümü,
- e) Kazı Alanı'nda kamulaştırma ihtiyacının karşılanması, sürecin işleyişi,
- f) Kazı evi ve kazı deposu ihtiyacının karşılanması, yapım süreci,
- g) Projenin bütçe analizi,
- ğ) Mali giderlerin karşılanmasında yaratılan kaynaklar, buna ilişkin güvence/belgeler,
- h) Çevredeki mevcut diğer çalışmalarla ilişkisi, sağlayacağı katkı,
- ı) Alanda daha önce yapılan çalışmalara ilişkin bilgi ve belgelerin hazırlanması ve başvuru dosyasıyla ilişkilendirilmesi,
- i) Kazı Alanı'ndaki kültür varlıklarının korunması ve koruma amacıyla yapılan uygulamalar,
- j) Ortaya çıkan sorunlara ilişkin Kazı Başkanı'nca çözüm yollarının üretilmesi gibi kıstasları göz önüne alır.

Başvuru değerlendirme takvimi

Madde 8- (1) Başvurular; 31 Aralık'a kadar Genel Müdürlük'te olacak biçimde yapılır ve Ocak-Şubat aylarında değerlendirilir, Mart ayında Danışma ve Değerlendirme Kurulu'nda görüşülür. Genel Müdürlükçe yapılan değerlendirme sonrasında gerekli işlemler tamamlanarak, Nisan ayından itibaren yeni izinler Bakanlık Makamı'nın onayına sunulur, devam eden çalışmalara ilişkin ruhsatnameler yenilenir, bunun dışındaki istisnalar Genel Müdürlükçe değerlendirilir.

Yüzey araştırmaları ile kazı çalışmalarına ilişkin genel kurallar

Madde 9- (1) Yönetmeliğın 9 uncu ve 10 uncu maddelerinde yer alan hükümlere ilave olarak, genel kurallaraşağıda belirtilmiştir.

a) Arkeolojik miras ögelerinin korunması, saklanması ve sınıflandırılması için uygun önlemler alınmadan bunların kazı yerinden çıkartılmaması, kazı sırasında ve sonrasında korumasız bırakılmaması esastır.

b) Kazı alanlarındaki maddi izlerin gelecek kuşaklar tarafından incelenmek üzere korunması amacıyla, toprak üstünde ya da su altında görünür bir kalıntı olmasa bile, arkeolojik rezerv alanları oluşturulur.

c) Kazıların ve tahribata neden olabilecek tekniklerin yalnızca nitelikli ve bu amaçla yetiştirilmiş kişiler tarafından yürütülmesine dikkat edilir.

) Yüzey araştırması veya kazı her yıl Bakanlık izniyle yapılır, çalışmalarda 2 nci maddedeki mevzuatın yanı sıra izin yazısı ekindeki, kazı için "Ruhsatname", yüzey araştırması için "İzin Belgesi" hükümlerine uyulması zorunludur.

d) 02/07/1964 tarih 492 sayılı Harçlar Kanunu ve bu Kanun'a bağlı olarak Harçlar Kanunu Genel Tebliğ'le belirlenen harcın herhangi bir Mal Müdürlüğü veya Mal Sandığı'na yatırılarak Ruhsatname hazırlanmadan önce ödemeye ilişkin belgenin Genel Müdürlüğe iletilmesi gerekmektedir.

e) Kazı Başkanı'nın çalışmada fiilen bulunması gerektiğinden, sezon içerisinde kendisi çalışmada hiç bulunmayacaksa, çalışmaya o yıl izin verilmez.

f) Kazı Başkanı'nın arazi sezonu sırasında, çalışmalardan ayrılması gerektiği durumlarda, makul bir mazeretiyle birlikte kazıdan ayrılmadan önce Bakanlığa yazılı olarak başvurması gerekmektedir. Bildirilen mazeretin Bakanlıkça kabul edilmesi hâlinde Kazı'dan ayrılabilir. Bu süre, yıllık arazi programında belirtilen sürenin % 8'ini (kamu görevlilerinde olduğu gibi) geçemez.

g) Yıllık kazı programında yer alan çalışmaların (kazı, konservasyon, yayın, depo ve büro çalışmalarının) eş zamanlı gerçekleştirilmesi esastır. Kazı devam ederken programda bir değişiklik yapılmasının zorunlu olduğu durumlarda, Genel Müdürlüğün görüşüne göre hareket edilir.

ğ) Fiilî kazılar, yılda iki (2) aydan az olmamak üzere programlanır. Programda öngörölmeyen veya farklı zamanda yapılmasının daha uygun olacağı kararlaştırılan fiilî kazı işlemi dışındaki restorasyon ve evre düzenleme gibi çalışmalar, ilgili Müze'nin olumlu görüşü, gerekçenin uygun bulunması hâlinde Genel Müdürlüğün izni ile ilgili Müze Müdürlüğü denetiminde kazı sezonu dışında yapılabilir.

h) ağdaş restorasyon ilkelerine uygun hazırlanan koruma projelerinin, ilgili Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nce incelenmesinden ve ilgili Koruma Bölge

Kurulu'nun kararından sonra, 05/11/1999 tarih ve 660 sayılı Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımlarına İlişkin İlke Kararı kapsamındaki uygulamalarının mevzuata uygun olmasından, Kazı Başkanı sorumludur. Çalışma, heyet üyesi mimar ile Bakanlığın görevlendireceği personel gözetiminde gerçekleştirilir. Özel durumlarda Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü ile irtibata geçilerek, uygulamalar görüş birliğine varılarak yapılır.

ı) Kazı Başkan Yardımcısı, gerek çalışmaların uzun vadeli stratejik planının hazırlanmasında gerekse Kazı Başkanı, kazı heyet üyeleri ve Bakanlık Temsilcisi ile birlikte kazı sezonu süresince çalışmaların eşgüdümü gerçekleştirilmesi konularında, Kazı Başkanı'na yardımcı olur. Sezon süresince arazide bulunur. Gereği hâlinde veya Kazı Başkanı'nın bulunmadığı durumlarda Kazı Başkanı'nı temsil eder.

i) Örenyerindeki taşınmaz kültür varlıklarının parçalarının, buldukları yerlerde korunmaları esastır. Bunların tespit edilmesi, fotoğraflı envanter fişlerinin hazırlanması, güncellenmesi, bu fişlere göre kültür varlıklarının kazı bekçisine teslim edilmesi ve Müze Müdürlüğü'nce düzenli kontrollerinin yapılması gerekmektedir. Kazı Başkanı ve Müze Müdürlüğü tarafından taşınmaz ve parçalarının güvenliği amacıyla kazı deposu veya Müze'ye taşınması için Koruma Bölge Kurulu'ndan derhâl izin alınır. İzin alınıncaya kadar taşınmaz ve parçalarının güvenliğinden Kazı Başkanı, fiilî kazı sezonu dışında Kazı Başkanı'yla birlikte Müze Müdürlüğü de sorumludur.

j) Kazılarda ortaya çıkan taşınır kültür varlıklarının konservasyon ve restorasyonu, kazı sezonu içinde tamamlandıktan sonra Müze'ye teslim edilir.

k) Bakanlık Makamı'nın 23/11/2007 gün ve 196639 sayılı Onay'ı ile yürürlüğe giren "Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge" hükümleri, Kazı Başkanı tarafından ilgili Müze Müdürlüğü ile eşgüdüm kurularak gerçekleştirilir. Bu konuda yıl içinde sürdürülen, geliştirilen veya güncellenen çalışmalar, kazı dönemi sonunda Kazı Başkanı ve Bakanlık Temsilcisi tarafından hazırlanan Kazı/Yüzey Araştırma Başkanı Sonuç Raporu ve Bakanlık Temsilcisi Sonuç Raporu'nda yer alır. İlgili Müze Müdürlüğü, çalışmalara ilişkin görüşlerini Bakanlığa ayrıca bildirir.

l) Kazı alanlarında koruma ve güvenlik önlemleri Kazı Başkanı tarafından sağlanır. Türk bilim insanlarınca gerçekleştirilen kazıda, fiilî olarak kazı çalışmalarının yürütülmediği sürelerde kazı alanının güvenliğini sağlamak amacıyla Bakanlık tarafından gönderilen kazı ödeneğini kullanarak, Kazı Başkanı dışında Müze Müdürlüğü de bekçi görevlendirebilir. Koruma ve güvenlik önlemleri ilgili Müze Müdürlüğü tarafından denetlenir.

m) Kazı sırasında ortaya çıkarılan korunması gerekli taşınır veya taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik çalışmalar kapsamında, arazide yapılacak ilk müdahaleler bir konservatör gözetiminde pasif koruma niteliğinde olmalıdır. Gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin heyet uzmanınca çalışma sonucunda Konservasyon Raporu hazırlanarak Kazı Başkanı ile Bakanlık Temsilcisi'ne verilir. Bakanlık Temsilcisi raporun bir nüshasını Bakanlığa ve ilgili Müze Müdürlüğü'ne

iletir.

n) Kazı sırasında ortaya çıkarılan taşınır kültür varlıklarının, açığa çıktığı gün belgelenecek araziden alınması ve kazı deposuna naklî zorunludur. Aynı gün taşınması mümkün olmayan durumlarda, gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasından Kazı Başkanı sorumludur.

o) 28/09/2008 tarih ve 27011 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 8 inci Maddesinin Yedinci Fıkrasının Uygulanması Hakkında Tebliğ” in 13 üncü maddesinin (f) bendi uyarınca Genel Müdürlük tarafından kazılara izin verilmesinde, Kazı Başkanı’nın “işyeri unvanı ve adres” bilgileri ile Genel Müdürlükçe görevlendirilen temsilci veya uzman tarafından belli periyotlarda kazı faaliyetleri ile ilgili olarak hazırlanan raporlarda, kazıda ücretle çalışanlara ait kimlik bilgilerine yer verilir ve bu bilgiler Ek-10’a uygun olarak Sosyal Güvenlik Kurumu’na bildirilir, Kazı Başkanı ve Bakanlık Temsilcisi bu işlemlerin gerçekleştirilmesinden birlikte sorumludur.

ö) Kazı Başkanı, çalışma alanlarında Hazine’ye ait arkeolojik sit alanlarının tapu kaydı bilgilerini (pafta, ada, parsel) belirleyerek Bakanlığa tahsisinin sağlanması amacıyla, Genel Müdürlüğe bildirir.

p) Bakanlık Temsilcisi’nin görevinden ayrılması gerektiği hâllerde, durum Genel Müdürlüğe bildirilir, yeni Bakanlık Temsilcisi görevi alana kadar, Kazı/Yüzey Araştırması ilgili Müze Müdürlüğü denetiminde ve görev devir-teslimi yapılarak sürdürülebilir.

r) Heyet listesinde adları yer almamakla birlikte, TC. uyruklu lisans öğrencileri Kazı/Yüzey Araştırma Başkanı’nın uygun görüşüyle çalışmalara katılabilirler. Bu öğrencilerin dolduracağı Ek-9’daki form, Bakanlık Temsilcisi’nin Genel Müdürlüğe göndereceği raporlara eklenir.

s) Yüzey araştırmasında tespit edilen buluntuların yerinde bırakılması veya Müze’ye götürülmesine ilişkin kararı Yüzey Araştırma Başkanı’nın önerisi üzerine Bakanlık Temsilcisi ile Müze Müdürlüğü birlikte verir.

ş) Sezon sonunda yüzey araştırması ve kazıya ilişkin plan, rölöve, çizim, fotoğraf, CD kaydı belge, vb. belgeler, en geç üç (3) ay içinde ve 31 Aralık tarihini aşmamak üzere, Türkçe bilimsel rapor ekinde Genel Müdürlüğe verilir. Müze Müdürlüğü’nce yürütülen kurtarma kazılarında çalışan bilim insanları, gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin tüm belgelerin birer örneğini ilgili Müze Müdürlüğü’ne verir.

t) Kazı/Yüzey Araştırma Başkanı, heyetlerindeki üyelerin yayın haklarına ve yayın çalışmalarına ilişkin bilgileri, Kazı/Yüzey Araştırması Başkanı Sonuç Raporu ile birlikte Genel Müdürlüğe bildirir.

u) Kazı ve yüzey araştırmasına ilişkin yayınlar Kazı/Yüzey Araştırma Başkanı tarafından Genel Müdürlükle birlikte ilgili Müze’ye iletir.

- ü) Yabancı bilim insanlarının yayınlarının Türkçe de basılması gerekir.
- v) Kazı/Yüzey Araştırması alan sınırları, Genel Müdürlükçe değiştirilebilir.
- y) Yüzey Araştırması heyetlerinin öngördüğü çalışma takvimi, bazı zorunlu sebeplerle Genel Müdürlük tarafından değiştirilebilir.
- z) Yüksek Lisans ve Doktora öğrencisinin arazi araştırması, ilgili Müze Müdürlüğü denetiminde gerçekleştirilir ve bu çalışmaya ilişkin hazırlanan Öğrenci Çalışması Müze Raporu ve Öğrenci Çalışması Raporu, Genel Müdürlüğe gönderilir.
- aa) Aynı alanda ve konuda birden fazla yüzey araştırması izni verilebilir, heyetlerin çalışma programı ve tarihleri Genel Müdürlük tarafından düzenlenebilir.
- bb) Misafirler, kazı ve yüzey araştırmasında fiilen çalıştırılmamaları koşulu ile kazı ve araştırma alanında sezon içinde toplam bir haftayı geçmemek üzere konuk edilebilirler.
- cc) Bakanlık Temsilcisi'ne, sorumluluk alanına giren konularda gerek duyulan bilgilerin verilmesi, görevini tam yerine getirmesi için gerekli kolaylığın sağlanması, öneri ve uyarılarının dikkate alınması hususlarında Kazı/Yüzey Araştırması Başkan ve heyet üyeleri yardımcı olur.

Kazı çalışmalarında kaynak ve bunların kullanımları

Madde 10- (1)Kazı çalışmalarında kaynak ve bunların kullanımları ile ilgili aşağıdaki hükümler geçerlidir.

a) Genel Müdürlük yatırım bütçesinden İl Özel İdareleri'ne gönderilen ve Kazı Başkanı'nca kullanılan ödeneklerin harcama belgeleri, kazının bitiş tarihinden itibaren 1 ay içinde mahallinde incelenmesi amacıyla ilgili İl Özel İdareleri'ne/İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne yazıyla teslim edilir. Ödeneklerin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığının tespiti, Genel Müdürlük bütçesinden gönderilen ve harcanan ödenek miktarları ile harcanmaması nedeniyle ertesi yıla devreden ödenek miktarları, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Kazı Başkanı'nca Genel Müdürlüğe bildirilir.

b) DÖSİMM tarafından gönderilen ve doğrudan Kazı Başkanı'nca kullanılan ödeneklerin harcama belgelerinin, ilgili İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nde muhafazası, incelenmesi, gönderilen ve harcanan ödenek miktarları ile harcanmaması nedeniyle DÖSİMM hesabına iade edilen ödenek miktarlarının bir çizelgede gösterilmek suretiyle düzenlenecek hesap mutabakatı, Kazı Başkanı'nca gereği için DÖSİMM'e, bilgi için Genel Müdürlüğe gönderilir.

c) Genel Müdürlük ve DÖSİMM ile sponsorlar tarafından sağlanan ödeneklerle kazı/yüzey araştırmasında işe başlamak üzere veya çalışmaların devamında alınan taşınır malların kayıtları, Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin (m) bendi ile 18/01/2007 tarih ve 26407 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Taşınır Mal Yönetmeliği'ne uygun olarak tutulur ve kazının süresiz durdurulması hâlinde

mevcut taşınır mallar ilgili Müze Müdürlüğü tarafından teslim alınır.

ç) Her yıl kazıya başlanırken Bakanlık Temsilcisi, ilgili Müze Müdürlüğü ve bir kazı heyet üyesi tarafından Taşınır Mal Yönetmeliği'ne uygun olarak, önceki yıllarda kaydı yapılan taşınırların sayımı yapılarak bir tutanağa bağlanır, bir örneği Kazı Başkanı'nda bir örneği de ilgili Müze'de muhafaza edilir.

d) Genel Müdürlük ve DÖSİMM'den sağlanan ödeneklerin kullanılmasında harcama belgelerinin arkasına; alınan mal veya hizmetin gerçekleştiğini kontrol etmek amacıyla Bakanlık Temsilcisi tarafından "hizmet veya malın alındığı görülmüştür" ifadesi belirtilerek imzalanır.

e) Sponsorlarla yapılacak protokol örnekleri, imzalanmadan önce görüş alınmak üzere Genel Müdürlüğe gönderilir.

f) Yönetmeliğin 9 uncu maddesi gereğince, Bakanlık dışındaki diğer kaynaklardan temin edilen ödenek miktarları, kazının bitiş tarihinden itibaren en geç 1 ay içinde Kazı Başkanı tarafından Genel Müdürlüğe gönderilir.

g) Kazı çalışmalarına Bakanlıkça ayrılan finans kaynağı, öncelikle koruma çalışmaları için kullanılır.

ğ) Bakanlık izniyle gerçekleştirilecek arkeolojik projeler kapsamındaki işçi alım ilanları, Ek-11'de yer alan "Kurum Dışı Geçici İşçi Talep Formu"na göre doldurularak Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR) İl/Şube Müdürlükleri'ne yapılır.

h) Türkiye'de mevcut olması hâlinde kazı ve yüzey araştırmalarında kullanılmak üzere yurtdışından malzeme ithal talepleri uygun değerlendirilmez.

Kazı sonucu Kazı Başkanı'nca yapılacak işlemler

Madde 11- (1)Kazı sonucu Kazı Başkanı'nca yapılacak işlemler aşağıda belirtilmiştir.

a) Kazıda ortaya çıkarılan müzelik değerdeki kültür varlıkları, envanter fişleri ile birlikte ilgili Müze Müdürlüğü'ne teslim edilir, sezon sonunda hiçbir surette kazı evinde müzelik değerde kültür varlığı bırakılmaz.

b) Etütlük mahiyetteki kültür varlıkları, etütlük buluntu listesi ile birlikte ilgili Müze Müdürlüğü'ne teslim edilir. Bakanlık Temsilcisi, Müze Müdürlüğü ve Kazı Başkanı'nın uygun bulduğu etütlük buluntular, güvenlik önlemleri alınması kaydıyla kazı deposunda bırakılabilir. Bu etütlük buluntular, ayrı bir liste hâlinde ilgili Müze Müdürlüğü'ne verilir ve önceki yıllara ait liste ile birleştirilir.

c) Kazıda ortaya çıkarılan müzelik değerdeki kültür varlıkları ile etütlük eserler, ilgili Müze Müdürlüğü'ne teslimi dışında, Genel Müdürlük izni olmadan herhangi bir nedenle başka bir yere nakledilmez.

ç) Kazının süresiz durdurulması hâlinde mevcut kazı deposu, lojman, kazı

evi ve benzeri tesisler ile taşınır mallar, ilgili Müze Müdürlüğü tarafından teslim alınır.

d) Kazıda, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarından yurtiçinde ve yurtdışında analiz yapılmak üzere örnek alınırken, buluntunun nitelik ve görünümüne zarar verilmemesi esastır. Kazıda ortaya çıkarılan ve laboratuvarlarda analiz yapılmak amacıyla bu kapsamda alınacak buluntu örnekleri, ilgili Müze Müdürlüğü'nce oluşturulacak Müze Komisyonu tarafından Kanun çerçevesinde, Müze Müdürlüğü'nün uygun gördüğü yer ve tarihte incelenir. Analiz amacıyla buluntu örneklerinin alınması talebinin uygun bulunması hâlinde, üç nüsha olmak üzere hazırlanan tutanak ve rapor, Müze Müdürlüğü'nün resmî üst yazısı ile bir nüshası ilgililere, bir nüshası Genel Müdürlüğe iletilir. Bir nüshası da Müze'de kalır. Diğer kurumların görev alanına giren örnekler, ilgili kurumların değerlendirme ve iznine tabidir.

e) Kazıda ortaya çıkarılan ve bilimsel araştırma amacıyla yurt içindeki bilimsel kuruluş ve üniversitelere götürülmek istenen envanterlik nitelikte olmayan örnekler, ilgili Müze Müdürlüğü'nce oluşturulacak Müze Komisyonu tarafından Kanun çerçevesinde incelenir. Bilimsel araştırma amacıyla götürülme talebinin uygun bulunması hâlinde üç nüsha olmak üzere, belirtilen buluntuların çalışmalar sonucunda iade edileceği tarihin de yer aldığı bir tutanak ve rapor, Müze Müdürlüğü'nün resmî üst yazısı ile verilir. Bunlardan bir nüshası ilgili Müze'de kalır, bir nüshası ilgililere teslim edilir, bir nüshası da Genel Müdürlüğe iletilir.

f) Kazı Başkanı, Ek-12'ye uygun olarak hazırlayacağı Kazı/Yüzey Araştırma Başkanı Sonuç Raporu'nu Genel Müdürlüğe gönderir. Bu raporla birlikte Ek-13'deki Kazı İzleme Formu ve Ek-14'deki Kazı Mali Bilgiler Formu iletilir.

g) Bakanlıkça tahsis edilen ödenekle ve sponsorlarca sağlanan destekle alınan kazı malzemesinin, Bakanlık Temsilcisi'nin katılımıyla Taşınır Mal Yönetmeliği'ne uygun olarak düzenlenecek tasdikli bir listesi, ilgili Müze Müdürlüğü'ne ve Kazı Başkanı Sonuç Raporu'yla birlikte Genel Müdürlüğe ulaştırılır.

Ruhsatname ve İzin Belgesi'nin yenilenmeyeceği ve iptal edileceği haller

Madde 12- (1) Kanun hükümlerine aykırı hareket eden Kazı Yüzey Araştırma Başkanı ve heyet üyelerine çalışma izni verilmez. Heyet üyelerinin Kanun, Yönetmelik, Ruhsatname ve İzin Belgesi ile bu Yönerge hükümlerine uygun olarak hareket edip etmemelerinden Kazı/Yüzey Araştırma Başkanı da sorumludur. Mevzuata aykırı hareket edenler hakkında adli, idari, mali ve disiplin işlemleri yapılması amacıyla, konu ilgili mercilere bildirilir.

a) Ayrıca;

1- Kanun, Yönetmelik, Ruhsatname ve İzin Belgesi ile bu Yönerge hükümlerine uygun olarak hareket edilmemesi,

2- Genel Müdürlükçe yerine getirilmesi istenen çalışmaların yerine getirilmediğinin tespiti,

3- İnceleme Komisyonu'nun önerisinin uygun bulunması,

4- Kazı alanı için kazı evi ve bekçi sağlanmaması,

5- Koruma önlemlerinin yerine getirilmemesi, kazı alanlarının güvenliğinin sağlanmaması,

6- Kazı alanlarında yapılacak kazı, düzenleme, restorasyon, konservasyon, proje ve uygulamalarına ilişkin Genel Müdürlükçe yapılan inceleme ve değerlendirme sonrası tespit edilen eksikliklerin giderilmemesi

hâlinde, Ruhsatname ve İzin Belgesi yenilenmez ve/veya Bakanlar Kurulu Kararı iptal edilir.

b) Kazı Başkanı'nın kazı alanını izinsiz terk etmesi durumunda, Kazı Başkanı yazılı olarak uyarılır. Bu durumun tekrarı hâlinde bu maddeye uygun olarak işlem yapılır.

c) Kazı raporunu süresi içinde göndermeyen veya ekindeki belgeleri eksik gönderenler yazılı olarak uyarılır. Bu durumun tekrarı hâlinde bu maddeye uygun olarak işlem yapılır.

Yüzey araştırması ve kazıda görevlendirilen Bakanlık Temsilcisi'nin görev ve yetkileri

Madde 13- (1) Kanun'un 48 inci maddesi ve Yönetmeliğin 17 nci maddesi gereğince yüzey araştırması ve kazıda Bakanlık adına "Bakanlık Temsilcisi" görevlendirilir. Bakanlık Temsilcisi'nin görev ve yetkileri aşağıda belirtilmiştir.

a) Bakanlığın izin verdiği kazı ve yüzey araştırmasının mevzuata uygun gerçekleştirilmesini sağlamakla, mevzuata aykırı durumları ise Genel Müdürlüğe bildirmekle sorumludur. Ayrıca, bu Yönerge kapsamında yapılmasına gerek gördüğü hususları Yüzey Araştırması/Kazı Başkanı'ndan ister.

b) Birden fazla Bakanlık Temsilcisi görevlendirildiği hâllerde, kıdem sırası önde gelen Bakanlık Temsilcisi'nin belirleyeceği iş bölümüne göre çalışılır. Bu şekilde görevlendirilen Bakanlık Temsilcileri'nin sorumlulukları eşittir.

c) Bakanlık Temsilcisi'nin Yüzey Araştırması/Kazı Başkanı ve mevcut heyet üyeleriyle buluşmasının ardından ve çalışmalara başlamadan önce, ilgili yerel idari kurum ve yetkililer ziyaret edilerek öngörülen çalışmalar hakkında bilgilendirmeleri esastır. Ayrıca;

1-İlgili Müze Müdürlüğü'ne planlanan çalışmaların kapsamı açıklanır, varsa görüş ve önerileri alınır, gereği hâlinde işbirliği kurulur.

2- Güvenlik Makamları'na çalışma programı ve takvimi hakkında bilgi verilir, talep edilen belgeler paylaşılır ve/veya düzenlenir.

3- Yüzey araştırması ve kazıda ücreti karşılığında çalışanlarla ilgili işlemlerin, ilgili mevzuata uygunluğu izlenir.

4- Çalışma alanında hak sahibi bulunan yerel sakinlerin, çalışmalara ilişkin görüş ve beklentileri hakkında bilgi edinilir ve ihtilaf çıkmaması sağlanır.

ç) Genel Müdürlükçe uygun görülen yıllık çalışma programına ve tarihlerine arazi sezonunda uyulmasını takip eder, çalışmanın program kapsamında gerçekleştirilip tamamlanmasına çalışır.

d) Çalışma sürecinde, çalışmaların gerektirdiği diğer kamu kurumlarının mevzuatları hakkında bilgi edinir ve çalışmaların yasalara uygunluğunu sağlar.

e) Genel Müdürlük bütçesinden ve DÖSİMM'den sağlanan ödeneklerin kullanılmasında harcama belgelerinin arkasına; alınan mal veya hizmetin gerçekleştiğini kontrol etmek amacıyla Bakanlık Temsilcisi tarafından "hizmet veya malın alındığı görülmüştür" ifadesi belirtilerek imzalanır.

f) Bakanlık Temsilcisi her yıl kazıya başlanırken, ilgili Müze Müdürlüğü ve bir heyet üyesi ile birlikte Taşınır Mal Yönetmeliği'ne uygun kaydedilen taşınırın sayımı yapılarak bir tutanağa bağlanır, bir örneği Kazı Başkanı'nda bir örneği de ilgili Müze'de muhafaza edilir.

g) Kazı sezonu başlangıcında ve sonunda etütlük eserlerin muhafaza edildiği mekân, Kazı Başkanı, Bakanlık Temsilcisi ve Müze Müdürü veya görevlendireceği bir uzman tarafından tutanak düzenlenmek suretiyle açılır ve mühürlenerek yine tutanakla kapatılır. Anahtarlar Müze'de muhafaza edilir. Açma ve kapatma tutanaklarının birer örneği Bakanlık Temsilcisi tarafından Bakanlık Temsilcisi Sonuç Raporu ekinde Genel Müdürlüğe gönderilir.

ğ) Kazı ve yüzey araştırmasının başlangıcında ve ondan sonra gelen her 15 günde bir hazırlayacağı raporu Genel Müdürlüğe gönderir. Rapor ve düzenlenecek belgeler, öncelikle faks ve elektronik posta iletilisi olarak da Genel Müdürlüğe gönderilebilir.

h) Bakanlık Temsilcisi Başlangıç Raporu'nda, kazı yeri ile yüzey araştırma alanının bağlı olduğu il, ilçe, bucak ve köy, kazı yerinin ve araştırma heyetinin kaldığı yerin açık posta adresi, iletişim bilgileri, çalışma heyetlerine ve çalışma alanlarına ulaşım bilgileri, Bakanlık Temsilcisi'nin çalıştığı birimden ayrılış, heyetle buluşma ve çalışmanın başlama tarihleri, heyet üyeleri ve işçi sayısı belirtilir. Heyetin çalışma ve tatiline, gün ve saatlerine ilişkin belirlenen program bildirilir.

ı) Bakanlık Temsilcisi Başlangıç Raporu'nda, fiilî arazi çalışmaları

öncesinde ilgili yerel idari kurum ve yetkililer ile ilgili kişilerle kurulan temas ve sonuçları hakkında bilgi yer alır.

i) Kazı alanının, eski kazı açmalarının, kazı evinin ve kazı deposunun mevcut durumu, genel güvenlik koşulları, öngörülen çalışmalara uygunluğu gözlemlenerek ifade edilir. Planlanan çalışmalara elverişliliği veya olası risk ve sorunlar belirtilir. Gerçekleştirilecek çalışmaların hazırlıkları konusunda bilgi verilir.

j) Kazı alanlarındaki koruma ve güvenlik önlemleri ile ilgili bilgileri Genel Müdürlüğe iletir. Raporlarda mevcut bekçi durumu ve ihtiyacı ile diğer koruma önlemlerinin yerine getirilmesi konusundaki değerlendirmeler yer alır.

k) Raporlarda kazıda elde edilen bilimsel sonuçlar, kazı heyetine yeni katılan veya heyetten ayrılan üyeler ile değişen işçi sayıları bildirilir. Raporlarda, çalışmalarda ele geçen özgün kültür varlıkları ve ortaya çıkan sonuçlar özellikle vurgulanır.

l) Bakanlık Temsilcisi Başlangıç Raporu ve Bakanlık Temsilcisi Sonuç Raporu, ilgili İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne de verilir. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce kazının başlangıç ve bitiş tarihleri birer yazı ile güvenlik teşkilatına bildirilir.

m) Bu Yönerge'nin 9 uncu maddesinin (m) bendinde belirtilen çalışmalara ilişkin heyet uzmanınca çalışma sonucunda hazırlanan ve kendisine teslim edilen raporu inceler ve bir nüshasını Bakanlığa bir nüshasını ilgili Müze Müdürlüğü'ne iletir.

n) Kazıdan çıkarılan veya yüzey araştırmasında elde edilen taşınır müzelik değerdeki varlıkları Genel Müdürlükçe verilen envanter fişlerine günü gününe iki nüsha olarak kayıt eder.

o) Bakanlık Temsilcisi Sonuç Raporu'nda, o mevsim yapılan kazıların sonuçları, elde edilen gelişmeler, geline aşamayla birlikte ortaya çıkan ihtiyaçlar, envantere geçen eserlerin ve etütlük eserlerin sayısı, kazının kapanış tarihi, kazı yerinde çıkan mimari kalıntılar hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Hazırlanan Bakanlık Temsilcisi Sonuç Raporu'na eserlerin ilgili müzeye teslim tutanağının bir örneği ile bir nüsha eser envanteri ve etütlük eser listesi eklenir.

ö) Kazıdan çıkarılan veya yüzey araştırmasında elde edilen taşınır kültür varlıklarının ilgili Müze'ye tesliminde, kazı veya yüzey araştırması envanter kayıtları esas alınır. Envanter teslim tutanağı Kazı/Yüzey Araştırma Başkanı, Bakanlık Temsilcisi ve Müze Yetkilileri'nce birlikte imzalanır. İki nüsha olarak düzenlenen envanter ve etütlük eser listelerinin bir nüshası ilgili Müze'ye teslim edilir.

p) Kazı Başkanı Sonuç Raporu'yla birlikte Genel Müdürlüğe ulaştırılacak ve Bakanlıkça tahsis edilen ödenekle alınan kazı malzemesine ilişkin

düzenlenecek listeyi tasdik eder.

r) Genel Müdürlüğün izni olmadan kazı alanından ayrılamaz. Kazı heyeti bilimsel bir geziye çıktığı zaman bu geziye Bakanlık Temsilcisi gerekli güvenlik önlemlerinin alınması koşulu ile katılabilir. Yüzey araştırmalarında da varsa toplanan buluntularla ilgili gerekli güvenlik önlemleri alınır.

s) Bu Yönerge'nin 9 uncu maddesinin (o) bendinde yer alan işlemleri Kazı Başkanı ile birlikte yapar.

ş) Gerekli gördüğü ve sakıncalı bulduğu hâllerde bazı işçilerin çalışmamasını Kazı Başkanı'ndan isteyebilir. Bakanlık Temsilcisi ve Kazı Başkanı'nın ihtilafı hâlinde Genel Müdürlüğün görüşüne göre hareket edilir.

t) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları ile Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmeliğin 40 ıncı maddesi kapsamında "Satınalma Komisyonları"nda görev alırlar.

u) Bu Yönerge'de belirtilen görev ve sorumlulukları çerçevesinde çalışır. Genel Müdürlükçe uygun görülen çalışma programının etkin biçimde gerçekleştirilmesine gayret gösterir, bu amaçla ekip üyelerine yardımcı olur. Çalışma dönemi boyunca toplu yaşam düzenini ihlal edebilecek temas ve davranışlardan kaçınır, kişisel taleplerde bulunmaz. Gözlem, öneri ve uyarılarını Kazı/Yüzey Araştırma Başkanı'yla paylaşır.

ü) Genel Müdürlükçe verilecek diğer görevleri de yerine getirir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Müze Kazıları

Kurtarma Kazısı:

Madde 14- (1) Yapılanma çalışmalarındaki artıştan olduğu kadar doğal tehlikelerden, yasadışı veya bilimsel nitelikten yoksun kazılardan yahut halkın yeterli bilgilendirilmemesinden dolayı ciddi bir şekilde tahribata açık veya tahribata uğramış taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının bulunduğu yerlerde, Müze Müdürlüğü'nün sorumluluğunda aşağıdaki hükümlere uygun olarak kurtarma kazısı yapılır.

a) İnşaat çalışmaları, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen alt yapı, imar ve yatırım çalışmaları (Barajlar, yol açma ve yapım çalışmaları, kömür ve maden ocağı çalışmaları, TOKİ uygulama alanları, orman alanlarındaki ağaçlandırma çalışmaları, sulama kanalları yapımı, vb), doğal afetler, kaçak kazılar vb. sonucunda ortaya çıkan kültür varlıklarının kurtarılması amacıyla kısa

sürelî ve acil müdahale gerektiren kazı çalışmaları kurtarma kazısı kapsamında değerlendirilir.

b) Kurtarma kazısının niteliğinin dışına çıkılmaması için, bir program kapsamında uzun yıllar sürmesi gereken ve yüksek bütçe gerektiren höyük, antik kent gibi yerlerin kurtarma kazısı talebinde bulunulmaz.

c) Kurtarma kazısı izni, verildiği yıl için geçerlidir. Genel Müdürlükçe gönderilen 2 (iki) adet İzin Belgesi, Müze Müdürlüğü'nce imzalanır, bir nüshası Müze'de alıkonur, diğer nüshası Genel Müdürlüğe iade edilir.

ç) Kurtarma kazısı başvurusunda;

1- Konunun aciliyeti,

2- Müze Müdürlüğü'nün personel durumu,

3- Müze Müdürlüğü'nün diğer müze içi ve arazi görevleri kapsamında yıllık çalışma programının uygunluğu,

4- Yaz döneminde kazı ve araştırmaların yoğun bir şekilde sürdürülmesi, bu çalışmalar için Genel Müdürlükçe, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatından uzman elemanların görevlendirileceği hususları göz önünde tutulur.

d) Başvuruya ayrıca;

1- Kurtarma kazısı yapılacak alana ilişkin en az 2 (iki) uzman tarafından hazırlanan imzalı ve fotoğraflı rapor,

2- Alanın üzerinde işaretlendiği imar planı veya harita,

3- Ek-15'e uygun olarak hazırlanan imzalı ve mühürlü talep formu,

4- Varsa, alana ilişkin olarak alınmış Koruma Bölge Kurulu Kararı eklenecek Genel Müdürlük'ten İzin Belgesi talep edilir.

e) Kaçak kazılara maruz kalan veya ivedi müdahale gereken durumlarda, Müze Müdürlüğü tarafından hemen güvenlik önlemleri sağlanarak Genel Müdürlük'ten İzin Belgesi talep edilmesi ve İzin Belgesi beklenilmeksizin çalışmalara, işgünü ve mesai saatleri dışında da en kısa sürede başlanması gerekmektedir.

f) Müze Müdürlüğü'nce yapılacak kazılarda aşağıdaki hususlar dikkate alınır;

1- Olası ve mevcut tahribatı önlemek veya en aza indirmek üzere, belirli bir alanda ve eldeki olanaklarla, olabildiğince hızlı ve çok veri toplanması amaçlanır.

2- Kazı çalışmaları bilimsel esaslara uygun olarak yürütülür.

3- Çalışmanın gerçekleştirileceği alanın önceden tespit ve tescili

yapılmamış ise rapor hazırlanarak ilgili Koruma Bölge Kurulu'na bildirilir.

4- Özel mülkiyetteki alanlarda kazı çalışmalarına başlanmadan önce gerekli izinler alınır.

5- Alanda, taşınmazların kaldırılması (mozaik, lahit vb.) ve restorasyon gibi çalışmalar gerçekleştirilecek ise projelerinin hazırlanarak ilgili Koruma Bölge Kurulu'ndan karar alınması ve sonucunun Genel Müdürlüğe iletilmesinden sonra uygulamaya geçilir.

6- Kazı raporları, envanterlik ve etütlük eser listeleri ile teslim tutanakları, kazı bitiş tarihinden itibaren 3 ay içinde Genel Müdürlüğe gönderilir. Çalışma yapılmamışsa gerekçeleri bildirilir.

7- Yayın hakkı çalışmayı fiilen idare edenlere aittir, Müze Müdürlüğü'nce heyet üyeleri arasında konularına göre paylaşılabilir. Bu yapılırken kazıda fiilen çalışmış olmak ve uzmanlık alanları göz önünde bulundurulur.

8- Genel Müdürlükçe verilen İzin Belgesi ekinde yer alan ekip üye listesi dışında, kazıda izin alınmadan üye veya danışman çalıştırılmaz.

9- Kazı alanındaki çalışmaların gerektirdiği program ve bütçenin Müze Müdürlüğü olanaklarını aşması hâlinde, konuyla ilgili uzman bilim insanları Genel Müdürlük izniyle çalışmalara katılabilir.

10- Müze Müdürlüğü tarafından heyet oluşturularak gerçekleştirilmesine Bakanlıkça karar verilen kazıların işlemleri de bu madde hükmüne uygun olarak yürütülür.

I. ve II. Derece Arkeolojik Sit Alanları ile Kentsel Arkeolojik Sit Alanlarında Gerçekleştirilecek Sondaj Kazıları

Madde 15- (1) I. ve II. Derece Arkeolojik Sit Alanları ile Kentsel Arkeolojik Sit Alanlarında Koruma Bölge Kurulu Kararı uyarınca yapılacak sondaj ve temel kazısı, Müze Müdürlüğü'nce gerçekleştirilir. Takvim yılı içerisinde yapılacak sondaj ve temel kazısına ilişkin uygulamalarda;

a) Kanun, Yönetmelik, bu Yönerge ve İzin Belgesi hükümlerine uygun olarak hareket edilmesi,

b) Koruma Bölge Kurulu Kararı kapsamında Müze Müdürlüğü'nce yapılacak olan sondaj ve temel kazısı için Genel Müdürlük'ten "İzin Belgesi" talebinde bulunulması,

c) Genel Müdürlük'ten Müze Müdürlüğü'ne gönderilen "İzin Belgesi"nin, Müze Müdürlüğü'nce imzalanıp bir örneğinin Müze'de alıkonularak diğer örneğinin Genel Müdürlüğe gönderilmesi,

ç) Müze Müdürlüğü'ne verilecek "İzin Belgesi" çerçevesinde sondaj ve temel kazısı çalışmalarının gerçekleştirilmesi,

d) Sondaj ve temel kazısı sırasında herhangi bir kültür varlığına rastlanmaması durumunda, hazırlanacak rapor, fotoğraf, çizim vb. belgelerin bir örneğinin ilgili Koruma Bölge Kurulu'na bir örneğinin de Genel Müdürlüğe gönderilmesi,

e) Sondaj ve temel kazısı sırasında herhangi bir kültür varlığına rastlanması durumunda, çalışmalara devam edilmekle birlikte, konunun Genel Müdürlüğe bildirilmesi,

f) Çalışmaların tamamlanmasından sonra hazırlanacak raporun ve diğer belgelerin bir örneğinin Genel Müdürlüğe, diğer örneğinin de ilgili Koruma Bölge Kurulu'na iletilmesi, hususlarında gerekli işlemler Müze Müdürlüğü'nce sürdürülür.

III. Derece Arkeolojik Sit Alanları ile Kentsel Sit Alanlarında Gerçekleştirilecek Sondaj Kazıları

Madde 16- (1) III. Derece Arkeolojik Sit Alanları ile Kentsel Sit Alanları'nda, Koruma Bölge Kurulu Kararı uyarınca yapılacak sondaj ve temel kazısı ilgili Müze Müdürlüğü'nce gerçekleştirilir. Takvim yılı içerisinde yapılacak sondaj ve temel kazısına ilişkin uygulamalarda;

a) Kanun, Yönetmelik, bu Yönerge ile İzin Belgesi hükümlerine uygun olarak hareket edilmesi,

b) Her yılın başında Genel Müdürlük'ten Müze Müdürlüğü'ne gönderilen genel nitelikteki "İzin Belgesi"nin, Müze Müdürlüğü'nce imzalanıp bir örneğinin Müze'de alıkonularak diğer örneğinin Genel Müdürlüğe gönderilmesi,

c) Sondaj ve temel kazısı çalışmaları sırasında herhangi bir kültür varlığına rastlanmaması durumunda, hazırlanacak rapor, fotoğraf, çizim vb. belgelerin bir örneğinin ilgili Koruma Bölge Kurulu'na, bir örneğinin de Genel Müdürlüğe gönderilmesi,

ç) Sondaj ve temel kazısı çalışmaları sırasında herhangi bir kültür varlığına rastlanması durumunda, çalışmalara devam edilmekle birlikte, konunun Genel Müdürlüğe ve ilgili Koruma Bölge Kurulu'na bildirilmesi,

d) Sondaj ve temel kazısı çalışmalarının tamamlanmasından sonra hazırlanacak raporun ve diğer belgelerin bir örneğinin Genel Müdürlüğe, diğer örneğinin de ilgili Koruma Bölge Kurulu'na iletilmesi,

e) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05/11/1999 tarih ve 658 sayılı ilke kararı 3 üncü maddesinin (ç) bendi gereğince, III. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında, Belediyesince veya Valilikçe inşaat izni verilmeden önce, İlgili Müze Müdürlüğü uzmanları tarafından sondaj kazısı gerçekleştirilerek,

sondaj sonuçlarının bu alanlarla ilgili, varsa Kazı Başkanı'nın görüşleriyle birlikte Müze Müdürlüğüne Koruma Bölge Kurulu'na iletilip kurul kararı alındıktan sonra uygulamaya geçilmesi,

f) Gerçekleştirilecek sondaj ve temel kazısına ilişkin Ek-16'daki listelerin düzenlenerek her ay Genel Müdürlüğe gönderilmesi hususlarında gerekli işlemler Müze Müdürlüğüne sürdürülür.

Tescilsiz Alanlarda Yapılacak Sondajlar

Madde 17- (1) Tescilsiz alanlarda yapılacak sondajlar "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik" in 4/h maddesinde belirtilen niteliklerin dışında kalması ve Müze Müdürlüğü'nün gerekli görmesi hâlinde, Müze Müdürlüğü tarafından, Genel Müdürlük'ten izin talep edilmeksizin sondaj yapılır. Yapılan sondaj sonrasında hazırlanacak rapor Genel Müdürlük ile birlikte ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na da gönderilir.

Tescilli Tek Yapılarda Yapılacak Kazılar

Madde 18- (1) Tescilli ve tek yapı ölçekli korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının restorasyon, rölöve ve restitüsyon projelerine yönelik olarak Koruma Bölge Kurulu Kararı uyarınca yapılması istenilen ve onaylanmış projelerin uygulama aşamalarında yapılması gerekli görülen sondaj, temel kazısı, drenaj v.b. çalışmalar Genel Müdürlük'ten izin talep edilmeksizin ilgili Müze Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Diğer Hükümler

Madde 19- (1) Bu Yönerge, Madde 2'de belirtilen Kanun ve Yönetmelikle birlikte yürütülür.

Madde 20- (1) Bu Yönergede yer almayan konularda herhangi bir tereddüde düşüldüğünde Genel Müdürlük'ten görüş alınarak çalışmalara yön verilir.

Madde 21- (1) Bu Yönerge, onaylandığı tarihte yürürlüğe girer.

Madde 22- (1) Bu Yönergenin yürürlüğe girmesiyle daha önce yürürlükte olan Makam Onayları ve Genelgeler işlemde kalmaz.

Madde 23- (1) Bu Yönerge'yi Kültür ve Turizm Bakanı yürütür.

EK 15

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK KURULU

Toplantı No. ve Tarihi : 60 05.11.1999

Toplantı Yeri
ANKARA

Karar No. ve Tarihi : 658 05.11.1999

İLKE KARARI
ARKEOLOJİK SİTLER, KORUMA VE KULLANMA KOŞULLARI *

Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşullarına ilişkin 14.7.1998 gün ve 594 sayılı ilke kararı, uygulamada çıkan sorunlar, mevzuatla çelişen hususlar ve Danıştay 6. Dairesinin 11.11.1997 gün ve 1996 / 3313 esas, 1997 / 4875 sayılı kararı gözönüne alınarak aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

Arkeolojik Sit: İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır.

Arkeolojik Sitlerde Koruma ve Kullanma Koşulları: Bu bölümde yapılan derecelendirme arkeolojik sitlerin taşıdıkları önem ve özelliklerinin yanısıra, alanda uygulanacak koruma ve kullanma koşullarını kapsar.

1) I. Derece Arkeolojik Sit: Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır.

Bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmemesine, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmesine, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamayacağına, ancak;

- a) Resmi ve özel kuruluşlarca zorunlu durumlarda yapılacak alt yapı uygulamaları için müze müdürlüğünün ve varsa kazı başkanının görüşüyle konunun koruma kurulunda değerlendirilmesine,
- b) Yeni tarımsal alanların açılmamasına, yalnızca sınırlı mevsimlik tarımsal faaliyetlerin devam edebileceğine, koruma kurullarınca uygun görülmesi halinde seracılığa devam edilebileceğine,
- c) Höyük ve tümülüslerde toprağın sürülmesine dayanan tarımsal faaliyetlerin kesinlikle yasaklanmasına, ağaçlandırmaya gidilmemesine, yalnızca mevcut ağaçlardan ürün alınabileceğine,
- d) Taş, toprak, kum vb. alınmamasına, kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden vb. ocakların açılmamasına, toprak, curuf, çöp, sanayi atığı ve benzeri malzeme dökülmemesine,
- e) Bu alanlar içerisinde yer alan ören yerlerinde gezi yolu düzenlemesi, meydan tanzimi, açık otopark, WC, bilet gişesi, bekçi kulübesi gibi ünitelerin koruma kurulundan izin alınarak yapılabileceğine,
- f) Bu alanlar içerisinde bulunan ve günümüzde halen kullanılan umuma açık mezarlıklarda sadece defin işlemlerinin yapılabileceğine,
- g) Taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetine tesir etmeyecek şekilde ilgili koruma kurulundan izin almak koşuluyla birleştirme (tevhit) ve ayırma (ifraz) yapılabileceğine,

2) II. Derece Arkeolojik Sit: Korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, yeni yapılaşmaya izin verilmemesine, ancak;

- a) Günümüzde kullanılmakta olan tescilsiz yapıların basit onarımlarının yürürlükteki ilke kararı doğrultusunda yapılabileceğine,
- b) I. derece arkeolojik sit koruma ve kullanma koşullarının a,b,c,ç,d,e,f, maddelerinin geçerli olduğuna,

3) III. Derece Arkeolojik Sit: Koruma - kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlardır.

Bu alanlarda,

- a) Geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesine, Geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesinde;

- Öneri yapı yoğunluğunun, mevcut imar planı ile belirlenmiş yoğunluğu aşmamasına,
  - Alana gelecek işlevlerin uyumuna,
  - Gerekli alt yapı uygulamalarına,
  - Öneri yapı gabarilerine,
  - Yapı tekniğine ve malzemesine, Mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunması ve değerlendirilmesini sağlayacak bir biçimde çözümler getirilmesine,
- b) Varsa onaylı çevre düzeni ve nazım plan kararları ile yerleşime açılmış kesimlerinde arkeolojik değerlerin korunmasını gözeterek, koruma amaçlı imar planlarının yapılmasına,
- c) Bu ilke kararının alınmasından önce Koruma Amaçlı İmar Planı yapılmış yerlerde planın öngördüğü koşulların geçerli olduğuna.
- d) Bu alanlarda, belediyesince veya valilikçe inşaat izni verilmeden önce, ilgili müze müdürlüğü uzmanları tarafından sondaj kazısı gerçekleştirilerek, sondaj sonuçlarının bu alanlarla ilgili, varsa kazı başkanının görüşleriyle birlikte müze müdürlüğünce koruma kuruluna iletilip kurul kararı alındıktan sonra uygulamaya geçilebileceğine,
- e) III. Derece arkeolojik sit alanı olarak belirlenen arkeolojik sit alanlarında koruma kurullarının, sondaj kazısı yapılacak alanlara ilişkin genel sondaj kararı alabileceğine,
- f) Taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetine tesir etmeyecek şekilde ilgili koruma kurulundan izin almak koşuluyla birleştirme (tevhit) ve ayırma (ifraz) yapılabileceğine,
- g) Bu alanlarda, taş, toprak, kum vb. alınmasına, kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden vb. ocaklarının açılmamasına, toprak, curuf, çöp, sanayi atığı ve benzeri malzemenin dökülmemesine,
- h) Ülke enerji üretimine getireceği katkı ve kamu yararı doğrultusunda bu alanlarda koruma kurulunca uygun görülmesi halinde rüzgar enerji santralleri yapılabileceğine,
- i) Sit alanlarındaki su ürünleri üretim ve yetiştirme tesislerine ilişkin yürürlüktesi ilke kararının geçerli olduğuna,

4) Kentsel Arkeolojik Sitler: (Not:05/11/1999 tarih ve 658 sayılı işbu ilke kararının 4.maddesi 15/04/2005 tarih ve 702 sayılı ilke kararı ile iptal edilmiştir)Arkeolojik sitlerle, 2863 sayılı Yasanın 6. Maddesinde tanımlanan korunması gerekli taşınmaz

kültür varlıklarını içeren ve aynı yasa maddesi gereği korunması gerekli kentsel dokuların birlikte bulunduğunu alanlardır.

a) Bu alanlarda, arkeolojik değerlerin sağlıklı ve kapsamlı envanter çalışmasının yapılmasına, bu çalışma sonucunda hazırlanacak planlar onanmadan, parsel ölçeğinde uygulamaya geçilmemesine,

Planlama çalışmaları sırasında;

- Alana gelecek işlevlerin uyumuna,

- Günümüz koşullarının gerektirdiği altyapı hizmetlerinin proje aşamasından itibaren kültür katmanına zarar vermeyecek ve toprak kullanımını en alt düzeyde tutacak biçimde ele alınmasına,

- Öneri yapı gabarileri ile yapı tekniği ve malzemesinin geleneksel doku ile uyumuna özen gösterilmesine,

b) Bu alanlarda mevcut yıkıntı temeller üzerine, o temellerin ait olduğu eski yapı, korunması gerekli kültür varlığı niteliği taşıyorsa, ayrıca içinde bulunduğu sitin tarihsel kimliğinin yeniden canlandırılmasına önemli bir katkı yaratıyorsa yapıya ait eski bilgi, resim, gravür, fotoğraf, anı belgeleri vb. dokümanlarla restitüe edilebileceği ilgili koruma kurulunca kabul edildikten sonra restitüsyon projesi düzenlenerek ve kurulca onaylanarak, eski yapının yeniden ihya edilebileceğine,

c) Tek yapı ölçeğindeki korunması gerekli kültür varlığı niteliği taşıyan yapı ve yapı kalıntılarının rölöve ve restorasyon projelerinin koruma kurulunca onanması koşulu ile onarılıp kullanılabilmesine, yasa kapsamı dışında kalan taşınmazların ise yürürlükteki ilke kararında belirtilen esaslar kapsamında basit onarımlarının yapılabileceğine,

14.7.1998 gün ve 594 sayılı ilke kararının iptaline karar verildi.

* Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009: 6-10.

EK 16

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK KURULU

Toplantı No. ve Tarihi : 68 15.04.2005

Toplantı Yeri

Karar No. ve Tarihi : 702 15.04.2005

ANKARA

İLKE KARARI

KENTSEL ARKEOLOJİK SİT ALANLARI KORUMA VE KULLANMA
KOŞULLARI *

3386 ve 5226 sayılı Kanunlarla değişik 2863 sayılı Kanun kapsamına giren arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren ve bu özellikleri ile bütünlük arz eden korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit alanlarıdır.

a) Bu alanlarda, arkeolojik değerlerin bilimsel yöntemlerle açığa çıkarılması, onarılması ve sergilenmesi işlemlerinin esas alınarak sağlıklı ve kapsamlı arkeolojik envanter temeline dayalı öz gerekli bütün ölçeklerdeki planlama çalışmalarının ivedilikle yapılmasına, bu planlar onanmadan, parsel ölçeğinde uygulamaya geçilmemesine.

Planlama çalışmaları sırasında:

- Alana gelecek işlevlerin uyumuna,
- Günümüz koşullarının gerektirdiği altyapı hizmetlerinin proje aşamasında kültür katmanına zarar vermeyecek ve toprak kullanımını minimumda tutacak biçimde ele alınmasına,
- Öneri yapı gabarileri ile yapı tekniği ve malzemesinin geleneksel doku ile uyumuna,

- Mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak çözümler getirilmesine,

b) Bu alanlarda mevcut yıkıntı temeller üzerine, o temellerin ait olduğu eski yapı, korunması gerekli kültür varlığı niteliği taşıyorsa, ayrıca içinde bulunduğu sitin tarihsel kimliğinin yeniden canlandırılmasında önemli bir boşluk yaratıyorsa, yapıya ait eski bilgi, resim, gravür, fotoğraf, anı belgeleri vb. dokümanlarla restitüe edilebileceği ilgili Koruma Bölge Kurulunca kabul edildikten sonra restitüsyon projesi düzenlenerek ve kurulca onaylanarak eski yapının yeniden ihya edilebileceğine,

c) Tek yapı ölçeğindeki korunması gerekli kültür varlığı niteliği taşıyan yapı ve yapı kalıntılarının rölöve ve restorasyon projelerinin Koruma Bölge Kurulunca onanması koşulu ile onarılıp kullanılabilmesine, kentsel doku ile bütünlük sağlayan tescili bulunmayan mevcut yapıların da aynı koşullarda hazırlanacak projelere dayalı olarak onarılabilmesine, Kurulumuzun 5.11.1999 gün ve 658 sayılı ilke kararının 4. maddesinin iptaline karar verildi.

* Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009: 38-39.

EK 17

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK KURULU

Toplantı No ve Tarihi: 71 03/05/2006

Toplantı Yeri

Karar No. ve Tarihi: 714 03/05/2006

ANKARA

İLKE KARARI *

I. ve II. derece arkeolojik sit alanlarındaki örenyerlerinde açığa çıkarılan taşınır kültür varlıklarının korunması ve sergilenmesine yönelik mekanların ve ziyaretçilere yönelik açık otopark, wc gibi ünitelerin düzenlenmesine ilişkin 3/3/1998 tarih ve 572 sayılı ilke kararının uygulamasında çıkan sorunların Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunda değerlendirilmesi sonucunda,

I. ve II. derece arkeolojik sit alanlarındaki örenyerlerinde açığa çıkarılan taşınır kültür varlıklarının alana yönelik işlevsel ve mekansal bağlarının kurulabilmesine olanak sağlamak üzere mahallinde korunması ve değerlendirilmesine yönelik bilimsel faaliyetler kapsamında; muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, teşhir-tanzim ve tanıtımlarına yönelik Kültür ve Turizm Bakanlığınca ihtiyaç duyulan kapalı ve açık sergi mekanları ile ziyaretçilere hizmet verecek giriş ünitesi (güvenlik odası, bilet gişesi, WC vb.), açık otopark ve mobil satış üniteleri düzenlemelerinin varsa kazı heyetinin bilimsel görüşleri ve raporları doğrultusunda tespit edilen, yerleşmelerin bütünlüğünü bozmayan alanlarda ilgili Koruma Bölge Kurulunun özel izni ile yapılabileceğine,

Uygulama öncesinde örenyerinin yakın çevresinin işlevsel bütünlüğü içinde etkin bir şekilde korunması ve yaşatılmasına yönelik alan kullanım ve düzenleme kararlarını içeren 1/500 ölçekli Çevre Düzenleme Projesi ile ön izin alınmasına, buna bağlı olarak düzenlenecek kapalı ve açık mekanların işlev, yerleşme, yapılaşma, estetik ve peyzaj düzenleme koşulları ile kapasitelerinin sergiye konu eserler sergi mekanlarının mahal listeleri ile alana yönelik araştırma, kazı, restorasyon ve çevre düzenleme proje raporları çerçevesinde Koruma Bölge Kurulunca belirlenmesine, açık alan düzenlemelerinin onaylı 1/200, mimari mekanların 1/50 ve daha alt ölçekli uygulama projeleri ile uygulanabileceğine,

Kapalı sergi ve depolama mekanı ihtiyaçlarının restorasyonu tamamlanabilecek mevcut mekanlardan da karşılanabileceğine,

Kurulumuzun 3/3/1998 tarih ve 572 sayılı ilke kararının iptaline karar verildi.

* Kùltür ve Turizm Bakanlığı, 2009: 42-43.

EK 18

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK KURULU

Toplantı No. ve Tarihi:71- 03/05/2006

Toplantı Yeri

Karar No. ve Tarihi :715-03/05/2006

ANKARA

İLKE KARARI *

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 17/12/2003 tarih ve 701 sayılı ilke kararı ile özel çevre koruma bölgelerinde yer alan I., II. ve III. derece arkeolojik sitler için getirilen koşulların, özel çevre koruma bölgeleri dışında kalan alanlarda da uygulanmasına ilişkin konunun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunda değerlendirilmesi sonucunda;

Özel çevre koruma bölgelerinde yer alan I., II. ve III. derece arkeolojik sitlerdeki uygulamalar için 17/12/2003 tarih ve 701 sayılı ilke kararı ile getirilen koşulların, bu bölgeler dışındaki kıyılarda yer alan ve koruma bölge kurullarınca onaylı koruma amaçlı imar planları bulunan arkeolojik sitlerde de uygulanabileceğine,

Özel çevre koruma bölgelerinde ve bu alanlarda ihtiyaç duyulan ve Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin 13. maddesinin (c) bendinde belirtilen hizmet noktalarından WC, duş, soyunma kabini, mobil satış üniteleri ile gölgelik ve ahşap iskenenin, korunması gerekli değer taşıma kapasitesi göz önüne alınarak anılan Yönetmelikte belirtilen büyüklükleri aşmamak ve aralarında en az 150 m. mesafe olmak kaydıyla, temelsiz, kalıcı olmayan ve yöresel yapı özelliklerini taşıyan, koruma bölge kurulunun uygun göreceği yerde, varsa kazı başkanının görüşleri alınarak hazırlanacak vaziyet planı ve projelerin, koruma bölge kurulunca onaylanması koşuluyla yapılabileceğine karar verildi.

* Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009: 44.

EK 19

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA

YÜKSEK KURULU

Toplantı No. ve Tarihi : 79 22/7/2008

Toplantı Yeri

Karar No. ve Tarihi : 745 22/7/2008

ANKARA

İLKE KARARI *

Arkeolojik sit alanlarındaki tahsislerle ilgili olarak; alanı ihya etmek veya alanda bulunan mimari yapıları restore etmek üzere tahsisine ilişkin konunun bir komisyon tarafından yapılacak çalışma sonrasında değerlendirilmesi hususundaki Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 26/5/2008 tarih ve 741 sayılı kararı gereğince oluşturulan komisyonca hazırlanan rapor okundu, açıklamalar dinlendi, yapılan değerlendirmeler sonucunda;

Ören yerleri ve ören yerlerinde bulunan arkeolojik taşınmaz kültür varlıklarının; koruma bölge kurulunca uygun bulunan koruma amaçlı imar planı, çevre düzenleme projesi dahil her ölçekteki projeler doğrultusunda yönetim alanı ve yönetim planı göz önünde bulundurularak, varsa kazı başkanı, yoksa müze müdürlüğü görüşleri alınmak suretiyle özel protokol maddeleri oluşturularak bakım, onarım, restorasyonu ve değerlendirilmesi amacıyla ziyaretçilere açık olmak üzere Bakanlıkça tüzel kişilere 5225 ve 5228 sayılı Kanunlar kapsamında kullanılabilirliğine,

Ören yerlerinde bilimsel kazıların devam etmesi ve alanda bulunan yapıların korunması konusunda ihtiyaç duyulan mekânların (laboratuvar, atölye, depolama, sergileme üniteleri vb.), kazı evi, denetimli şantiye, meydan tanzimi, güvenlik ve satış üniteleri, kafeterya, açık otopark, tuvalet, bilet gişeleri vb. uygulamaların geçici olarak ilgili koruma bölge kurulunun izni ile yapılabilirliğine, 5/11/1999 tarih ve 658 sayılı ilke kararının ilgili bölümlerinin de bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğine karar verildi.

* Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009: 70-71.

EK 20

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK KURULU

Toplantı No. ve Tarihi : 84 22.04.2010

Toplantı Yeri

Karar No. ve Tarihi : 765 22.04.2010

ANKARA

İLKE KARARI

**BARAJ ALANLARINDAN ETKİLENEN TAŞINMAZ KÜLTÜR
VARLIKLARININ KORUNMASI ***

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 20.03.2009 tarih ve 749 sayılı İlke Kararının Danıştay 6. Dairesinin 26.10.2009 tarih ve E: 2009/7251 sayılı, 09.11.2009 tarih ve E:2009/7215 sayılı ve 07.12.2009 tarih ve E:2009/7466 sayılı kararları ile iptal edilmesi nedeniyle, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 28 inci maddesi uyarınca konunun değerlendirilmesi gerekmektedir.

Su kaynaklarına sahip ülkemizde, baraj projeleri ekonomik kalkınma açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Ülke topraklarının çok sayıda ve çeşitli kültür mirasını barındırdığı göz önüne alındığında, yapılması planlanan baraj alanlarında kalacak olan taşınmaz kültür varlıklarının korunmasını sağlamak amacıyla, bu alanların koruma ve kullanma dengesi kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizdeki su kaynaklarının doğru ve yerinde kullanılması için yapımı zorunlu görülen baraj alanları içinde kalan taşınmaz kültür varlıklarının ve arkeolojik sit alanlarının koruma ve kullanma koşulları ile ilgili olarak;

1- Baraj yapılması planlanan alanlarda, Üniversitelerden ve Bakanlık uzmanlarından oluşacak bir heyet tarafından mevcut ve olası taşınmaz kültür varlıklarının çağdaş ve güncel bilimsel yöntemler aracılığıyla envanter ve belgeleme çalışmalarının yapılmasına, söz konusu alanda taşınmaz kültür varlıklarının ve arkeolojik sit alanlarının bulunması halinde ilgili kuruluşlar tarafından planlanan alanın dışında baraj alanı olarak başka- yerlerin planlamasının yapılmasına,

2- Barajın başka yerde yapımının zorunlu nedenlerle mümkün olmaması halinde; barajdan etkilenecek veya baraj suları altında kalacak korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik uygulamayı belirlemek üzere, alanın özelliği de dikkate alınarak, uzmanlar, üniversite öğretim üyeleri (arkeolog, sanat tarihçi, şehir plancısı, mimar, restorasyon uzmanı, konservasyon uzmanı, inşaat mühendisi, harita mühendisi, jeoloji mühendisi, hidrolog, vb.) ile Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda uzman temsilcisinin katıldığı bir Bilim Komisyonunun Kültür ve Turizm Bakanlığınca oluşturulmasına,

Söz konusu Bilim Komisyonu tarafından baraj yapılması planlanan alana ilişkin nitelikli bilimsel raporun, uygulamaya yönelik nihai kararı vermek üzere ilgili koruma bölge kurulunda değerlendirilerek, bu alanda barajın yapımının koruma bölge kurulunca uygun bulunması durumunda;

a) Söz konusu Bilim Komisyonunun baraj inşaatı sona erene kadar çalışmalarını sürdürmesinin sağlanmasına,

b) Baraj alanında tespit edilen taşınmaz kültür varlıklarının niteliği ve yoğunluğu ile barajla ilgili diğer hususlar göz önüne alınarak Bilim Komisyonunca Acil Eylem Planının hazırlanmasına,

c) Acil Eylem Planının uygulanması ve bütçesi ile ilgili hususların Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ilgili kuruluşlar arasında yapılacak bir protokol ile belirlenmesine,

d) Acil Eylem Planı kapsamında Bilim Komisyonu kararları doğrultusunda alandaki taşınmaz kültür varlıklarının tespit edilmesi amacıyla, öncelikli olarak çağdaş ve güncel bilimsel yöntemler aracılığıyla belgeleme ve kazı çalışmalarının yapılmasına, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının rölövelerinin çıkarılmasına, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının bulunduğu alanların jeolojik etütlerinin yapılmasına,

e) Bilim Komisyonunca yapılan çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bilgi ve belgelere dayalı olarak alandaki korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının yerinde korunmasına, başka bir yere taşınmasına veya belgelenecek su altında bırakılmasına ilişkin önerilerin koruma bölge kuruluna sunulmasına,

f) Bilim Komisyonunun sunduğu öneriler hakkında ilgili koruma bölge kurulunca karar alınmasına,

Bu kapsamda korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının;

1) Yerinde korunmalarının uygun görülmesi halinde, buna ilişkin projelerin koruma bölge kuruluna sunulmasına,

2) Başka bir yere taşınmalarının uygun görülmesi halinde, mevcut yerleşim planı ve taşınacağı yere ilişkin 1/200 ölçeğinde hazırlanan öneri yerleşim planı ile uygulama projelerinin koruma bölge kuruluna sunulmasına,

3) Su altında bırakılmalarının zorunlu olduğu hallerde, hazırlanacak program çerçevesinde önem derecesine göre kazı, belgeleme, mimari dokümantasyonlar yanında yerleşimin ve tüm yapıların mekanlarını da kapsayacak şekilde dijital veri ve görsel kayıtlarının alınmasına, yerleşim planının çıkarılmasına, su altında kalacak taşınmaz kültür varlıklarının su sirkülasyonundan zarar görmemesi için alınacak tedbirlere ilişkin projelerin koruma bölge kuruluna sunulmasına,

g) Baraj alanlarında sürdürülecek kazı çalışması ve korumaya yönelik yapılacak her türlü harcama ile kamulaştırma çalışmalarının ilgili kuruluşlar tarafından yapılmasına,

h) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına ilişkin projeler kapsamında yapılacak uygulamaların baraj inşaatına paralel olarak eş zamanlı yürütülmesine, bu projelerin uygulanması tamamlanana kadar barajların faaliyete geçmemesine,

i) Su altında kalacak korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının, baraj faaliyete geçtikten sonra belirli sürelerle su altı arkeologları tarafından incelenerek durumlarının tespit edilmesine,

j) Baraj alanındaki korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına ilişkin çalışmalar sonucunda elde edilen bilgi ve belgelerin yayımlanmasına,

3- Yapımına başlanmış veya yapımı tamamlanmış ancak faaliyete geçmemiş, inşaata başlandığı aşamada alanında korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile arkeolojik sit alanları bulunan baraj inşaatlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının ve arkeolojik sit alanlarının korunmasına ilişkin konuların Bilim Komisyonunun çalışma ve önerileri doğrultusunda ilgili koruma bölge kurulunca değerlendirilmesine,

Koruma bölge kurulu tarafından taşınmaz kültür varlıklarının ve arkeolojik sit alanlarının bulunduğu alanlarda yapılan barajların tamamlanarak faaliyete geçmesinin uygun bulunması halinde, taşınmaz kültür varlıklarının ve arkeolojik sit alanlarının korunmasına ilişkin önerilerin 2. maddenin (e) ve (f) bentlerindeki hükümler çerçevesinde Bilim Komisyonunun önerileri doğrultusunda hazırlanan

projelerin değerlendirilmek üzere koruma bölge kuruluna sunulmasına, koruma bölge kurulunun alacağı karar doğrultusunda korumaya ilişkin uygulamaların ivedilikle gerçekleştirilmesine,

04.10.2006 tarih ve 717 sayılı ilke kararı ile 20.03.2009 tarih ve 749 sayılı ilke kararının iptal edilmesine karar verildi.

EK 21

Venedik Tüzüğü (Mayıs 1964) *

Tanımlar

Madde 1- Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Madde 2- Kültür varlığının korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

Amaç

Madde 3- Kültür varlığının korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.

Koruma,

Madde 4- Kültür varlığının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Madde 5- Kültür varlığının korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da beze-meleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

Madde 6- Kültür varlığının korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer gelenek-sel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.

Madde 7- Bir kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümü-nün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına kültür varlığının korunması bunu gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir.

Madde 8- Kültür varlığının tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir.

Onarım

Madde 9- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, kültür varlığının estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli her-hangi bir eklemenin mimari kompozisyon-dan farkı anlaşılabilmesi ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işi-ne başlamadan önce ve bittikten sonra, kül-tür varlığının arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

Madde 10- Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilim-sel verilerle ve deneylerle geçerliliği sap-tanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak kültür varlığı sağlanabilir.

Madde 11- Kültür varlığına mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir kültür varlığı üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların önemini değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üzere kararını vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılmaz.

Madde 12- Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

Madde 13- Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.

Tarihi Yerler

Madde 14- Kültür varlığının buldukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınp, yaşanır şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım çalışmalarında, daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

Kazılar

Madde 15- Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılar-da uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır. Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, kültür varlığının anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır. Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen (a priori) vazgeçilmelidir. Yalnız

anastylosis'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan madde her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, kültür varlığının korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

Yayın

Madde 16- Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlanmalıdır.

Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası -çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak- raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırmacılar bundan yararlanabilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir.

EK 22

DÜNYA KÜLTÜREL VE DOĞAL MİRASIN KORUNMASI SÖZLEŞMESİ (UNESCO 1972) *

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan onyedinci oturumunda; Kültürel mirasın ve doğal mirasın sadece geleneksel bozulma nedenleriyle değil, fakat sosyal ve ekonomik şartların değişmesiyle bu durumu vahimleştiren daha da tehlikeli çürüme ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir şekilde yok olma tehdidi altında olduğunu not ederek,

Kültürel ve Doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiğini göz önünde tutarak,

Bu mirasın ulusal düzeyde korunmasının, korumanın gerekli kıldığı kaynakların genişliği ve kültürel varlığın toprakları üstünde bulunduğu ülkenin ekonomik, bilimsel ve teknik kaynaklarının yetersizliği nedeniyle çoğu kez tamamlanmamış olarak kaldığını göz önünde tutarak,

Örgüt yarasının, dünya mirasının muhafaza ve korunmasını sağlamak ve ilgili milletlere gerekli uluslararası sözleşmeleri tavsiye etmek suretiyle bilgi muhafazasını, arttırmayı ve yaymayı öngördüğünü hatırlatarak,

Kültürel ve doğal varlıklara ilişkin mevcut uluslararası sözleşme, tavsiye ve kararların hangi halka ait olursa olsun bu eşsiz ve yeri doldurulmaz kültür varlıklarının korunmasının dünyanın bütün halkları için önemini gösterdiğini göz önünde tutarak,

Kültürel ve doğal mirasın parçalarının istisnaî bir öneme sahip olduğunu ve bu nedenle tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak muhafazasının gerektiğini göz önünde tutarak,

Kültürel ve doğal varlıkları tehdit eden yeni tehlikelerin vüsat ve ciddiyeti karşısında, ilgili devletin faaliyetinin yerini almamakla beraber bunu müessir bir şekilde tamamlayacak kolektif yardımda bulunarak, istisnaî evrensel değerdeki kültürel ve doğal mirasın korunmasına iştirakin, bütün milletlerarası camianın ödevi olduğunu göz önünde tutarak,

Bu amaçla, daimi bir temel üzerine ve modern bilimsel yöntemlere uygun olarak, istisnaî değerdeki kültürel ve doğal mirasın kolektif korunmasına matuf etkin bir sistemi kuran yeni hükümleri, bir sözleşme biçiminde kabulünün zorunlu olduğunu göz önünde tutarak,

Onaltıncı oturumunda bu sorunun uluslararası bir sözleşme konusu yapılmasına karar vermiş olarak, 16 Kasım 1972 tarihinde bu sözleşmeyi kabul eder.

I- Kültürel ve Doğal Mirasın Tanımları

Madde 1.-

Bu sözleşmenin amaçları bakımından aşağıdakiler "kültürel miras" sayılacaktır:

Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnâ evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnâ evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar.

Madde 2.-

Bu Sözleşmeye göre aşağıdaki eserler "doğal miras" sayılacaktır:

Estetik veya bilimsel açıdan istisnâ evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar.

Bilim veya muhafaza açısından istisnâ evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar,

Bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnâ evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar.

Madde 3.-

Yukarıda 1. ve 2. maddelerde belirtilen ve kendi toprakları üzerinde bulunan çeşitli varlıkları saptayıp belirlemek bu Sözleşmeye taraf olan her devlete ait bir sorumluluktur.

II- Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal ve Uluslararası Korunması

Madde 4.-

Bu Sözleşmeye taraf olan devletlerden her biri 1. ve 2. maddelerde sözü edilen ve topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu kabul eder. Bunun için kaynaklarını sonuna kadar kullanarak ve uygun olduğunda özellikle mali, sanatsal, bilimsel ve teknik alanlarda her türlü uluslararası yardım ve işbirliği sağlayarak elinden geleni yapacaktır.

Madde 5.-

Bu Sözleşmeye taraf olan her Devlet topraklarındaki kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri amacıyla etkili ve faal önlemlerin alınmasını sağlamak için, mümkün olduğunca her ülkenin kendi koşullarına uygun biçimde şu çabaları gösterecektir:

a) Kültürel ve doğal mirasa, toplumun yaşamında bir işlev vermeyi ve bu mirasın korunmasını kapsamlı planlama programlarına dahil etmeyi amaçlayan genel bir politika benimsemek;

b) Kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri için, halen mevcut değilse, topraklarında bir veya daha fazla hizmet kurumunu, işlevlerini ifaya yeterli olacak görevli ve araçlarla kurmak;

c) Bilimsel ve teknik çalışma ve araştırmaları geliştirmek ve Devletin kültürel ve doğal mirasını tehdit eden tehlikelere karşı harekete geçmesine olanak sağlayacak müdahale yöntemlerini mükemmelleştirmek;

d) Bu mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri, yenileştirilmesi için gerekli olan uygun yasal, bilimsel, teknik, idarî ve malî önlemleri almak; ve

e) Kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri konularında eğitim yapan ulusal veya bölgesel merkezlerin kurulmasını veya geliştirilmesini desteklemek ve bu alandaki bilimsel araştırmaları teşvik etmek,

Madde 6.-

1. Bu Sözleşmeye taraf olan Devletler, 1. ve 2. maddelerde sözü edilen kültürel ve doğal mirasın toprakları üzerinde bulunduğu devletlerin egemenliğine tam olarak saygı göstererek ve ulusal yasaların sağladığı mülkiyet haklarına zarar vermeden, bu tür mirasın, bütün uluslararası toplum tarafından işbirliği ile korunması gereken evrensel bir miras olduğunu kabul ederler.

2. Taraf devletler, 11. maddenin 2. ve 4. paragraflarında belirtilen kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası ve devamının sağlanması konularında bu mirasa sahip olan devletler istediği takdirde yardım etmeyi bu Sözleşme hükümleri uyarınca üstlenirler.

3. Bu Sözleşmeye taraf olan her Devlet, Sözleşmeye taraf olan diğer devletlerin topraklarında bulunan ve 1. ve 2. maddelerde sözü edilen kültürel ve doğal mirasa doğrudan doğruya veya dolaylı olarak zarar verebilecek kasıtlı önlemleri almamayı üstlenir.

Madde 7.-

Bu Sözleşmenin amacı bakımından, dünya kültürel ve doğal mirasının uluslararası alanda korunması deyimi, Sözleşmeye Taraf olan Devletlerin kültürel miraslarını saptama ve koruma çabalarına destek olmaya matuf bir uluslararası işbirliği ve yardım sisteminin kurulması olarak anlaşılacaktır.

III- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması İçin Hükümetlerarası Komite**Madde 8.-**

1. İstisnaî evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın korunması için bu Sözleşmeye Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü çerçevesinde "Dünya Mirası Komitesi" adı altında bir Hükümetler arası Komite kurulmuştur. Komite, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı'nın olağan oturumu sırasında genel kurul olarak toplanan ve Sözleşmeye Taraf Devletlerce seçilen 15 Taraf Devletten oluşacaktır. Komite üyesi Devletlerin sayısı, Genel Konferansın, bu sözleşmenin en az 40 Devlet için yürürlüğe girişini izleyen olağan oturumunun yapıldığı tarihten itibaren 21'e yükseltilecektir.

2. Komite üyelerinin seçiminde, dünyanın değişik bölge ve kültürlerinin adilâne bir biçimde temsili güvence altına alınacaktır.

3. Kültürel Varlığın Muhafazası ve Restorasyonu Çalışmaları Uluslararası Merkezinin (Roma Merkezi) bir temsilcisi, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'nin (ICOMOS) bir temsilcisi ve Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nin (IUCN) bir temsilcisi ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansının olağan oturumu sırasında genel kurul olarak toplanan Sözleşmeye taraf Devletlerin isteği üzerine benzer amaçlı diğer hükümetlerarası veya hükümet dışı örgütlerin temsilcileri anılan Komite'nin toplantılarına danışman olarak katılabilirler.

Madde 9.-

1. Dünya Mirası Komitesine üye Devletlerin görev süreleri, Genel Konferansın, Komite üyeliğine seçildikleri olağan oturumunun sonundan, bunu izleyen üçüncü olağan oturumunun sonuna kadar sürecektir.

2. Ancak, ilk seçim sırasında atanan üyelerin üçte birinin görev süreleri, Genel Konferansın, üyeliğe seçildikleri olağan oturumunu izleyen ilk olağan oturumunun sonunda sona erecektir; aynı zamanda atanan diğer üçte bir üyenin görev süresi de Genel Konferansın seçildikleri olağan oturumunu izleyen ikinci olağan oturumunun

sonunda sona erecektir. Bu üyelerin isimleri Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı Başkanı tarafından, İlk seçimden sonra kura ile belirlenecektir.

3. Komiteye üye Devletler, temsilcilerini kültürel ve doğal miras alanında yetkili kişiler arasından seçeceklerdir.

Madde 10.-

1. Dünya Mirası Komitesi kendi iç tüzüğünü kabul edecektir.

2. Komite, belirli sorunlar hakkında danışmada bulunmak üzere, özel veya resmî örgütleri veya kişileri her zaman toplantılarına katılmaya çağırabilir.

3. Komite, görevlerinin yerine getirilmesi bakımından gerekli gördüğü danışma organlarını kurabilir.

Madde 11.-

1. Bu Sözleşmeye Taraf olan her Devlet, kültürel ve doğal mirasının bir parçasını oluşturan, kendi topraklarında bulunan ve bu maddenin 2. paragrafındaki listeye girmesi uygun olan kültürel varlıklarının bir envanterini, mümkün olan en kısa sürede, "Dünya Kültür Mirası Komitesi"ne sunacaktır. Nihâî addedilmeyecek olan bu envanter söz konusu kültürel varlığın yerini ve önemini gösteren belgeleri ihtiva edecektir.

2. Komite, 1. Paragraf uyarınca Devletlerce verilen envanterlere dayanarak, bu Sözleşmenin 1. ve 2. maddelerinde tanımlandığı üzere, saptamış olacağı ölçütlere göre istisnâ evrensel değerde mütalâa ettiği, kültürel veya doğal mirasın parçasını oluşturan varlıkların bir listesini yapacak, güncel hale getirecek ve "Dünya Kültür Mirası Listesi" başlığı altında yayınlanacaktır. En geç her iki yılda bir, güncelleştirilmiş bir liste dağıtımına tâbi tutulacaktır.

3. Bir varlığın Dünya Kültür Mirası Listesine alınması, ilgili Devletin onayını gerektirir. Üzerinde birden çok devletin egemenlik veya kaza hakkı iddiasında bulunduğu bir toprakta bulunan bir kültürel varlığın listeye alınması anlaşmazlığa taraf olan devletlerin haklarını hiç bir biçimde etkilemeyecektir.

4. Komite, Dünya Kültür Mirası Listesi'nde bulunup korunması için çok büyük çapta çalışmaları gerektiren ve bu maksatla işbu Sözleşme çerçevesinde yardım talep edilmiş olan kültürel varlıkların bir listesini, "Tehlike Altındaki Dünya Kültür Mirası Listesi" başlığı altında durum gerektirdikçe düzenleyecek, güncelleştirecek ve yayınlacaktır. Söz konusu liste, gerekli çalışmaların tahminî bedelini de içerecektir. Liste, kültürel ve doğal mirası oluşturan varlıklardan, yalnız hızlı bozulma nedeniyle yok olma tehdidi, büyük çapta resmî veya özel projeler veya hızlı kentsel veya turistik gelişim projeleri; toprağın kullanım veya mülkiyetindeki değişikliklerin neden olduğu tahribat; bilinmeyen nedenlere bağlı büyük değişiklikler; herhangi bir nedenle bir varlığın terkedilmesi; silâhlı bir çatışmanın çıkması veya çatışma tehdidi; âfet ve felâketler; ciddi yangınlar, depremler, yer kaymaları; volkanik patlamalar; su düzeyindeki değişmeler, su baskınları ve gelgit dalgaları gibi ciddi ve belirgin tehlikelerin tehdidi altında bulunanları içerebilir. Âcil ihtiyaç halinde Komite, herhangi bir zamanda tehlike altındaki Dünya Kültür Mirası uyurabilir.

5. Komite, kültürel veya doğal mirasa ait bir varlığın bu maddenin 2. ve 4. paragraflarında belirtilen iki listeden her birine dahil edilmesinde temel alınacak ölçütlerin tanımını yapacaktır.

6. Bu maddenin 2. ve 4. paragraflarında belirtilen iki listeden birine dahil edilme isteğini reddetmeden önce, Komite, söz konusu edilen kültürel veya doğal varlığın toprakları üzerinde bulunduğu devlete danışacaktır.

7. Komite, ilgili Devletlerin onayıyla, bu maddenin 2. ve 4. paragraflarında atıfta bulunulan listelerin hazırlanması için gerekli olan çalışma ve araştırmaları koordine ve teşvik eder.

Madde 12.-

Kültürel ve doğal mirasa ait olan bir varlığın 11. maddenin 2. ve 4. paragraflarında sözü edilen her iki listeye de dahil edilmemiş olması hiçbir şekilde onun bu listelere dahil edilme sonucu olanlar dışındaki amaçlar için istisnaî değeri olmadığı anlamına gelmeyecektir.

Madde 13.-

1. Dünya Kültür Mirası Komitesi, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin, topraklarında bulunan ve 11. maddenin 2. ve 4. paragraflarında sözü edilen listelere dahil olan veya dahil edilmesi muhtemel bulunan Kültürel ve doğal mirasın bir parçasını oluşturan varlıklara ilişkin olarak yaptıkları, uluslararası yardım isteklerini alır ve inceler. Bu tür istekler, bu tür varlıkların korunmasını, muhafazasını, teşhirini veya yenilenmesini sağlamaya yönelik olabilir.

2. Bu maddenin 1. paragrafı çerçevesindeki uluslararası yardım istekleri, ön incelemeler daha ileri araştırmaların yararlı olacağını gösterdiği takdirde, 1. ve 2. maddelerde tanımlanan kültürel ve doğal varlıkların saptanmasıyla ilgili olabilir.

3. Komite, bu isteklere ilişkin olarak yapılacak olan işlemi kararlaştıracak, uygun olması durumunda yapacağı yardımın niteliği ve boyutunu belirleyecek ve gerekli tertiplerin ilgili hükümet ile kendi adına alınması için yetki verecektir.

4. Komite, çalışmaları için bir öncelik sırası saptayacaktır. Bunu yaparken, koruma gerektiren kültür varlığının dünya kültürel ve doğal mirası içindeki önemini, bir doğal çevreyi veya dünya milletlerinin dehasını ve tarihini en iyi biçimde temsil niteliği olan varlığa uluslararası yardım yapılması zorunluluğunu, yapılacak işin ivediliğini, tehdit altındaki varlıkların topraklarında bulunduğu Devletlerin kaynaklarının durumunu ve özellikle, kendi olanaklarıyla bu tür varlıkları ne dereceye kadar koruyabildiklerini göz önünde bulunduracaktır.

5. Komite, uluslararası yardım yapılmış olan varlıklarla ilgili olarak bir listeyi hazırlayacak, güncelleştirecek ve duyuracaktır.

6. Komite, bu Sözleşmenin 15. maddesi gereğince kurulan Fon'un kaynaklarının kullanımı konusunda karar sahibi olacaktır. Bu kaynakları arttırma yollarını arayacak ve bu amaç için faydalı bütün tedbirleri alacaktır.

7. Komite, bu Sözleşmenin amaçlarına benzer amaçları olan, uluslararası ve ulusal örgütler ve hükümetlerarası veya hükümet dışı örgütlerle işbirliği yapacaktır. Komite, programlarının ve projelerinin uygulanması için, bu tür örgütlere özellikle Kültürel Varlıkların Muhafazası ve Restorasyonu Çalışmaları Uluslararası Merkezi'ne (Roma Merkezi), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'ne (ICOMOS) ve Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'ne (IUCN) ve ayrıca resmi ve özel kurum ve kişilere çağrıda bulunabilir.

8. Komitenin kararları oylamada bulunan ve oy veren üyelerin üçte iki çoğunluğuyla alınır. Komite üyelerinin çoğunluğu, nisabı oluşturur.

Madde 14.-

1. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörü tarafından atanan bir Sekreteryaya Dünya Kültür Mirası Komitesine yardımcı olur.

2. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörü, Kültürel Varlıkların Muhafazası ve Restorasyonu Çalışmaları Uluslararası Merkezi'nin (Roma Merkezi), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'nin (ICOMOS) ve Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nin (IUCN) ihtisasları ve imkânları dahilinde hizmetlerinden azami şekilde yararlanarak, Komite'nin belgelerini, toplantılarının gündemini hazırlayacak ve kararlarının uygulanmasından sorumlu olacaktır.

IV- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Fonu**Madde 15.-**

1. İstisnaî Evrensel Değeri olan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını korumak için "Dünya Mirası Fonu"adı altında bir Fon kurulmuştur.

2. Fon, UNESCO'nun Malî tüzüğü hükümlerine uygun olarak vakıf şeklinde teşkil edilecektir.

3. Fon'un kaynakları aşağıdakilerden oluşacaktır.

a) Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin yaptıkları zorunlu ve gönüllü katkıları;

b) Aşağıdaki kaynaklardan sağlanabilecek katkı, hibe ve bağışlar;

i) Diğer Devletler;

ii) Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, Birleşmiş Milletler Sisteminin diğer örgütleri, özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve diğer hükümetlerarası örgütler;

iii) Resmi veya özel kurum ve kişiler,

c) Fon'un kaynaklarından sağlanan her türlü faiz geliri;

d) Fon'un yararına düzenlenen faaliyetlerden sağlanan bağış ve gelirler ve

e) Dünya Mirası Komitesi'nce hazırlanacak Fon yönetmeliğinde belirtilen diğer bütün kaynaklar.

4. Fon'a yapılan katkıları ve Komite için sağlanmış olan diğer tür yardımlar ancak Komite'nin belirleyeceği amaçlar için kullanılabilir. Komite, yalnız belirli bir program veya projede kullanılmak üzere yapılan katkıları, bu program veya projenin yürütülmesinin komitece kararlaştırılmış olması şartıyla kabul edebilir. Fon'a yapılan katkıları hiçbir siyasal koşula bağlanamaz.

Madde 16.-

1. Bu Sözleşmeye taraf Devletler ilâve gönüllü katkıda bulunma hakları haleldar edilmeden Dünya Mirası Fonuna muntazaman iki yılda bir katkıda bulunmayı taahhüt ederler. Bu katkıların bütün Devletlere uygulanabilecek tek bir yüzdeye göre hesaplanan miktarı, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı sırasında, toplanan sözleşmeye taraf Devletlerin genel kurulu tarafından kararlaştırılacaktır. Genel Kurulun bu kararı, bu maddenin 2. paragrafında öngörülen beyanı yapmamış olan, hazır bulunan ve oy veren Taraf devletlerin çoğunluğu ile alınır. Sözleşmeye taraf Devletlerin zorunlu katkısı hiç bir surette Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün mutlak bütçesine yaptıkları katkıının % 1' inden fazla olamaz.

2. Ancak, bu Sözleşmenin 31. ve 32. maddelerinde atıfta bulunulan her Devlet, onay, kabul veya katılma belgelerinin verilmesi sırasında bu maddenin 1. Paragrafı hükümleriyle bağlı olmayacağını bildirebilir.

3. Bu maddenin 2. paragrafında sözü edilen bildirimini yapmış olan Sözleşmeye Taraf bir Devlet, her an Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörünü haberdar ederek sözü geçen bildirimini geri alabilir. Ancak bildirimini geri alınması, bu Devletin zorunlu katkısı bakımından, Sözleşmeye Taraf olan Devletlerin bir sonraki Genel Kurulu tarihine kadar hüküm ifade etmeyecektir.

4. Komite'nin faaliyetlerini etkili biçimde planlayabilmesi için, bu Sözleşmeye taraf olan Devletlerden bu maddenin 2. paragrafında sözü edilen bildirimini yapmış olan Taraf Devletlerin katkıları, düzenli olarak her iki yılda bir ödenecek ve bu katkı, bu maddenin 1. paragrafı hükümleriyle bağlı oldukları takdirde ödeyecekleri katkılardan az olmayacaktır.

5. Bu Sözleşmeye taraf olan herhangi bir Devlet, içinde bulunulan yıl ile ondan hemen önceki yıla ait zorunlu veya gönüllü katkılarından borçlu ise Dünya Kültür Mirası Komitesi üyeliğine seçilemeyecektir; ancak bu hüküm ilk seçime uygulanmayacaktır.

Komite üyeliğinde bulunan böyle bir Devletin görev süresi, bu Sözleşmenin 8. Maddesinin 1. paragrafında belirtilen seçimler yapıldığı zaman sona erer.

Madde 17.-

Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletlere, Sözleşmenin 1. ve 2. Maddelerinde tanımlanan Kültürel ve doğal mirasın korunması için yardım sağlamak amacıyla ulusal, resmi ve özel vakıf veya dernekler kurmayı öngörür veya kuruluşunu teşvik ederler.

Madde 18.-

Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü himayesinde Dünya Mirası Fonu yararına uluslararası fon toplama kampanyalarının örgütlenmesine yardımcı olacak, 15. maddenin 3. Paragrafında sözü edilen organların para toplamasını kolaylaştıracaklardır.

V- Uluslararası Yardımın Koşulları ve Düzenlenmesi

Madde 19.-

Taraf olan herhangi bir Devlet topraklarında bulunan istisnaî evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın bir parçasını oluşturan varlıklar için uluslararası yardım isteyebilir. Elinde bulunan ve Komite'nin bir karara varmasını sağlayacak nitelikteki 21.maddede öngörülen bilgi ve belgeleri de bu yardım istemiyle birlikte Komiteye sunar.

Madde 20.-

13. maddenin 2. paragrafının, 22. maddenin (c) fıkrası ve 23. Maddenin hükümlerine bağlı olarak, bu Sözleşmeyle sağlanan uluslararası yardım, kültürel ve doğal mirasın parçasını oluşturan varlıklardan yalnız Dünya Kültür Mirası Komitesi'nin 11.maddesinin 2. ve 4.paragraflarında belirtilen listelerden birine girmesine karar verdiği veya karar verebileceği varlıklara yapılabilir.

Madde 21.-

1. Dünya Mirası Komitesi, Uluslararası yardım isteklerini değerlendirme usullerini saptayacak ve özellikle tasarlanan faaliyet, gerekli çalışma, bunlara ait fiyat tahmini, ivedilik derecesi ve yardımı isteyen Devletin kaynaklarının bütün harcamaları karşılayamamasının nedenlerini içerecek yardım talebinin muhtevasını belirleyecektir. Bu tür talepler, mümkün olduğunca uzman raporlarıyla desteklenmelidir.

2. Felâket ve doğal âfetler nedeniyle yapılan talepler, âcil çalışma gerektirebilmeleri nedeniyle, bu tür hadiselerle karşı bir ihtiyat fonu ayırmış bulunması gereken Komite tarafından hemen, öncelikle değerlendirmeye alınmalıdır.

3. Komite, bir karara varmadan önce gerekli gördüğü inceleme ve danışmalarda bulunacaktır.

Madde 22.-

Dünya Kültür Mirası Komitesi'nce verilen yardımlar aşağıdaki biçimlerde olabilir:

- a) Bu sözleşmenin 11. maddesinin 2. ve 4. paragraflarında tanımlandığı üzere kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası, teşhiri ve yenilenmesinden çıkan sorunlarla ilgili sanatsal, bilimsel ve teknik incelemeler,
- b) Onaylanan çalışmanın doğru biçimde yürütülmesini sağlamak için uzmanların, teknisyenlerin ve nitelikli işgücünün temini,
- c) Kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve yenilenmesi alanlarında her düzeydeki görevli ve uzmanların eğitimi,
- d) İlgili Devletlerin sahip olmadığı veya elde edebilecek durumda olmadığı araçların sağlanması,
- e) Uzun vadede ödenebilecek düşük faizli ve faizsiz borçlar,
- f) İstisnaî durumlarda ve özel nedenlerle, geri ödenmesi gerekmeyen hibeler.

Madde 23.-

Dünya Kültür Mirası Komitesi, ulusal veya bölgesel merkezlere de kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve yenilenmesi alanlarında bütün düzeylerdeki görevli ve uzmanların eğitimi konusunda uluslararası yardım sağlayabilir.

Madde 24.-

Büyük çaptaki uluslararası yardımdan önce, ayrıntılı bilimsel, ekonomik ve teknik incelemelerde bulunulacaktır. Bu incelemeler, doğal ve kültürel mirasın korunması, muhafazası, teşhiri ve yenilenmesi için en ileri teknikleri araştırarak ve sözleşmenin amaçlarıyla uyumlu olacaktır. İncelemeler, ilgili devletin mevcut kaynaklarının rasyonel kullanımı yollarını da araştıracaktır.

Madde 25.-

Genel bir kural olarak, gerekli çalışmanın bedelinin yalnız bir bölümü uluslararası toplum tarafından karşılanacaktır. Uluslararası yardımdan yararlanan devletin katkısı, kaynaklarının buna elverişli olmaması dışında her program veya projeye ayrılan tüm kaynakların önemli bir payını oluşturacaktır.

Madde 26.-

Dünya Kültür Mirası Komitesi ve yardım alan devlet yaptıkları anlaşmayla, bu sözleşme hükümleri gereği uluslararası yardım sağlanan bir program veya projenin yürütüleceği koşulları saptayacaklardır. Anlaşmayla koyulan kurallara uygun olarak himaye altına alınmış varlığın korunmasına, muhafazasına ve teşhirine devam etme sorumluluğu bu uluslararası yardımı alan devlete ait olacaktır.

VI- Eğitim Programları

Madde 27.-

1. Bu Sözleşmeye taraf devletler, kendi halklarının sözleşmenin 1. ve 2. maddelerinde tanımlanan kültürel ve doğal mirasa karşı bağlılık ve saygı hislerini güçlendirmek için, bütün uygun araçlarla ve özellikle eğitim ve tanıtma programlarıyla çaba göstereceklerdir.

2. Taraf Devletler, kamuoyunu, kültür mirasını tehdit eden tehlikelerden ve Sözleşmenin uygulanması için yürütülen etkinliklerden geniş biçimde haberdar etmeyi taahhüt ederler.

Madde 28.-

Sözleşme çerçevesinde uluslararası yardım alan bu sözleşmeye taraf devletler, kendisi için yardım alınan kültürel varlığın önemini ve bu yardımın oynadığı rolün bilinmesi için uygun önlemleri alacaklardır.

VII- Raporlar

Madde 29.-

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Kuruluna, onun tarafından belirlenen tarih ve biçimde verecekleri raporlarda, kabul ettikleri yasal ve idari hükümler ve bu sözleşmenin uygulanması için yaptıkları diğer işlemler hakkında bu alanda kazandıkları tecrübenin ayrıntıları ile birlikte bilgi vereceklerdir.

2. Bu raporlar Dünya Kültür Mirası Komitesi'nin dikkatine sunulacaktır.

3. Komite, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı'nın her olağan oturumunda faaliyetleri hakkında rapor verecektir.

VIII- Son Hükümler

Madde 30.- Bu Sözleşme, beş metni de aynı derecede geçerli olmak üzere, Arapça, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca olarak hazırlanmıştır.

Madde 31.-

1. Bu sözleşme Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütüne üye devletlerin kendi anayasal yöntemlerine göre onaylarına ve kabullerine tâbi olacaktır.

2. Onay veya kabul belgeleri Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörüne tevdi edilecektir.

Madde 32.-

1. Bu Sözleşme Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü üyesi olmayıp, örgütün Genel Konferansı tarafından sözleşmeye katılmaya çağrılan bütün devletlerin katılmasına açık olacaktır.

2. Katılma bir katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörüne tevdi ile gerçekleştirilir.

Madde 33.-

Bu Sözleşme, yirminci onay, kabul veya katılma belgesinin tevdi tarihinden üç ay sonra, fakat sadece onay, kabul veya katılma belgelerini bu veya önceki bir tarihte tevdi eden devletler bakımından yürürlüğe girecektir. Diğer her devlet için, Sözleşme kendi onay, kabul veya katılma belgesinin tevdiinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 34.-

Aşağıdaki hükümler, Sözleşmeye taraf olan Devletlerden federal veya üniter olmayan anayasal sisteme sahip olanlarına uygulanacaktır.

a) Bu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasının federal veya merkezî yasal gücün yargı yetkisi alanına girdiği hallerde, federal ve merkezî hükümetin yükümlülükleri, federal devlet olmayan taraf devletlerinkilerle aynı olacaktır.

b) Bu Sözleşmenin uygulanmasının, federasyonun anayasal sistemi icabı, yasal önlemler almakla yükümlü tutulmayan ve federasyonu oluşturan her bir devlet, ülke, eyalet veya kantonun yargı yetkisi alanına girdiği hallerde Federal Hükümet, anılan

hükümleri, kabulü tavsiyesiyle böyle devletlerin, ülkelerin, eyaletlerin veya kantonların yetkili makamlarının bilgisine sunar.

Madde 35.-

1. Bu Sözleşmeye taraf olan her Devlet Sözleşmeden çekilebilir.
2. Çekilme Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörüne tevdi edilecek yazılı bir belgeyle duyurulacaktır.
3. Çekilme, çekilme belgesinin alınmasından 12 ay sonra geçerli olacaktır. Bu, çekilen Devletin mali yükümlülüklerini, çekilmenin yürürlüğe girdiği tarihe kadar etkilemeyecektir.

Madde 36.- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörü, Örgüte üye Devletlere, 32. maddede sözü edilen Örgüte üye olmayan devletlere ve Birleşmiş Milletlere 31. ve 32. maddelerde belirtilen bütün onay, kabul ve katılma belgelerinin ve 35. maddede belirtilen çekilme belgelerinin tevdi edildiğini bildirecektir.

Madde 37.-

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı tarafından tadil edilebilir. Bununla beraber, böyle bir tadil yalnızca tadil edilmiş Sözleşmeye taraf olacak devletleri bağlar.
2. Eğer Genel Konferans bu Sözleşmeyi tamamen veya kısmen değiştiren yeni bir Sözleşme benimserse, yeni Sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça, bu Sözleşme tadil edilen Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onaya, kabule veya katılmaya açık olmayacaktır.

Madde 38.- Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 102. Maddesi uyarınca, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörünün isteği üzerine Birleşmiş Milletler Sekreteryasınca tescil edilecektir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı'nın onyedinci oturum Başkanı'nın ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Direktörünün imzalarını taşıyan iki geçerli nüsha olarak Paris'te 23 Kasım 1972'de yapılmış olup, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü arşivlerinde saklanacak ve aslına uygunluğu onaylanmış suretleri 31. ve 32. Maddelerde belirtilen bütün Devletlere ve Birleşmiş Milletlere gönderilecektir.

EK 23

ICOMOS ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ TÜZÜĞÜ

*

1990

GİRİŞ

İnsan topluluklarının kökenleri ve gelişimleri hakkında bilgilenmenin ve onları anlamının, insanlığın kültürel ve sosyal köklerini tanımak bakımından çok önemli olduğu genel kabul görmektedir.

Arkeolojik miras, geçmişteki insan etkinliklerinin temel belgesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, arkeolog ve diğer bilim adamlarının onu günümüz ve gelecek kuşakların yararına incelemesi ve yorumlayabilmesi için korunması ve doğru yönetimi şarttır.

Bu mirasın korunması yalnız arkeolojik tekniklerin uygulanması ile başarılamaz. Daha geniş mesleki ve bilimsel birikime, becerilere gerek vardır. Arkeolojik mirasın bir bölümü mimari yapıtlardır ve mimari miras kapsamına giren kalıntılar 1964 tarihli Anıtların ve Sitlerin Korunmasıyla ilgili Venedik Tüzüğü'ne göre korunmalıdır. Arkeolojik mirasın diğer öğeleri yerel halkın yaşayan geleneklerinin parçasını oluşturur; bu tür yerler ve anıtların korunmaları ve yaşatılabilmeleri için yörenin kültürel guruplarının katılımı gereklidir.

Bu ve başka nedenler dolayısıyla, arkeolojik mirasın korunması birçok disiplinin uzmanlarının etkin işbirliğine dayandırılmalıdır. Ayrıca devlet yetkilileri, akademik araştırmacılar, özel veya kamu girişimcileri ile halk arasında işbirliği gerekir. Bu tüzükle arkeolojik mirasın yönetiminin değişik yönlerine ilişkin ilkeler ortaya konulmaktadır. Bunlar arasında kamu yöneticilerinin ve yasa koyucularının sorumlulukları, envanterleme süreçlerinin gerektirdiği mesleki yetenekler, belgeleme, kazı, araştırma, sürekli bakım, koruma, yeniden yapım, bilgi verme, sunuş, halkın erişimi ve kültür mirasının kullanılması ile arkeolojik mirasın korunmasında görev alacak meslek adamlarının nitelikleri yer almaktadır.

Bu tüzük hükümetler kadar bilim adamı ve uzmanların koruma politika ve uygulamalarına yol gösterici ve fikir kaynağı olan Venedik Tüzüğü'nün başarısından esinlenerek hazırlanmıştır.

Tüzük evrensel geçerliliği olan temel ilkeleri ve yol gösterici kuralları yansıtmalıdır. Bu nedenle dar bölgelerin ve ülkelerin özel sorunlarını ve olasılıklarını ele alamaz. Bu tür ihtiyaçları karşılamak için, tüzük bölgesel ve ulusal düzeyde ek ilkeler ve yönlendirici kurullarla desteklenmelidir.

MADDE 1. TANIM VE GİRİŞ

“Arkeolojik miras” temel verileri arkeolojik yöntemlerle ele edilen maddi mirastır. İnsan varlığının her tür izini kapsar ve her tür insan etkinliğini yansıtan

yerleri, terk edilmiş yapıları, toprak ve su altındaki sitler de dahil olmak üzere her tür kalıntıyı , bunlarla ilişkili taşınabilir tüm kültürel malzemeyi içerir.

MADDE 2. BÜTÜNLEŞİK KORUMA POLİTİKALARI

Arkeolojik miras hassas ve yenilenemeyen bir kültürel kaynaktır. Arkeolojik mirasın yokoluşunu en aza indirmek için arazi kullanımları denetlenmeli ve geliştirilmelidir.

Arkeolojik mirasın korunmasıyla ilgili politikalar arazi kullanımı, gelişme ve planlama kadar kültürel, çevresel ve eğitim politikalarının önemli bir bileşeni olmalıdır. Arkeolojik mirasın korunmasıyla ilgili politikalar sürekli olarak gözden geçirilmeli, güncel tutulmalıdır. Arkeolojik rezerv alanlarının yaratılması bu tür politikaların parçası olmalıdır.

Arkeolojik mirasın korunması uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki planlama politikalarıyla bütünleştirilmelidir.

Halkın etkin katılımı arkeolojik mirasın korunması ile ilgili politikaların bir parçası olmalıdır. Karar vermek için bu gereklidir. Halka bilgi verilmesi bütünleşik korumanın önemli bir bileşenidir.

MADDE 3. YASA VE EKONOMİ

Arkeolojik mirasın korunması bütün insanlar için ahlaki bir görev olarak ele alınmalıdır. Bu aynı zamanda ortak bir toplumsal sorumluluktur. Bu yükümlülük ilgili yasalarda yer almalı ve arkeolojik mirasın etkin yönetimi için gerekli maddi kaynaklar sağlanmalıdır.

Arkeolojik miras bütün insanlığın malıdır. Dolayısıyla korunması için gerekli kaynağı sağlanması her ülkenin görevi olmalıdır.

Yasalar her ülkenin ve bölgenin gereklerine, tarihine ve geleneklerine uygun olarak arkeolojik mirasa yerinde koruma ve araştırılma olanağı sağlamalıdır.

Yasalar arkeolojik mirasın bütün insanlığın ve halk topluluklarının mirası olduğu kavramından hareket etmeli, tek bir kişi veya ulusa bağlanarak sınırlandırılmamalıdır.

Yasalar ilgili arkeolojik mercinin kararı olmadan anıt ve sitlerle çevrelerinin değişiklik yapılarak yok edilmesini, zedelenmesini veya bozulmasını engellemelidir.

Arkeolojik mirasın yok edilmesine izin verildiği durumlarda, yasalar tam bir arkeolojik araştırma ve belgeleme istemelidir.

Yasalar arkeolojik mirasın bakım yönetim ve korunmasını istemeli ve kaynak sunmalıdır. Arkeolojik miras yasalarının çiğnenmesi durumunda, yapılacak yasal işlemler tanımlanmalıdır.

Eğer yasalar arkeolojik mirasın yalnız tescil edilmiş bölümlerini koruyorsa, henüz tescil edilmemiş veya yeni bulunmuş anıt ve sitlere , arkeolojik değerlendirilmeleri yapılınca kadar geçici koruma sağlayacak olanak sağlanmalıdır.

Bayındırlık projeleri arkeolojik miras için en büyük tehditlerden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle, uygulama projelerine geçilmeden önce arkeolojik etkilenme araştırmalarının yapılması zorunluluğu getirilmeli, bu tür araştırmaların maliyetlerinin proje masraflarına eklenmesi koşulu, yasaya konulmalıdır. Bayındırlık projelerinin arkeolojik mirasa en az zarar verecek şekilde planlanması gereği yasanın temel ilkelerinden biri olmalıdır.

MADDE 4. BELGELEME

Arkeolojik mirasın korunması onun içeriği ve niteliği hakkında mümkün olabilecek en ayrıntılı bilgiye dayandırılmalıdır. Arkeolojik kaynakları genel olarak gözden geçirmek koruma stratejisi geliştirmek için gerekli bir araçtır. Bu nedenle, arkeolojik mirasın korunması ve yönetiminde temel görev arkeolojik araştırma olmalıdır.

Envanterler de, bilimsel çalışma ve araştırma için temel veri tabanını oluştururlar. Envanter hazırlanması sürekli ve dinamik bir süreç olarak düşünülmelidir. Yüzeysel bir bilgi dahi koruma önlemleri alınması için bir başlangıç noktası oluşturabileceğinden, envanterler değişik önem ve güvenilirlik düzeylerinde bilgiler içermelidirler.

MADDE 5. ARAŞTIRMA

Arkeolojik bilgi temelde arkeolojik mirasın bilimsel araştırmasına dayanır. Bu araştırmalar zarar vermeyen tekniklerden, örnek alma ve kazıya kadar değişen yöntemleri kapsar.

Arkeolojik miras hakkında bilgi toplama işlemi sırasında, araştırmanın hedefi olan arkeolojik verilerin yok edilmemesi temel ilke olmalıdır; müdahaleler araştırmanın korumaya yönelik yönü veya bilimsel bakımdan gerekli olanla sınırlı kalmalıdır. Dolayısıyla arkeolojik alanın tümünü kazmak yerine, mümkün olabildiğince zarar vermeyen tekniklerle araştırma, yerden ve havadan belgeleme ve örnek alma yöntemleri teşvik edilmelidir.

Belgelenecek ve korunacak veriler arasında bir tercih yapma zorunluluğunu ortaya koyduğu, hatta bazen bir anıtın tümüyle ortadan kalkmasına neden olabildiği için, kazı yapma kararı , durum ayrıntılı olarak gözden geçirdikten sonra ele alınmalıdır.

Kazılar kentsel büyüme, arazi kullanımı değişimi, soygun ve doğal bozulma gibi etkenlerden zarar gören anıt ve sitlerde yapılmalıdır.

Ender durumlarda, tehlike altında olmayan sitlerde de kazı yapılabilir. Burada amaç araştırma sorunlarına açıklık getirmek veya onları halka daha iyi sunabilmektir. Bu gibi durumlarda kazı öncesinde sitin önemi ayrıntılı olarak

bilimsel değerlendirmeden geçirilmelidir. Kazı kısmi olmalı, gelecekteki araştırmalar için dokunulmamış bir kısım bırakılmalıdır.

Kazı tamamlandıktan makul bir süre sonra, belirli bir standarda göre hazırlanacak kazı raporuyla araştırmanın sonuçları bilim dünyasına duyurulmalı ve rapor ilgili arşive konulmalıdır.

Kazılar UNESCO'nun 1956 tarihli Arkeolojik Kazılarda Uygulanması Önerilen Uluslararası İlkeler'ine ve kabul edilmiş uluslararası ve ulusal mesleki standartlara uygun olarak yürütülmelidir.

MADDE 6. BAKIM VE KORUMA

Arkeolojik miras yönetiminin genel hedefi, bütün ilgili belge ve koleksiyonların da uzun vadeli koruma ve bakımını sağlayarak, anıt ve sitleri yerinde korumak olmalıdır. Bu mirasın bazı ögelerinin yeni konumlara taşınması mirası özgün ortamında koruma kuralının çiğnenmesi anlamına gelir. Bu ilke sürekli bakım, koruma ve yönetime olan gereksinimi vurgulamakta, ayrıca eğer kazıdan sonra gerekli bakım ve yönetim sağlanamayacaksa, arkeolojik mirasın kazılarak ortaya çıkarılmamasını ve çıkarıldıktan sonra her türlü etkene açık bırakılmaması gerekliliğini hatırlatmaktadır.

Arkeolojik mirasın korunmasını teşvik için yerel ilgi ve katılım etkin olarak araştırılmalı ve desteklenmelidir. Bu ilke özellikle yerli halkın ve yöresel kültür guruplarının mirası söz konusu olduğunda önemlidir. Bazı durumlarda anıt ve sitlerin korunmasını ve yönetimini yerli halka bırakmak doğru olabilir.

Kaynakların kısıtlı olmasına bağlı olarak, etkin bakımda seçmeci davranmak gerekebilir. Bu durumda yalnız önemli ve gösterişli anıtlarla sınırlı kalınmamalı, anıt ve sitlerin önem ve temsili karakterleri bilimsel olarak değerlendirilerek, değişik türleri içeren örneklere uygulanmalıdır.

UNESCO'nun 1956 tarihli tavsiyelerinin arkeolojik mirasın bakım ve korunmasıyla ilgili ilkeleri uygulanmalıdır.

MADDE 7. SUNUŞ, BİLGİ, YENİDEN YAPIM

Arkeolojik mirasın halka sunulması, ağdaş toplumların kökenlerinin ve gelişimlerinin anlaşılmasına yardım eden önemli bir yöntemdir. Bu aynı zamanda onun korunması gerekliliğinin anlaşılmasına da yardım eden en iyi araçtır.

Sunuş ve bilgi verilmesi mevcut bilimsel verilerin popüler bir yorumu olarak ele alınmalı ve bu nedenle sürekli güncelleştirilmelidir. Sunuőta, geçmişi anlama yaklaşımlarının çok yönlülüğünün gözetilmesi gerekir.

Yeniden yapımlar deneysel araştırma ve yorum gibi iki önemli işleve hizmet ederler. Mevcut arkeolojik verilere zarar vermemeleri için çok özenle yapılmalı; özgün nitelikleri yakalayabilmek için bütün kaynaklarda mevcut bilgilerden yararlanılmalıdır.

Mümkün ve uygun olduğunda, yeniden yapımlar doğrudan arkeolojik kalıntılar üstünde yapılmamalı ; yeniden yapım oldukları anlaşılabilir .

MADDE 8. MESLEKİ NİTELİKLER

Arkeolojik mirasın yönetiminde birçok disiplinden yüksek akademik standartlara sahip kişilere gerek vardır. Dolayısıyla ilgili alanlarda yeterli sayıda nitelikli uzman yetiştirilmesi her ülkenin eğitim politikalarının önemli bir hedefi olmalıdır. Çok özel alanlarda uzman yetiştirilmesi uluslararası işbirliği gerektirmektedir. Uzman eğitimi ve davranışı konusunda standartlar oluşturulmalı ve bunlar korunmalıdır.

Üniversitelerdeki arkeoloji eğitiminin amacı belirlenirken , koruma politikalarında vurgunun kazıdan yerinde korumaya doğru değiştiği gözönüne alınmalıdır. Ayrıca, arkeolojik mirasın korunması ve anlaşılmasında yerel halkın tarihinin araştırılmasının anıt ve siteleri araştırmak kadar önemli olduğu dikkate alınmalıdır.

Arkeolojik mirasın korunması sürekli, dinamik bir gelişim sürecidir. Dolayısıyla bu alanda çalışan uzmanların bilgilerini güncelleştirmeleri için zaman verilmelidir. Arkeolojik mirasın korunması ve yönetimi konusunu vurgulayan yüksek lisans programları geliştirilmelidir.

MADDE 9. ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ

Arkeolojik miras bütün insanlığın ortak mirasıdır. Bu nedenle yönetiminde standartlar geliştirilmesi ve onlara uyulması için uluslararası işbirliği gereklidir.

Arkeolojik miras yönetimi konusunda çalışan uzmanlar arasında bilgi ve deneyim alışverişi için uluslararası mekanizmalar oluşturulmasına acil olarak ihtiyaç vardır. Bu amaçla evrensel ve bölgesel düzeyde konferanslar, seminerler, kurslar ve benzerleri düzenlenmesine ve bölgesel lisansüstü eğitim merkezleri oluşturulmasına gerek vardır. Uzman gurupları aracılığıyla ICOMOS orta ve uzun vadede bu yönde çalışmalar yapmalıdır.

Arkeolojik miras yönetimi standartlarının geliştirilmesi yönünde bir araç olmak üzere, uluslar arasında uzman değişimi konusu da geliştirilmelidir.

ICOMOS'un gözetiminde, arkeolojik miras yönetimi konusunda teknik yardım programları geliştirilmelidir.

ICOMOS'un uzman komitelerinden Arkeolojik Miras Yönetimi Uluslararası Komitesi (ICAHM) tarafından hazırlanan bu tüzük, Ekim 1990'da İsviçre'nin Lozan kentinde toplanan ICOMOS Genel Kurulu tarafından onaylanarak kabul edilmiştir.

* Ahunbay, 2010: 105-108.

EK 24

Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun

Kanun No. 4434 Kabul Tarihi : 5.8.1999

MADDE 1. — 16 Ocak 1992 tarihinde Valetta’da (Malta) imzalanan “Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)”nin onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASINA İLİŞKİN AVRUPA SÖZLEŞMESİ

(Gözden Geçirilmiş)

GİRİŞ

İşbu sözleşmeyi (Gözden Geçirilmiş) imzalayan Avrupa Konseyi üyesi devletler ile Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf diğer devletler, Avrupa Konseyi’nin amacının, özellikle ortak mirasları olan ideal ve ilkeleri korumak ve geliştirmek üzere, üyeleri arasında daha yakın bir işbirliği gerçekleştirmek olduğunu dikkate alarak;

19 Aralık 1954’te Paris’te imzalanan Avrupa Kültür Sözleşmesi ve özellikle bunun 1 inci ve 5 inci maddelerini,

3 Ekim 1985’te Granada’da imzalanan Avrupa Mimarî Mirasının Korunmasına ilişkin Sözleşmeyi,

23 Haziran 1985’te Delfi’de imzalanan, Kültürel Varlıklara yönelik suçlara ilişkin Avrupa Sözleşmesini,

Parlamente Meclisi’nin Arkeoloji ile ilgili özellikle 848 (1978), 921 (1981) ve 1072 (1988) sayılı Tavsiye Kararlarını;

Kırsal ve kentsel yapılanma faaliyetleri çerçevesinde, arkeolojik mirasın korunması ve değerlendirilmesi ile ilgili R(89)5 sayılı Tavsiye Kararını gözönünde bulundurarak;

Arkeolojik mirasın uygarlıkların geçmişinin tanınması için temel bir öge olduğunu hatırlatarak,

Eski tarihin tanıdığı Avrupa arkeolojik mirasının, büyük yapılanma çalışmalarındaki artıştan olduğu kadar doğal tehlikelerden, yasadışı veya bilimsel nitelikten yoksun kazılardan yahut halkın yeterli bilgilendirilmemesinden dolayı ciddi bir şekilde tahrip tehdidi altında olduğunu kabul ederek,

Halen mevcut olmayan zorunlu idarî ve bilimsel denetim usullerinin ihdası ve arkeolojik mirası koruma endişesinin kentsel ve kırsal yapılanmalar ile kültürel kalkınma politikalarıyla bütünleşmesi gereğini teyid ederek,

Arkeolojik mirası koruma sorumluluğunun yalnızca doğrudan ilgili devlete ait olmadığının, bozulma tehlikesinin azaltılması ve uzman ve deneyim değişimi suretiyle korumanın gerçekteştirilmesi bakımından sorumluluğun Avrupa ülkelerinin tümüne ait bulunduğunun altını çizerek;

Avrupa ülkelerinde yapılanma politikalarındaki gelişmeyi takiben, 6 Mayıs 1969'da Londra'da imzalanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesinde yer alan ilkelerin tamamlanması gereğini müşahade ederek,

Aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır :

ARKEOLOJİK MİRASIN TANIMI

Madde 1 :

1. İşbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) amacı, Avrupa'nın ortak anı kaynağı olduğu kadar, bilimsel ve tarihî araştırma gerci olarak da arkeolojik mirası korumaktır.

2. Bu amaçla :

i) Korunması ve incelenmesinin, insanlığın ve doğal çevre ile ilişkilerinin tarihindeki gelişimin saptanmasının sağlayacağı;

ii) Başlıca bilgi edinme yollarının kazı ve keşiflerden olduğu kadar insanlığı ve çevresini ilgilendiren diğer araştırma yöntemlerinden oluştuğu;

iii) Tarafların yetkisi altındaki her çeşit mekânda bulunan, tüm kalıntılar, varlıklar ve insanlığın geçmiş varlığının diğer izleri arkeolojik mirasın ögeleri kabul edilirler.

3. Yapılar, inşaatlar, mimarî eser grupları, açılmış sit alanları, taşınır varlıklar, diğer tür anıtlar ve bunların çevresi, ister toprakta ister su altında bulunsunlar, arkeolojik mirasa dahildirler.

MİRASIN KİMLİĞİNİN SAPTANMASI VE KORUMA ÖNLEMLERİ

Madde 2 :

Taraflardan her biri, kendine özgü usullere göre, arkeolojik mirasın korunması için

aşağıdaki hususları öngören bir yasal rejimi uygulamaya koymayı taahhüt eder:

- i) Arkeolojik mirasın bir envanterinin yapılması ve anıtların veya korunan bölgelerin sınıflandırılması,
- ii) Maddî izlerin gelecek kuşaklar tarafından incelenmek üzere korunması için, toprak üstünde ya da su altında görünür bir kalıntı olmasa bile, arkeolojik rezerv alanları oluşturulması,

iii) Arkeolojik miras niteliğindeki eserleri tesadüfen bulan kimsenin bunları yetkili makamlara bildirme ve incelemeye amade tutma zorunluluğu.

Madde 3 :

Arkeolojik mirası korumak amacıyla ve arkeolojik araştırma faaliyetlerini bilimsel güvence altına almak üzere taraflardan her biri aşağıdaki hususları yerine getirmeyi taahhüt eder :

i) Arkeolojik kazı vesair faaliyetlerle ilgili izin ve denetim usullerini, aşağıdaki amaçları gerçekleştirecek şekilde, uygulamaya koymak :

a) Arkeolojik miras öğelerinin yasadışı çıkartılması ve yer değiştirmesini önlemek;

b) Arkeolojik kazı ve aramaların bilimsel şekilde ve şu koşullara bağlı olarak yapılmasını sağlamak:

— Tahrip edici olmayan araştırma yöntemlerinin olduğunca sık kullanılması;

— Arkeolojik miras öğelerinin korunması, saklanması ve sınıflandırılması için uygun önlemler alınmadan bunların kazı yerinden çıkartılmaması, kazı sırasında ve sonrasında korumasız bırakılmaması;

ii) Kazıların ve tahribata neden olabilecek tekniklerin yalnızca nitelikli ve bu amaçla yetiştirilmiş kişiler tarafından yürütülmesine dikkat etmek;

iii) Arkeolojik arama amaçlı metal dedektörlerin ve diğer arama gereçlerinin kullanımını, devletin iç mevzuatında öngörülen hallerde, bilimsel nitelikli ön izne tabi tutmak.

Madde 4 :

Taraflardan her biri, duruma göre aşağıdaki hususları da öngörecektir biçimde, arkeolojik mirasın fizikî koruma önlemlerini yürürlüğe koymayı taahhüt eder :

1. Arkeolojik rezerv bölgeleri teşkiline ayrılmış alanların kamu makamlarınca iktisabı veya diğer uygun yollarla korunması;

2. Arkeolojik mirasın tercihan bulunduğu yerde korunması ve bakımı;

3. Bulunduğu yerden kaldırılmış arkeolojik buluntular için uygun depolar yapılması.

Madde 5:

Taraflardan her biri aşağıdaki hususları sağlamayı taahhüt ederler :

1. Arkeologların :

i) Arkeolojik değeri olan sitlerin korunması, saklanması ve değerlendirilmesi için dengeli stratejiler saptamaya yönelik planlama politikalarına ve

ii) Yapılanma programlarının çeşitli uygulama safhalarına katılmalarını sağlamak suretiyle, arkeolojinin ve yapılanmanın ihtiyaçlarını bağdaştırmaya ve belirlemeye çalışmak;

2. Arkeologlar, şehirciler ve inşaatçılar arasında sistemli bir danışma mekanizması oluşturmak suretiyle :

i) Arkeolojik mirası tahrip etmesi muhtemel olan yapılanma planlarının değiştirilmesini;

ii) Sitin bilimsel incelemesinin yapılabilmesi ve sonuçların yayınlanabilmesi için yeterli zamanın ve olanakların verilmesini sağlamak;

3. Çevreye etki üzerindeki incelemelerin ve bunlardan kaynaklanan kararların, arkeolojik sitler ve çevrelerini gözönünde bulundurmasına dikkat etmek;

4. Yapılanma çalışmaları vesilesiyle bulunan arkeolojik miras öğelerinin, mümkün olan hallerde, yerinde korunması için önlem almak;

5. Arkeolojik sitlerin halka açılmasının, özellikle çok sayıda ziyaretçi girişi için yapılacak yapılanma çalışmalarının, bu sitlerin ve çevrelerinin arkeolojik ve bilimsel niteliğine zarar vermemesini sağlamak.

ARKEOLOJİK ARAŞTIRMA VE KORUMANIN FİNANSMANI

Madde 6 :

Taraflardan her biri :

1. Arkeolojik araştırmaya, sorumlulukları ölçüsünde ulusal, bölgesel veya yerel kamu makamlarının malî desteğini öngörmeyi;

2. Koruyucu arkeoloji için gerekli maddî donanımı arttırmayı ve bu amaçla,

i) Büyük çaplı kamu veya özel bayındırlık çalışmalarında, bu çalışmalara bağlı olarak ortaya çıkacak arkeolojik her çeşit faaliyetin maliyetinin tamamının uygun kamu ve özel sektör fonlarından karşılanmasını sağlayacak önlemler almayı;

ii) Bu çalışmaların bütçesinde, çevre ve yapılanma endişelerinin zorunlu kıldığı etki

incelemelerinde olduğu gibi, arkeolojik ön inceleme ve aramaların, bilimsel sentez belgelerinin ve bulguların duyuru ve yayınlarının da yeralmasını sağlamayı taahhüt eder.

BİLİMSEL BİLGİNİN TOPLANMASI VE YAYIMI

Madde 7 :

**Arkeolojik bulguların incelenmesini ve yayımını kolaylaştırmak için
Taraflardan her biri:**

1. Yetkisi altındaki alanlarda arkeolojik sitlerin anketlerini, envanterlerini ve haritalarını yapmayı veya güncelleştirmeyi,
2. Arkeolojik faaliyetler sonrasında, uzmanların ayrıntılı incelemelerinin ilanından önce, yayınlanabilir bir sentez belgesi hazırlanabilmesi için tüm pratik önlemleri almayı taahhüt eder.

Madde 8 :

Taraflardan her biri :

1. Arkeolojik miras öğelerinin ulusal veya uluslararası planda bilimsel amaçlı değişimini kolaylaştırmayı, ancak değişimin bunların kültürel ve bilimsel değerlerine hiç bir şekilde zarar vermemesi için gerekli önlemleri almayı;
2. Arkeolojik araştırma ve devam eden kazılarla ilgili bilgi değişimini teşvik etmeyi ve uluslararası araştırma programları düzenlenmesine katkıda bulunmayı taahhüt eder.

KAMUOYUNUN BİLİNÇLENDİRİLMESİ

Madde 9 :

Taraflardan her biri :

1. Geçmişin ve arkeolojik mirası tehdit eden tehlikelerin tanınması için bu mirasın değeri konusunda kamuoyu vicdanının uyandırılması ve geliştirilmesi amacıyla eğitici çalışmalar yapmayı,
2. Arkeolojik mirasının önemli öğelerinin ve özellikle sitlerin halka açılmasını sağlamayı, seçilmiş arkeolojik varlıkların sergilenmesini teşvik etmeyi taahhüt eder.

ARKEOLOJİK MİRAS ÖGELERİNİN YASADIŞI DOLAŞIMINI ÖNLEME

Madde 10:

Taraflardan her biri aşağıdaki hususları yerine getirmeyi taahhüt eder :

1. Tespit edilen yasadışı kazılar hakkında yetkili kamu makamları ile bilimsel kuruluşlar arasında bilgi değişimini düzenlemek;

2. Yasadışı kazılardan kaynaklandığından veya yasal kazılardan çalındığından şüphe edilen her türlü eseri ve bunlara ilişkin bütün ayrıntıları, işbu Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) taraf köken ülkesinin yetkili makamlarına bildirmek;

3. Alış politikası devlet denetimine tabi müzeler ve diğer benzeri kuruluşların denetimsiz buluntulardan, yasadışı kazılardan geldiğinden veya resmî kazılardan çalındığından şüphe duyulan arkeolojik miras öğelerini satın almamalarını teminen gerekli önlemleri almak;

4. Alış politikası devlet denetimine tabi olmayan, Taraf ülkelerin müze ve benzeri kuruluşları için :

i) İşbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) metnini onlara ulaştırmak,

ii) Yukarıda 3. paragrafta kayıtlı ilkelere sözkonusu müze ve kuruluşlarca uyulmasını sağlamak üzere çaba sarfetmek.

5. Denetimsiz buluntulardan, yasadışı kazılardan kaynaklanan yahut resmî kazılardan çalınan arkeolojik miras öğelerinin dolaşımını eğitim, bilgilendirme, uyarma ve işbirliği suretiyle mümkün olduğunca sınırlandırmak.

Madde 11:

İşbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) hiç bir hükmü, arkeolojik miras öğelerinin yasadışı dolaşımına veya yasal sahibine iadesine ilişkin taraflar arasında mevcut olan veya mevcut olabilecek ikili veya çok taraflı anlaşmalara halel getirmez.

KARŞILIKLI TEKNİK VE BİLİMSEL YARDIMLAŞMA

Madde 12 :

Taraflar :

1. Arkeolojik miras ile ilgili konularda deneyim ve uzman değişimi suretiyle karşılıklı teknik ve bilimsel yardımlaşmada bulunmayı,

2. İlgili ulusal mevzuatları ya da taraf oldukları uluslararası anlaşmalar çerçevesinde sürekli eğitim alanı da dahil olmak üzere, arkeolojik mirasın korunması konusunda uzman değişimini kolaylaştırmayı taahhüt ederler.

SÖZLEŞMENİN (GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ) UYGULAMASININ DENETİMİ

Madde 13 :

Avrupa Konseyi tüzüğü'nün 17 nci maddesi gereğince; Avrupa Konseyi Bakanlar

Komitesi tarafından kurulan bir Uzmanlar Komitesi işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) uygulamasını ve özellikle aşağıdaki hususları izlemekle görevlendirilmiştir :

1. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine devrevi olarak, Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) Taraf ülkelerdeki arkeolojik mirasın korunmasına ilişkin politikaları ve Sözleşme ilkelerinin uygulama durumu hakkında bir rapor sunulması;
2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesini, çok taraflı faaliyet alanı ve Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) gözden geçirilmesi ya da değiştirilmesi ile Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) hedefleri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi, dahil, Sözleşme (gözden geçirilmiş) hükümlerinin uygulanmasına ilişkin her türlü önlemin önerilmesi;
3. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine, Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülkelerin Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) taraf olmaya daveti için tavsiyede bulunması.

SON HÜKÜMLER

Madde 14 :

1. İşbu Sözleşme (gözden geçirilmiş) Avrupa Konseyi üyesi devletlerin ve Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf diğer devletlerin imzasına açılmıştır.

Sözleşme onay, kabul ya da tasvibe sunulacaktır. Onay, kabul ya da tasvip belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine tevdi edilecektir.

2. 6 Mayıs 1969'da Londra'da imzalanan Arkeolojik Mirası Koruma Avrupa Sözleşmesine taraf bir devlet, anılan Sözleşmenin feshini önceden ihbar etmemiş ise ya da feshini eş zamanda ihbar etmezse onay, kabul veya tasvip belgesini tevdi edemez.

3. İşbu Sözleşme (gözden geçirilmiş), en az üçü Avrupa Konseyi olmak üzere dört devletin, önceki paragraflardaki hükümlere uygun olarak, Sözleşmeye taraf olma arzusunu bildirdikleri tarihten altı ay sonra yürürlüğe girecektir.

4. Önceki iki paragrafın uygulanması sonucu 6 Mayıs 1969 tarihli Sözleşmenin feshi işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) yürürlüğe girişi ile aynı anda gerçekleşmez ise, işbu Sözleşmeyi imzalayan herhangi bir Devlet, onay, kabul ya da tasvip belgesini tevdi sırasında işbu Sözleşme (gözden geçirilmiş) yürürlüğe girinceye kadar, 6 Mayıs 1969 tarihli Sözleşmeyi uygulamaya devam edeceğini açıklayabilir.

5. İşbu Sözleşme (gözden geçirilmiş), imzalayan ancak Sözleşmeye Taraf olma arzusunu sonradan bildirecek olan devletlerin her biri bakımından, onay, kabul veya tasvip belgesinin tevdiinden altı ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 15:

1. İşbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) yürürlüğe girmesinden sonra, Avrupa

Konseyi Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi tüzüğünün 20. (d) maddesinde öngörülen çoğunlukla ve Komitede bulunma hakkına sahip taraf devletlerin temsilcilerinin oybirliği ile Konseye üye olmayan diğer herhangi bir devleti ve Avrupa Ekonomik Topluluğunu işbu Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) katılmaya davet edebilecektir.

2. Katılma halinde, katılan devlet ya da Avrupa Ekonomik Topluluğu için işbu Sözleşme katılma belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdiinden altı ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 16 :

1. Her devlet, imza ya da onay, kabul, tasvip veya kabul edilme belgesinin tevdi sırasında işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) uygulanacağı toprağı ya da toprakları belirleyebilir.

2. Her devlet, sonradan herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir bildirimle, işbu Sözleşmenin uygulanmasını bildirimde belirtilen herhangi başka bir toprak parçasına teşmil edebilir. Bu yeni toprak parçası bakımından Sözleşme, bildirim Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından alınmasından altı ay sonra yürürlüğe girer.

3. Önceki iki paragraf uyarınca yapılan her bildirim, bu bildirimde anılan toprak parçası bakımından, Genel Sekretere muhatap bir nota ile geri çekilebilecektir. Geri çekme, Genel Sekreterin notayı almasından altı ay sonra geçerlilik kazanacaktır.

Madde 17 :

1. Taraflardan her biri, Genel Sekretere nota tevdi suretiyle işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) feshini her an ihbar edebilir.

2. Fesih ihbarı, Genel Sekreter tarafından notanın alınış tarihinden altı ay sonra geçerlilik kazanacaktır.

Madde 18 :

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi üyesi devletlere, Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf diğer devletlere, işbu Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) katılan ya da katılmaya davet edilen her devlete ve Avrupa Ekonomik Topluluğuna :

a) Her imzayı,

b) Her onay, kabul, tasvip veya katılma belgesi tevdiini,

c) 14, 15 ve 16 ncı maddeleri uyarınca işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) yürürlüğe giriş tarihlerini,

d) İşbu Sözleşme (gözden geçirilmiş) ile ilgili her türlü girişim, tebligat ve bildirimi, bildirecektir.

Yukarıdaki hususları tasdiken, aşağıda imzası bulunan ve bu amaçla yetkili kılınanlar işbu sۆzleřmeyi (gۆzden geçirilmiş) imzalamışlardır.

İşbu Sۆzleřme İngilizce ve Fransızca dillerinde, her iki metin de eşit olarak geçerli olacak şekilde, Avrupa Konseyi arşivlerinde muhafaza edilmek üzere, tek kopya halinde 16 Ocak 1992 tarihinde Valetta'da yapılmıştır.

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Sۆzleřmenin onaylı bir kopyasını Avrupa Konseyine üye bۆtün devletlere, Avrupa Kۆltür Sۆzleřmesine taraf diğer devletlere ve bu Sۆzleřmeye katılmaya davet olunan üye olmayan devletlere veya Avrupa Ekonomik Topluluğuna iletacaktır.

* www.kulturvarliklari.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Müge Savrum Kortanoğlu

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 01.02.1977

E-mail: mugesavrum@gmail.com

İş Adresi: Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Hobyar Mahallesi Büyük Postane Caddesi, No:72, Kat:3 Sirkeci/Eminönü-İstanbul

YABANCI DİL

Almanca, İngilizce

EĞİTİM

- 1995-1999 Lisans Eğitim, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı
- 2000-2002 Yüksek Lisans, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen
Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü (Prof. Dr. Veli Sevin
danışmanlığındaki tez konusu: Van Karagündüz Nekropolü
Erken Demir Çağı Çanak Çömleği)
- 2007- Doktora, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı (Prof. Dr.
Gülsün Umurtak danışmanlığındaki tez konusu: Türkiye’de
Höyük Yerleşmelerinin Korunması, Değerlendirilmesi ve
Korumanın Devamlılığı Sorunu: Tilmen Höyük Arkeolojik
Park Örneği)

AKADEMİK GÖREVLER

Ocak 2000-Kasım 2004 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nde Araştırma Görevliliği

KAZANILAN BURSLAR

Nisan 2001-Ekim 2001 (DAAD Bursu) Almanya Osnabruck Üniversitesi Öğrenci Değişim Projesi

KATILINAN ARKEOLOJİK KAZILAR

1996 Eskişehir Küllüoba Kazısı

1998 Kaletepe ve Musular Kazısı

1999 Van Karagündüz Höyük Kazısı ve Hakkari Kaledibi Kazısı

2010 Bademağacı Höyük Kazısı

YAYINLAR

Ulusal Hakemli Dergide Makale:

“Bademağacı Höyüğü'nde Arkeolojik Mirasın Korunması Değerlendirilmesi ve Sürdürülebilirliğine Yönelik Sorunlar”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 4 (3), 2011, 94-100.